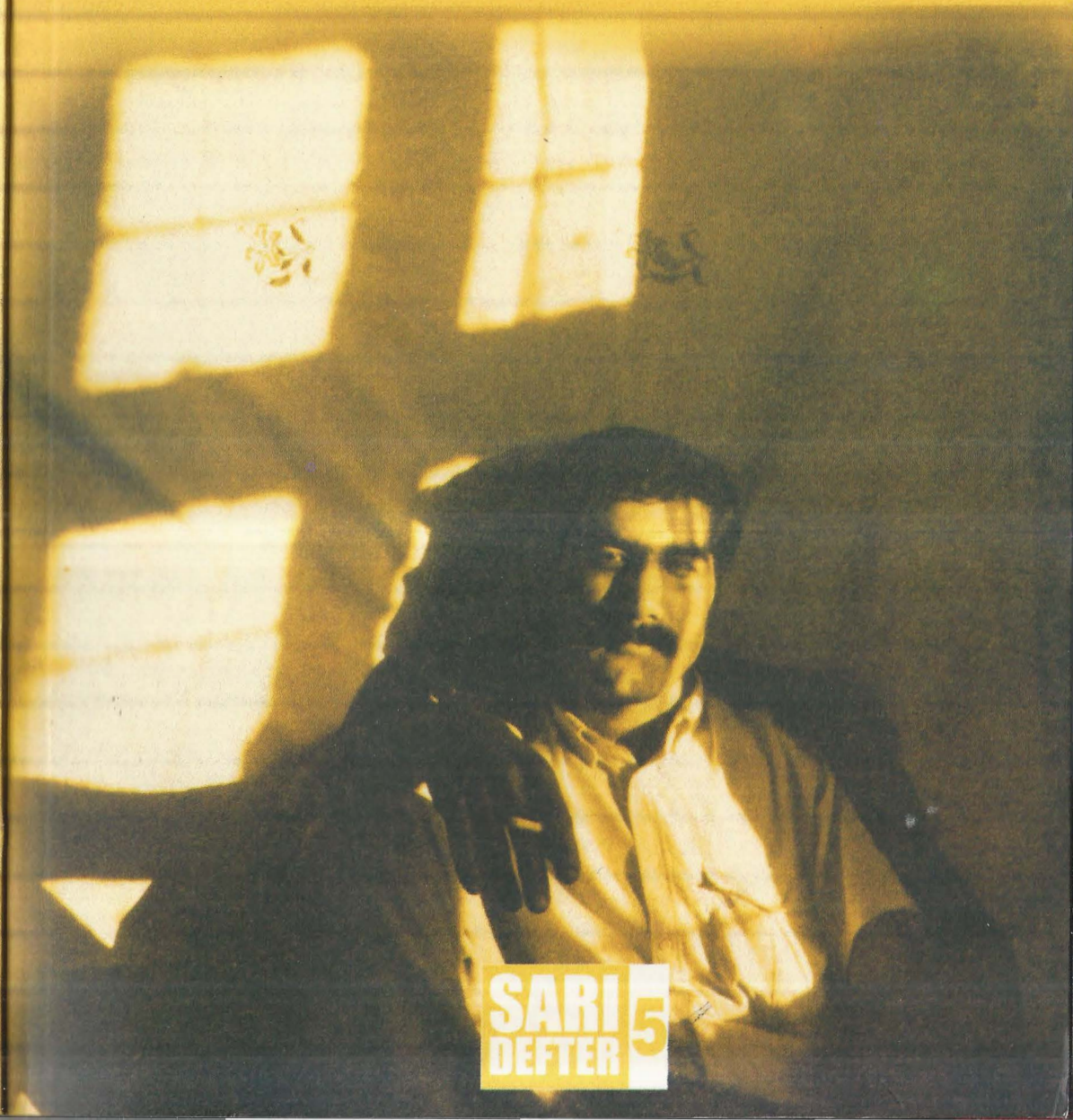
SARI DEFTER 5

RENKLERDEN KIZILI SEÇMEK • Fatih Binbay

Fatih Binbay

RENKLERDEN KIZILI SEÇMEK

SARI DEFTER 5

RENKLERDEN KIZILI SEÇMEK

Fatih Binbay

Sarı Defter: 5

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Mayıs 2007
ISBN 978-975-8683-60-4

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No: 20 Taksim - İstanbul
Tel: 0212 237 98 92
Faks: 0212 237 98 93
Url: www.tustav.org
e-posta: bilgi@tustav.org

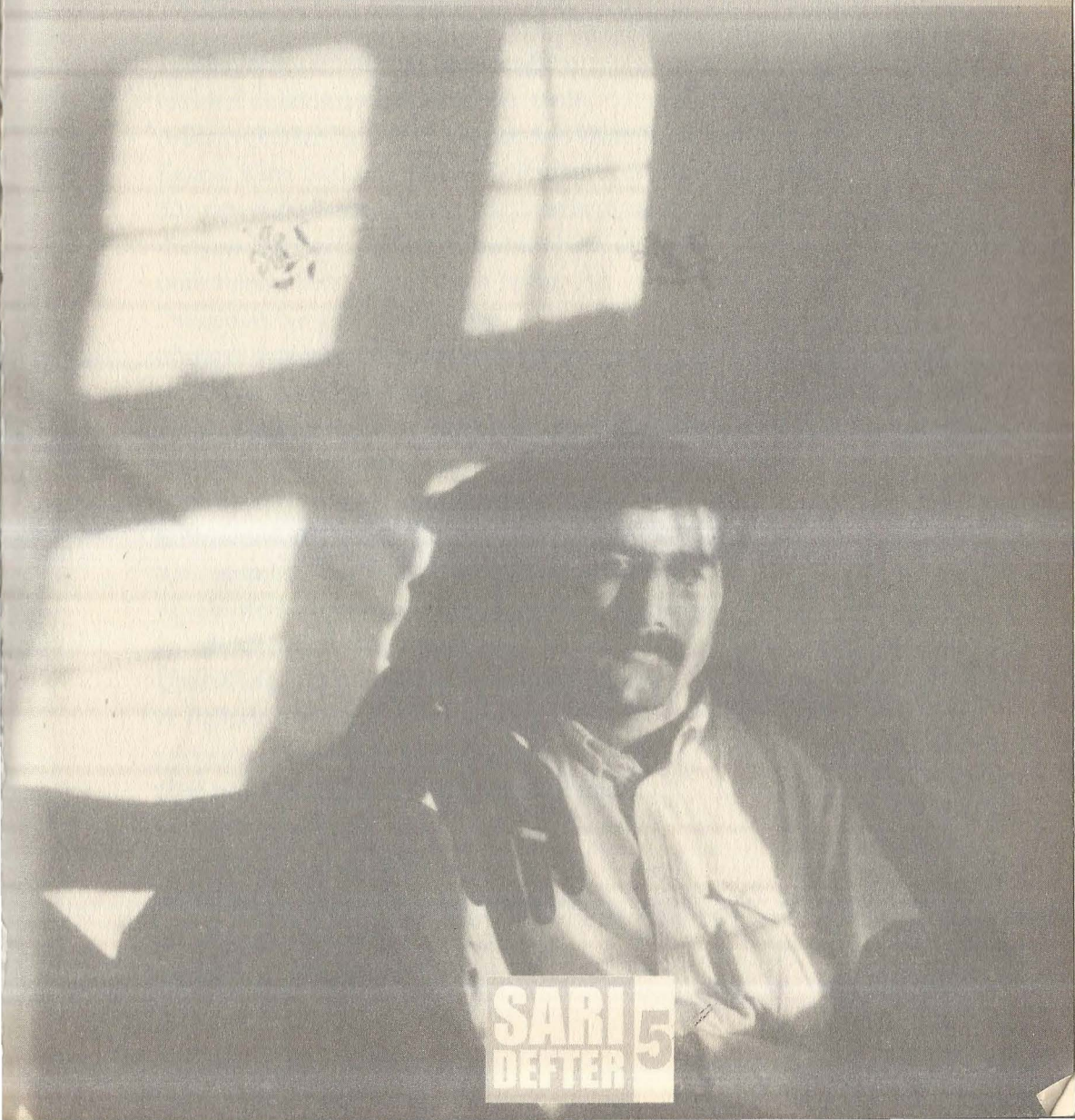
Kapak Tasarımı: Zehra Şenoğuz
Ofset Hazırlık: Selim Talay
Yayına Hazırlayan: Ersin Tosun
Baskı-Cilt: Ladin Matbaacılık
İkitelli Organize Sanayi Bölgesi.
Çevre Sanayi Sitesi.
3. Blok No: 18-26 İkitelli/İstanbul
Tel: 0212 485 89 30

Kapak Fotoğrafı: Fatih Binbay

Sarı Defter bir zamanlar ilkokulda herkesin kullandığı ortak defterdi.
Kağıdın, kalemin değerli olduğu zamanlar, Sarı Defter,
kurşun kalem, tahta kurşun kalem sapı, boyna asılan silgi...
Bunlar köyde-kentte her ilkokul çocuğunun değişmez okula başlama araçlarıydı.
TÜSTAV İktisadi Yayınları olarak yeni dizilerimizden biri Sarı Defter. Türkiye
sosyal tarihinin Sarı Defteri'ni dolduranlar, bu dizide yer bulacak.
Bu dizide, Öndeyiş'te sözü edilenler, 20. yüzyılın sosyal mücadelesinin
"kahreden ve yaratanları" olacak. Grev boylarında, toprak işgallerinde,
üniversite boykotlarında, hak ve özgürlük mücadelelerinde,
mitinglerde, toplantılarda yer alanlar, cezaevlerinde yatanlar,
siyasal sürgünler yaşayanlar... Kendi kalemlerinden veya kendi sözleriyle...

Fatih Binbay

RENKLERDEN KIZILI SEÇMEK

SARI DEFTER 5

Ayinin Giriş Duası

Yenilenlerin tarihidir bu anlatacağım,
tarihleri anlatılmayacak olanların tarihi.
Adları sokaklardan adları kitaplardan silinenlerin tarihi.
Zalime karşı başkaldırdıkları söylenmeyecek olanların tarihi
dünyayı değiştirme çabaları yadsınanların tarihi,
dünyayı değiştirmeyi bazen başaranların tarihi,
unutulmaya razı olmayanların tarihi.
Dünyanın bir gizli tarihidir bu,
dünyayı değiştiren düşüncelerin tarihi
ve dünyanın değişmesinin tarihi.
Bir düşünceler tarihidir bu ve düşünenlerin tarihi,
erkeklerin ve kadınların tarihi,
coşkularının ve hayal kırıklıklarının tarihi.
Bir insanlık destanının tarihidir bu,
Kahramanları, kurbanları, korkakları, cellatlarıyla
ve ermişleri, engizisyoncuları, havarileri, hainleri
ve zalimleriyle insanlık tarihi.
Ünsüzlerin, adı bilinmeyenlerin destanıdır bu
ve işçilerle köylülerin yalın davranışlarını,
şairlerin, eylemcilerin ve filozofların
yüce gönüllü hallerini tanıyanların destanı,
bir çığlık ve gözyaşı tarihi,
bir güller ve tozun tarihi,
bir buzul ve yakan kumullar tarihi,
bir akıl ve delilik tarihi,
soyluluk ve utancın tarihi.

Çünkü tadını yitiren tuzun öyküsünü öğrenecektik,
kumların içinde yiten coşkun ırmağın öyküsünü,
kayalara tırmandıktan sonra sakinleşen
ve acı kıyıları yalamaya gelen dalgaların öyküsünü.
Ama yenilenen şafakların öyküsünü de öğrendik,
aydınlık sabahların, cömert hasatların öyküsünü
ve ışığın kalbinde havalanan kuşların öyküsünü.
Hiç gerçekleşmemiş eski bir düşün tarihidir bu
ama toprağı tohumlayan düşün tarihi.
Hep hayal kırıklığına uğramış
ama kendisiyle barışık bir insanlıktan doğan
insanların gördüğü düşün tarihi,
insanların insanlığa doğru uzun yürüyüşünün tarihi.
Umuda ihanet eden bir büyük düşün tarihidir bu.
Ama bu düş karşısında kazanılan zafer
umutsuz bir zaferdir aslında.
Yer altı mezarlarında okunacak bir tarihtir bu,
bizden çok uzaklardan gelip
çok uzaklara gidecek bir tarih!

Francis COMBES *Ortak Dava (Cause commune)*
Çeviri: Özdemir İNCE

İÇİNDEKİLER

1.	Aile	9
2.	Garzan	15
3.	Batman	19
4.	Diyarbakır	33
5.	Arkadaşlar	43
6.	Ve Cehennem	55
7.	Cehennemin Kor Ateşi veya Beş Nolu Askeri Cezaevi	63
8.	Pasif Direniş veya Koşullara Alışmak	79
9.	Direniş veya İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek	85
10.	Cezaevinin Normal Günleri	91
11.	Mahkeme	95
12.	Dışarda	99
13.	Cezaevi Kapısı: Görüşmeci Olmak	103
14.	Yaşamak İçin Para Kazanmak	107
15.	Yeni Çevre, Yeni Arkadaşlar	113
16.	Öğretmenlik	119
17.	Yeniden Diyarbakır	127
18.	Ağırlama, Tanışma	143
19.	8 Ocak 2005: Anma ve Görüşme	149
20.	"Nerede Bir Komünist Varsa, TKP Oradadır"	153
21.	Bir Belirleme	155
22.	Renkler	165

bölüm 1

AİLE

Siirtli, ulema sınıfından, tüccarlıkta başarılı olmuş bir aileden gelen babamı ben işçi olarak tanıdım. Ailesi içinde işçilik yapan ilk kişi babam olmuştur. Aileden kalan mirası nasıl kaybettiğini; Batman'da, sonra da Garzan'da TPAO'da işe nasıl başladığına dair hikâyeyi defalarca dinledim.

Geçmiş zenginliğe ve şeyhliğe dair hikâyeleri ara ara anlatır dururdu babam. Bunları doğrulayan çok sayıda hikâyeyi de babamın vefatından sonra Siirt'teki tanıdıklardan dinledim.

Babam dindardı. Ancak, hiçbir zaman yobaz olmadı. Bizim tercihlerimize karışmadı. Namaz kılmayı, kuran okumayı öğretti. Oruç tutmamızı teşvik etti. On bir çocuğunun da dini bütün insanlar olmasını istedi. Fakat hiç zorlayıcı olmadı. Ramazan aylarında bizi sahura kaldırmak yerine annemle yüksek sesle konuşmayı, o şekilde bizi uyandırmayı tercih etti. Üstelik mutlaka "istersen çocukları zorlama, onlar istiyorlarsa kalksınlar" cümlesini en yüksek sesle söyleyerek, hepimizin sol eğilimli olmamıza ayrıca saygı gösterdi. Kendisi de sağ partilere oy vermedi. Ancak siyasal faaliyetlere katılmadığı gibi siyasetten özellikle uzak durdu.

Bazen arkadaşlarla, babalarımızla ilgili sohbet ederken herkesin yediği dayakları dinlerken, babamdan hiç dayak yememiş olduğumu hatırlar, hayret ederdim. Çabuk öfkelenmesine ve tepkilerini hemen göstermesine rağmen, gururumuzu kıracak hiçbir şey yapmazdı. Saygınlığımıza, kendisine gösterdiğinden daha büyük bir özen gösterirdi.

Hiç unutmam, 12 Eylül'ün ailemizi her yönden ezip geçtiği zamanlarda ekonomik zorluklar nedeniyle sigara alamadığım, kahveye

bile gidemediğim bir hafta yaşamıştım. Borç almayı eve yasaklamıştım. Babam emekli maaşını almak için gecenin dördünde sıraya girmiş ve ilk sırada maaşını almıştı. Eve dönerken yolda karşılaştık:

—"İyi ki seni gördüm, sigara almıştım," dedi.

Teşekkür edip, yola devam ettim. Pakete baktığımda sigaranın jelatininin arasında bir miktar da para bıraktığını gördüm. Parayı doğrudan vermekle beni üzebileceğini düşünmüştü.

Para işlerine pek karışmazdı. Maaşından sigara ve çayına yetecek parayı ayırıp, geri kalanını anneme verirdi. Evin geçimini düzenlemek anneme aitti. O nedenle babamla parasal anlamda çocuklarının ilişkisi pek gelişmemişti. Sorumluluk yorardı onu. Dünya işleriyle pek ilgili değildi. Yıllar sonra gözaltı ve tutukluluk dönemlerimizde de bizimle ilgilenen hep annem olmuştu.

Çocuklarının okul başarısı onun en çok ilgilendiği şeydi. Önce bizim, sonra da çocuklarımızın karnelerine ilgisi hep yüksek olmuştu. Karnesi iyi olan en gözde çocuğuydu. Fakülteyi dördüncü sınıfta terk etme aşamasında iken;

—"Onlar, senin okul okumanı istemiyorlarsa, sen inadına bitir," demesi bugün öğretmen olmamı sağlayan ana etkenlerden biridir.

Tüm doğulu babalar gibi, oğullarına daha fazla önem vermesine rağmen, kızlarını daha çok severdi. Hasta olduğu dönemlerde;

—"Bana kızlarımı çağırın," derdi.

Seksen yıllık yaşamı sona erdiğinde on bir çocuğu ardından tek bir olumsuz anı anlatmadı.

Annem, hayatımda tanıdığım en renkli ve değişime açık insandır. Babam gibi o da Arap kökenlidir ve sıkı bir dini eğitimle yetiştirilmiştir. Otuzlu yaşlarına kadar Arapça dışında dil bilmiyordu. Garzan'a yerleşince Kürtçe'yi, biz cezaevine girdikten sonra da Türkçe'yi zorunluluktan öğrendi. Başörtüsünü oğulları dışında hiç kimsenin önünde açmamasına rağmen, evin kızlarına bu yönde baskı yapmadı. Mahallenin Kuran okumaya istekli kızlarına kurs verdi ama bizim hiçbirimize kurs vermedi.

Siyasetin tümüyle dışında yaşarken, 12 Eylül'den sonra bizleri arama sürecinde devletin faşist yönüyle yüzleşmesi onu politikleştirdi. Zaman zaman yaptığı politik yorumlar beni hâlâ şaşırtır.

Evin asıl idarecisi annemdi. Kişiliğimizin oluşmasında inanılmaz bir etkisi vardır. Yalan söylememizi ve küfür etmemizi yasaklamıştı. "Eğer

yalan söylerseniz veya küfrederseniz annenin duyabileceği bir *kokunuz* olur" derdi. Artık saflığımdan mı, annemin ikna kabiliyetinden mi, bilemiyorum, buna dokuz yaşına kadar inandım. Hâlâ anneme yalan söylemem, yanında küfürlü konuşamam.

Bütün oğulları politikayla uğraşıp, bu durumun aileye tehditler oluşturmaya başlamasıyla annemin asıl direngenliği ve onurlu duruşu belirginleşti. Gözaltına alındığımızda yerimiz tespit edilinceye kadar, tutuklandığımızda tahliye oluncaya kadar her türlü zorluğu göze aldı ve arkamızda durdu. Bu süreçte dayak yedi, gözaltına alındı, işkence gördü, hakarete uğradı. Ancak bunlardan ötürü bizi hiç suçlamadı.

5 Eylül 1983'te Diyarbakır beş nolu cezaevinde ben ve iki ağabeyim direniş nedeniyle görüşe çıkmadığımızda "çok şükür oğullarım yiğit çıktı" deyişini onunla görüşe gelen arkadaşlarından dinlediğimde çok duygulanmıştım. Çocuklarının hain olmasındansa, açlık grevinde ve tehdit altında olmalarını yeğ tutmuştu. Bu durumu hayatı boyunca inançlarımıza duyduğu saygı ile açıklayabiliyorum.

Evin ilk üç çocuğunun kız olması, annemi ninemin ve halalarımın gözünde zor duruma düşürmüştü. Şimdi bizim açımızdan kız erkek

Mustafa Binbay askeri cezaevinde

ayırımı olmamasına rağmen, o dönemler için düşünüyorum da, oldukça zor bir durumdu. Dördüncü çocuktan itibaren ard arda dört erkek çocuk doğurup bu durumdan kurtulmuştu.

Ablalarımla beraber büyümedim. Anlama yaşıma geldiğimde üçü de evlenmişti. Üstelik hiçbir zaman bu evliliklerin yapılmış olmasından hoşnut olmadım. Büyük ablam yirmisinde iki çocukla dul kaldı. Bir daha evlenmedi. İki çocuğunu türlü zorluklarla büyüttü, okuttu. Kızı avukat, oğlu bilgisayar mühendisi oldu. Dini inançları en güçlü olanımızdır. Diğer iki ablam da aşağı yukarı aynı şekilde yaşadılar. Altışar çocukları oldu. Onları büyütüp, otuzlu yaşlarda torun sahibi oldular. Onlar kadar sevgi dolu insanlar az bulunur. İlkokul eğitimi almalarına rağmen, hayata bakışları tanıdığım birçok üniversite mezunundan daha çağdaş, entelektüel birikimleri daha fazladır.

Mustafa ağabeyim ilkokuldan sonra yatılı olarak Ergani Öğretmen Okulu'na gitti. Ailede politik kimliğe sahip olan ve geri kalanları etkileyen kardeştir. Sol kimlik bir bakıma ailede onunla birlikte başladı. Arkadaşlarıyla birlikte geldiğinde, onları izlemek ve dinlemek keyif verirdi bana. Deniz'in Mahir'in adlarını ilk onlardan duydum. 12 Mart'ta tutuklanması, aile tarihinde bir ilktir. Çeşitli köylerde öğretmenlik yaptıktan sonra tayini Batman'a çıktı. Önceleri aynı evde oturduk. Farklı sol fraksiyonlara angaje olmamız ve evin artık büyüyen çocuklara yetmemesinden sonra ailesiyle ayrı eve geçti. Batman'da TÖBDER'in örgütlenmesinde etkili oldu, yöneticiliğini yaptı. Sürgün edildi. Gözaltına alınıp serbest bırakıldı. 1981'de tutuklandıktan sonra 1986'ya kadar beş nolu cehennemde yattı. Gördüğü işkencelerden ötürü cezaevindeyken ameliyat geçirdi. Defalarca ölümden döndü. Çocukları bu kadar seven, hümanist yönü güçlü olan bir insana yapılan zulüm öğretmenlik hakkının elinden alınmasıyla sürdü. Öğretmenliği hep özledi. Ekonomik zorluklara boyun eğmemek için her işi denedi ve iyi bir "esnaf" oldu.

Yavuz, içimizde en hırslı olandı. Küçüklüğünden beri hep dik ve aykırıydı. Garzan'da ortaokul olmadığından Batman'a yatılı gittiğinde birçok "vukuat" işlerdi. Evde birçok hikâyesi anlatılırdı. Kabadayı davranışlar, çabuk âşık olma, bıçak, tabanca sahibi olma gibi...

O dönemde bizim evde böyle şeyler düşünülemezdi bile. Yetmişli yıllarda politikleşince önce İlerici Gençler Derneği (İGD) içinde sivrildi. Siirt İGD'yi örgütledi. Van ve Gevaş'taki örgütlenmelerde etkili oldu. 1980'den itibaren aralıklarla 1994'e kadar defalarca tutuklandı.

İçimizde en fazla hapis yatandır. 1984'te beş noludan tahliye olduktan sonra Van'da İHD'nin kuruluşu için çalıştı. Bir süre sonra da genel başkan yardımcısı oldu. Bölgedeki hak ihlalleriyle uğraşırken Kürt ulusal hareketi içinde tanınan bir sima haline geldi. Yayınlanan ölüm listelerinde adı sürekli geçti. 1994'te uğradığı saldırıdan ağır yaralı olarak kurtuldu. Sonra da Avrupa'ya mülteci olarak gitti. Bir süre sonra tekrar döndü ve insani amaçlı faaliyet gösteren vakıflar kurdu. Hep uç noktalarda durdu. Aykırılığı hep belli oldu. Lakin hedeflerine genellikle azmi ve hırsıyla ulaştı.

Vasıl, çocukluğumu beraber geçirdiğim, en fazla çocukluk anımın olduğu ağabeyimdir. Çok haşarıydı. Aynı ölçüde de okulda başarısızdı. Fakat bu başarısızlığı önemsemezdi. Ortaokulda iken bir yıl takdir yerine teşekkür almıştım, onunsa üç zayıfı vardı. Bana o kadar takılıp ve dalga geçti ki; kendimi başarısız sayıp ağladığımı hatırlıyorum. İki yaz kadar dişçide çalıştı. Öğle yemeklerinde eve gelirdi. Her defasında kavga, cam kırma ve benzeri nedenlerden ötürü komşular kapıya gelip annemle tartışırlardı. Lise üçe geçtiği yıl yazın İstanbul'a çalışmaya gitti. Orada Kurtuluş grubunun etkin olduğu bir yurtta kalıp, onlardan etkilenerek Batman'a döndü. Ancak kısa süre sonra İGD'li oldu ve iki dönem yöneticiliğini yaptı. Aynı lisede (Batman Sanat Okulu) okuduk. Okuduğumuz dönemde yapılan iki boykotta da faaldi. "Bu okulda boykot var" pankartını asmaya gitmiş ve polislerle karşılaşmıştı. Pankartın bir ucunu Vasıl, diğer ucunu içlerinde emniyet amirinin de olduğu üç polis çekiştirmiş. Vasıl'ın gücü tükenince pankartı bırakmış. Polisler dengelerini kaybedip düşmüşler. Bu olayı ballandıra ballandıra anlatırdı. Bir akşam vakti içlerinde benim ve Vasıl'ın da bulunduğu arkadaş grubuyla dolaşırken polisler bizi alıp karakola götürdü. Emniyet Amiri Vasıl'ı görür görmez, "Vatan kurtaran şaban, buraya gel," deyip çok kötü vurmaya başladı. Bir o kadar dayağı da dernek başkanımız Süleyman'a attılar. Sanırım bu dayaklarla bizi de korkutmak istemişlerdi. Birkaç kez gözaltına alındı. Ancak tutuklanmadı. Beş noluda yatmayan tek ağabeyimdir. Ama uzun süre kaçak hayatı yaşamak zorunda kaldı. Kaçaklığın hapisten daha zor olduğunu hep iddia eder. Şimdilerde "Keşke ben de yatıp o işkenceleri görseydim. Kaçaklığın yaşamımda hâlâ devam eden olumsuzluklarını yaşamasaydım," der. Hakikaten, o dönemden kalan sorunları nedeniyle içimizde yaşamı düzene girmeyen tek kardeşimizdir.

Küçük kardeşlerim; üç kız bir erkek. Çocukluklarını kalabalık ailenin zorluklarıyla, ergenliklerini ağabeylerinin politik tercihlerinden doğan güçlüklerle geçirdiler. Hepsi de sol eğilimli oldular. Okullarında siyasi aktivitelerin içinde yer aldılar. Önce ağabeylerinden ötürü, sonra da kendi seçimlerinden ötürü devletin muhaliflerine uyguladığı baskılarla yüzleştiler. Cezaevinden ilk çıkan ağabeyleri ben olduğum için, okumaları ve yetiştirilmelerinin sorumluluğunu kendi üzerimde hissettim. Elimden geleni de yaptığımı sanıyorum. Bazen onları kardeşlerim değil de çocuklarım olarak algılıyorum, çocuklarını da torunlarım... Ayhan, Songül, Hilmi, Hülya sizler büyümemi ve kendime olan saygımın artmasını sağladınız. Sağ olun...

bölüm 2

GARZAN

Batman ile Kurtalan arasındaki bölgenin adı olan Garzan, aynı zamanda TPAO'nun petrol pompalama istasyonlarından birinin adıdır. Xarzi aşiretlerin yaşadığı bölge Bişari Çeto ve Çemile Çeto isyanları, en ünlüleri Koçero olan eşkıyaların hikâyelerinin yaşandığı yerdir. Bu hikâyeleri defalarca dinledim çocukluğumda. Türkiye Petrolleri Bölge Müdürlüğü idari bakımdan Kurtalan'a bağlı olmasına rağmen, gerek iş olanakları ve gerekse sağlık ve eğitim olanakları Batman'a bağımlıydı. Zaten Garzan kampı dağıtılınca birçok işçi ailesi gibi biz de Batman'a taşındık.

Siirt'te doğmuş olmama rağmen ilk hatırladığım yer Garzan'dır. Nüfusu iki bine yakın olan bu yerde yaşayanların çoğunluğu TPAO'da işçiydi. Çiftçi ve esnaf azdı. İki ana mahalleden oluşuyordu; işçilerin yaşadığı daha bakımsız olan Aşağı Mahalle ve mühendis, tekniker gibi üst sınıf çalışanların lojmanlarının bulunduğu Yukarı Mahalle. Okul, revir, yazlık ve kışlık sinema, 'Ekonomi' adı verilen şirkete ait market Yukarı Mahalle'deydi. Ama bizim için önemli olan ve 'Meydan' adı verilen çok geniş oyun alanı da bizim mahalle olan Aşağı Mahalle'deydi.

İşçilere göre düzenlenmiş olan bu kasaba ilerde benimseyeceğim "işçi sınıfının düşüncesi" olan sosyalizme yakınlık duymamı etkileyen önemli bir unsurdur. Sovyet Rusya'nın desteğiyle kurulmuş olması Garzan'daki yaşamı çevre yerlerden farklı olmasını beraberinde getirmişti.

Sokağa çıkmaya başladığımda sadece Arapça biliyordum. Arkadaşlardan Kürtçe öğrenmeye başladım. Okula gittiğimde ise Türkçe'yi öğrendim. Öğretmenin hiç Kürtçe veya Arapça konuşmamasını yadırga-

mıştım. Bu kültürel karmaşa benim düşünce yapımı çok etkiledi. Arap'tım, Kürt kültürüne göre yaşıyordum, Türkçe eğitim alıyordum. Üçü de bana yakın gelmişti. Bu nedenle hiç milliyetçi düşüncem oluşmadı. Her ulusa yakınlık hissedebilirdim. Bu nedenle sosyalist düşüncede yer alan enternasyonalizm en kolay benimsediğim ilke oldu.

YEZİDİLER

Şeyh Addi Bin Misafir'in İslam ve Zerdüşti düşünceleri harmanlayarak yazdığı Mushaf-ı Reş kitabındaki düşüncelere bağlı dini bir topluluktur. Mezopotamya'nın eski halkları arasında yer alırlar. Kurtalan ve Beşiri çevresindeki köylerinde kapalı ve tehdit altında bir yaşam sürerlerdi. Ürettiklerini satmak üzere eşek ve katırlarla Garzan'a getirirlerdi. Büyüklerin kışkırtmaları ve onlar hakkında anlattıkları ürkütücü hikâyelerin etkisiyle çocuklar hayvanlarını ürkütüp kaçırır, Yezidilerce haram sayılan ıslık çalar, yüksek sesle "şeytan" diye bağırırlardı. (Yezidiler şeytan yerine melek-i tavus derlerdi.) Huzursuz edilen, taş atılan bu insanların saldırgan bir tavrına hiç tanık olmadım.

Batman'a taşındıktan sonra, mahkemeden çıkan bir Yezidi karı-kocaya karşı "şeytana tapıyorlar, Müslümanlar, vurun!" bağırtıları arasında kalabalık bir grup linç girişiminde bulundu. Engelleyemeden, çaresizce seyrettiğim bu olay, hayatım boyunca beni en çok etkileyen olaylardan biri oldu. O dehşeti, televizyonda seyrettiğim, her "milli" linç girişiminde veya azınlıkta kalan gruplara yönelen şiddeti gördüğümde yeniden yaşadım.

Yakından tanıdığım tek Yezidi İGD'de tanıdığım İbrahim Onat oldu. Çok istememe rağmen inançları konusunda benle hiç konuşmadı. O da diğerleri gibi şimdi Avrupa'da. On yıllarca süren baskı ve saldırganlıktan sonra Mezopotamya'nın bir rengi daha yavaş yavaş soldu. Artık bölgede yaşayan Yezidiler'in sayısı yüzden az. Çoğunluğu Avrupa'ya olmak üzere bölgeden göç ettiler.

Mazlumdan, az olandan, farklı olandan yana olmam biraz da bu durumdan kaynaklandı. Tanık olduğum bu tip olaylar dini inançları sorgulamamın nedenlerinden biridir.

Yezidiler hakkındaki bilgilerim, doksanlı yıllardan sonra onlar hakkında yazılan kitaplarla daha doğru bir temele oturdu. Hâlâ Yezidi-

ler'le ilgili bir yazı veya kitap görsem ilgilenir, okurum. Kardeş Türküler kasetinde yer alan "Yezidiler" şiirini hüzünle dinlerim.

2004'te Siirt'ten dönerken, çocukluğumun dokuz yılını geçirdiğim Garzan'a gitmek istediğimde 'bölgede operasyon var' gerekçesiyle geri çevrildim. Batman'a doğru yol aldım.

bölüm 3

BATMAN

Garzan kampı, otomasyona geçip, petrolün direk Batman'a akıtılmasıyla dağıtıldı. İşçiler Raman, Mağrip ve Batman'a nakledildiler. Biz de Batman'a taşındık.

Biz taşındığımızda, Batman henüz küçük bir ilçeydi. Yirmi beş-otuz binlik nüfusu, kendine özgü bir kültürü olmayan, rafinerinin sağladığı gelirle geçinen büyük bir köy görünümündeydi. Batman'da ilk yerleşim İloh köyüdür. Rafineri kurulunca çok hızlı bir nüfus artışı yaşadı. Önce çevre il ve ilçelerden, zamanla Türkiye'nin her yerinden göç aldı. Bugün iki yüz elli üç yüz bin arasındaki nüfusu kontrolsüz bir gelişmenin kanıtıdır.

Batman'a kaynaklık eden İloh'luların nüfusu doğal olarak çok azdı. Beşirililer, Kurtalanlılar Gercüşlüler, Kozluklular, Sasonlular, Mardinliler, Siirtliler gibi topluluklar, yerli nüfustan daha fazlaydı. "Nerelisin?" sorusuna geldikleri yerin adıyla cevap verirlerdi. Sonradan "Batmanlıyım" demeye başladılar. Ağırlıklı nüfus Kürt'tü. Sonra Araplar gelirdi. Türkler küçük bir azınlıktı ve ayırt edilirlerdi. O zamanlar kent iki ana bölümden oluşurdu. Site adı verilen teknik ve yönetici kadronun oturduğu mahalle, yeşillikler içinde asfalt yolları, yüzme havuzu, spor tesisleri, çay bahçeleri, yazlık ve kışlık sinemalarıyla çağdaş bir kentti. Ancak geri kalanı tamamıyla köyden bozma bir kasaba görünümündeydi. Dini duygular güçlüydü. MSP'nin gençlik örgütü olan MTTB geniş bir tabana sahipti. MSP'in de önemli miktarda oy aldığı yerlerden biriydi Batman. Doksanlı yıllarda da Hizbullah dehşetinin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olacaktı... Sokaklarda ve çarşıda kadın sayısı o kadar azdı ki, sadece erkeklerin yaşadığı bir kent gibiydi. Şim-

diki türbanla aynı olmasa da, hemen hemen yetişkin kadın ve kızların yüzde sekseni başörtüsü takardı. Buna kendine "devrimci" veya "solcu" diyen kişilerin çevresi de dahildi. Belki bu nedenle üniversitedeki ilk yıllarımda konuşurken kız arkadaşlarımın yüzüne bakamazdım.

Beş binden fazla işçi yaşamasına rağmen, bir sanayi kenti özelliği taşımıyordu. İşçiler de tam "proleter" değillerdi. Çünkü hepsinin köyle bağlantısı sürdüğü gibi, köylerinde gelirleri de olurdu. Yine de bölgede işçi sınıfının en yoğun olduğu, sendikal faaliyetlerin yaşandığı kentlerden biriydi.

İlkokulun bir bölümünü, ortaokul ve liseyi Batman'da okudum. Çeşitli işlerde çalıştım, politikleştim, sosyalist oldum. Batman benim geliştiğim yerdir.

PARA KAZANMA

Kalabalık ailemizde tek maaşla geçinmek zordu. Yaz tatillerinde erkek çocuklar çalışırdı. Kazandıkları biriktirilirdi. Bu birikim harcamaların yoğunlaştığı Eylül ayında veya eve yeni bir eşya alınacağında harcanırdı. Demirci ve tenekeci çıraklığından sonra, daha fazla para kazanılan kahve ve lokantalarda garsonluk yaptım. Ortaokul son sınıftan sonra "hişt çeto," "bozo bana bir sigara al" gibi hitaplar ağırıma gittiğinde inşaatta amelelik, mercimek yolma, tuğla ocağında çalışma gibi yeni iş alanlarına yöneldim. Ama itiraf etmem gerekir ki son işler canımı çıkarırdı.

Yaz tatillerinde arkadaşlar, top oynamak, işçi çocuğuysa çıkarttığı kartla sitedeki havuza gitmek (bu işçi çocuklarına tanınan bir ayrıcalıktı, işçi çocuklarının, üstlerinde fotoğrafları olan cakalı havuz kartları vardı) veya Batman Çayı'na yüzmeye gitmek gibi keyifli işlerle vakit geçirirken çalışmak, ayrıca ağırıma giderdi.

Batman'da Haziran ayından itibaren yoksul gençler büyük kentlere çalışmaya giderlerdi. Ben de istememe rağmen ailem buna izin vermezdi. Aslında Diyarbakır'ın batısını, özelikle de filmlerde gördüğüm İstanbul'u ölesiye merak ediyordum. Aşağı yukarı tüm yaşıtlarımda durum buydu. Bazı gençler babalarının ceplerinden çaldıkları yol parasıyla İstanbul'a kaçıyorlardı. Bu kaçma olayları her yazın değişmez hikâyelerdi. Büyük kentlere giden bu gençler, bin bir zorlukla buldukları işlerde çalışıp, para biriktirirlerdi. Dönmeden önce mutlaka yeni ve

havalı birkaç giysi alır, Batman'a öyle gelirlerdi. Akşamları sokakta bize, gördükleri artistleri, tavladıkları kızları, yaşadıkları şahane maceraları anlatırlardı. Bu hikâyelerin yalan olduğunu hepimiz bilirdik. Ancak bir gün biz de anlatacaksak, itiraz etmeden dinlememiz gerekirdi. Yine de bu hikâyeler yeni kaçma vakalarının tetikleyicisiydi. Ben de liseyi bitirdikten sonra ailemden izin alarak İskenderun'a gittim. Ama döndüğümde ortam artık, sokakta macera anlatacak ortam değildi.

POLİTİKA

Yetmişli yılların başında Batman'da politika bir gerginlik nedeni değildi. Belediye başkanlığı yıllardan beri Ramanlı Ailesi'nin malı gibiydi. Önce baba, sonra oğul seçilmişti. Genel seçimlerde Siirt milletvekilliklerini CHP ve AP paylaşırdı. Ancak daha sonra Batman oylarının etkisiyle bir milletvekilliğini MSP kazanmaya başladı. MHP'nin Türkçe bile bilmeyen bir başkanı vardı. CHP ve MSP gençlik içinde örgütlenmişlerdi. Hemen herkes dindardı. Ramazanda açık bir yer bulmak mümkün olmadığı gibi açıkta bir şey yemek olacak iş değildi. Ben de solcuları beğenmeme rağmen oruç tutar, namaz kılardım. Din, benim çevremde ayrı bir olgu değil yaşamın doğal akışında bir fenomendi. Sakallıları veya şeyh giysileri içinde birilerini gördüğümüzde bütün çocuklar koşup, elini öperdik.

Batman dışında üniversitede okuyan az sayıdaki ağabeyler, pos bıyıklı öğretmenler veya Türk-İş'e bağlı Petrol-iş sendikasından işçileri Petkim-İş'e yöneltmeye çalışan kişileri gösterip "komünist olmuş" derlerdi. Korkardım. "Allahsız, dinsiz" bu insanların beni de kandırabileceklerini düşünürdüm. Liseye başladığım yaz, İstasyon Çay Bahçesinde, yan masada kalabalık oturup ciddi ciddi konuşan bu adamların sözlerine kulak misafiri oldukça onlardan hoşlandım. Hele bir de Deniz'in, Mahir'in artık yayınlanabilen resimlerine baktıkça, sempatim arttı. Mustafa ağabeyimle kıyısından köşesinden politika konuşmaya başladık. Hâlâ konuşuruz.

Türkeş'in miting için geldiği Diyarbakır'da büyük olaylar yaşandı. MHP miting yapamadı. Bunun Batman'da yankıları büyük oldu. Türk milliyetçiliği, faşizm gibi konular daha sık konuşulmaya başlandı. Yavaş yavaş politikleşme gençler arasında yayılmaya başladı.

Bu gelişmede 1974 affiyla dışarı çıkanların hikâyeleri, Şivan Perwer'in kasetleri, Yılmaz Güney'in feodal devrimci tavırlarla çektiği filmlerin de etkisi oldu. Şivan'ın kasetlerini dinleyip, Kürtlerin sömürüldüğü ve sömürge olduğumuz konusunda tartışmalar yapılmaya başlandı. Yılmaz Güney'in, o her şeyi elinde silahla halleden bıçkın tarzı bakışlarımıza, giyimimize ve tavırlarımıza yansımaya başladı. Ama hâlâ okumuyorduk. Dinliyor, öğrendiklerimizi başkalarıyla tartışıyorduk.

1974 ve 1977 seçimlerinde CHP adına yapılan çalışmalar, yine 1977 yılında yapılan yerel seçimlerde belediyenin ağaların elinden alınmasıyla sonuçlandı. Bu çalışmalar benim ilk politik faaliyetlerimdir. Çocuk-genç arası yaşımla kendime artık taraf seçmiştim.

1976 1 Mayıs'ında bir grup "büyük ağabeyle" Hasankeyf'e gittik. Biz, çoğunlukla 1 Mayıs'ı "Bahar Bayramı" olarak biliyorduk. Baharı da piknikle karşılama adına gitmiştik. Ancak ağabeylerimiz bu günün, işçi sınıfının ve ezilen halkların bayramı olduğunu anlattılar. Cem Karaca'nın tok sesiyle okuduğu 1 Mayıs Marşı'nı da ilk kez o zaman dinledim. Bu bana, "Bahar Bayramı"ndan daha mantıklı gelmişti.

Fatih Binbay Batman'daki arkadaşlarıyla (şapkalı olan Adnan Saltıkalp)

Aynı yaz, bir akşam vakti solcu gençler arasında tartışmaların yapıldığı "fakirhane" olarak adlandırdığımız çayhaneye uğradım. Yirmi kişilik bir grup, her zamankinden daha sert bir tartışmaya girişmişlerdi. Üç kişi bir görüşü, diğerleri de farklı bir görüşü savunuyorlardı. Nedenini bugün de anlayamadığım bir tavır alarak o üç kişinin yanına oturdum. Süleyman Talay, Enver Sezgin ve Adnan Özer. Tartışma sertleşti ve itiş kakış başladı. Ancak olay kavgaya dönüşmeden sona erdi. Üç kişiyle ben kahveden ayrıldık. Süleyman bana ilgi gösterdi ve ertesi gün uğrarsam okumam için dergi ve kitap verebileceğini söyledi. Ben de kabul ettim. O gün aslında, bugün de inançla bağlı olduğum örgüte katılmıştım. Yaklaşık otuz yıl içinde hep İGD, Birlik-Dayanışma veya TKP olarak adlandırılan grubun içinde kaldım. Önce duygularımla, sonra da öğrenerek, bilerek, isteyerek ve inanarak.

Birkaç gün sonra mahalledeki arkadaşlardan biri bana "sen sosyal şoven olmuşsun," dedi. Tam anlayamadım, ama yine de iyi bir şey olmadığını hissederek "niye öyle diyorsun," dedim. "Veysi abi Süleyman, onların TKP'li sosyal şoven olduğunu söylüyor. Ayrıca onlar Kürtleri ulus olarak görmüyorlar," dedi. Adnan'ın Türk olduğunu biliyorum. Ama Süleyman ve Enver kesinlikle Kürttürler. "Kendilerini inkâr edeceklerini hiç sanmıyorum" cevabım pek yeterli olmadı. Sonrasında arkadaşım ilişkilerini en alt seviyeye indirdi. Batman'da solcu gençler arasında birkaç yıl içinde gruplaşmalar çatışmaya dönüşecek kadar gerildi. Ancak 1980'e kadar bu çatışmalarda ölen olmadı. Belki de çocukluğunu birlikte geçiren bu insanlar, birbirlerine kıyamadılar. Seksenli ve doksanlı yıllarda benim yaşıtım ve daha küçüklerden çok sayıda Batmanlı genç hayatını kaybetti. Bir kısmını şahsen tanırdım. Hepsine de aynı derecede üzüldüm.

İçinde bulunduğum grup, 1977'de Batman'da İlerici Gençler Derneği'ni kurdu. Bir süre sonra bölgedeki örgütlenmemiz hızlandı. Diyarbakır, Siirt, Lice, Ergani, Urfa, Van, Gevaş gibi yerlerde derneğin şubeleri açıldı. Diğer yerleşim alanlarında da bağlantı kurduğumuz gruplar oluştu. Batman, Van ve Lice'de mitingler, örgütlendiğimiz diğer yerlerde ise geceler düzenledik. Hemen hepsine katıldım. Diyarbakır'da düzenlenen Nazım Hikmet'i anma gecesi beni en çok etkileyen faaliyetlerimizden biri oldu. Bir de Diyarbakır'da PKK tarafından öldürülen liderlerimizden biri olan Mehmet Çakmak'ın cenaze töreni diğer grupların da katılımıyla gerçekten büyük bir kalabalığın toplandığı bir tören olmuştu.

Bölgede örgütlü DDKD, DHKD, KUK, Rızgari, Ala Rızgari, Kawa, UKO (daha sonra PKK oldu.) gibi örgütler bizim grubun Kürt sorununa yaklaşımını beğenmeyerek bize "sosyal şoven" yakıştırmasını yaparlardı. Biz de onlara "milliyetçi" derdik. Bulunduğum yerlerdeki tartışmaların çoğu bu çerçeve içinde yapılırdı. Zamanla eski yakınlığımızı kaybedip birbirimize daha olumsuz yaklaşmaya, düşmanlık duymaya ve hatta kavga etmeye başladık. Bu kavgalar ve çatışmaların en şiddetlisi 1980'e doğru ulusalcılar olarak adlandırılan PKK'lilerle yaşandı. Bazı arkadaşlarımız yaralandı. Cuma Yeşil adlı arkadaşımız Ergani'de öldürüldü.

Maocular dediğimiz gruplarla zaten başından beri anlaşamıyorduk. Onlar bize "sosyal faşist" diyor, biz de onlara "maocu bozkurtlar" diyorduk. Bu gruplar içinde bana en antipatik gelen Aydınlıkçı'lardı. Gazeteleri diğer sol gruplara yönelik küfürlerle dolu olduğu gibi, bir çeşit ihbarcılık da yapıyorlardı. Hâlâ liderliğini Doğu Perinçek'in yaptığı İşçi Partisi'nin temeli olan bu grup, hiçbir yakınlık hissetmediğim tek sol grup oldu.

Dev-Yol, Dev-Sol gibi gruplar ise bize "revizyonist" veya "reformist" diyorlardı. Biz de onlara "goşist" veya "maceracı" diyorduk. Bölgemizde bu grupların etkin bir örgütlenmesi olmadığı için yakın ilişkim olmadı.

Bu grupların taraftarlarıyla 1980 Eylül'üne kadar yoğun ideolojik tartışmalarımız oldu. En çok okuyanlardan biri olarak bu tartışmalara defalarca katıldım. Bu tartışmalar her zaman sözle bitmedi. Kavgalar da çıktı. Diyarbakır Cezaevi'nde her gruptan insanla yattım. Tartışıp kavga etmek yerine birlikte hareket etmenin önemini o zaman daha çok anladım. Çünkü hepimizin karşı olduğu güç işkence yaptığında bizi ayırt etmiyordu. Hepimiz onlar için "düşman"dık.

BİLİNÇLENME

Derneğimizin yayın organı olan *İlerici Yurtsever Gençlik*, daha sonra *Savaş Yolu* dergileri, aylık teorik dergi *Ürün* düzenli okuduğum ve satışı için çalıştığım yayınlardı. Bölgenin en fazla tartışılan konusu olan "ulusal sorun" konusunda Marksist düşünce tarzını öğrenmek için Lenin'in *Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı*, Stalin'in *Ulusal Sorun*

ve Sömürgeler Sorunu kitapları en fazla okuduğum, hatta ezberlediğim kitaplardı. *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, *Proletarya Diktatörlüğü*, *Kapitalizmin Son Aşaması: Emperyalizm*, *Felsefenin Temel İlkeleri*, *Diyalektik ve Tarihi Materyalizm*, dikkatle okuduğum kitaplar oldu. Önemli gördüğüm veya bizim grubun görüşlerini doğrulayan satırların altlarını çizip yanına notlar aldım. *Anti Dühring* ve *Kapital* defalarca başlamama rağmen, bir türlü anlayamadığım doğal olarak da bitiremediğim kitaplar oldu.

Dimitrov'un *Gençlik Üzerine Notlar* kitabı başucu kitaplarımızdandı. Konuk Yayınları'nın Sovyet Bilimler Akademisi'nin araştırmalarını yayınladığı kitaplar 1980'den sonra okuduklarım arasında ağırlık kazandı. Yine de ben en fazla, *Komünist Manifesto*'yu beğenmiştim. Bu süre içinde Troçki'nin, Bakunin'in veya Proudhon'un kitaplarını hiç okumadan, onlar hakkında yazılan kitaplar ve makalelere dayanarak onları eleştirirdik. *Dönek Kautski* ise zaten sosyalizme ihanetin adıydı bizim için. Gramschi'nin adını hiç bilmiyorduk. Doksanlı yıllarda onlara ait kitapları okudukça düşüncelerime o kadar da ters düşmediklerini gördüm.

Yüzlerce roman okudum. Ancak *Ana*, *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum. Durgun Don*, *Dipten Gelen Dalga*, *Fabrika*, *Darağacından Notlar* o dönemde bende iz bırakan romanlar oldu. Son dönemlerde ise *Güven. İnce Memed*, *Yılanların Öcü*, *Dilan*, *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim*, *Bereketli Topraklar Üzerinde* yerli romanlar arasında en fazla etkilendiklerimdir. Cezaevi sonrası okuma yelpazem genişledikçe, geçmişte hep tek yönlü okuduğumu anladım.

Tabii ki bilinçlenme sadece okuma ile olmuyordu. Seminerler, tartışmalar ve sohbetlerle de sosyalizme dair çok şey öğrendim. Bazen ilk dönemlerde yaptığımız bu etkinliklerin ortaya çıkardığı acayiplikleri düşündükçe gülümsüyorum.

Sanat okulundan örgütlediğim arkadaşlarla yaptığımız Diyalektik Materyalizm Seminerini ezan okununca kestik. Hepimiz namaza gittik. Namazdan sonra geri dönüp seminere devam ettik. O zaman on altı yaşındaydım. Yine aynı dönemde İGD Genel Yönetim Kurulu üyesi Şefan'la (Şefik Tunç) sohbet ederek dolaşıyorduk. Şefan:

—"Fatih, Kürdistan hakkında ne düşünüyorsun?"

—"Sömürgedir, abi."

—"Hayır..."

—"O zaman yeni sömürgedir."

—"Hayır..."

—"Bak abi, yarı sömürgedir de demeyeceksen, artık derneğe gelmeyeyim," dedim.

Şefan o gün bana, uzun bir konuşmayla Kürtleri ulus olarak gördüğümüzü, ezilen ulus konumunda olduğunu ve görüşümüzün ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi yönünde olduğunu anlattı. Ancak ben uzun süre bu konuda ikna olmadım. Hatta birkaç gün derneğe uğramadım. Bu sözler alıştığım söylemin dışındaydı. Çünkü Batman'da tanıdığım birçok kişi "Kürdistan" dediği zaman buranın sömürge olduğunu söylüyordu. "Kürtler özgür değilse, nasıl sömürge olmaz!" düşüncesi bilinçaltıma yerleşmişti. Yaşıtlarımın çoğu da böyle düşünüyordu. Bir süre sonra konuyla ilgili çok sayıda yazıyı okuyup, ikna oldum. Şefan'ın benle yaptığı konuşmayı, ben de başkalarıyla yaptım.

BOYKOT

Sanat okulunda okuduğum üç yılda iki defa boykot yapıldı. İlki başarısızdı. Ben birinci sınıftaydım. Hemen hemen hiç faaliyetim olmadı. Boykottan da okula gidince haberim oldu. İlk gün etkili olan eylem, ikinci gün MTTB'lilerin çalışmaları ve okul idaresinin etkisiyle kırıldı. On öğrenci de sürgün edildi.

İkinci boykot daha örgütlüydü. Solcu öğrenciler arasında o zamanlar birlikte hareket etme alışkanlığı vardı. Fraksiyon çatışmaları daha yoğunlaşmamıştı. Eylemin üssü okul yolundaki fakirhane dediğimiz çayeviydi. Boykottan bir hafta önce haberdar oldum. Ancak gününü bilmiyordum. Okula gittiğimde üst sınıflardan tanıdığım arkadaşlar okulun önünde birikmişlerdi. MTTB'liler de boykotu kırmaya çalışıyorlardı. Bir seksen beş boyunda iriyarı bir MTTB'li okula girmeye çalıştı. Baki adlı arkadaş:

—Fatih, girmesini engelle," dedi.

O zamanlar bir altmış beşlik boyuma bakmadan üzerine atıldım. Adam beni yakaladığı gibi havalandırıp, yere firlattı. Kalkıp tekrar saldırdım. Aynı sahne birkaç kez tekrarlandı. Sonunda adam yıldı, okula girmekten vazgeçti. Ama o zamana kadar kimse yardımıma gelmedi. Sonra fakirhanede Baki'ye rastladığımda:

—Niye yardım etmedin," diye sordum.

—Ben boykot komitesindeyim. Deşifre olmamam lâzım," cevabını verdi. İkna olmadım ama cevap ta vermedim.

Boykot bir hafta sürdü. Toplanıp okula yürümeye karar verdik. En önde Türk Bayrağı taşıyan bir arkadaş vardı. Eğer polis saldıracak olursa, İstiklal Marşı'nı okuyacaktık. Polis de esas duruşa geçer diye düşünüyorduk. Okula yaklaştığımızda yirmi kadar polis yolumuzu kesti. Bize "dağılmanızı veya öğrenimi engellemeden sınıflara girmemiz gerektiğini" söylediler. Reddettik. Polisler coplarını çekince, İstiklal Marşı'nı okumaya başladık. Ancak hiç de umduğumuz gibi olmadı. Dayak yiyerek dağıldık. Üç gün sonra da idare boykota katılanlara ceza vermeyeceğini söyleyince de derse girdik. Ancak bir süre sonra birçok arkadaşa disiplin cezası verildi.

KAVGALAR

Solcu gençler arasında fraksiyon ayırımı başladığı halde, ilk dönemler çatışma ve kavga olmuyordu. MHP'nin gençlik örgütlenmesi yoktu. Hatta komik başkanlarının seçim mitinglerine gider, çayını içip de kendisine oy vermeyenlere küfür edişini gülerek dinlerdik. Ancak, MTTB'lilerle birkaçı epey büyük olmak üzere, ona yakın kavgayı hatırlıyorum. Sopa, zincir, zaman zaman da bıçakların kullanıldığı kavgalarda ağır yaralı da pek çıkmazdı. Bazen komik olayların yaşandığı da olurdu.

Sanat okulunda yaşanan bir olaydan ötürü Cuma namazı çıkışında propagandayla çok sayıda kişi toplanıp, "komünistlere ders vermek" amacıyla derneğimizin olduğu caddeyi abluka altına aldılar. Sayımız gelenlere göre çok azdı. Birbirimizden kopmadan, kendimizi savunmaya çalışırken, her birimiz ayrı bir grubun içinde kaldık. Sedat isimli bir arkadaş vardı. Kalabalık bir grubun içinde yaşlı birinin yakasına yapışıp, yüzüne bakınca:

—"Dede, ne işin var burada?"

—"Eşek oğlu eşek, senin ne işin var, komünistlerin arasında."

—"Dede eve git."

—"Asıl dayağı evde yiyeceksin," diye devam eden bir diyalog eşliğinde dedesinin bastonuyla epeyce bir dayak yedi. Ancak, kalabalık ona karışmadı.

Yine aynı kavgada benden daha iri biriyle ben boğuşurken, Şerif adlı arkadaş gelip:

—Fatih, sen hangisisin, diğerini bıçaklayacağım", dedi.

—Ben kısa montluyum", diye bağırıp, boğuştuğum kişiyi tutmaya çalışıyorum, ama ne mümkün! Herif feryat figan debelenip elimden kurtuldu. Döndüm baktım, Şerif gülüyor. Elinde değil bıçak, sopa bile yok.

—Seni kurtarmak için öyle yaptım", dedi.

Bildiri dağıtmaya veya afiş asmaya çıktığımızda, yanımıza "barış sopası" adını verdiğimiz düzgün sopalar alır ve bunları arkadan gelen bir arkadaşa taşıtırdık. Yine aynı şekilde bildiri dağıtmaya çıktığımız bir gün MTTB'liler saldırdı. Bir de baktık ki, arkalarda bir yerde arkadaş eline bir sopa almış, diğerlerini de yere atmış:

—Alın ulan, hepinize ben yeterim", diye bağırıyor.

Adamlar sopaları alıp, bize bir güzel dayak attılar. Aynı kavgada peronda kavga eden Metin diye bir arkadaş, silahını çekip, birine doğrulttu. Hepimizin şaşkın bakışları arasında yakın mesafeden ateş etmeye başladı. MTTB'li genç bağırarak yere yığıldı ve hareketsiz kaldı. Donup kalmıştık. O zamana kadar böyle bir şey yaşanmamıştı. Ancak, Metin gülme krizine tutuldu. Konuşamıyordu bile. Meğer elindeki kuru sıkıymış. Çocuk korkudan bayılmış. Birkaç darbe alınca ayıldı.

—"Allahıma bin şükür, ölmemişim. Vurun abi, vurun," diye saçmalaya saçmalaya kalktı gitti.

Zamanla kavgalar sertleşti. Önce bıçaklar, sonra tabancalar çatışmaların ayrılmaz parçaları haline geldiler. Korkutmak için havaya açılan ateşler, canlı hedeflere yöneldi. Özellikle ulusalcıların (PKK'lilerin) Batman'a egemen olmak için yönelttiği saldırıların ve ülkedeki siyasi mücadelenin terör boyutuna gelmesinin yarattığı etki ile kavgaların komik yanı kalmadı. Sonradan Hizbullah'ı yaratacak dinci silahlı örgütlerin temelleri de atılmaya başlandı. Ramanlı aşiretiyle ulusalcılar arasında başlayan çatışmayla da Batman'da can güvenliği hemen hemen hiç kalmadı. Seksenli ve doksanlı yıllarda itirafçılar ve Hizbullah'ın saldırıları, Batman'ı faili meçhul cinayetlerin en fazla işlendiği kentlerden biri haline getirdi. Romantik mücadele ölümcül bir mücadeleye dönüştü.

YAZILAMA–AFİŞLEME

Örgütleme, ajitasyon ve propaganda çalışmaları dışında en fazla katıldığım eylem, yazılama ve afişlemedir. Zevk te alırdım bunlardan. Boş ve karanlık sokaklarda çok önemli bir iş yapmanın gururunu yaşardım. Deftere veya tahtaya yazdığım yazılar, hâlâ okunaklı değildir. Ama duvar yazılarını çok güzel yazardım. Hatta ertesi gün gider bakar, arkadaşların övgüsünü alırdım. Bir defasında aynı duvar için iki gece çalıştım. İlk gün gidip kireçle tüm duvarı astar gibi boyadım. Ertesi gün kırmızı boyayla Che Guevera'nın "ölüm nereden gelirse gelsin..."diye başlayıp, "...hoş geldi sefa geldi" diye biten koca bir paragraf tutan sözlerini yazmıştım. "Ş" harflerini orak çekice benzeterek yazdığım bu yazı en beğendiğim yazım olmuştu.

Bazen polislerle kovalamaca yaşardık. Kaçma, saklanma konusunda uzmandım. Bu eylemlerde hiç yakalanmadım. Hatta bir defasında arkadaşların çevresini polis sarmıştı. Ben habersizce elimde uzun saplı fırçayı silah gibi tutarak yanlarına giderken:

—"Elinde büyük silah var, siper alın," deyince polisler dağıldı. Arkadaşlara kaçma fırsatı doğdu. Ben de kaçtım. Fırça elime yakışıyordu doğrusu.

Sempatizanların ilk faaliyetleri arasında yer alırdı yazılama. Hem o güzel, parlak sloganları tekrarlamak, hem de bunu, halkın göreceği yerlere yazmak hoşumuza gidiyordu. Bir grupla kendini bir yerlere ait hissetmenin en tehlikesiz araçlarından birisiydi.

Bir gece deneyimsiz bir grupla Diyarbakır'da yazılamaya çıkmıştık. Köşelere nöbetçiler dikip, ben ve iki arkadaş hızla yazı yazıyorduk. Uzak bir noktaya tek başına nöbete gönderdiğimiz Hayri, bir baktım yanımda duruyor.

—Hayri, ne yapıyorsun burada?

—Hatalı yazıp yazmadığını kontrol ediyorum.

Önce kızdım. Ama korktuğunu da anladım.

—Köşede beklemeyecek miydin?

—Buradan bakarım.

—Peki sen yaz, ben gidip bekleyeyim.

—Yok yahu, ikimiz bekleyelim. Nasıl olsa birileri yazıyor.

Güldüm. Onunla köşeye gittim. Hayri daha sonra, bu tür eylemleri rahatlıkla yönetebilir duruma geldi. Anlatıp, gülerdik sonraları.

1 MAYISLAR

1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olduğunu 1976'da öğrendim. 1977'de İstanbul'da düzenlenen 1 Mayıs kutlamaları için Batman'da yoğun çalışmalar yaptık. Ben de okulda sınıftan başlayarak, ulaşabildiğim herkese 1 Mayıs'ı anlattım. Batman İGD şubesinden bir grup arkadaş, bölgedeki diğer arkadaşlarla birlikte yola çıktılar. Beni de götürmeleri için çok direttim ama götürmediler. İki ağabeyim gidenler arasındaydılar. Akşama doğru çatışma ve ölüm haberleri gelmeye başlayınca, tüm aile kaygılanmaya başladı. Sonra ölen otuz yedi kişiye üzülürken, tanıdıklarımızın sağ salim dönmesine sevindik.

Katıldığım ilk 1 Mayıs kutlaması 1978 yılında düzenlenendi. Bunun benim için ayrı bir önemi vardı. Hayatımda ilk kez Diyarbakır'ın daha batısını görecektim. Nerdeyse hiç uyumadan geçtiğimiz yerleri seyrettim. Boğaz köprüsünü çok merak ediyordum. Köprüye on beş dakikalık bir mesafe kala uyumuşum, uyandıramamışlar. Dönüşte görürüm umuduyla, üzülmedim. Miting, o zamana kadar gördüğüm en büyük kalabalıktı. Hakikaten devrim yapabileceğimize inandım o gün. Diğer yandan bu kadar çok sol fraksiyon olduğuna şaşırdım. Çoğunun adını Batman'da duymamıştım bile."TKP'ye Özgürlük" sloganları ve pankartları da şaşırtmıştı beni. Diğer gruplar bize, "TKP'lisiniz" dediklerinde, "hayır, İGD'liyiz" cevabını verirdik. Dernekte de TKP'nin adı çok kullanılmazdı. TKP'nin adının bu kadar açık söylenmesi, kendi içimizdeki bir yasağın da kalkışıydı. Kutlamalar olaysız sona erdi. Ben iki gündür doğru dürüst uyumamıştım. Mitingde de aşırı yorulmuştum. Otobüse biner binmez uyumuşum. Boğaz köprüsünü yine göremedim.

1979'da Taksim Meydanı'nda yapılacak kutlamalar yasaklandı. Önce Bitlis'te düzenlenecek kutlamalar için hazırlandık. Ancak valiliğin mitingi yasaklaması nedeniyle İzmir'de düzenlenen mitinge katılmaya karar verildi. Diyarbakır'daki İGD'li arkadaşlarla birlikte beş otobüslük bir konvoyla İzmir'e gittik.

Sonraki 1 Mayıslar hep gerginlik içinde ve korsan eylemlerle kutlandı.

ARKADAŞLAR VE TANIDIKLAR

Batman'daki İGD'li arkadaşlarımı hep sevgiyle hatırlarım. Kırgın olduğum veya dostluğumun bozulduğu hiç kimse olmadı. Yıllarca görüşmesek bile arada bir karşılaştığımızda hiç yadırgamadan o günkü muhabbetle yaklaşırız birbirimize. Yöneticiliğimizi yapan Süleyman, Şerif, Enver Sezgin, Vasıl ağabeyim, Şefan gibi arkadaşların biz çocuk yaştakilerin kişiliklerinin gelişmesinde önemli katkıları oldu. Adnan, Halil, Nedim, Felemez, İlhami, Servet, Mahmut, Kadir, Feyyaz, Fevzi, Zekeriya, Abdurrahman, Yurtsever Ali, Rauf, Cemal, Necmi Eyüp gibi arkadaşlarım ve yakın arkadaşlık bağlarımın bulunmadığı ama, görüştüğümüzde en sıcak dostluk duygularıyla birbirimizi kucakladığımız çok sayıda dostum ve yoldaşım oldu.

Adnan Saltıkalp en yakın arkadaşlarımdan biriydi. Neredeyse bir örnek giyinir, kelimenin tam anlamıyla içtiğimiz su ayrı gitmezdi. Babası Kürt Sılo lakaplı bir kabadayıydı. Adnan'la tanıştığımızda, eski bir düşmanlık nedeniyle öldürülmüştü. Birçok eyleme beraber gittik. Beraber dövüştük. Ayrı yerlerdeyken mutlaka haberleşip, birbirimizi ziyaret ettik. Amcası da bir alacak-verecek davasında öldürüldü. Kendisi de 12 Eylül'den sonra, içine düştüğü boşluğu dolduramadı. Duyduğuma göre, bir dönem uyuşturucu kullanmış ve hastalanmış. Uyuşturucuyu bırakmasına rağmen, hastalıktan genç yaşta öldü. O ailenin kaderine şaşarım. Çocuklar hep babasız büyüdü. Kız kardeşiyle arkadaşlarımızdan Zekeriya evlendi. O da bir trafik kazasında, kırk üç yaşında, ardında dört çocuk bırakarak öldü.

Eyüp Halit Beyazıd, Türk kökenli ilk yakın arkadaşımdı. Espri anlayışı ve entelektüel birikimi ile en iyi uyuştuğum arkadaşlarımdan biriydi. Espriler başlayınca bitmeyen bir gülme krizi yaşanırdı aramızda. Ankara'daki bir üniversiteyi kazandı. 12 Eylül'den sonra uzunca bir kaçaklık, ardından hapis dönemi yaşadı. O aralarda hep haberleştik. Arkadaşlığımız, hâlâ uyum içinde.

İGD dışında Batman'ın politik faaliyetlerinden tanıdığım, ancak sonra ulusalcıların yanında yer aldıkları için bozuşup, düşmanca tavırlarını gördüğüm çok sayıda insan tanıdım. Bir kısmıyla beş nolu cezaevinde karşılaştık, dost olduk yeniden. Bir kısmı ise Batman'ın yok olan kuşağı içinde yer aldı. Ramanlı Aşireti ile ulusalcılar arasındaki çatışmalarda onlarca tanıdığım genç, yaşamını yitirdi. Sonra dağlarda

düştüler. Örgüt içi çatışmalarda öldürülen Veysi Güzel ve Mehmet Şener bunlardan ikisiydi. Beş noludan tahliyesinden sonra, beş noluya zulmü getirenlerden Esat Oktay Yıldıran'ın öldürülmesi olayının sanıklarından Seyfettin; sokak çocuğu görüntüsü ve yaşantısındayken, silaha olan merakıyla ulusalcılara katılıp, birçok eylemde yer alan ve tahliyesinden sonra mafyatik bir olayda öldürülen Medeni Çelik; adına Bekaa Vadisi'nde akademi kurulan Mahsun Korkmaz; bizim Batman'da Muhsin diye tanıdığımız, kendini 21 Mart'ta cezaevinde yakan Mazlum Doğan gibi çok sayıda tanıdık.

AYRILIŞ

1978'de sanat okulunu bitirdim. Üniversite giriş sınavı o zamanlar, az sayıda kentte yapılıyordu. Ben ve Vasıl ağabeyim sınava girmek için İzmir'e gittik. Konak' ta bulunan İGD şubesini bulduk. Kalabalık gruplar içinde güneydoğu kökenlilerin bulunduğu yeri hemen bulduk. Bizimle ilgilendiler. Karşıyaka'daki bir öğrenci evinde misafir edildik. Sınav yerimize uygun, kolay ulaşılabilen, lüks apartmanlar arasında küçük bir gecekondu eviydi. Ev, çok güzel gelmişti bana. Kalabalık bir grupla geç saatlere kadar sohbet ettik. Sabah erken kalkıp, sınava girdim. Sınav sonrasında eve geldiğimde, herkes işaretlediği cevap seçeneklerini söylüyordu. Benim cevaplarım çoğunlukla onlarınkini tutmuyordu. Vasıl ağabeyimin cevapları, onların cevaplarıyla uyuşuyordu. Dönüp bana:

—"Bir de çalışkan öğrenci olacaksın," dedi.

Nerdeyse ağlayacaktım. Bozuk bir moralle Batman'a geri döndüm. İskenderun'a çalışmak için gideceğimi söyleyip. Evden ayrıldım. Sınav sonuçları geldiğinde geri döndüm. Ağabeyimden yaklaşık yüz elli puan fazlasını almıştım. Sonradan Diyarbakır Eğitim Fakültesi'nin Sosyal Bilgiler Bölümü'ne ön kayıtla girdim. Alınan öğrenciler arasında puanım üst sıralardaydı. Ara sıra Vasıl'a bu nedenle takılırım. Okul, o dönemde hatırlayamadığım bir nedenle kapalıydı. Ocak 1979'da açılınca Diyarbakır'a gittim.

bölüm 4

DİYARBAKIR

Diyarbakır, uzun süre yaşadığım yerler içinde kent özelliği taşıyan ilk yerdir. Batman'dan farklıydı. Bir defa kadınlar, kızlar sosyal yaşamın içindeydi, apartmanlar vardı ve nüfusu (1979'larda) iki yüz elli binin üzerindeydi. Tutucu bir yer değildi. Batman'daki muhafazakâr yaşam biçiminden sonra bana oldukça modern gelmişti. Bugün öyle gelmiyor.

Dernekteki arkadaşlar doğal çevremdi. Eğitim Fakülte'sindeki İGD'li arkadaşlarla tanıştım. Okulda siyasi güç olarak sol gruplar vardı. Etkin olan grup DDKD'ydi. Öğrenci derneği olan DYÖK'te onların ağırlığı vardı. Diyarbakır'da da gençler arasında en etkin gruptular. DHKD, Ala Rızgari, Ulusalcılar, KUK gibi anti-sömürgeci gruplar İGD, Dev-Yol gibi Türk solu olarak adlandırılan gruplar ile az da olsa Mao'cu gruplar vardı. Okuldaki gerginlikler Maocular ile Sovyetler Birliği'ni sosyalist olarak gören DDKD, DHKD ve İGD arasında yaşanıyordu. Zaman zaman işbirliği yapan gruplar arasında da gerginlikler doğuyordu. Bizim grupla anti-sömürgeci gruplar arasında Kürtlerin konumu ve ayrı örgütlenme hakkı üzerinde yapılan tartışmalardan sonra veya bir yayın organında çıkan bazı yazılar nedeniyle de gerginlik yaşanabiliyordu.

İlk gittiğim ay içinde okulda DDKD'liler ile Maocu gruplar arasında kavga çıktı. Kavga silahlı çatışmaya dönüştü. Yaralı birini alıp, dış kapının önündeki polislerin yanına taşıdım. Yaralıyı tanımıyordum. Bana taşımada yardım edenleri de. Doğal olarak ta hangi gruptan olduklarını da bilmiyordum. Benim için de çok fark etmezdi zaten. Fakat sınıftaki Maoculardan biri ona saldıranlar içinde benim de olduğumu

polise söylemiş. Bu nedenle hakkımda dava açıldı. Göz altına alındım. Yıllar sonra adımı veren Rıza ile cezaevinde karşılaştım.

—"Ulan Rıza, şimdi ne yapacağız, niye adımı verdin?" diye sorunca, o da:

—"Ne bileyim. Okuldan tanıdığım bütün sosyal faşistlerin adını verdim," deyip güldü. Mahkemeye çıkıp, ifadesini değiştirdi. Mahkemeden cezaevine dönüşte bu nedenle gardiyanlardan şiddetli bir dayak yedi. Zaten her mahkemeye çıkanın başına bu gelirdi. Ben o davadan beraat ettim. Beraatımda değişen ifadenin etkisi oldu mu, bilmiyorum. Ama benim Rıza'ya bakışım değişti.

Bir süre arkadaşların evinde kaldıktan sonra yurda yerleştim. Yurtta aynı gruptan altı arkadaş birlikte kalıyorduk. Odamız aynı zamanda, yurttaki arkadaşlarımızın toplantı yeriydi. Yurt renkli bir yerdi. Her çeşit insan kalırdı. Serseri ruhlusu, militanı, lümpeni, zengini, yoksulu...

Fatih Binbay Ali Arslan'la Eğitim Fakültesi'nde

Ortak yönü genç ve öğrenci olmak olan bu insanlar, sonuçta birbirine benzerlerdi. Davranışlardaki, yaklaşımlardaki farklılıklar yaşantımızın güzellikleri oluyordu. İki senelik yurt yaşantımda birçok insanla tanıştım. Kendi grubumuzdan arkadaşlarla bir tür komün dayanışmasıyla yaşıyorduk. Bu komün ilişkilerini beğenerek aramıza katılan İskender, unutamadığım yoldaşlarımdan biridir.

İSKENDER ELMAS

Adıyamanlı, Ermeni kökenliydi. Hayatım boyunca tanıdığım en temiz yürekli, hümanist yaklaşımlı ve cömert insanlardan biriydi. Hıristiyanların dini bayramlarında ona yiyecek paketleri gelirdi. Hiç, tek başına açmazdı onları. Birlikte yemek yaptığımızda en fazla ve hiç sızlanmadan o çalışırdı.

Folklorcuydu. Türkiye'nin bütün yörelerinin halk oyunlarını çok güzel oynardı. Ekipleriyle birlikte Finlandiya, Almanya, Fransa, İsveç gibi Avrupa ülkelerine gidip, gösteri yapmışlardı. Gittiği yerleri anlattığında bize masal gibi gelen bu hikayeleri ilgi ile dinlerdik. Oralardaki yaşam bize inanılmaz gelirdi.

İrlandalılar gibi kırmızı saçlı ve sakallıydı. Yüzünde kırmızı çiller vardı. Uzun boylu, iri yarı olması nedeniyle dikkat çekerdi. Ciddi duruşu nedeniyle gerginlikler yaşandığında, militan bir tavrı olmamasına rağmen karşı grubun ilk saldırdığı adamlardan biri olurdu.

Yavuz ağabeyim Van'da tutuklanıp, Adıyaman cezaevine sürgün edildiğinde ziyaretine gittim. İskender'in ailesine misafir oldum. Her şeyle yakından ilgilendiler. Neredeyse tüm akrabaları zanaatkardı ve çok çalışkandı. Annesi, yemek yemem için "yemekleri helal şeylerden yaptım" demişti. "Benim için önemli değil" dediysem de, bunu özellikle belirtip durdu. Gösterdiği saygı duygulandırmıştı beni.

1982'de soruşturmadayken İskender'i de getirdiler. Hiç birimizin ifadesinde adı geçmemişti. Ayrı bir olaydan sorguluyorlardı onu. Ermeni olduğu için ayrıca dayak atıyorlardı. Bizden önce soruşturmadan götürdüler. Sonra serbest bırakmışlar. Evlerini Adıyaman'dan taşımak zorunda kalmışlar. Bir süre sonra da Uşak'ta hâlâ çözülemeyen bir cinayetle öldürüldü. Böyle bir insana nasıl kıydıklarını aklım almıyor. Soruşturmada göz bağının altından bakarken gördüğüm yarım yamalak

görüntü, sevgili arkadaşımla ilgili son anılarımı oluşturdu. Hâlâ içimdesin, seni tanıyanlarla seni anmaya devam ediyorum. Güle güle sevgili dostum!

Diyarbakır'a geldiğimde belediye başkanı Mehdi Zana'ydı. O zamanlar Özgürlük Yolu grubundandı. Sol ve Kürt siyasi hareketleri tarafından tanınan bir simaydı. Ancak bir süre sonra kendi grubuyla ters düştü. Belediyede örgütlü sendika Özgürlük Yolu'nun denetimindeydi. Mehdi Zana'yı yıpratmak için grev yaptılar. Diyarbakır aylarca çöp koktu. Mehdi Zana hakkında söylentiler yayılmaya çalışıldı. Ancak dikkatlerin yöneleceği o kadar çok şey vardı ki, bununla çok ilgilenilmedi. 12 Eylül'den sonra tutuklanıp, beş noluya götürüldüğünde en büyük işkenceyi görenlerden biri o oldu. Ona yapılanlar aslında, çevresinde bulunan herkese bir gözdağı niteliğindeydi. "Bakın başkanınıza neler yapıyoruz, size neler yapmayız ki" demek istiyorlardı. Onunla aynı koğuşta hiç yatmadım. Ama yattığım koğuşta ona yapılanların bir kısmını dinledim. Tahliye olduktan sonra onunla beraber olan arkadaşlardan hep direngenliği, heyecanı ve moral veren tavırlarını anlatan anılarını dinledim. 2005 Eylülünde ilk kez şahsen tanışıp, sohbet ettik. Altmışını geçmiş, Kürtçe konuşmakta ısrar eden, esprili, davasına samimiyetle bağlı bir kişi izlenimi bıraktı bende. Görüşlerimiz çok uyuşmasa da onunla sohbet etmek, beraber olmak hoşuma gitmişti.

Okulda sınıf sıkıcı, kantin ve bahçe eğlenceliydi. Gerginlikler, tartışmalar, kavgalar burada yaşanmasına rağmen; grup halinde oturmak, Türkiye ve dünya hakkında konuşmak, yeni insanları davamıza kazanmak hep burada yaşanırdı. Grubumuz, sempatizanlarımızla birlikte, altmış kişiye yakındı. Ancak okulda çok etkin olamıyorduk. Bunda diğer grupların şoven veya Türk solu nitelemeleriyle baskı yapmaları da oldukça etkiliydi. Buna rağmen faal bir gruptuk. Temel çalışmalarımızı başka gruplardan adam koparmak yerine, siyasete ilgi duymayanları kazanmak üzerine yoğunlaştırıyorduk. Şiddet ve teröre yatkın bir siyaset izlememiz, bu insanlar üzerinde etkili olmamızı sağlıyordu. Bu durum diğer grupların bize "pasifist" demelerine neden oluyordu. Seminerler, forumlar, yazılama, bildiri dağıtma, dergi ve gazete satma başlıca siyasi aktivitelerimizdi. 1977'den itibaren dinlemeye başladığım Bizim Radyo ve TKP'ni Sesi Radyosu da siyasi bakış açımı geliştirmemde etkili olmuştu. Dinlediğim haber ve yorumları arkadaşlarla paylaşmak benim için önemli bir çalışmaydı.

O dönemler "İleri Demokratik Devrim" diye bir tezimiz vardı. Bu nedenle bazı gruplar alay edercesine bize "ilerlemeci" adını takmışlardı. Bizimle bu konuda tartışmak, daha doğrusu hırlaşmak isterlerdi. Onlarla tartışırken ayrı, arkadaşlarla sohbet ederken ayrı bir hava oluşurdu. Bugünkü Türkiye'nin sorunlarını çözecek olan demokratikleşmeyi o günden savunuyorduk. Ancak ortamın terörize olması, sanki kötü bir şey istiyormuşuz havası yaratırdı. Bir an önce ayaklanma, silaha sarılma, iktidarı ele geçirme öncelikleriydi. Bunun dışındaki her çözüm yolunu küçümserlerdi. Hâlbuki bugün, uzun sürecek bir mücadele süreciyle kazanılacak demokrasi ortamının gerekliliği herkesçe kabul görüyor. Türkiye'nin sorunlarının ancak demokrasiyle çözülebileceği yirmi beş yıl sonra daha açık bir biçimde ortaya çıktı. Darbelerin, terörün, iç savaşın ülkeyi yıkıma götüreceği ve egemen gruplara, derin devlete kaba milliyetçi ve faşist örgütlenmelere yarayacağı bugün daha iyi anlaşılabiliyor. Ama gençlik heyecanıyla "burjuva demokrasisi gizli faşizmdir," "sömürge ülkeye sömürgeci ülkenin demokrasisinin yararı yoktur" belirlemeleri, tartışmalarda diğer gruplarca karşımıza çıkarılan söylemlerdi. Bunlarla, çatışmalarla dolu bir dönem yaşadık. Bölündük, parçalandık, güçsüzleştik. Ortak düşmanımız genel saldırı başlattığında, etkisiz kalmamızın en büyük nedenlerinden biri bu durum oldu.

Ben eğitim fakültesinin İGD sorumlusuydum. Bir dönem liseli gençlik, kısa bir süre de işçi gençlik bürolarında çalıştım. Ama yasal derneğimiz Maraş olaylarından sonra on üç ilde ilan edilen sıkıyönetim Diyarbakır'ı da kapsayınca kapatıldı. Yasal çalışma olanaklarımız kısıtlandı. Yarı legal çalışıyorduk. Dernek binası kapalıydı. Toplantı veya dernek faaliyeti yürütemiyorduk. Belirlediğimiz kahvelerde, çay bahçelerinde toplanıyorduk. Öğrenci evlerinden yayınlarımızı dağıtıyor, el altından da satıyorduk. Yönetim kurulumuz sorumlular aracılığıyla, örgütsel bütünlüğümüzü sağlıyordu. Başlangıçta sıkıyönetimin belirgin bir etkisini hissetmedik. Ama sonradan yurt baskınları gözaltılar başladı. Polis de en ufak bir olayda ateş etmeye başladı. Çıkan çatışmalarda da haftada birkaç kişi öldürülüyor, ya da yaralanıyordu. Can güvenliği ciddi bir sorun halini almıştı.

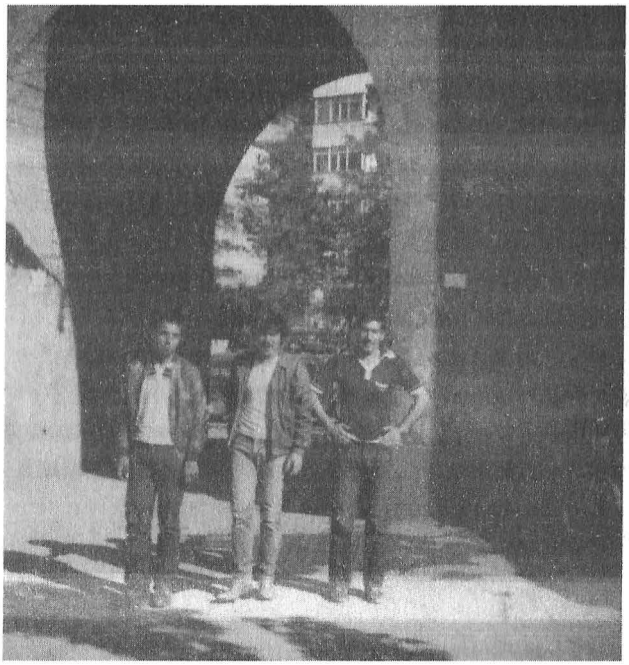
Bu koşullarda yurtta kalmayı uygun bulmadım. Eve çıkmaya karar verdim. Babam emekli olunca ikramiyesiyle, inşaat halindeki bir binadan iki ev almıştı. İnşaat bitince evlerden birine ben taşındım. Birkaç arkadaşı da yanıma aldım. Güya o evden alacağım kira ile ben geçinecektim. Tabi arkadaşlarda kira ödeyecek para ne gezer.

Buna rağmen bizim gruba Sovyetler Birliği'nden para yardımı söylentisi çok yaygındı. Hatta bazıları kişi olarak her birimize maaş bağlandığını düşünürdü. Hâlbuki derneğin giderlerini karşılamak için bazen topluca çalışmaya giderdik. Bağış toplar, harçlığımızın bir kısmını verirdik. Yine de yetmezdi. İçimizde paralı olan da yok gibiydi. Bazen "kantine gidelim, sigaralarımızı parayla yakalım da rublelerin geldiği belli olsun" diye şakalaşıp, gülerdik. Çevremdeki arkadaşların çoğunun, kelimenin tam anlamıyla parasızlıktan iflahı kesilirdi. Sigara içen arkadaşların çoğu, maaşlı arkadaşları gördüklerinde otlakçılık yaparlardı. Yurtta ziyaretçi anonsunu birkaç defa "zigaretçin gelmiş" diye yaptırdığımız oldu. Sol siyasetten para mı kazanılır! Zaten aklımızda öyle bir şey de yoktu. Hepimiz bir an önce yapılacak devrimle herkesin eşit olacağı düzeni bekliyorduk. Kendi adıma, o zamanlar en geç beş yılda devrim olacağına içtenlikle inanıyordum. Eğitim fakültesinde okumama rağmen, öğretmenlik yapacağıma dair hiçbir düşüncem yoktu. Biz devrimciydik ve halk adına verilecek herhangi bir görevi yapacağımızı düşünüyorduk.

Bu yarı legal dönemde bir çeşit yoklamayla İGD kongresini yaptık. Yönetim kurulumuzu yeniden belirledik. Yeni yönetimde ben de yer almıştım. Bir yıl kadar bu yöneticiliği gurur duyarak elimden geldiğince en iyi şekilde yapmaya çalıştım. 12 Eylül'e doğru Ulusal Demokratik Cephe (UDC) adıyla bir örgütlenme yaratmaya çalışmıştık. Ancak diğer gruplar buna pek sıcak yaklaşmadılar. Bunda bizim yaklaşımlarımızın da etkili olduğunu düşünüyorum. Aynı dönemde doğuda da DDKD, DHKD; KUK ve Ala Rızgari grupları da Ulusal Demokratik Güçbirliği (UDG) adıyla birliktelik sağladılar. Her alanda bunu ilan etme çalışmalarına başladılar. Okulda bunu bir forum düzenleyerek yapmaya karar vermişler. Ancak okuldaki gruplar olarak ortak bir kararımız vardı. Forumlar yalnızca öğrenci derneği adına ve diğer grupların haberdar edilmesiyle yapılacaktı. Siyasi grup adı geçmeyecekti. 20 Mart günü bu anlaşmaya bağlı kalmaksızın UDG'yi kuran gruplar kantinde forum düzenlediler. Forumun sonunda grupların adı okununca ben de bir masanın üstüne çıkarak "arkadaşlar, o zaman ben de İlerici Yurtsever Gençlik adına konuşacağım" dedim. Bu sözler üzerine bir kantin dolusu genç, bana saldırdı. Ne olduğunu anlamadan her yandan sandalyeler yağdı. Yumruk ve tekmeler geldi. Beni tanıyan DDKD'li arkadaşlar, saldırıyı durdurmaya çalıştılarsa da başaramadılar. Her yanım

kan içinde kalmıştı. Kaçmadım. Yerden kalkıp tekrar konuşmaya çalıştım. Tekrar vurdular, yere düştüm. Tekrar kalktım, bir şeyler söyledim ama mantıklı olup olmadığını hatırlamıyorum. Arkadaşlar beni alıp çıkardılar. Cezaevi hariç, hayatımda yediğim en kötü dayağı bir solcu olarak yine solculardan yedim. Yüzüme darbe gelmemişti. Ertesi gün 21 Mart Newroz Bayramı idi. Sigaralar üzerine Kürtçe sloganlar yazmıştık. Bizim yöneticilerle DDKD merkez yöneticileri kavganın devam etmemesi konusunda anlaştılar. Okulda kalabalık bir grup olarak oturduk. Diğer grup ise bizim üç katımız bir kalabalıkla karşımızda oturmuşlardı. Aramızdaki gerginlik had safhadaydı. Masadan kalktım, onlara doğru yürüdüm. Liderleri konumundaki İbrahim'e elimi uzatıp, sigara ikram ettim. Yazı ilgisini çekti. Sarılıp öpüştük. Gruptaki diğer kişilere de yazılı sigaralardan ikram ettik. Gerginlik bitmişti. O olaydan sonra okulda hemen herkesçe tanındım. Dayak yememe rağmen saygınlığım artmıştı. Herhalde beni cesaretli bulmuşlardı. Yalnız bu olaydan yirmi gün kadar sonra UDG pek bir varlık gösteremeden dağıldı.

12 Eylül, bir şok olmuştu. Hemen hiçbir yerde direniş yoktu. Beklentilerimizin tam tersi gelişmeler yaşanıyordu. Grevler sona erdi, gös-

Fatih Binbay arkadaşlarıyla Diyarbakır

teriler sona erdi, çatışmalar sona erdi. Umut sona erdi. Toplu gözaltılar başladı. Önce merkezi örgütlenmeler, partiler, sendikalar, TÖB-DER, TÜSDER gibi büyük örgütler, ardından her türlü örgütlenme dağıtıldı. Yöneticileri gözaltına alıp, işkenceden geçirilerek, aşağılanarak tutuklanıp, cezaevine kondular.

İlk altı ayda bizim evden Mustafa ve Vasıl gözaltına alınıp bırakıldılar. Bana yönelik bir şey olmadı. Sonra Mustafa ağabeyim sürgüne gönderildi. Arkasından tutuklanıp, beş yıl kalacağı askeri cezaevine götürüldü. O sıralar Van'da olan Yavuz ağabeyim de tutuklanıp, Erzurum cezaevine kondu. 1981'de ailemizin Batman'da yaşama olanakları azalınca, Diyarbakır'a taşındık. Babamın emekli maaşı ve kiraya verilecek ev bakılması gereken kalabalık aile için daha iyi bir ekonomik olanak sunar diye düşündük. Mustafa ağabeyimi de ziyaret etmek kolaylaşacaktı. Batman'dan çıkarken bir düşüncemiz de ailenin izini kaybettirmekti. Fakat bu işi çok acemice yaptık. Polis dahil herkes, nereye taşındığımızı kısa sürede öğrendi.

1980'de TKP üye sayısını artırma kararı almıştı. Legal örgütlerde çalışan sempatizan ve militan kadroların bir kısmını partiye almaya başladı. O zamana kadar partiye üye olmayı hemen hemen hiç düşünmemiştim. Bana göre parti her yerdeydi, ama bulunamazdı. Kafamda efsaneler yaratmıştım. Önce parti programı ve neredeyse ezbere bildiğim komünist manifestoyla ilgili eğitimden geçtim. Sonra "Karayılan" yoldaş aracılığıyla partiye girme teklifi aldım. Şok olmuştum. Sevindim, gurur duydum, korktum, sonunda kabul ettim. Aslında parti çalışmasının daha önce yaptığım çalışmalardan bir farkı yoktu. Sadece çalıştığım yerin adı farklıydı.

1982 Nisanında Batman'dan tanıdığım İGD'ye bir süre gidip gelmiş, sonradan Kurtuluş grubuna geçen biri adımı ifadesinde geçirince okulda gözaltına alındım. Bu üçüncü kez gözaltına alınmamdı. İkinci defa yoğun bir işkence gördüm. Disko adı verilen soruşturmada yirmi yedi gün boyunca gözlerim bağlı, sorgulandım. Polislerin dikkati o dönemde operasyon yaptıkları DDKD – KİP davasına yönelmişti. Bu nedenle de benim üzerime fazla gelmediler. Burada kolorduya bağlı istihkâm bölümündeki tutukevine götürüldüm. Burası "Disko"ya göre rahattı. Sivil cezaevi özellikleri taşıyordu. Henüz vahşet kendini göstermemişti. Burada on sekiz gün kaldıktan sonra savcılığa çıkarıldım. İfademde suç unsuru oluşturacak bir şey yoktu. Savcılıktan serbest bı-

rakıldım. Tek gittim, tek çıktım. Partideki arkadaşlar haber göndererek, bir süre kimseyle bağ kurmamamı, izlenebileceğimi söylediler. Ben de Diyarbakır'dan ayrılarak Ankara, Mersin ve İzmir'de üç ay geçirdim. Arkadaşlarıma konuk oldum. İnşaatlarda, portakal bahçelerinde çalıştım. Ailem dahil, Diyarbakır'dan hiç kimseyle bağ kurmadım. Bu gelişmeler yüzünden, 1982'de bitirmem gereken okulu ancak 1985'te bitirebildim.

Ağustos sonunda Diyarbakır'a döndüm. Bize yönelik bir operasyonun başlayacağı söylentisi çıkınca ayrılmaya karar verdim. İstanbul'a gitmek için bilet aldım. Akşam üzeri sorumlu arkadaşımla görüşüp ayrılacaktım. Ancak 2 Eylül 1982'de okuldan tanıdığım arkadaşlarla oturduğum Küçük Ev çay bahçesinde tekrar gözaltına alındım. Meğer izleniyormuşuz. Hayatımın kırılma noktalarından biridir bu olay. 1984 Ocağına kadar sürecek olan soruşturma ve beş nolu askeri cezaevi vahşeti başladı.

bölüm 5

ARKADAŞLAR

Diyarbakır'a 1978–1979 öğrenim yılında geldim. Okul 1979 Ocağında açıldı. 1982 yılına kadar geçen sürede onlarca kişiyle tanıştım, okuldan, dernekten. İsfendiyar, Kemal, Mehmet Çakmak, üç tane Selçuk, Adnan, Nurcan, Nurten, Mahir, Süleyman, Hayri, Fevzi, Feyyaz, Necdet, Mehmet (Köylü), Hakkı, M.Ali, Metin, Haşim, Heybet, Fatih, Kenan Hoca, Kemal, İzzet, Nevzat (Liceli), İbrahim, Haluk, Aydın, Hünsa, Sabahat, Leyla, Mithat, Müslüm, Ahmet, Coşkun, Suat, Şemsi, Ali İhsan, Melle Nuri, Yavuz, Eser, Mustafa, Ergün, Mehmet (Antep'li), Ensari, Bakır, Erhan ve adını burada sayamadığım onlarca arkadaş. Ancak iki kişiyle hem o dönemde, hem de şu ana kadarki yaşamımda yolumun hep kesiştiği birini ağabeyim, diğerini kardeşim olarak gördüğüm Doktor ile Nevzat ayrı bir yere sahiptirler.

NEVZAT TEMEL

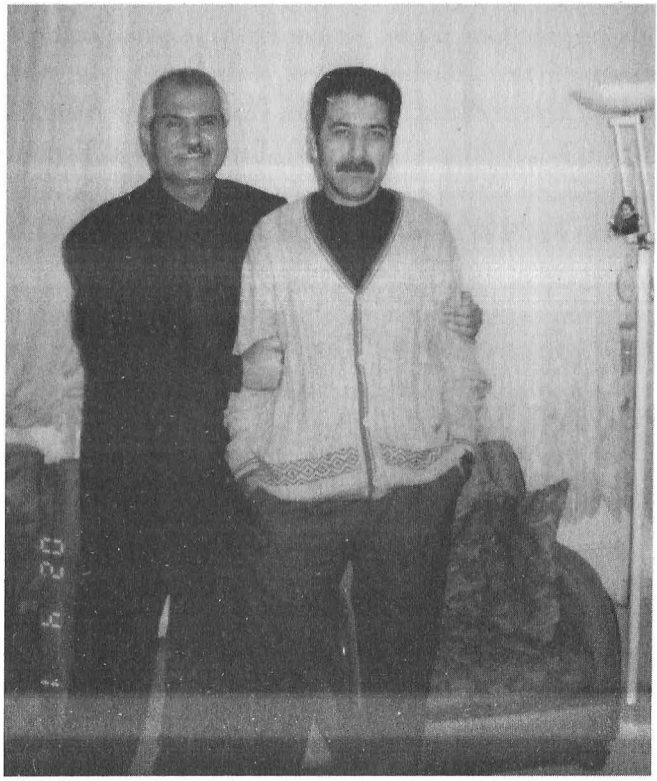
Uzun boylu, esprili, esmer, yakışıklı ve şanssız diye tanımlarım onu. Diyarbakır'a geldikten bir hafta sonra tanıştık. Tanışmamızı hep komik bir biçimde anlatır. Batman'dan ayrılmadan iki gün önce bir korsan mitingde benzin döktüğümüz tekerleği yakarken, başım alevlerin içinde kaldı. Saçlarım ve yanaklarım yandı. Berber saçımı düzeltemedi, yanaklarımdaki yanıklar da pullandı. Öyle tanımıştı beni.

—"Batmanlı Fatih diye bir ejderha beklerken, tütsülenmiş tavuk geldi," derdi.

Önceleri kızardım. Sonra ben de gülmeye başladım bu sözlere. Tanıştığımızda sanat okulu ikinci sınıftaydı. Arap olması, espri anlayışımızın uyuşması, kısa sürede dost olmamızı sağladı. Çok güzel bir sesi vardı. Üzerinde tel bulunan her enstrümanı çalabilir. Çok güzel resim yapar. Yani benim isteyip de yapamadığım birçok şeyi yapar. Cezaevinde kepçeye naylon çorap ipinden tel geçirip çalgı, sabun ve kırpıntıdan şaheser denebilecek satranç takımları yaparak, yaratıcılığını orada da kanıtladı.

Kavgadan korktuğunu görmedim. Bana göre tehlikeli bir cesarete sahip. Ama yine de dostluğumuzun ilerlemesinde bu özelliğinin de etkisi oldu.

Benden iki yıl sonra o da, Eğitim Fakültesi Tarih Bölümünü kazandı. Daha sık birlikte olduk. Siyasi sohbetlerimizin dışında, sosyal ve duygusal yaşantılarımızın da sırdaşıydık. Öğrendiğimiz fıkraları önce birbirimize anlatırdık. O kadar çok fıkra öğrenmiştik ki, başkası bize fıkra anlatmaktan zevk almazdı. Aynı anda aynı sözü söylemek veya ay-

Fatih Binbay Nevzat Temel ile

nı tepkiyi koymak, hemen her gün yaşadığımız olaylardandı. İkimiz de sıkı birer gırgır okuyucusuyduk.

2 Eylül 1982'de o da gözaltına alındı. İleriki bölümlerde söz edeceğim işkencelerin tamamına o da maruz kaldı. Polis bizi yüzleştirdiğinde, birbirimizi tanımadığımızı söyledik. İfadelerimizde birbirimizin adını geçirmedik.

İstihkâm bölüğündeki gözaltı koğuşunda da beraberdik. Birlikte nöbet tutardık. Bulaşık nöbetinde bir de Doktor ağabeyimiz vardı. Bulaşıkları ikimiz yıkar, Doktor ağabeye:

—"Abi sen bize Acem Kızı'nı söyle," derdik. Doktor Acem Kızı'nı söyler, yıkadıklarımızı kuruturdu.

Tutuklanıp, beş nolu askeri cezaevine götürüldüğümüzde, aynı zincire bağlıydık. "Sinema Salonu"nda yine aynı zincire bağlı yan yanaydık. Birlikte dayak yiyorduk. Sair zamanlarda korkumuzu ve gerginliğimizi atmak için yine şakalaşıyorduk. Bazen şaşarım ama o koşullarda bile gülebiliyorduk.

Koğuşlara dağıtılmadan önce, karşı karşıya getirilip, birbirimizi tokatlamamız istendi. Karşımda Nevzat; vuramıyorum, dokunuyorum. Gardiyanlar öfkelenip, vahşileşiyor. Nevzat;

—"Sen vur, senin vurduğun acımaz," diyor.

Vuramadım. Onların daha vahşi dayağını tercih ettim.

Ayrı koğuşlara düştük. Aynı zulmü farklı koğuşlarda yaşadık. Sonraları bize söyletilen ırkçı-faşist elli üç marş içinde "Fatihi Özler Kalbim, Fatihi" marşını hüzünlenerek okuduğunu anlattı. 1983 Eylülündeki cezaevi direnişinde koğuşlar dağıtılınca, karşı koğuşa getirildi. Beş noluda bıyıklı gördüğüm tek kişidir. Havalandırma saatinde koğuş penceremize geldi:

—"Fatih, fıkraları hatırlıyor musun?" dedi.

—"Bir kısmını. Bu kadar vahşetten sonra unuttum," dedim.

—"Hatırlarız," dedi. Hatırladık da. Hatta kendimiz ürettik. Kenan Evren fıkralarımızı, sonra başkalarından dinlediğimiz oldu.

Tahliye olduk. Dışarısı ayrı cehennem. Dost yok, örgüt yok, yalnızız. Bizden başka kimsemiz yok. Ya cezaevindeler, ya kaçaklar. Ya da bizimle konuşmaya korkar tanıdıklarımız. Destek olduk birbirimize. Sonra geniş çevremiz oluştu.

Dava karar aşamasına geldi. Ceza yeme ihtimalimiz çok yüksek. Tekrar cezaevine dönmeme kararı aldık. Yurtdışına çıkmak için ilişki

kurmaya çalıştık. İki kişilik kaçış planıydı bizimkisi. Okulda oturmuş, diğer arkadaşlarla sohbet ediyoruz, bahçede. "İşte gidiyorum, çeşmi siyahım" türküsünü söylüyoruz. Veda babında. Necdet:

—"Fatih'i anladık, sana noluyor, kardeşim," dedi.

—"Ona olan bana da oluyor," dedi Nevzat. Necdet'in gözleri doldu. Beklediğimizden daha az ceza aldık. Yattığımız süre cezamızı karşılıyordu, yurtdışına gitmedik.

Okulda öğle yemeği yiyeceğiz. Bende para yok. Onda babasından aldığı harçlık var. Birlikte harcıyoruz. Bu durum uzun sürünce, bir gün nüfus cüzdanımı uzatarak:

—"Al üstüne kaydet," dedim. Bunun üzerine uzun süre nişanlısıyla birlikte bana "oğlumuz" esprisi yapıldı.

Adana'da iş buldum. Üstelik öğretmenlik. Ama üst-baş yok. Para yok. Nevzat'ın tanıdığı bir mağazaya gittik, kefil oldu. Aldım takım elbiseyi, gömleği, kravatı, ayakkabıyı. Adam beni tanımıyor. Ödemesem, ondan alacak. Nevzat babasının eline bakıyor. Neyse ki ödedim.

—"Ben içmeyeceğim," dediğim her defasında,

—"Sen bilirsin, hele sazımı getirin," der ve çalar.

İkinci türküde:

—"Lânet olsun, hele getirin, bir duble de ben alayım," derim.

Tamburam Rebab Oldu, Metris Türküsü, Dalal, Yozgat Sürmelisi, İşte Gidiyorum Çeşm-i Siyahım değişmez repertuarımız. Hatta ben ortaokuldayken popüler olan ve o zaman da beğenmediğim Mektebin Bacaları türküsünü öyle bir okur ki, "vallahi, seninle anlam kazanıyor," demek zorunda kalırım. Türkü okuyuşundaki sesinden, halini anlarım. Bir defasında türküyü öyle bir okudu ki, okuduğu türküden sonra:

—"Nevzat, âşık mı oldun?" dedim.

—"Nerden anladın?" dedi.

—"Bu türkü âşık olmadan böyle okunmaz," dedim.

Birçok iş yaptı. Aslında başarılı da oldu. Ancak hep bırakmak zorunda kaldı. Sıkıntılar çekti.

Dinciliğin yükselişi, halkın örgütsüzlüğü ve tepkisizliği, Diyarbakır'ın "köylüleşmesi" sıkıyor onu. Bunlardan bahsedince:

—"Başım ağrıyoooor," der. Ben gülerim.

—"Alış oğlum, alış," derim.

—"Alışmayacağım," der; güleriz.

Atışmalarımız, arkadaşlar arasında meşhurdur. Yan yana geldiğimiz-

de, neşe kaynaklarımızdan biridir bu. Benim de neşe kaynağımdır. Hep öyle ve dostum olarak kal. Sana hâlâ ihtiyacım var.

DOKTOR MUSTAFA DAĞCI

Diyarbakır'a geldiğimde, Tıp Fakültesi beşinci sınıftaydı. İGD Diyarbakır şubesinin yönetim kurulundaydı. İlk dikkatimi çeken özelliği tüm arkadaşlarla kurduğu sıcak ilişkilerdi. Bir de konuşması. Alçak sesle; sevecen ve etkiliydi sesi.

Öyle güzel konuşurdu ki dinlememek mümkün değildi. Ajitasyon ve propaganda konuşmalarında, karşısındakilerin yüz ifadesi konuşmanın akışına göre değişirdi. Seminerler veya sohbetlerinde tartışmadan uzak, dostça yaklaşımı o zamanlar için hakikaten farklıydı. Ben bu seminerler ve sohbetlerde çok şey öğrendim. Bölgedeki bütün miting ve gecelerde konuşmacılardan biri o olurdu.

Diğer gruplardan insanlarla da kolayca ilişkiler kurabiliyordu. Bu yönüyle de etkilemişti beni. Bunun okuldaki ilişkilerimde yararını çok gördüm. Sonraları bu özelliği ile o kadar geniş bir çevre edindi ki, Nevzat'la ben, Doktor'u yeterince göremediğimizde yarı sitem, yarı şaka "neredesin ağabey, görüşemiyoruz. Ama biz ne biliriz ki Doktor ağabeyin çevresini" derdik. Bu geniş çevre birçok arkadaşımızın karşılaştığı sorunların çözülmesinde etkili oldu.

Güzel türkü söylerdi. Barak havası tarzındaki türküleri onunla tanıdım, uzun havayı sevdim. Zaten her dost toplantısında Doktor'un türkü söylemesi istenirdi. O da nazlanmadan severek okurdu. Bu toplantılarda yanına otururdum. Bazen unuttuğu türkü sözlerini hatırlatırdım. Sesim iyi değildi, ama ezberim iyiydi. "Suflörlük yapayım abi" diyerek, türküleri yanında dinlerdim. Söylediği iki türkü dost çevremizde neredeyse "ulusal marş" oldu. "Gelele" ve "Acem Kızı."

Soruşturmadayız. Hepimiz ağır işkencelerden geçiyoruz. Nasıl olduysa işkenceye ara vermişlerdi. Polislerden biri:

—"Biriniz türkü söylesin," dedi.

Doktor başladı:

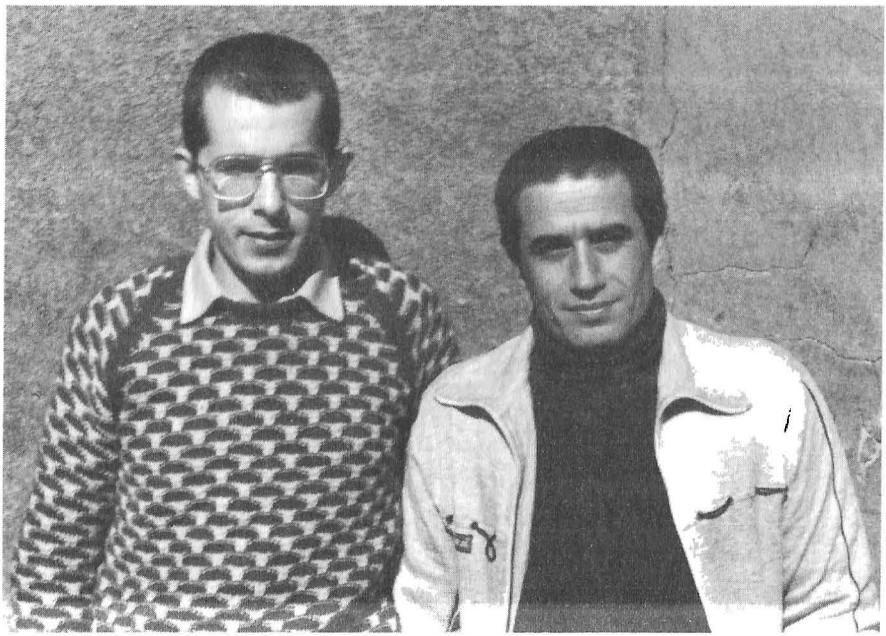
Bir ev burada, bir ev karşıda kalmış
Hele sorun bizim komşular nolmuş
Kırk senelik ağaç kurumuş kalmış

Bizim köye benze mi kız gelele

Antepli bir köylünün gurbete gidip, dönüşte sevdiğini bulamaması üzerine söylediği bu türkü, o anki durumumuza çok denk düşmüştü. Yıllar sonra Doktor, bu türküyü her söylediğinde aklımıza soruşturma gelir.

Ben, Nevzat, Doktor istihkâm bölüğünde gözaltındayken, üçümüz birlikte bulaşık nöbeti tutardık. Doktor Acem Kızı'nı söylerdi. Dışarıda kalan sevdalarımızı hatırlardık. Bugün dinlediğimizde hem o günkü şartlarımızı, hem de geride kalan sevdalarımızı düşünürüz.

Annesi (Hatice Ana) öğrenci evlerimizde bizimle kalırdı. Hepimizin "ana"sıydı. İsimlerimizi tipik Antep şivesiyle bozarak söylerdi. Yemek yapar, ortalıktaki kirlilerimizi yıkardı. En büyük yakınması, yeterince temizlik malzemesi almamamızdı. Her eyleme bizimle gelirdi. 1978'deki 1 Mayıs mitingine o da bizimle İstanbul'a geldi. Yerel giysileri ve yetmişi aşan yaşıyla, ilgi odaklarından biri oldu. Çekilen resimleri İlerici Yurtsever Gençlik Dergi'sine kapak oldu. Resimlerden biri de kartpostal. Ben ağabeylerimi ilk kez görüşmeci olarak cezaevine zi-

İsfendiyar Eyüboğlu (gözlüklü) ve Mustafa Dağcı 5 nolu askeri cezaevinde

yarete gittiğimde o da oğlunu görmeye gelmişti. "Gel, Fetêh sarayım oğlum seni, sende oğlumun kokusu var" deyişi ağlatmıştı beni. Öldüğünü duyduğumda içim yandı. Bir yakınımı kaybetmiştim.

Doktor da hepimiz gibi tahliye olduktan sonra iş bulamadı ve maddi zorluklar yaşadı. Okulu bitirdikten sonra göreve başlamıştı ama, işe yeniden dönmesine izin vermediler. Çalışmak için İstanbul'a gitti. Diyarbakır'a döndükten sonra askerlik parası biriktirmek için ansiklopedi pazarladı. Çoğu zaman para tahsilatına beraber gittik. Bir gün bir miktar para verdi bana.

—"Abi bu ne," dedim.

—"Askerlik parası tamam, bunu da bölüşelim," demesi paylaşımcı ideolojimizin sözde kalmadığının bir kanıtıydı.

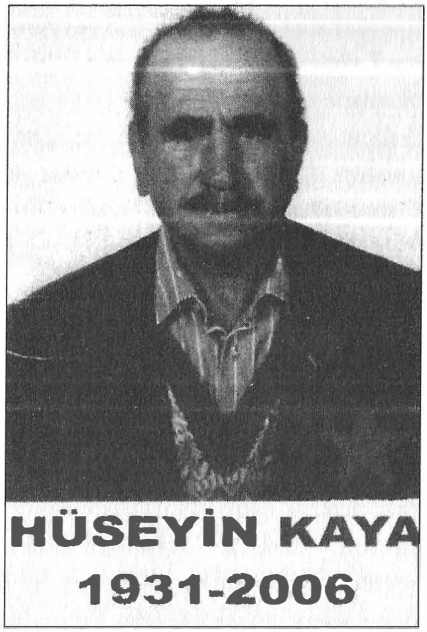
Yetenekleri zorlukları aşmasını sağladı. Uzmanlığı engellenip, pratisyen kalmasına rağmen çok tanınan bir doktor oldu. Hatta çevremizde birçok doktor arkadaş olmasına rağmen, "doktor" denilince akla o gelir. Ona sormadan veya muayene olmadan başka bir doktora hâlâ gitmem. Mesleğini, yeteneklerini arkadaşları ve yoksullar için bu kadar iyi kullanan başka birini tanımadım.

ADNAN KAYA

Sökeliydi. Benimle aynı yıl Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi Bölümü'nü kazanmıştı. Okuldaki politik çalışmalarımda en fazla beraber olduğum arkadaşımdır. Bir yıl da yurtta oda arkadaşlığı yapmıştık.

Babadan sosyalist, ilk tanıdığım kişidir. Babası Hüseyin amca, 1960'lı yıllarda TİP üyesi olmuş, il genel meclisine seçilmiş, o dönemdeki gençlik hareketi liderlerinin hemen hepsini tanıyan biriydi. 12 Mart'ta tutuklanmış, afla çıkmıştı. Çocuklarını da inançları doğrultusunda yetiştirmişti. İki kez karşılaştık. İlki Adnan'ı ziyaret ve gezme amacıyla köylerine gittiğimde. İkincisi ise 12 Eylül'den sonra Diyarbakır'dan uzaklaşmak amacıyla bir süre sığınmak için, yine köylerine gittiğimde. İkinci gidişimde Adnan köyde yoktu. İzmir'de okuldaydı. Hüseyin amca bana:

—"Oğlum şimdi köylüler seni ihbar eder, sen şu ırgat kıyafetlerini giy ve tarladaki evde kal. Ben köylülere işçi bulduğumu söylerim. Tarlada çalışıyor gibi görün. Kendini sakın yorma. İşkence kalıcı iz bırakır. İhtiyaçlarını her gün ben getiririm," dedi.

Adnan Kaya'nın babası köylü önderi Hüseyin Kaya

Benden daha deneyimliydi. Birçok kişinin korkup selam vermediği bir zamanda gösterdiği bu yakınlığı hep saygıyla hatırlarım. Bu tavır aynı zamanda benim için eğitici olmuştu.

Adnan çocukluğundan beri, politik çalışmaların eve getirdiği zorlukları yaşamıştı. Bu nedenle gizlilik konusunda çok hassastı. Bir de hâlâ devam ettirdiği, kişileri mutlaka mensup oldukları siyasi grupları belirterek anlatma huyu vardı. Parası düzenli gelmezdi. Parasının geldiğini filtreli sigara almasından anlardık. Bir hafta sonra filtresiz, on gün sonra "otlak" sigara içerdi. Harcama disiplini konusunda uyardığımda da "Stalin gibi adamsın lan" diyerek, gülerdi. Yurt çevresindeki bakkal ve pastanelerle iyi ilişkileri vardı. En iyi "çalışma"yı onlara yönelik yapardı. Borç, alışveriş olanaklarını genişletirdi. Para gecikince de onlarla karşılaşmamak için en uzun yoldan gitmek zorunda kalırdı. Bir gün:

—"Yav Adnan, şu köşedeki bakkaldan niye alışveriş yapmıyorsun," dediğimde:

—"Strateji bilmiyorsun, okula gidecek bir yolun açık kalması lazım," cevabını vermişti.

1981'de Beden Eğitimi Bölümü kapatıldı. İzmir'e gitti. Orada da politik çalışmalar içinde oldu. Bu gidiş onu bir bakıma, Diyarbakır'a yönelik operasyonda cezaevine düşmekten kurtardı.

Öğretmen olarak gittiği her yerde sendikal çalışmalar yaptı. Doksanlardan itibaren kurulan ve bizim gruptan kişilerin yer aldığı partilerle bağlantısını sürdürdü. Eğitim-Sen içinde hâlâ aktif. Ankara'daki her memur eyleminden sonra onu ararım:

—"Hasarın var mı?" diye sorarım.

—"Deneyimliyim. Kendimi korumasını biliyorum," diye cevap verir.

Memurlara verilen her zam öncesinde yapılan gösterileri polis müdahalesiyle dağıtmak, nerdeyse gelenek oldu.

—"Az dayak yediniz, zam da az olacak," dediğimde:

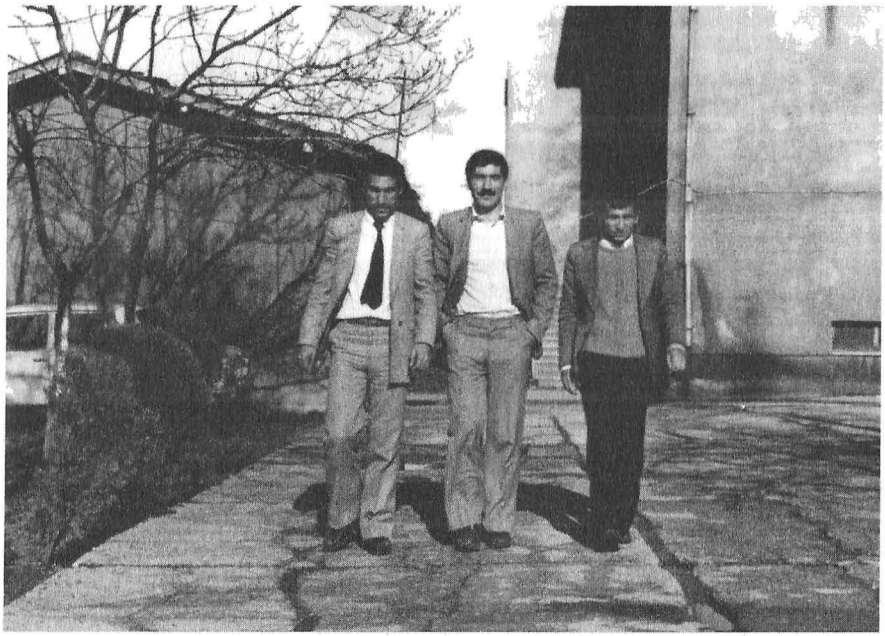
—"Ne yapalım, senin gibi tüccar öğretmen olamadım," cevabını verir.

Hayatımda inançlarına bu kadar sadık ve samimi çok az insan tanıdım.

MEHMET PEKDÜZ

Burdur'un bir köyünden benden bir yıl sonra Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümünü kazanarak, Diyarbakır'a geldi. Tanıdığım tüm insanlar içinde "asla yalan söylemeyecek kişi kimdir?" sorusuna hiç düşünmeden "Mehmet'tir" cevabını veririm. Yalanı bırak, bir olayı abarttığına dahi tanık olmadım.

İnançlarına "sofice" bağlıydı. Aksini asla düşünmezdi. Yaşama biçimi hiç kentli değildi. Bu nedenle Mehmetleri ayırt etmek için ona

Fatih Binbay Eğitim Fakültesi'nde Mehmet Pekdüz (sağda) ve Hakkı Demir'le

"köylü" derdik aramızda. Karşıdan karşıya geçişi, giyimi, mimikleri tipik köylüydü. Ama hiç kimse bunu yadırgamazdı. "Örgütün emridir" denildiğinde, söylenene itirazsız uyardı. Saflığı, temizliği karşıdakini mutlaka etkilerdi.

16 Mart 1978'de İstanbul'da yaşanan öğrenci katliamının yıldönümünde (1981) diğer gruplarla ortak hazırladığımız afişleri yapıştırırken polis tarafından yakalandı. Epeyce bir işkenceden sonra, hangi örgütten olduğu anlaşılamayınca, DDKD davasına bağladılar. Onunla ilgilenecek ailesinden kimse yoktu Diyarbakır'da. Ben ilgilendim. Avukat Süleyman Demirkapı'yla konuşup, vekâletini verdim. Öğrenci olduğumuzu, aramızda para toplayacağımızı söyleyince, verebileceğimiz ücreti kabul etti. Altı buçuk ay beş nolu cehenneminde kalıp, çıktı. Avukatla görüşmek ve parayı vermek için gittiğimde; Süleyman Bey, bir süre sohbet ettikten sonra parayı geri vererek, "istersen harca, istersen arkadaşlarına geri ver" demişti.

Cezaevinde yaşadıklarını anlattığında dehşete düşmüştüm.

—"Valla Mehmet, bunları anlatan sen olmazsan yalandır, diyeceğim. İnsanın bu koşullarda yaşaması da mümkün değil," demiştim. Sonradan yaşanabileceğini, insanın nasıl dayanıklı bir varlık olduğunu kendi deneyimlerimle öğrendim.

Okulu bitirmesi pek kolay olmadı. Bir süre bizde kaldı. Evimiz zaten ekonomik zorluklar içindeydi. Gelen parasını benim yaptığım gibi o da anneme vermeye çalıştı. Evde olmadığım zamanlar, evin oğlu oldu. Hatta kız istemeye Elazığ'a annem, ben, Doktor ve Tahsin ağabey gittik.

Hâlâ devrimci, sendikalı ve saf.

SINIF

1978 yılında Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Bölümünü kazandım. Okul üç ay geç açılmıştı. Otuz kişilik sınıfa en son katılan bendim. Bu sınıftan tanıdığım birçok insanla hayatım değişik zamanlarda kesişti. İGD'li Mehmet Ali okuldaki ilk yakın arkadaşımdı. Şeref sonradan iş ortağım oldu. Edip ağabeyle aynı davadan gözaltına alındık. Cezaevinden çıktığımda oluşturduğum sosyal çevreden çok sayıdaki kişi, onun da arkadaşlarıydı. Rıza, hakkımda ifade verdi. Sonra değiştirdi. İçerde dost olduk.

Üçüncü sınıfa geçtiğimde, Yüksek Öğretmen Okulu olan okulumuz fakülte oldu. Tarih ve coğrafya sınıfı diye ikiye ayırdılar sınıfımızı. İlk etapta on dört kişi tarih bölümü için dilekçe verdi. Fakat nasıl olduysa on üçü dilekçelerini geri aldı. Ben tek kaldım. O ara Batman'a gidip, on beş gün kalınca da hocalar tarih bölümünü bir kişiyle açtılar. Bu durum benim için avantaj oldu. Hem dört dersime giren ve bölüm başkanımız olan Metin Bey'le ilişkilerimi geliştirdim, hem de özel bir eğitim almamı sağladı. Öğretmen modelim Metin Bey oldu. Derse giremediğimde hocalar yok yazmazdı. Sınıfta tek olmam, polis baskınlarından -ki o zaman çok sıktı- daha kolay kurtulmamı sağladı. İyi bir öğrenci sayılırdım. Zaten okulu da doksan iki not ortalaması ile bitirdim. Bu nedenle hocalar okulda akademisyen olarak kalmam için olanak sağlayacaklarını söylüyorlardı. Bir yıl tek kişi okudum. Coğrafya bölümünü seçen öğrencilerden biri olan Beşir, psikolojik sorunları nedeniyle tarih bölümüne geçmek için başvurdu ve kabul edildi. Sınıfın mevcudu yüzde yüz arttı. İlginç bir şahsiyetti.

Ancak bu planlar ve gidişat 1982 Nisanında okulu bitirmeme iki ay kala gözaltına alınmamla baştan sona değişti.

bölüm 6

VE CEHENNEM

Sosyalist düşünceyi benimsediğimiz ilk yıllarda, cezaevine girmek, işkence görmek olması gereken romantik bir olay gibi görünürdü bize. Böyle düşünmemizde Yılmaz Güney'in Arkadaş ve özellikle de Baba filmlerinin etkisi büyüktü. İşkencelere dayanıp kahraman olmak, cezaevinde sıkı dostluklar kurarak tahliye olmak, cezaevini bir okul olarak kullanmak vardı düşüncelerimizde. 12 Martı anlatan kitaplarda ya işkenceyi iyi anlatamadılar, ya da biz ön yargılarımızdan ötürü anlayamadık. 1976–79 yılları arasındaki kısmi demokrasinin etkisiyle gözaltına alınanlar işkence diye bize birkaç tokat ve copun hikayesini anlatırlardı. Sivil cezaevleri bir çeşit dinlenme yeri gibiydi. Siyasilerin koğuşu hep ayrı olurdu. İçeriye kitap ve yiyecek verilebiliyordu. Bir süre cezaevinde yatanlar artık "ağır abi" pozlarındaydılar. Belki de algılamamızı bunlar engelledi.

1979'u 80'e bağlayan yılbaşı gecesi okuldan tanıdığım Antalyalı Ali'yi Batman'a davet etmiştim. Gece geç vakitte Eyüp'lerden dönerken, gözaltına alındık. Falaka ve elektrik işkencesiyle burada tanıştım. Dehşet içindeydim. Ali'yi iki gün sonra bıraktılar. Beni ise on gün, birçok nezarethane dolaştırdıktan sonra, Diyarbakır'da serbest bıraktılar. Çözülmemiş olmamdan dolayı gördüğüm saygı kendime güvenimi artırdı. İşkencenin dehşetini çabuk unuttum. 1981'de daha önceki bölümlerde söz ettiğim okuldaki kavga nedeniyle hakkımda gıyabi tutuklama kararı çıkmıştı. Yakalandım ama, karar vicahiye çevrilip, Diyarbakır sivil cezaevinden dokuz saat sonra serbest bırakıldım. 1982 Nisanında okuldan gözaltına alınıp, yirmi sekiz gün soruşturmada kaldım. Bu defa askı, elektrik, falaka, kaba dayak, askıda elektrik gibi daha şid-

detli işkenceler gördüm. Gözaltına tek alındığım için dayanmam daha kolay oldu. On sekiz gün de istihkâm gözaltı koğuşunda kaldım. Savcılıkta serbest bırakıldım. Ama daha sonra hakkımda dava açıldı.

Serbest bırakılınca, üç ay kadar çeşitli illerde kaldıktan sonra, Diyarbakır'a döndüm. O sıralar bizim gruba yönelik operasyon yapılacağını duyduk. Diyarbakır'dan ayrılmaya karar verdim. İstanbul'a gitmek için bilet aldım. Akşamüzeri sorumlu arkadaşımla görüşecek ve saat yirmi ikide de yola çıkacaktım. Biletimi alıp eve dönerken okuldan arkadaşlarla karşılaştım. Onlarla Küçük Ev çay bahçesinde oturduk. Daha yarım saat geçmeden polisler kapıyı tutup, doğruca bizim masaya geldiler. Kimliklerimizi istediler. Benim kimliğime bakıp, telsizle "Fatih Binbay'ı yakaladık." diye bildirdiler.

Yanımda oturan arkadaşları da gözaltına aldılar. Bir kısmını arabadan serbest bıraktılar. Benim, Aydın'ın ve başka bir gruptan olan Edip ağabeyin gözlerimizi bağlayarak yere yatırdılar. Kolordunun içinde Dicle Nehri'ne bakan, yerleşimden uzak bir yerde bulunan, uzunca barakaların bulunduğu bir yere götürdüler. Sürekli dayak atıp, bir dehlizden geçtiğimiz izlenimini vermek için "kafanızı eğin," "sürünün" talimatlarını verip, kafamızı eğip, yere yatırıyorlardı. Zaten içerden canhıraş çığlıklar geliyordu. Dehşet yeniden başlamıştı. Hâlâ bir insanın bir başka insana bunları nasıl yapabildiğini aklım almıyor.

SORUŞTURMA

Gözün bağlı, yön duygunu kaybetmişsin, hiç ummadığın anda darbe geliyor. Gayri ihtiyari sürekli savunma refleksi veriyorsun. Korunmadığın taraftan darbe geliyor. Bir süre dayak duruyor. Rahatlar gibi oluyorsun, her şey yeniden başlıyor. Böyle süren bir saatten sonra, artık sana her türlü eziyeti yapabileceklerine kanaat getiriyorsun. Gözbağı zaten bir işkence. Bir süre sonra burnuna yapışıp, yara ediyor. Yara gün geçtikçe derinleşiyor ve acısı, dayanılamaz bir hal alıyor. Kör değilsin ama görmüyorsun. Birkaç gün içinde düşünmeni engelliyor. Düşler, hayaller görüyorsun. Kırk sekiz gün o gözbağı, en az elektrik işkencesi kadar acı verdi bana.

İşkence sırasını beklerken, tahta sıralarda oturtuluyorduk. Eller dizin üzerinde ve dik olarak oturmak zorundaydık. Kaba etlerimizde ön-

ce sivilceler, sonra çıbanlar çıktı. Oturmak bir işkence halini aldı. Çıbanların üzerindeki baskı, acıyı vücudumuzun her yerinde hissetmemize neden oluyordu. Akan irin elbiselerimize yapışıyor, tuvalete giderken veya işkence için bizi soyarlarken, elbisenin vücuttan ayrılması ayrı bir acı veriyordu.

Çığlıklar, çığlıklar, çığlıklar... Her yandan gelen çığlıklar. Tanıdığın, sevdiğin insanların çığlıkları. Psikolojimizin bozulması için, sadece bu bile yeterdi. Canın kadar sevdiğin insanların acısı bir yandan, sıranın birazdan sana geleceğini bilmenin dehşeti bir yandan. Günlerce süren bu durumdan psikolojik dengemizi korumak nerdeyse imkânsızdı.

İşkence yöntemlerinin en dehşet vereni yakınlarını alıp, buraya getirme tehditleriydi. Bazı arkadaşlar, eşleri veya kardeşleriyle gözaltına alınmışlardı. Onların halini düşündükçe ne öfkemi kontrol edebiliyorum, ne de bunları insana layık görenlere olan nefretimden vazgeçebiliyorum. Hiçbir insani duyguya sahip olmayan işkencecilerimiz, kahkaha atarak sadist bir zevkle yaptılar bunları.

Falaka, oraya düşen herkesin mutlaka karşılaştığı sıradan bir işkenceydi. Ayakları birleştiriyor, sırtüstü yatırıldıktan sonra iki kişi ellerindeki sopalarla, ayak tabanlarına var güçleriyle vuruyorlardı. Bayılanı, kan kusanı çok gördüm. Seans bitince, tuzlu su üzerinde yürütüyorlardı bizleri. Ayaklarımız davul gibi oluyordu. Dengemizi sağlayamıyorduk. Kan dağılıncaya kadar ayak tabanlarımızın acısını falakadaymışız gibi hissediyorduk. Birkaç seanstan sonra, tabanlarımız patlıyor veya soyuluyordu. Bu kaba işkenceydi. Falakaya, bir de nerden geldiğini tahmin edemediğimiz tekme, yumruk ve tokatlar eşlik ediyordu. Küfürleri saymıyorum zaten.

Bir otomobil tekerine sokulup, duvarlara çarpma, ilk etapta hafif bir işkence gibiydi. Bir süre devam edince, ciğerlerden başlayarak, bütün iç organlarımızın yerinden oynadığını hissediyorduk. İdrarımızda kan görüyorduk. Nefes alırken ciğerlerimiz ağrıyordu. Vücudumuzda dışarıdan iz bırakmayan yöntemlerden biriydi.

Askı iki türlüydü. Omuza konulan bir kalasa eller ve kollar bağlanır, çarmıha gerilir gibi, iki yüksek dolap arasına kalas yerleştirilirdi. Vücudun ağırlığı boynumuza ve koltuk altlarımıza binerdi. Birkaç dakika içinde vücudumuzun her yanı uyuşur, aynı zamanda şiddetli bir acı hissederdik. İkinci türü, kollar arkadan bir tahtaya bağlanarak, kollarından ters asarlar ki, ilk andan itibaren kolların kırılmış, kopmuş gibi

bir acı hissedersin. Sakat kalma olasılığı en fazla bundaydı. Kasap askısı denen üçüncü türünü yaşamadım. Bunda bilekleri bir iple bağlayarak, çengele asıyorlarmış. Sakat bırakan işkencelerden biridir.

Elektrik, en berbat işkencelerden biriydi. Acısını, etkisini tanımlamak mümkün değil. Her verildiğinde, öyle bir çığlık atılır ki, bu bu çığlığın bir insandan çıktığına, çığlık atan bile inanamaz. Elektrik kabloları parmak uçlarına, kulak memelerine, cinsel organlarına, çeneye veya dile temas ettirilirdi. Elektrik enerjisini bulan bilim adamları, bunun bu şekilde kullanıldığını görselerdi, her halde kahırlarından ölürdü. Askı ve elektrik işkenceleri, çoğu zaman birlikte uygulanırdı. Bu seanslar beş on dakika devam ederdi. Ama bana, sanki saatlerce sürüyormuş gibi gelirdi. Bu işkencelerden sonra bizi yürütürlerdi. Ve su verilmezdi. Yürürken, sanki iyilik yapıyorlarmış gibi, "yürü... yoksa sakat kalırsın" derlerdi. Boğaz kuruluğu ve dengeyi kuramama, işkencenin devamı gibiydi.

Parmak arasına tabanca mermileri koyup, parmakları sıkmak, parmakları birleştirip, tırnağa gelecek şekilde sopayla vurmak, cinsel organları burmak ve "artık erkek değilsin" diyerek gülmek, otururken aniden tokat, yumruk ve dipçikle vurmak, saç veya bıyık kıllarını yolmak, diğer yöntemlerdi.

Yetersiz yiyecek ve su, tuvalete götürmeme, uykusuzluk, yüksek sesle arabesk müzik dinletme, (-ki bu yüzden hâlâ Ferdi Tayfur'dan nefret ederim) direncimizi düşüren uygulamalardı.

Yeni getirilen, berbat bir dayak yedikten sonra oturtulurdu. Herkese "komutanım" demesi öğretilirdi. Sonra, daha önceden soruşturmaya getirilenlerden birine kurallar anlattırılırdı. "Yeni gelen arkadaş..." diye başlayan bir konuşmaydı bu. Bunu yapmaları "bak her geleni hizaya getiririz" demenin bir başka yoluydu.

İşkenceye dayanmak herkes için farklı bir anlam ifade eder. Dayanım gücüne, koşullara –tek veya grup halinde soruşturulmak gibi– ve kişinin özelliklerine göre değişirdi. Eskiden "devrimci asla çözülmez" derdim. Olması gereken de budur. Artık buna o kadar da inanmıyorum. "Ne kadar dayanabiliyorsan dayanırsın, eğer gücün varsa direnirsin" kavramlarına daha çok inanıyorum. Soruşturmadan geçenlerin birçoğu bir şeyler anlatır veya kabul ederler. Bunu kendi istekleriyle değil, bir insana asla reva görülmeyecek vahşetten sonra kabul ederler. Ben, çok sayıda kişinin bu durumuna tanık oldum. Durup dururken bir şeyler anlatana da hiç rastlamadım.

Türkiye'de polisin o dönemlerdeki bilgi kaynaklarının veya tutuklamaya temel oluşturan bilgilerinin legal çalışmalardaki izlemeler, gizli izlemeler, böbürlenmek için yapılan boş konuşmalar, baskınlarda elde edilen dokümanlar, çeşitli fraksiyonların diğerleri hakkında –özellikle Aydınlık Gazetesinin– yaptıkları yayınlar ve işkencede alınan bilgilerden oluştuğunu bu süreçte anladım. Bu koşullarda polis, işkence yaparak istediklerini kabul ettirmek veya yeni bilgiler edinmek için soruşturma yapıyordu. Yeni bilgi vermemek, direnmenin bir yoluydu. Toplu göz altılarda bir zorluk da, herkesin saklamayı düşündüğü bildiklerinin, öncelik sırasının farklı olması nedeniyle, söylenenlerden, polisin yeni bilgilere ulaşmasıydı. Ben hem tek başıma, hem de toplu olarak sorgudan geçtim. Tek başınayken direnmek, kesinlikle daha kolay.

SORUŞTURMADAN ANILAR

Soruşturmadayken, daha önce tutuklanıp hüküm giyen Salih ağabey yüzleştirme amacıyla beş noludan getirildi. Zorlu geçen bir sorgudan sonra polislerden biri, Salih ağabeye:

—"Sigara içer misin," diye sordu.

—"Hayır," dedi.

—"Kullanmıyor musun," diye sorunca

—"Kullanıyorum, ama bu kadar kişiden sadece bana sigara vermen, farklı bir anlam taşır. O nedenle içmiyorum," diye cevap verdi. Salih ağabey iyice dövüldü. Ama bu olay, benim direncimi artırdı.

1982 Nisanında geçirdiğim soruşturma sırasında Vedat Aydın, DDKD-KİP operasyonu nedeniyle, beş nolu cezaevinden getirilmişti. Ayağa kalkması istendi. Kalkınca da şiddetli bir tokat yedi. Bağırmadı, ama sendelediği için şaşırıp, "vay vay" dedi. Sonra yediği dayağa hiç tepki vermeden dayandı. Bu da benim cesaretimi artırmıştı. Cezaevinden getirilenlerin, soruşturmada bu kadar dik durabilmelerini oraya gidince anladım.

Siverekli, Sefer adında birini getirmişlerdi. Sürekli işkence görüyordu. Ayağı iltihaplandı, kangren riski ortaya çıktı. Ona:

—"Sen Kawacısın," diyorlardı.

—"Yok abe, ben lahmacuncuyam," diyordu. Her şeye dayandı. Sonunda:

—"Tamam abe, degilem, hama öyle olsun!" dedi ve soruşturmadan gönderildi. Tutuklanıp, cezaevine kondu. Yıllar sonra Siverekli bir arkadaşla sohbet ederken Sefer'i anlatıp, acıdığımı söyledim. Tanıyıp, tanımadığını sorunca, gülerek:

—"Kawanın Siverek'teki militanlarındandı. Cezaevinden çıktıktan sonra İstanbul'a gitti ve gayri meşru işlere bulaştığını duydum," dedi.

Sefer'in soruşturmadaki tavrına hayran olmuştum. Ben bile lahmacuncu olduğuna inanmıştım. Eğer gayri meşru işlere bulaşması doğruysa, buna üzülürüm.

Dev-Yol'dan Cevat adında birini getirmişlerdi. Tek olmanın avantajıyla iyi direndi. Arkasından kimseyi getirmedi. Söylenenlerin bir kısmını kabul edip, soruşturmadan çıktı.

Bizim gruba yönelik sorgulamanın ilk günlerinde, panik havasının getirdiği dağınık söylemler, daha sonra toparlandı. Kendi adıma, Doktor'un söylediği türkü, Nevzat'ın yüzleştirme sırasında "tanımıyorum, sadece okulda gördüm" demesi, İsfendiyar'ın direnci, Salih ağabeyin sigarayı reddedişi, toparlayıcı unsurlar oldu. Kendi örgütlediğim, bana bağlanan veya sempatizan hiçbir arkadaşımın ismi, ifademde geçmedi. Zaten polisin artık, benden daha iyi bildiği şeyleri kabul edip, ifadeyi imzaladım. Arkadaşlarımın çoğu da aynı yolu izledi. Alt düzeydeki kadrolarımızı koruduğumuza birçok sırrımızın sır olarak kalmasını sağladığımıza ve en az hasarla bu vahşetten çıktığımıza inanıyorum.

İSTİHKÂM KOĞUŞU

Soruşturma ile cezaevi arasındaki dinlenme yeri oldu bizim için istihkâm koğuşu. Gözbağları yoktu, tahta oturaklar yoktu. Çığlıklar, işkence ve sorgu yoktu. Gözbağının burnumuzda, oturakların kaba etlerimizde açtığı yaraları tedavi ettik. Doktor, pansumanımızı yapıyordu. "Oğlum, her tarafınızı gördüm artık" diyerek takılıyordu aynı zamanda. Arkadaşları görebilmek, sohbet edebilmek, yatakta uyuyabilmek, tutsak olduğumuzu nerdeyse unutturacaktı. Durumumuz hakkında sohbetler ediyorduk. Savcılıkta, mahkemede vereceğimiz ifadeler konusunda görüş alışverişinde bulunuyorduk.

Saçlarımız üç numara tıraş edilmişti. Yaklaşık yetmiş kişinin kaldığı koğuşta çoğunluk bizim gruptaydı. İçimizden birini sorumlu seçtik.

Alışveriş veya isteklerimizi idareye o bildiriyordu. Sayımlarda da tekmil veriyordu. Askeri düzen yavaş yavaş kuruluyordu.

Geceleri ikişer kişi iki saatlik koğuş nöbeti tutardı. Horlayanları, uykusunda konuşanları dürtmek, hasta varsa veya olağanüstü bir durum olursa, idareyi haberdar etmekten sorumluydular. Nevzat'la birlikte nöbet tutuyorduk. Kimi zaman fıkra anlatıp gülüyorduk. Kimi zaman dışarıda kalanlardan konuşuyorduk. Bir de üstünü açan yoldaşların üstünü örtüyorduk.

Bulaşık nöbetini üç kişi tutardık. Ben nöbetimi Nevzat ve Doktor'la tutardım. Benle Nevzat yıkarken Doktor kurulardı. Doktor bize, uzun süre hasret kalacağımız güzel sesiyle türküler söylerdi. En çok Acem Kızı türküsünü severdik. Hâlâ dinledikçe o günleri hatırlar, hüzünlenirim.

Ailelerimiz, istihkâm koğuşuna getirildikten sonra bizimle bağ kurabildi. Görüş yoktu. Ama orada olduğumuzu kabul ediyor, para ve elbise göndermelerine izin veriliyordu. Soruşturmada olduğumuz sürece, ailelerimize nerde olduğumuz söylenmemişti. Onların hali de en az bizimki kadar perişandı. Annem benden haber alamadığı o günleri anlattığında, neden bu kadar çabuk çöktüğünü daha iyi anlamıştım.

Büyük ihtimalle çoğumuz tutuklanacak ve beş nolu askeri cezaevine gönderilecektik. Bu cezaevi hakkında dışarıdayken duyduklarımız dehşet verici şeylerdi. Cezaevi komutanı Binbaşı Esat Oktay Yıldıran'ın adını çok duymuştuk. Cezaevindeki uygulamalar, sorgudakilerle kıyaslanabilecek kadar vahşiceydi. Gerginlik içinde bekliyorduk. Bu bekleme günlerinden birinde Doktor:

—"Çoğumuz en fazla bir yıl yatar çıkar, diğerleri de üç yıl. Dayanalım, sonradan bu halkın kahramanları olacağız," dedi.

—"Tamam da abi, bir yıl nasıl dayanacağız," dedim.

—"Artık yalnızız. Herkes kendi bildiği yolla dayanacak," dedi. Gerçekten de öyle oldu. Herkes kendi gücü oranında ve bildiğince bir buçuk ile dört yıl arasında bu cehenneme dayandı.

Savcılığa çıkartıldık. Bu formaliteydi. Savcılar anlattıklarımızı gülerek dinliyorlardı. İşkence gördüğümüzü, polis ifadesini reddettiğimizi, üstelik oradan alınıp, yeniden sorguya götürülme tehdidi altında savcılık ifadelerimizi verdik. Mahkemeye sevk edildik. Çok azımız serbest kaldı. Zaten mahkeme heyeti, konuşma hakkı tanımadan "tutuklandın" diyordu.

Koğuşa geri götürüldüğümüzde tedirginliğimiz artmıştı. Vahşetini dinlediğimiz cezaevine her an götürülebilirdik. Binaya yaklaşan her kamyonla bu tedirginlik daha da artıyordu. Sohbetlerimiz daha çok bir vedalaşma özelliği taşıyordu. Önce Doktor'la birkaç arkadaşı götürdüler. Birkaç gün sonra da geri kalanların tamamını.

bölüm 7

CEHENNEMİN KOR ATEŞİ VEYA BEŞ NOLU ASKERİ CEZAEVİ

Seksenli yılların başında, o zamanlar yerleşim alanı dışında E tipi cezaevi olarak inşa edildi.12 Eylül darbesinden sonra sıkıyönetime devredildi. 5 Nolu Askeri Ceza ve Tutukevi olarak adlandırıldı. Diyarbakır'da kısaca "beş nolu" diye tanınır. Türkiye tarihinin en kaba, en vahşi uygulamalarının yaşandığı bu yer bugün şehrin büyümesiyle yerleşim alanının ortasında kaldı.

Türkiye'nin diğer askeri cezaevlerinde de (Metris, Mamak, Erzincan, Erzurum gibi) yoğun işkenceler ve insanlık onuruna yakışmayan uygulamalar yaşandı. Bu cezaevinde yatanların anılarını okudum veya bizzat dinledim. Beş noluda yaşadıklarımıza kıyasla daha dayanılır gelmişti bana.

Cezaevinin böyle bir cehenneme dönüşmesinde iki kişinin adı ön plana çıktı. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran ve onun yetiştirmesi olarak, görevi ondan devralan üsteğmen Ali Osman.

Tutuklanıp beş noluya getirilmemizden kısa bir süre önce, tutukluların başlattığı direniş bastırılmış, açlık grevine girenlerden birkaçı ölmüştü. (İçlerinde PKK'nin merkez komite üyeleri Kemal Pir ve Hayri Durmuş ta vardı.) Esat Oktay Yıldıran da yeni ayrılmıştı. Cezaevinin yönetimi üsteğmen Ali Osman'daydı. Ama kurulan sistem aynen devam ediyordu.

Kapalı bir askeri araçla istihkâm gözaltı koğuşundan alınıp, beş nolunun bahçesinde indirildik. Her taraftan acayip bir uğultu geliyordu. Ses gür ama sanki mezardan geliyormuşçasına ağır ritimliydi. Ritmik ve sert ayak sesleri vardı. Askerler, sürekli başlarımızı eğmemizi, sıraya girmemizi isteyen komutlarla karışık küfrediyorlar, cop ve kalaslarla gelişi

güzel vuruyorlardı. Sırayla idareye alınıp, kaydedildikten sonra, "merdiven altı" denilen yere götürülüyorduk. Daha gözaltındayken haberdar olduğumuz "hoş geldin dayağı"nın ne zaman başlayacağını gergin bir biçimde bekliyorduk. Bizi zincirlediler. Önce hücrelerin olduğu otuz altıncı koğuşa götürdüler. Soyunmamızı ve bütün eşyalarımızı açmamızı, göstermemizi istediler. Sonra da yanımızda getirdiğimiz sigara, diş macunu, tıraş sabunu gibi şeyleri ayırarak, bunları yememizi emrettiler. Bir yandan da sopalarla bizi dövüyorlardı. Her şey bir kâbus gibiydi. Emri yerine getirmeyeni yere yatırıp, daha feci döverek, zorla ağzına tıkıyorlardı. Çevremizde kaç asker vardı, hatırlamıyorum. Ama her yanımın üniforma, sopa ve postal dolu olduğunu hatırlıyorum. Bizi öldüresiye dövüyorlardı. Orada hepimizin öleceğini düşündüm.

SİNEMA SALONU

Sinema salonu olarak yapılan ama, işkence alanı olarak kullanılan yere götürüldük. İki sıra halinde sıralanarak zincirlere kelepçelendik. Yanımda Nevzat vardı. Titriyordum. Bütün ümidimi kaybetmek üzereydim.

Bir süre sonra içeriye otuz kadar asker girdi. Hepsi de bizimle alay edip, düşmanca bakıyorlardı. Bize bazı kuralları anlattılar. İçinde İstiklal Marşı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nin de bulunduğu, elliden fazla marşın olduğu bir defter verdiler. Bunları yerimizde sayarak –bir tür askeri yürüyüş– ezberleyecektik. Her gün gelip, sınav yapacaklarını, öğrenemeyenleri "s..kip, geberteceklerini" söyleyip, gittiler. Askerler, rütbeleri ne olursa olsun, komutanımızdı. Onlardan izinsiz kıpırdamak bile yasaktı. Soru sorduklarında önce künyemizi okuyacak, izin verildiğinde konuşacaktık. Bütün gün yerimizde sayarak marş söyleyecektik, ellerimiz zincirde ve kelepçede.

Birinci zincirin başında kelepçeli olan Haşim'i sorumlu seçtiler. Eğitim yaptıracak, komutanımız olan erle konuşacak, sayımda tekmil verecekti. En berbat dayakları da bu görevleri yerine getirirken yedi. Her yarım saatte bir, birileri geliyordu. Genellikle gardiyanımız olan er de yanlarında oluyordu. Yediğimiz dayaklar, blok çavuşu yanlarındaysa şiddetleniyordu. Eğer rütbeli birileri gelmişse, atılan dayak, bir insanın tahammül edebileceği sınırların çok üzerinde oluyordu. Erler kendilerini, komutanlarına bize yaptıkları eziyetle kanıtlıyorlardı.

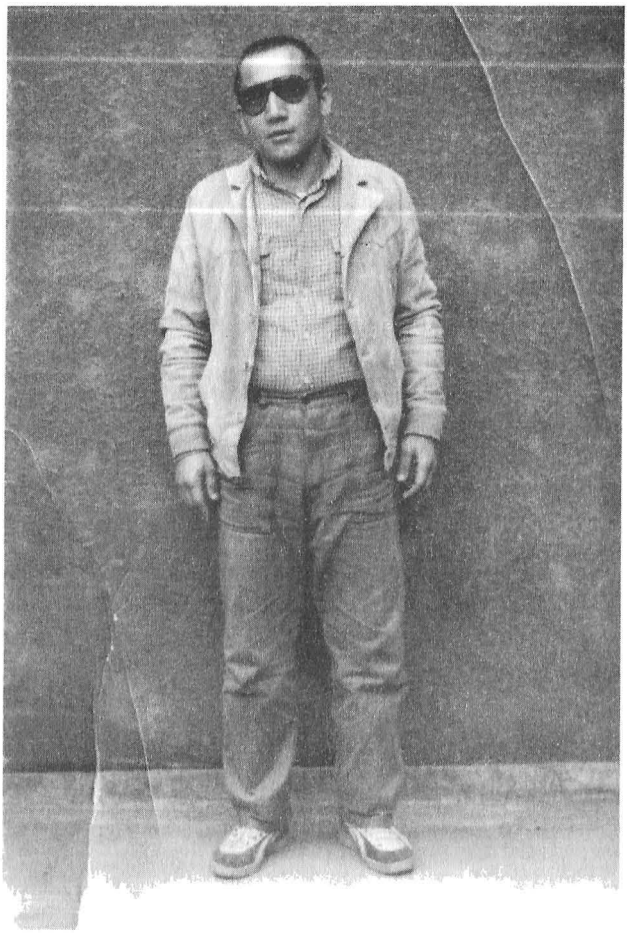
Mesleklerimizi sordular. Eğitim görmüşlere, özellikle de öğretmenlere daha fazla vuruyorlardı. Ben ikinci zincirde kelepçeliydim. Sıra bana geldiğinde, üniversitede okuduğumu söylemeyip, "sanat okulu mezunuyum" dedim. Bu defa da neden mesleğimle uğraşmadığımı söyleyip, dayak attılar. Ama öğretmen ve fakülte öğrencisi olan arkadaşlardan daha az dayak yedim. Aynı nedenle Mustafa adlı arkadaş, öğretmen olmasına rağmen, "bakkalım" dedi.

Daha sonra gözlemlediğim gibi bu erler, eğitimsiz olanlardan ve özellikle de orta Anadolu'dan gelenlerden seçiliyordu. Gardiyanlık eğitimleri sırasında onlar da dayak yiyorlardı. İlk gardiyan olduklarında ürkek olan bu kişiler, kısa sürede, inanılmaz bir değişim göstererek, canavarlaşıyorlardı. Öğretmen, mühendis, doktor, fakülte öğrencisi dövmek –bağlı ve esir bile olsa– onların komplekslerini tatmin ediyordu. Sürekli olarak tutukluların anarşist ve katil oldukları, vatana ihanet ettikleri anlatılırdı onlara. Onlar da bu acayip eğitimi bize şiddet olarak yansıtırlardı. Terhis olduktan sonra bunların hiçbirinin normal insan yaşantısı sürdürebileceğine inanmıyorum.

Sinema salonundayken, yatma vakti geldiğinde, zemine su döküyorlardı. Zaten beton üzerinde yatıyoruz. Elbiselerimiz suyu çekiyordu. Sabaha kadar titreye titreye uzanırdık, balık istifi. Gece baskınlarında ıslak, üşümüş bedenlerimiz, darbeleri daha fazla hissederdi.

En büyük sorunlarımızdan biri de tuvaletti. Sinema salonunda tuvalet yoktu. Olsa bile, ellerimiz zincire kelepçeliydi. Soğuk betonda yatma idrar yollarımızı harekete geçirirdi. Dayanılmaz bir durumdaydık. Günde iki defa tuvalete götürürlerdi. Tuvalete girince beşe kadar sayırlardı. Beş olduğunda çıkmayan, sopalarla dayak yerdi. Tuvalete götürülüp, getirildiğimizde iki sıra gardiyanın arasından geçerdik. Ellerinde ne varsa, onunla vururlardı. Gitmek de eziyet, gitmemek de... Bir kavanoz bulmuştuk. Sırayla içine işeyip, etrafa serpiyorduk. Fazla işeyenlere kızıyorduk. Otuz iki kişiydik. Her birimiz günde en az bir defa kavanoz kullanıyorduk. Bir gün askerler, yere iki kova suyu yere döküp, sürüntürdüler bizi. Böylece yeri paspaslamış olduk. Üstümüzdeki elbiselerden dayanılmaz bir koku gelmeye başladı. Kokumuzdan iğrenir bir duruma geldik.

Cezaevine ilk geldiğimizde duyduğumuz o acayip sesler devam ediyordu. Yorumlarda bulunuyorduk ama hiçbir şeye de benzetemiyorduk. Daha sonra koğuşa alındığımızda, bunun marş sesleri olduğunu, bilinç-

Mustafa Binbay 5 nolu ceza evinde

li olarak ağır tempolu ama yüksek sesle söyletildiğini anladık. Bu tarz marş söylemenin, insanda aptallaştırıcı bir etki yarattığına inanıyorum.

Günde en az beş kez dayaktan geçirilip, sürekli hakarete uğruyorduk. Bununla bizi "yumuşatıp," koğuşlara öyle dağıtacaklardı. Yumuşatılamayanları, otuz altıncı koğuşa, yani hücreye veya otuz beşinci koğuşa, yani tecride atıyorlarmış. Bunu sonradan öğrendim.

Konuşmak gülmek en büyük suçtu. Tüm cezaevinde bu böyleydi. Gözetleme deliklerinden sürekli kontrol ediliyorduk. Böylece bizi insanlıktan çıkartmayı hedefliyorlardı. Ama biz insandık ve bu özelliklerimizden vazgeçmeyecektik. Konuşacaktık, her koşulda, belki acayip gelecek ama, kendi halimize gülecektik. Bu da direnmenin bir başka

şekli olacaktı. Aylar sonra bu sayede, insan olmayı unutmadığımız için, başlattığımız direnişte tekrar sinema salonuna getirildiğimizde, daha devrimci bir tavır takınabilecektik. Vahşetle ezilen gururumuzu insani özelliklerimiz sayesinde tekrar ayağa kaldırabilecektik.

Nevzat dayaktan şişen ellerime bakarak;

—"Somun gibi olmuş, elin tavuk buduna benziyor," derdi. Ben de:

—"Sen asıl dayaktan ablaklaşmış suratına bak," derdim.

Yediği dayaktan Coşkun'un çenesi kırılmıştı. O zaman fark edememiştik. (Zaten o da çıktıktan sonra, çektirdiği röntgen filmi ile anlamıştı.) Yüzünün bir tarafı diğerine göre, acayip bir biçimde şişmiş ve çarpılmıştı. Buna rağmen sorulan sorulara cevap vermekten kendini alamıyordu. Bu da dikkat çektiği için, gardiyanlar ona yöneliyor, kırılan çenesine yeniden vuruyorlardı. Gardiyanlar gidince:

—"Yav Coşkun, sus artık," diyorduk.

—"Kendimi tutamıyorum," deyişine gülüyorduk.

Bir de Emin ağabeyin sık sık sıkışıp, çişini tutabilmek için yaptığı hareketlere bakarak, "dikkat! Emin abe zor durumda" deyişimize gülerdik. Bunlara gülünür mü? Hayır! Ama o sinema salonunda kaldığımız süre içerisinde hayatımızın "komik" yanları bunlardı.

Yere uzandığımızda, aklımıza gelen fıkraları sessizce anlatırdık. Dışarıda kalan bir şeyleri veya çıkınca yapabileceklerimizi. Fısıltıyla yaptığımız bu konuşmalar duyulursa, öldüresiye bir dayak yiyeceğimizi biliyorduk. Ama konuşuyorduk.

Benim için bir diğer zorluk da köpek fobisiydi. Gardiyanların "Co" adlı bir kurt köpekleri vardı. Ona da komutanım demek zorundaydık. Çoğu zaman gardiyanlar, "Co"yu yanlarında getirirlerdi. Üzerimize koşar, hırlardı. Ben korkuyla Nevzat'ın üzerine tırmanırdım. Yaptığım bu hareketler, kelepçelerin sıkışmasına, elimize kan oturmasına neden olurdu. Büyük eziyetti. Önce kelepçeleri kibrit çöpüyle gevşetmeyi öğrendik, sonra da köpek fobimi, kontrol etmeyi öğrendim.

On yedi gün sonra yeterince "hoş geldin" muamelesi yaptıklarına inandıkları için, bizi koğuşlara dağıttılar. Ben, bizim gruptan Erganili Fatih, Mehmet, Emin Abi ve Batman PKK grubuyla yargılanan Hanifi'yle birlikte D Blok 20. Koğuşa götürüldük.

D BLOK 20. KOĞUŞ

Koğuşa alınmadan havalandırmaya götürüldük. Bizi süründürüp, sürekli sopalarla dövdüler. Arada da bana sordular:

—"Hangi örgüttensin?"

—"İGD'liyim."

—"İGD adama ne yapar?"

—"Bir şey yapmaz."

—"Öyle mi? Yat, sürün," diyerek vurdular. Bu durum birkaç kez tekrar etti. Aynı sorular yat, sürün, dayak. En sonunda gardiyan boğazımı sıkarak:

—"İGD adamı süründürür," dedi. Ağzım kan dolmuştu. Boğazımı sıkıyor herif. Nefes alamıyorum, hâlâ bağırıyor:

—"Ben sana direnmeyi gösteririm. İGD adamı süründürür. Ulan vatan hainleri! Size ne yapacağımı bilirim." Böylece koğuşa alınmadan bir kez daha hoş geldin muamelesi yapılmış oldu. Koğuş kapısı açılır açılmaz, "dikkaaat!" diye bağırıldı. Biri gelip, tekmil verdi. Koğuş sorumlusu Ümit'ti gelen.

—"Alın lan bunları, iyice ezberletin her şeyi. Bir saat sonra gelip kontrol edicem," deyip bizi içeri ittiler.

İçeriye girdik. İçeride tıraşlı, zayıf, avurtları çökmüş birçok kişi, meraklı gözlerle bize bakıyordu. Biz de ürkek ürkek, onlara bakıyorduk. Koğuştakilere güvenmemek gerektiği, her koğuşta bir, hatta daha fazla ispiyoncu olduğunu, bazı koğuşlarda itirafçıların işkence yaptığı ve gardiyanlardan daha acımasız olduklarını duymuştuk. Güven duygum tamamen kaybolmuş bir halde, koğuştakilere bakıyorum. Belki bir tanıdık bulurum, güvenimi geri getirecek bir hareket olur, diye.

Koğuştakiler ağzımızı yıkamamız için su verdiler. Sinema salonu ve havalandırmadaki uygulamalardan ötürü leş gibi kokan elbiselerimizi çıkardık. Koğuştakilerin hepsinin üstünde eşofman vardı. Bize de emaneten birer tane verdiler. Zaten normal elbiselerimizle kalmamızın mümkün olmadığını kısa sürede anlayacaktık. Yavaş yavaş kendimize gelmeye başladık. Batman'dan tanıdığım birkaç kişi vardı. Sıcak olmayan bir tavırla "geçmiş olsun" dediler. Durumlarından anladım ki. Onlar da bize güvenmiyorlar. İçimizden birinin ispiyoncu olarak koğuşa getirilme ihtimalini düşünüyorlarmış. Sonradan çok iyi dost olacağımız Serdar:

—"İGD'li olan hanginizdi," diye sordu.

Demek ki havalandırmadaki sesleri dinlemişler. Cevap verirken te-

reddüt ettim. Suskun bir şekilde birbirimize bakırken, koğuş sorumlu yardımcısı Tekin:

—"Yav, korkmayın, nasılsa bir süre sonra iddianameniz gelir, öğreniriz. Mesela ben PKK davasından yargılanıyorum," deyince ben de:

—"Dördümüz de İGD'liyiz," dedim.

—"Hayır ben dışarıda gardiyanın uğraştığı İGD'liyi soruyorum," dedi Serdar. Hiç hoşuma gitmemişti. Sertçe bakarak:

—"Bendim," dedim.

—"Hoş geldin, ben de Serdar. TİKKO'dan yargılanıyorum," diye karşılık verince, rahatlayıp, gülümsedim.

Kısa süre sonra herkes sıraya girdi. Yerinde sayarak, cezaevine girdiğimden beri anlam veremediğim o ağır tempoyla marş söylemeye başladılar. Koğuşun koridora bakan duvarı boyunca gözetleme delikleri vardı. Oradan, koğuş sürekli kontrol ediliyordu. Sohbet yasak, gülmek yasak. Sürekli marş söylenecek, eğitim yapılacak. Eğitim dedikleri şey, Kenan Evren'in saçmalıklarla dolu 'tarih kitabı'nı biri okuyor, diğerleri hep bir ağızdan tekrar ediyordu. Bu, bütün gün devam ediyordu.

Bize İstiklal Marşı'nın on kıtasını ve Gençliğe Hitabe dışında elli iki tane marşın olduğunu ve bunları ezberlememiz gerektiğini söylediler. Ayrıca okunan kitabı da sayfa sayfa ezberleyeceğimizi de.

—"Peki, yapmazsak veya yapamazsak ne olur," diye sorduk.

—"Sınav yapıyorlar ve dayak atıyorlar," diye cevap verdi sorumlumuz. Çok dayak yiyeceğimi düşündüm. Defteri alıp, okumaya başladım. Ezberlenecek gibi değildi. Bir saat sonra gardiyan yanında başka erlerle geri geldi. Yeni gelenlerin çıkmasını istedi. Çıktık.

—"Okuyun len, İstiklal Marşı'nı" diyor ama okuyup okumadığımıza aldırmadan elindeki copla vuruyor. Bu durum on beş yirmi gün devam etti. Günde birkaç kez gelip yeni gelenler olarak dışarıya çıkartılıyoruz.

—"Söyle len, İstiklal Marşı'nın dokuzuncu kıtasının üçüncü satırını." Ya da, "tarihi çevir marşının on üçüncü kıtasının ikinci satırını." Tabi bilemiyoruz. Başlıyor dayak faslı. Elimizde ayağımızda takat kalmadı. Şişliklerimiz inmiyor bile. Vurmalarına gerek yok, dokunsalar, ağrıdan bağıracağım. "Nasıl komaya girmiyorum, nasıl ölmüyorum" diye sorup duruyorum kendime. Bunu yapmalarının nedeni, direncimizi iyice kırmak. Eğer zayıf noktamızı yakalayabilirlerse, ispiyoncu yapmak. Eskiler biliyor bunu. İzliyorlar ama güvenip de uyaramıyorlardı. Hâlâ kendimizi onlara ispatlayamamıştık. Bir gün yine böyle bir dayak faslından sonra, yanıma gelip elimi lasonille ovalayan Serdar'a:

—"Ne istiyorlar, anlayamıyorum, öldürsünler. Nasıl olsa karşı koyamıyoruz," dedim.

—"Bak," dedi. "Sizden ispiyoncu çıkarmaya çalışıyorlar. Olmayacağınızı gösterin, belki vazgeçerler. Arkadaşlarına güveniyorsan, onlarla da konuş." Düşündüm. Kendime bile güvenimi kaybetmiştim. Bu konuyu arkadaşlarımla konuşamadım. Ertesi gün bizi tekrar çıkarttıklarında, en önde ben çıktım. Kapı önüne dizdiler bizi. Başta ben bulunuyorum.

—"Dayak vaziyeti al," diye komut verdiler. Artık bu komutların anlamını biliyordum. İki eli üst üste koyup, yere paralel bir biçimde uzattım. Vurdular, bağırmadım. Darbeler şiddetlendi. Acıdan delireceğim ama, bağırmadım. Gözlerimden yaş boşaldı. Ayakta duramıyordum. Vazgeçip bizi içeriye aldılar. O günden sonra, bu şekilde dışarıya çağrılışımız azaldı.

Aynı günün akşamı yatakta uzanmışım. Ağrıdan uyuyamıyordum. Tam uykuya dalacakken biri ayağımdan dürttü. Koğuş nöbetçisi Davut, gözetlenmediğimize, emin olmak için delikleri kontrol ederek:

—"Tuvalete git," dedi. Kalktım, tuvalete gittim. Aslında bunu yapmak yasak. Yakalanırsan ertesi gün cezalandırılırsın. Tuvalette Serdar, koğuş sorumluları Ümit, Tekin, Halfetili Davut ve İbrahim beni bekliyorlardı.

—"Bak Fatih, biz koğuş komitesiyiz. Sana güvenebileceğimizi gördük. Koğuşta ispiyoncu yok. Ama yine de zaman zaman dışarıya bilgi çıkıyor. Kim olduğunu biliyoruz. Kontrol altında tutuyoruz. Sen de yeni gelenler adına bizimle görüşebilirsin," dediler.

—"Peki, ben size niye güveneyim," dedim. sonra onlara baktım. İki PKK'li, iki Kurtuluş'çu, bir TİKKO'cu, ben de İGD'liyim. Dışarıda yan yana olmaları imkânsız olan bir grup oluşmuştu. Yaşadığımız vahşet bize, aynı safta olduğumuzu öğretmişti. Gülümseyerek:

—"Tamam, size güveniyorum," dedim. On ay sonra başlayan direnişte koğuşumuz dağıtılıncaya kadar, bu karşılıklı güven hiç sar-sılmadı.

KOĞUŞTA BİR GÜN

Sabah beşte kalkıyorduk. Altı buçuk civarında kahvaltı adına verilen ne idüğü belirsiz yiyecek geliyordu. O zamana kadar elli ile altmış arasında değişen koğuş mevcudu dört tuvalette işini görüyor, üç ayna karşı-

sında tıraş oluyordu. Jiletler içeriye sayıyla ve koğuş sorumlusunun zimmetinde veriliyordu. Saat yedi civarında ranzaların önünde ikişerli sıralar halinde dizilip sayım veriyorduk. Ön sırada olanlar sayıyor, en son koğuş sorumlusu mevcudu belirterek "mevcudumuz tamdır komutanım" diye bağırıyordu. Saat sekizde eğitim başlıyordu, on ikiye kadar. Okumamız gereken elli iki marşı yerimizde sayarak söylüyorduk. Eğer havalandırmaya çıkacaksak, emir gelir, hızla hazırlanırdık. Üzerimizde eşofmanlar ve spor ayakkabıları vardı zaten. Hazırlık dediğin de eziyete hazırlık. Havalandırmada dörderli sıralar halinde diziliyor, bacaklarımızı ağır ağır göğüs hizasına kadar çekip, sertçe yere vurarak marş söylüyorduk. Hareketlerimiz robota benziyor, sesimiz bir ölünün ritminde, ama yüksek çıkıyordu. Arada yat, sürün, çök, kalk yaptırıyorlardı. Tabi bunlara dayak eşlik ediyordu. Eğer gardiyanlar kalabalık gelmişse, bu dayağın dozunun artacağının işaretiydi. Bazen havalandırmada bulunan lağım kapaklarını açtırıp, içine atlamamızı istiyorlardı. Emrin reddedilmesi durumunda saldırı için zaten hazır bekliyorlardı. Bu tür uygulamalar yapacaklarında ellerinde kalaslar, komando ipleri ve silahla gelirlerdi.

Havalandırma eziyeti yaz kış devam ederdi. Cezaevinde geçirdiğimiz ilk kış çok sert geçmişti. Çok kar yağdı ve buz tuttu. Bizi buzların üzerine yatırarak havalandırmayı temizlettiler. Vücut ısımızla buzları eritip, elbiselerimizle paspaslatmışlardı, süründürerek.

Her havalandırmaya iki veya üç koğuş çıktığından ya sabah, ya da öğleden sonra bir kez çıkardık. Saat on iki civarında da öğle yemeği gelirdi. Yemeklerde bakla, barbunya, yeşil mercimek, bulgur bulamacı ağırlıklı olarak çıkardı. İyi bir yemek çıkmışsa, bize çok az verirlerdi. Bazen de yemeğe tüberkülozlu tutukluları tükürtüp, öyle verirlerdi. Ya yemeyeceksin, ya da miden bulana bulana ve hastalığı göze alarak yiyeceksin. Yemek arası bir saatti. Bu sürede bulaşıkların ve koğuşun nöbetçiler tarafından yıkanması gerekiyordu. Nöbetler sırayla tutulurdu. Yemeklerden sonra sigara içme izni vardı. Sigara bazen yasaklanarak, tiryakilere bir de öyle eziyet edilirdi. Bu nedenle bir ay sonra sigarayı bıraktım. Maalesef tahliye olduğum gün tekrar başladım.

Sonra yeniden eğitim başlardı. Beş buçukta eğitim biter, akşam sayımı için hazırlık başlardı. Sayımdan sonra yemek gelirdi. Temizlik yapıldıktan sonra dokuza kadar konuşmanın yasak olduğu dinlenme ve kişisel işleri (dikiş gibi) yapma zamanı başlardı. Dokuzda yat emri gelirdi. Otuz beş yatağa en az elli dört kişi yatardık. Bir ara bu sayı yet-

miş altıya çıktı. Yatış nizami olmalıydı. Sağa sola dönmek, tuvalete gitmek yasaktı. Yat emrinden itibaren ikişer kişilik nöbetler tutulurdu. Nöbetçiler, gardiyanlara tekmil verirdi. Konuşma, sigara içme, tutukluların birinin yatağında olmaması vukuat sayılır ve sabah şiddetle cezalandırılırdı. Cezaevi yönetimi, bu nöbetlerin hırsızlığı engelleme ve hastaları idareye bildirme amaçlı olduğunu iddia ediyordu. Aslında bu da eziyetin başka bir türüydü.

Tüm gün boyunca gardiyanın sesini her duyduğumuzda –ki bu çok ağır bir küfür bile olsa– "emret komutanım" diye emir tekrarı ile cevaplamamız gerekiyordu. Tabi koridor yıkama için dışarıya çıkma, yemek alma, haftada ya da onbeş günde bir çay almak için koğuştan çıkarılanların her defasında dayak yemesi rutin işlerdendi.

Bu arada mahkemesi olanların hazırlanıp, götürülmesi, tek tip askeri kıyafetlerin giyilmesi ve üst baş araması günün en eziyetli bölümleri arasındaydı. Mahkemeye çıkmak, sabah dayakla ve aşağılayıcı bir aramayla başlardı. Saatlerce ana koridorda tek ayak üzerinde oturarak, nakil araçlarını beklerdik. Yoklama işlemi bitince zincirlenirdik. Havasız, zırhlı araçlara başımız önümüzdekilerin omzuna eğilmiş bir şekilde bindirilirdik. Ayakta, zincirli ve ellerimiz arkadan kelepçeli olarak götürülürdük. Araçlarda gardiyanlar, fısıldayan, kaşınan veya sarsılan biri olursa, acımasızca vururlardı. Mahkemede savcı ve yargıçlara da 'komutanım' demek zorundaydık. Savunma yapmak, konuşmak, eller dizde, dik ve karşıya bakan nizami oturuşu bozmak, cezaevindeki uygulamalardan söz etmek, büyük suç sayılırdı. Cezaevine dönüşte hemen gardiyanına bildirilir, o da "gereğini" yapardı. Artık suçun ağırlığına göre dayak faslı başlardı. Sanırım, vukuat işleyen tutuklunun gardiyanı da komutanlarından ceza alıyordu. Çünkü 'beni mahvetmek mi istiyorsunuz' diyerek vururlardı. Tüm bu eziyete "yargılama" deniyordu. Avukatlarımızın gelmesini de istemezdik. Bu görüşmelerde de rahatça konuşamadığımız gibi, gidiş ve gelişlerde de dayak yerdik.

GÖRÜŞ GÜNÜ

Hasret olduğumuz insanlarla görüşmek, ayrı bir eziyet gerektiriyordu. Koğuşların bir kısmı salı, bir kısmı da cuma günü görüşe çıkardı. Ailelerimizi özlüyorduk; ama hem onların, hem de bizim çektiğimiz eziyeti düşündükçe her hafta gelmelerini istemiyorduk. Görüşe yine yürü-

yüş ve marş düzeninde gitmek zorundaydık. Çift camlı, tel örgülü kabinlerde, bizim ve görüşçümüzün yanında birer gardiyan bulunurdu. Kürtçe veya Arapça konuşmak, yasaktı. Böyle bir durum, görüşün bitmesi ve ailelerimizin önünde işkencenin başlaması anlamını taşırdı. Birçok tutuklu ailesi, Türkçe bilmezdi, sadece bakışırlardı. Bu defa da konuşmadıkları için dayak yenirdi. Şifre olarak kabul ettikleri ekinlerin durumundan söz etmek, arkadaşları sormak ta yasaktı. Gardiyanlar ayağımıza basardı. Ayakkabı olarak bez spor ayakkabı giyerdik. Bu nedenle postallar fena ezerdi. Görüş süresi içinde herhangi bir nedenden ötürü, ailemizin önünde dayak yiyebilir, aşağılanabilirdik. Tüm bunlardan sonra bize gönderilen elbiseleri, bütün dikiş yerlerinden sökülmüş olarak bize teslim ederlerdi. Bu eziyetin adı da **görüş** idi.

ARAMA

Tüm uygulamalar arasında beni en dehşete düşürenlerden biriydi arama. Koğuş aniden basılır, tutuklular ya koridora ya da havalandırmaya çıkarılır ve çırılçıplak soyundurulurduk. Amaç zaten arama yapmak değil, bizi aşağılayıp, gururumuzu kırmaktı. Bu aramalarda hiçbir zaman suç unsuru sayılabilecek bir şey bulunmamıştı. Koğuşa alındığımızda her şeyin dağıtıldığını, giysilerimizin yırtıldığını, yiyeceklerimizin temizlik malzemeleriyle karıştırıldığını görürdük. Ailelerimizin bin bir zorlukla bize gönderdiği paralarla alınmış yiyeceklerimiz yenilmez, temizlik malzemelerimiz kullanılmaz durumda olurdu. İlk aramadan sonra şoka girmiştim. Koğuş düzene sokulup, birbirine karışmış giysilerimizi bir arkadaşın ayırmaya başlamasına kadar. Giysilerin başına geçen arkadaş, donumuza kadar her eşyanın kime ait olduğunu biliyordu. Bir donun sahibini bulamayıp, şaşırdı. 'Allah, Allah, bu yeni gelmiş, kimin lan bu! Bana nasıl haber vermezsiniz?' diye bağırınca gülmeye başladım. Ama her aklıma geldiğinde hâlâ ürperirim.

BAZI UYGULAMALAR

Tanık olduklarım dışında, yaşanan bazı olayları arkadaşlardan dinledim. Cop sokma, fare yedirme, canlı kurbağa yutturma, lağım suyu içirme, aramalardan sonra birbirine karışmış temizlik malzemeleri ve

yiyeceklerin üstüne süt döküp, oluşan bulamacı yedirme, yüksekliği kırk santimetre olan "ranzaların altında kaybol" emri verildikten sonra, ortada kalanları meydan dayağına çekme (bu daha çok gece yarısından sonra yapılan baskınlarda yapılırmış), koğuştaki tüm tutukluları bir tepe gibi birbirinin üzerine yığdıktan sonra, üstlerinde tepinme gibi. Burada sıraladıklarımı ben yaşamadım. Ama yaşadıklarımdan yola çıkarak, yapıldığına inanıyorum.

KOĞUŞTAN ANILAR

Koğuşa yeni alındığımız dönemde bir akşamüstü kapı mazgalı açıldı. Tüm koğuş esas duruşa geçip 'emret komutanım' diye bağırdık. Sorumlumuz kapıya koşup tekmil verdi. Bir yedek subay, yanında dört beş gardiyanla birlikte gelmiş:

—"Lan, Fatih Binbay'ı çağırın," dedi. Sorumlu emri tekrarladı. Kapıya gidip tekmil verdim. Esas duruşta bekliyorum.

—"Baban öldü, haberin var mı?" Dedi. Şok oldum. Ağlamamak için zor tutuyorum kendimi. Çenem, dudaklarım titriyor, gözlerim doldu. Asteğmen dalga geçerek, bir süre eğlendikten sonra:

—"Bütün gazeteler yazdı, okumadın mı," diye sordu. Koğuşa gazete gelmiyor. Arada bir asparagas haberler ve çıplak kadın fotoğraflarının olduğu Tan ile sağcı Tercüman gazetelerini verirlerdi. O da günlük değil. Ben bir yandan da "babam nasıl ölmüş ki, gazetelere geçti" diye kahroluyorum. Asteğmen gazeteyi mazgala yaklaştırdı. Manşette "Brejnev Öldü" yazısı var. Durumu anladım. Babamın ölmediğine sevinirken, o dönemler bizim için önemli bir liderin ölmesine üzüldüm. İtiraf etmek gerekirse o ortamda daha çok sevindim. Her halde bu durum, yüzüme yansıdı. Asteğmen:

—"Bakıyorum pek üzülmedin. İnsan babasının ölümünü böyle mi karşılar? dışarı çık ta sana yas tutmayı öğreteyim," dedi. Kapının önüne çıktım. Coplar ve sopalarla hayatımın en berbat dayaklarından birini yedim.

Zaman zaman koğuşlara çay verilirdi. Çay verildiğinde eğitime de ara verildiğinden, her bakımdan bir dinlenme ortamı oluşurdu. Çay almak için dört kişi istendi. Ben de çıkanların arasındaydım. İkili sıra halinde marş söyleyerek, çayın doldurulduğu cezaevi ana koridorunun sonunda bir yerlere gittik. Ben ilk kez gidiyordum. Cezaevinin o bö-

lümlerini ilk defa görüyordum. Çevreye bakmak yasak. Çaktırmadan bakmaya çalışıyorum. Baktığım anlaşılırsa, halim fenaydı. Koridorun her santimetre karesine resimler yapılmış ve ırkçı sözler yazılmıştı. Boyanın parası tutuklulardan alınmış, resim ve yazılar da onlara yaptırılmıştı. Yüksek, geniş koridorlarda yankılanan yürüyüş ve marş sesleri insana gerçeklik duygusunu kaybettiriyordu. Çay doldurma yerinde sıra sıra plastik bidonlar vardı. Bunlara bir hortumla sıcak su dolduruluyor ve bir avuç çay atılıyordu. Bunun için koğuşlar, idareye para öderdi. Bu suyun aslında çaya benzer tarafı yoktu. Adı çaydı. Çay tadından çok, plastik tadı gelirdi. Yine de iyi gelirdi bize. Bizim koğuşun iki bidonu doldurulunca, verilen komutla birlikte her birimiz bir kulpa yapıştık. Yine uygun adımla ve marş söyleyerek, geri dönüyorduk, ama bu kolay değildi. Bir kere yük ağır geliyor, bidonlar çalkalandıkça kaynar su elimizi yakıyordu. Marşı bölmek büyük suç, hızlı gitmek ayrı suç, bidonu bırakmak yine suç. Dayanamayıp "ah!" dedikçe, gardiyan sayıyor, 'bir, iki, üç...' diye. Koğuşun kapısına geldiğimizde sayıların anlamını öğrendim. Yiyeceğimiz sopanın sayısıymış. Elimizin yanan, su toplayan yerlerine 'ah' sayımız kadar –o da başka bir vukuatımız yoksa– sopa yerdik. İçeri girdiğimizde her şey hazırdı. Bardaklar çıkartılmış, ellerimize pansuman için gerekli merhem ve malzeme hazır, arkadaşlar bekliyor. Kısa sürede, çay almaya gidenler olarak bu 'çay keyfine' biz de katıldık. Keyif diyorum, çünkü vahşet döneminde sohbet edebileceğimiz ender anlardandı, çay saatleri.

Pazar günleri eğer koğuş cezalı değilse –ki, çoğunlukla cezalıydı– eğitim yoktu. Soğuk dört-beş tas suyla yıkanmak, koğuşu temizlemek, elbiselerimizi tamir etmekle uğraşırdık. Bir süre sonra benim önerimle, ödülü, bir bardak süt ve beş bisküvi olan bilgi yarışmaları yapmaya başladık. Genellikle edebiyat, siyaset, bilim, magazin, coğrafya ve tarih soruları hazırlardık. Bunları her siyasi grubun oluşturduğu yarışmacı gruplara sorardık. PKK grubundan olan arkadaşlar, yarışmayı hiç kazanamıyorlardı. Bir defasında soruları hazırlarken Serdar'a:

—"Yav, bu sefer de PKK'liler kazansın," dedim.

—"Silahları soralım," dedi. Son soruyu bir dakika içinde yazılabilecek silah markası olarak belirledik. Kaç tane yazılırsa, o kadar puan alınacaktı. Yarışma başladı. Son soruya kadar TKP'liler önde idi. Bu defa PKK'liler, açık ara kazandı. PKK'liler, otuz civarında silah markası yazmıştı. TKP'liler ise beşi bulamadılar. Bu yarışmaları ta koğuşa bir is-

piyoncu getirilinceye kadar sürdürdük. İnsanlığımızı hatırlatan etkinliklerimizden biriydi, bu yarışmalar.

Sayımdan sonra yat emri gelinceye kadar, serbest geçen, bir-iki saat konuşabildiğimiz bir zamana sahiptik. Bu süre içinde yeni gelenlerin anlattıkları, cezaevinde daha önce yaşananlar, davaların sonucuyla ilgili tahminler gibi sohbet konularımız olurdu. Tekin bana, Orhan Gencebay'la nasıl karşılaştığını anlatıyordu. Üstelik hiçbir ayrıntıyı atlamadan:

—"Sarı bir mersedes yavaşladı ve ağacın yanında durdu," dedi. Tam o sırada üst ranzada oturan Serdar:

—"Ulan yalancı, hani mersedes kırmızıydı," dedi. Dondum kaldım. Uzun süre hapishanede kalacaksan, anlatacaklarına dikkat edeceksin. Yalan veya abartılı bir şey anlatacaksan, o zaman hafızan sağlam olmalı. Yoksa, defalarca anlatacağın hikayelerdeki en küçük bir ayrıntı bile, yalancı konumuna düşmene neden olur. Beğenilen anılar defalarca anlattırılırdı. Çünkü koğuşta yeni anı yoktu. Tüm yaşananlar, birbirinin tekrarı olan zulüm anılarıydı.

Bir gün gardiyan:

—"Yirminci koğuş, banyo için hazırlan, sadece donlarınız olacak ve sabun alınacak," dedi. Sevinmiştim. Ama koğuşun eskilerinde bir gerginlik ortaya çıktı. On dakika kadar sonra üzerimizde donlarımız ve iki kişiye bir sabun alarak, dörderli sıra olduk, koridorda. Uygun adım ve marşla banyoya doğru gidiyoruz. Hamam gerçekten güzeldi. Sıcak sular akıyor, yerler mermer ve tertemiz. Kurnaların başına ikişerli oturduk. Benle Serdar, yardımlaşarak hızla yıkanıyoruz. Serdar, arada:

—"Ya Avrupa'dan heyet geldi, ya da bizi kamerayla çekip, bakın, anlatılanlar yalan, diyeceklerdir," dedi.

—"Her neyse, temizlenelim. Şu an bundan iyisi yok," dedim. birden:

—"Herkes sabunlansın," emri geldi. Sabunlandık. Sular kesildi. Bir kısmımıza "çıkın" dediler. Diğerlerine "bol su dökünün" dediler. Sular tekrar akıyordu. Ben sabunlu gruptaydım. Önce bizi ana koridora çıkardılar. Yat emri geldi. Aylardan ocak ya da şubattı. Yerler buz gibi. Sıcak su gören vücudumuz, soğuğu daha beter hissediyordu. Sürün emriyle birlikte sürünmeye başladık. Aynı zamanda gardiyanlar coplarla çıplak vücutlarımıza vuruyorlar. Arkamızdan su dökünen arkadaşları süründürüyorlar. Büyük ihtimalle, bir başka koğuşu da bizden sonra elbiseleriyle süründüreceklerdi. Bu yolla hem bizi aşağılayıp, işken-

ce yapmış, hem de koridoru temizlemiş oldular. Koğuşa döndüğümüzde banyo öncesinden daha kirliydik. Arkadaşların gerginliğinin nedenini o zaman anladım.

Koğuşumuzda idarenin bütün baskılarına rağmen, tam anlamıyla bir ispiyoncu şebekesi oluşmadı. Bu bizim için büyük bir avantajdı. Tecrit olarak adlandırılan otuz beşinci koğuş ile hücrelerden oluşan otuz altıncı koğuş dışındaki otuz dört koğuş içinde bunu başarabilen az koğuş vardı. İspiyoncunun varlığı koğuş için büyük tehditti. Konuşamıyorsun, gülemiyorsun, davan hakkında kimseye soru soramıyorsun, gece tuvalete gitmek veya gizliden bir sigarayı birkaç kişiyle içmek gibi en basit davranışları bile yapamıyorsun. Koğuşa çöken güvensizlik de ayrı bir sıkıntı oluştururdu bu gibi durumlarda. Bunları zaman zaman dağıtılan koğuşlardan bizim koğuşa gelen arkadaşlardan öğreniyordum. Bazı koğuşlarda da itirafçılar vardı. İspiyonculuğu açıkça yapıyorlar, idareyle işbirliği içinde tutuklulara işkence bile yapıyorlardı. Hatta bazı arkadaşlarının polise her şeyi söylemediğini iddia ederek, yeniden polis sorgusuna götürülmesine neden oluyorlardı.

Direnişin başlayacağı 1983 Eylülüne doğru, koğuşumuza dağıtılan bir koğuştan beş kişi getirdiler. İçlerinde Orhan isimli kısa boyuna göre çok kalın sesli ve yüksek sesle konuşan biri vardı. İleri geri konuşuyor, herkesle dostluk kurmaya çalışıyordu. İdare cezaevinde bir direnişin başlayabileceğini hissetmişti. Orhan da en çok bu konuda sorular soruyordu. Hemen anladık ki koğuşta ispiyoncu var. Bunun etkisi sonraki günlerde belli oldu. Gardiyan her gün gelip, birkaç arkadaşı koğuştan alıyor, gece tuvalete gitmek, eğitim zamanında dinlenmek, biriyle konuşmak gibi gerekçelerle dayak atıyordu. Koğuştaki her şey idareye anlatılmaya başlanmıştı. Bir sabah tıraş için içeriye jiletler verildiğinde Şerif:

—"Yav aslında bu jiletlerle adam öldürülür. Birkaç kişi yapma, kendine kıyma diye bağırır, iki üç kişi de adamı tutar, biri de şah damarını kesebilir," dedi, Orhan'ın yanında. Herif mesajı almıştı. Tedirgin olmaya başladı. Hiç söz konusu edilmemişken, ispiyonculara küfür etmeye, kendisinin ne kadar direngen olduğunu anlatan hikâyelere başladı. Şerif'in tehdidi yerini bulmuştu. Kısa süre sonra direniş başladı. İspiyoncumuz hemen kapıyı yumruklayarak, gardiyanın kendisini almasını istedi. Bu herifin koğuşta kaldığı kısa süre, bana ispiyoncusuz bir koğuşta kalmanın önemini daha iyi anlamamı sağlamıştı.

Direniş başladığında bizim koğuş hemen dağıtılmadı. Dağıtılan diğer koğuşlardan bizim koğuşa tutuklu getirmeye başladılar. Ayakta duracak yer kalmadı neredeyse. Fakat umursayan kim, o direniş coşkusuyla. Gelenlerden birinin hikâyesini hiç unutmadım. Cezaevinde tanıdığım insanlar içinde en değişik tipti Veysi Bayram. Bir defa konuşması, şivesi, tipik "Diyarbakır Çocuğu" veya "kırık" dediğimiz kişilerin şivesiydi. Yüzünde gayri meşru işlere bulaşanlarda bulunan kesik izleri vardı. Direndiği için bizim koğuşa getirilmişti. Sorumlumuz:

—"Veysi kardaş," suçun neydi, diye sordu.

—"Mekâna afiş asmak," dedi. Gülmeye başladık. Sonra anlattı. Veysi bir çay bahçesi işletiyor. Buraya THKP-C'ye bağlı gruplardan olduğunu tahmin ettiğimiz bir grup genç, gidip geliyor. Silah, kahramanlık derken, Veysi bunların delikanlı olduğuna karar veriyor ve iyi ilişkiler kuruyor. Onların verdiği Deniz, Mahir posterlerini de kendi deyimiyle "mekân"a asıyor. Tabi Veysi'nin polis tanıdıkları da var. Esrar kullanıyor, yer işletiyor, polislerle iyi geçinmesi lazım. 12 Eylülde darbe olunca polisler bunu uyarıyor. "Bunları indir ve konseyin resmini as" diye. Veysi de bunları yapıyor. Ama kafasının dumanlı olduğu bir gün, kendisini korkaklıkla suçlayıp, konseyin resmini indirerek, diğer resimleri asıyor. O gece polisin kahveleri kontrol etme gecesiymiş. Veysi belki adını bile doğru söyleyemeyeceği örgütten içeri alınıyor. Tutuklanıp cezaevine getirildiğinde, ispiyoncu olması için inanılmaz bir baskı görmüş. Hatta Esat Oktay Yıldıran bir defasında özel olarak onunla ilgilenmiş. Veysi kendine yapılanlara anlam veremiyor. Daha önceleri sivil cezaevlerinde yatmış. Ama burası cezaevi değil ki. Sonunda güvendiği birine:

—"Ha bu kahpe analılar benden ne isti," diye sormuş.

—"Her halde ispiyoncu olmanı istiyorlar," demiş arkadaşı. Ertesi gün gardiyan bunu yeniden dışarı çıkarıp dövmeye başlayınca:

—"Bak, Veysi Bayram pis adamdır. Her poği yer. Hap alır, esrar içer, adam vurur. Amma hiçbir kahpoğli Veyso ispiyonçidir diyemez," deyince, bayıltıncaya kadar dövmüşler. Ama bir daha bunun için üzerine gitmemişler. Dışarıdaki yaşamıyla ilgili anlattıklarına, anlatış biçimine kahkahalarla gülerdik. Bozulmazdı, gülüşümüze. "Siz delikanlısınız" derdi. Koğuşlar dağıtıldığında farklı koğuşlara düştük. Bir süre sonra beş yıl ceza alıp, sivil cezaevine götürüldüğünü duyduk. Onun adına sevindim.

bölüm 8

PASİF DİRENİŞ VEYA KOŞULLARA ALIŞMAK

İtiraf etmeliyim ki, cezaevine ilk getirildiğimde karşılaştığımız muameleden yılgınlığa düşmüş ve kendime olan güvenimi kaybetmiştim. O zamanlar, neden sol düşünceyi benimsediğimi ve başıma bunların gelmesine neden olduğumu kendime defalarca sordum. "Düşünmeseydim, başkalarından bana ne, deseydim. Haksızlık bana yapılmadığında sesimi yükseltmeseydim, hak ve adalet isteyenlerin yanında olmasaydım, şimdi okulumu bitirir, öğretmen olarak göreve başlardım" diye defalarca aklımdan geçirdim. Teslim olma sınırına gelmiştim. İki şey bu yeisten kurtulmamda belirleyici oldu. Biri feodal gururumdu. Elbette bir gün çıkacaktım. İnsanların yüzüne bakacak durumda olmalıydım. Kendime olan saygımı kaybetmemeliydim. İkincisi de düşündükçe bana, hakikaten doğru gelen inançlarımızdı. Yaşadıklarımız, demokrasi, insan hakları, eşitlik gibi ilkelerimizin ne kadar gerekli olduğunu kanıtlıyordu. Sadece sana değil, bu vahşet, hiç kimseye, hiçbir canlıya uygulanmamalıydı. İstemlerimiz bunlardı. Bunun için mücadele etmiştik. Bu sonuca varıyordum. Birçok etken içinde bu ikisi, insan olduğumu unutmadan cezaevinde yaşayabilme olanaklarımı yaratmamda en büyük faktör oldular. Ayrıca koğuşumuzdaki ortam da buna olanak sağladı.

Ne yaparsak yapalım, dayaktan kurtulamayacağımı anladım. Eğer bize dayak atılacaksa, ellerinde esirdik ve bize vuracaklardı. Bunu kabullendim. Koğuş arkadaşlarımdan Serdar, Ümit, Davut ve İbrahim'in böyle düşünmemde katkıları olduğunu söylemeliyim. Bir defasında Serdar'a:

—"Uymayalım bu kurallara, bizi otuz beşe götürsünler," dedim.

—"Otuz beşe götürseler razıyım. Ya bizi itirafçıların koğuşuna götürseler, o zaman kötü olur. Herkesi oraya götürmüyorlar. Götüreceklerini kendileri seçiyorlar, bir bakıma," dedi.

Koğuş komitesi olarak, bir hazır kıta belirledik. Gardiyanlar adam istediğinde, bunlar çıkacaktı. Böylece yaşlı ve hastaları koruduğumuz gibi, zayıflık gösterip, içimizden birinin ispiyoncu olmasını da engelleyecektik. Uzun zaman bunu uyguladık. Fakat bir süre sonra gardiyanlar, bu durumun farkına vardılar. Başkalarının çıkmasını istiyorlardı. Koğuş gardiyanımız değişince, yeniden kararımıza dönüyorduk.

Koğuşta gözetleme deliklerinden görülemeyen iki nokta vardı. Sırayla buralarda arkadaşların dinlenmesini sağlıyorduk. Nöbetçileri birbirine uygun arkadaşlardan seçip, geceleri arkadaşların tuvalet bölümünde rahatça konuşmalarına ortam hazırlıyorduk.

Marşları bazen değiştirerek söylüyorduk. Ama bu değiştirdiğimiz yerleri topluca değil de, her defasında bir sıra söylüyorduk. Bir defasında, bu sıra şaşınca, birkaç sıra birden söyledik. Gardiyan havalandırmayı kapatıp, koşarak bloktaki diğer gardiyanları ve blok çavuşunu çağırdı. İnanılmaz bir eziyet gördük. Ama eziyetin sonlarına doğru sürünürken, yanımdaki arkadaşa bakıp, gülümsüyordum. Yakalandık. Ayrıca dayak yedik. Onca eziyete rağmen, koğuştakilerin çoğu, bu olaydan memnun gibiydi. Çünkü her istediklerini yapmayacağımızı ve onların istediği kalıba girmeyeceğimizi göstermiştik.

Mustafa Dağcı, İzzettin Erkoç 5 nolu cezaevinde

Paramız az geliyordu. Zaten geleni de idareye çay ve kantin parası olarak veriyorduk. Parası hiç gelmeyen arkadaşlar vardı. Çoğu yoksul köylülerdi. Gelen para bir çeşit gizli komün olarak kullanılırdı. İsteyene parası verilirdi. Para, topluca ve sorumluda kalırdı. Harcamaya göre hesaptan düşülürdü. İdare ortak bir bütçe kurmamıza karşıydı. Siparişler tek tek, kişiler adına verilirdi. Ancak herkes, alınanı ortak kullanırdı. Parası gelmediği için zor durumda kalanı hatırlamıyorum. Bu durumu kötüye kullanan tutuklular da vardı. Ancak sayıca azdılar ve biz de idare ediyorduk. Biz koğuşa geldiğimizde, bu düzen vardı. Hiç itiraz etmeden bu düzene uyduk. Bizim grup, bu konuda en uyumlu gruplardan biriydi. Her grup, kişi sayısına göre yiyecek alır, bölüşürdü. Hastalık ve yaş durumuna göre düzenleme yapardık. En önemli hedefimiz ve ayırıcı düşüncemiz olan ortak yaşamı, bu baskı altında da uygulayabiliyorduk. Bunları yaşarken, "keşke bütün sol gruplar daha önce de birbirleriyle bu kadar saygılı ve uyumlu ilişkiler kurabilseydi" diye düşünürdüm.

HASTALIK

Daha TKP ana davasıyla ilgili iddianame hazırlanmadan, soruşturmanın gizliliği kuralı olmasına rağmen Tercüman gazetesi, bizim grupla ilgili yayın yapmaya başladı. Polis sorgusundaki ifadeler, tutanaklar, iddianameye esas oluşturacak her türlü belgeyi kendi yorumlarıyla birlikte yayınladı. Moskova'ya eğitime gidenler arasında benim adım da geçmişti, bu yayınlarda. Yanlış bir bilgiydi. Hem gitmemiştim, hem de ilerde çıkan iddianamede de böyle bir şey yer almamıştı. Ama cezaevi idaresi Tercümanı baz aldı. Bir gece mazgal açıldı ve sorumluya:

—"KGB ajanı gelsin," emri verildi. Tabi kimse üzerine alınmadı. Emirde ısrar ettiler. Sorumlumuz Tekin:

—"Arkadaşlar komutan ısrar ediyor. KGB ajanı çıksın diyor," dedi. Sonunda gardiyanların başındaki asteğmen:

—"Fatih Binbay'ı çağırın," dedi. Gidip, tekmil verip, bekledim.

—"Niye çıkmıyorsun ulan," deyip, küfretmeye başladı.

—"Ben KGB ajanı değilim," dedim. İlk sözü:

—"Ulan orospu çocuğu, bunu niye polise anlatmadın," oldu. Ardından bütün gardiyanlar vurmaya başladılar. Yeni bir sorgunun başlangıcı olduğunu düşündüm. Önce falakaya yatırdılar. Sonra da ellerime vurdular. Kaba etlerim morarıncaya kadar sopalarla vurdular. Asteğmen itiraf etmemi istiyor, ben de reddediyorum. Sinirlendi ve yum-

ruklamaya başladı. Gardiyanlardan biri de vahşi bir hayvan gibi atlayıp, vurmaya başladı. Kendimi savunamıyorum zaten, yere yığıldım. O an başıma şiddetli bir darbe aldım. Yere mi çarptım, yoksa sopayla mı vurdular, anlayamadım. O an attığım çığlığın nasıl bir şey olduğunu ertesi gün koğuştakiler anlattılar. Bayılınca içeriye göndermişler. İki gün yerimden kalkamadım. Başım şiddetle ağrıyordu. Ayağa kalktığımda, boğazımda sürekli düğümlenen bir öfke hissediyordum. Huzursuz duruyordum. Bir anda yığıldım, dilim boğazımı tıkıyor gibiydi. Nefes alamıyordum ve etrafa saldırıyordum. Kendimi kontrol edemiyordum. Arkadaşlar ellerimi ayaklarımı zorla zaptediyorlardı. On dakika kadar sonra bitkin düştüm. İbrahim'in eli, hâlâ ağzımdaydı ve dilimi dışarıya çıkarmaya çalışıyordu. Elini fena ısırmıştım. Daha sonra defalarca yaşayacağım krizlerden ilkiydi bu. Ne olduğunu hatırlamıyorum. Sadece öfkeyle dolduğumu hatırlıyorum. Krizler sıklaşınca doktora götürüldüm. O da ayrı eziyetti. Akineton ve Aldol isimli ilaçları verdiler. Kullanınca uyuyordum. Ama bu ilaçları kullanınca da kaslarımın hareketlerini, özellikle de boyun kaslarımı kontrol edemiyordum. Yani kriz ayrı dert, ilaçlar ayrı dertti. Ardı ardına kriz geçirip, ilaçları kullandığımda, bu defa salyamı da kontrol edemiyordum. Farkındaydım, utanıyordum. Ama durduramıyordum.

TKP-İGD ana davası dışında, hakkımda açılan bir başka İGD davası nedeniyle mahkemeye götürüldüm. Koridorda başımız eğik, tek bacak üstüne çökmüşüz. Yoklama yaptılar. Adımız okunuyor, biz de baba adımızı söylüyoruz. Adım okununca, bir türlü babamın adı aklıma gelmedi. Gardiyanlar başıma toplanınca, Yavuz ağabeyim dayanamayıp, "Mahfuz," diye bağırdı. Ona orada vurmaya başladılar. Kardeş olduğumuzu, hasta olduğumu söylüyor. Ama dinleyen kim! Sonunda bizim koğuşun gardiyanı gelip, hastalığımı onaylayınca Yavuz ağabeyimi bıraktılar.

Yine bir defasında mahkemede kriz geçirdim. Gardiyanlar, bana müdahaleye izin vermediler, mahkeme heyeti de. Ülkü abla, bana bakıp, ağlıyor. Yavuz ağabeyim, kelepçelerini zorluyor. Ancak, yaşadığımız sadece çaresizlik oldu. Mahkeme dönüşünde bu halime rağmen, zırhlı araçta gardiyanlar bana vurunca, Yavuz ağabeyim, gardiyanın birine kafa attı. Araba karıştı. Biz kelepçeli ve zincirli, onlar sopayla, iyi bir arbede yaşadık. Cezaevine girdiğimizde, meşhur dayaklarımızdan birini yedik. Ağabeyime benim yüzümden yapılanları düşündükçe, günlerce kendime gelemedim.

Cezaevinde böyle rahatsızlanan çok kişi vardı. Koğuş sorumlumuz

Ümit, gördüğüm en ağır vakalardan biriydi. Kriz geçirdiğinde, kafasını duvarlara vuruyordu. Elazığ'daki ruh ve sinir hastalıkları hastanesinde bir süre tedavi gördü. Tahliye olduktan sonra da tedavisinin devam ettiğini duydum. Ağrılı bir arkadaş vardı. Üç ay hiç konuşmadı, sesi çıkmadı. Rol yaptığını söyleyip, feci dayaklar attılar. Sonunda hasta olduğuna inandılar. Gördükleri işkenceden ötürü, birçok kişi hastaneye kaldırılıyor, bazen de ameliyat geçiriyordu. Mustafa ağabeyim de bu nedenle bir kez ameliyat geçirdi.

Hastalar revire götürülüyordu. Ama son dayanma sınırına kadar gitmek istemiyorduk. Çünkü revire gitmek eziyetti. "Dişim ağrıyor," dediğinizde "Neresi" deyip, tokadı basıyorlar. Baş ağrısı tuttuğunda veya grip olduğumuzda "dayakla iyileştirme metodu" uygulanıyordu. Üstelik bunu doktorların önünde yapıyorlardı. Revirdeki doktorların ettikleri Hipokrat yeminini merak ediyorum.

Kalp rahatsızlıkları, böbrek yetmezliği gibi hastalıklar ispat edilince ilaç alınmasına izin veriliyordu. İlaçlar dışarıda dururdu. Koğuş sorumlusu ilaçları gardiyandan taneyle alıyordu. Tüm bunlara nasıl dayandık, bilemiyorum. Demek insan narin olduğu kadar, dayanıklıymış da.

bölüm 9

DİRENİŞ VEYA İNSANLIK ONURU İŞKENCEYİ YENECEK

1983 Ağustosunda cezaevindeki gerilim en üst noktaya varmıştı. Koşullar artık dayanılmaz bir hal almıştı. Mahkemeye çıkan arkadaşlar dayağı göze alarak, diğer koğuşlardaki durum hakkında bilgi getiriyorlardı. Birkaç cümle ile yapılabilen bu konuşmalar, cezaevinde bir direniş ortamının doğduğunu gösteriyordu.

Bizim koğuşta da açlık grevine gitme, kurallara uymama veya gardiyan erlere "komutanım" dememe konularında sohbetler başladı. Ağustosun son günlerinde bu durum tavırlarımıza yansımaya başladı. Esas duruşta gevşek durmak, dayak vaziyeti almamak gibi hareketlere gardiyanlar sert tepki göstermelerine rağmen, üstü kapalı bir direnişe başlamıştık. Ama hâlâ bir yıl önce kırılan direnişin etkisiyle, "acaba bu defa başarabilir miyiz" sorusunu sıkça soruyorduk. Bir kısım arkadaş cezaevinin genelini kapsayacak bir direnişi beklemek taraftarıydı. Bir kısım arkadaş ta "başkaları direnşin veya direnmesin, kendilerinin direnişe başlaması" taraftarıydı. Üç Eylülde TİKKO davasının duruşması vardı. Serdar mahkemeden dönünce:

—"Direnişe bir an önce başlamalıyız," dedi. Ancak Davut:

—"Sen bilirsin ama, birlikte başlamazsak bizi yine yenerler," diye diğer koğuşları beklememiz konusunda ısrar etti. Koğuş komitesinde görüş birliği sağlanamadı. Son dönemde koğuşumuza getirilen ispiyoncu yüzünden, bu konuyu rahatça tartışamadık.

Beş Eylül sabahı mahkemeye gidecekler koğuştan çıkarıldı. Koğuşta sayım için hazırlık yapıyorduk. Ama huzursuzluk kendini hissettiriyordu. Böyle bir ortamda kahvaltı ve sayım yapıldı. Sayıma gelen gardiyanlarda da bir gariplik vardı. Belki de tartıştığımız konular nedeniyle biz öyle hissettik. Kısa bir süre sonra yandaki bloklardan sesler çık-

maya başladı. Havalandırmaya çıkmış koğuşların tutukluları da bağırmaya başlayınca, bunun marş sesi değil, slogan olduğunu anladık. Hemen pencereleri açarak, önce karşı koğuşlarda neler olduğunu anlamaya çalıştık. Üçüncü katta bulunan koğuşlar, yan havalandırmada direnişin başladığını söyleyip, onlar da slogan atmaya başladılar. Bütün bunlar üç beş dakika içinde olup bitmişti. Bizim koğuş ta slogan atmaya başladı. "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek" sloganı direniş boyunca temel şiarımız oldu.

Önce sloganlarla gerginliğimizi attık. Kürtçe-Türkçe türküler ve kendi marşlarımızı söylemeye başladık. Halaylar çekerek coşkumuzu artırdık. Üzerimizdeki ölü toprağını silkelemiştik. Ağlıyorduk, gülüyorduk. Ama hissettiğim ana duygu "insan olarak kalabildim" hissiydi.

Koğuşta biraz sükûnet sağlanınca, neler yapacağımızı konuşmaya başladık. Artık gizli olmasına gerek yoktu konuşmaların. Direnişin başladığı ilk saatte ispiyoncumuz kapıyı yumruklayarak, gardiyanı çağırıp, kendini dışarı atmıştı. Aslında çoğumuzun ona büyük bir ceza verme niyeti yoktu. Yalnız, mahkemeden dönenlerden Ahmet, "canım Orhan'ım nerde?" deyip, onu ısıracağını söyleyerek, arayıp durdu. İspiyoncu yüzünden son dayağı o yemişti.

Tüm koğuş, oturup konuştuk. İki saatlik tartışmadan sonra, onar kişilik gruplar halinde açlık grevine gitme kararı aldık. Direnişin gidişatına göre, bunu ölüm orucuna çevirebileceğimiz gibi ilk grubun yerini başka bir grubun almasına karar verdik. Direnişe katılmak istemeyenlerin zorlanmayacağını ve isterlerse koğuştan çıkabileceklerini belirttik. Altmış üç kişiden altı kişi direnişe katılmayacağını söyledi. Biri dışındakiler, kaçakçılık veya silah yakalatma suçundan girmişlerdi. Siyasi tutuklu arkadaş da "ben PKK'ye güvenmiyorum" gerekçesini öne sürdü. Ancak, daha sonra onun da gittiği koğuştan çıkıp, direnen koğuşlardan birine geçtiğini duyduk.

Önemli bir sorunumuz da koğuş saldırıya uğrarsa, kendimizi nasıl savunacağımız konusuydu. Koğuşu ateşe vermek gibi bize de zarar verebilecek öneriler geldi önce. Sonra kol kola girme, ranzaları sökerek, sopa haline getirme gibi öneriler üzerinde karar kıldık.

Koğuşlarda imamların vaazlarının, idarenin toplu emirlerinin veya itirafa karar verenlerin konuşmalarının yayınlandığı bir hoparlör vardı. Oradan direnişten vazgeçmemizi isteyen konuşmalar yapılıyordu. "Bir yanlışlık varsa, konuşur düzeltiriz" gibisinden telkinlerdi bunlar. Ayrıca "eğer son vermezseniz..." diye başlayan tehditler. Kimsenin bunu

dinlediği yoktu. "Hoparlörlerin tellerini koparalım" teklifini sonradan işimize yarayabilir düşüncesiyle kabul etmedik. Direniş yavaş yavaş düzene giriyordu.

Diğer koğuşlarla konuşmak için sürekli pencerede birileri vardı. Direnişin ortak bir tavır içinde sürmesini sağlamak için, haberleşme önemliydi. Bu konuda üst katlardaki koğuşlara büyük iş düşüyordu. Koğuştan koğuşa bölük pörçük ve değişerek gelen bilgileri değerlendiriyorduk. Şunu anlamıştık: Direniş otuz beşinci koğuşta daha önceden başlamıştı. Merkez orası olacaktı. Zaten bütün grupların üst düzey yöneticileri de oradaydı. Bir süre sonra otuz beşinci koğuştan bir grubun, direnişin çatışmaya dönüşmesini engellemek amacıyla koğuşları dolaşmasına idare izin verecekti.

İstemlerimiz belliydi:

Dayak atılmayacak, işkence sona erecek.

Irkçı faşist marşlar söylenerek eğitim yapılmayacak.

Havalandırmalar, normal cezaevi havalandırması şeklinde ve en az iki saat olacak.

Kantinden idarenin istediği değil, koğuşların ihtiyacı olan eşyalar alınacak.

Hastaların muayene edilip hastaneye sevklerine olanak sağlanacak.

Görüş kabinlerinde asker bulunmayacak, Türkçe dışındaki dillerde de konuşulabilecek.

İdareye ve gardiyanlara komutanım denilmeyecek.

Avukat görüşmelerimiz serbest bir ortamda yapılacak. İddianamelerimiz zamanında elimize ulaşacak.

Mahkemelerde tek tip elbise giyilmeyecek. Kelepçeler uygun şekilde takılacak.

İdare savunmamıza karışmayacak.

Banyo tutukluların kullanımına açılacak gibi, zaten normalde cezaevlerinde olması gereken, yasaların izin verdiği şeyleri istiyorduk.

Özgürlüğümüz elimizden alınmıştı. Bir insana bundan büyük ceza mı olur? Bir de insan olma hakkımızı elimizden almışlardı. Biz bu direnişle insan olduğumuzu, bize buna göre davranılması gerektiğini, bu uğurda ölümü göze aldığımızı ifade ediyorduk.

Koğuşlar direnen ve direnmeyenler olmak üzere ikiye ayrılmıştı. İtirafçılar, ispiyoncular, Hizbullahçılar ve kaçakçıların bir kısmı direnişten yana değillerdi. Ayrıca bir grup ta, direnişin başarıya ulaşamayacağını düşündüğü için katılmak istemiyordu. Dışarıdaki fraksiyon ayırımının körüklediği güvensizlik de az olsa da bir kısım tutuklunun direnişe süp-

heyle yaklaşmasına neden olmuştu. Tüm bunlara rağmen cezaevinin yaklaşık yüzde sekseni direnişe katılmıştı. Bizim koğuş gibi çoğunluğu direnen koğuşlardan direnmeyenleri çıkardılar. Karışık olan koğuşlardan ise direnenleri çıkardılar. Bizim koğuşa her gün üç beş kişi geldi. Yetmiş altı kişiye çıktı koğuşun mevcudu. Değil yatacak, ayakta duracak yer zor bulunuyordu. Ama kimin umurunda, herkes mutluydu.

Direnişin ilk gecesi her koğuştan türkü sesleri geliyordu. Geç saatlerde sessizlik başladı. Birden gür bir ses "akın var güneşe akın, güneşi zaptedeceğiz, güneşin zaptı yakın" diye Nazım'ın şiirini okumaya başladı. Sesi tanımıştım. Bizim gruptan İzzet'in sesiydi. Gecelerde şiir okurdu. Ev arkadaşlığı da yapmıştık. Arkadaşlarıma duyduğum özlemi hatırladım o an.

Ertesi sabah, hem tanıdık birilerini görmek, hem de yeni haberler almak için pencerelere çıktık. İletişimi Kürtçe kuruyorduk. Değişik ve sonradan abartılı olduğunu öğreneceğimiz birçok haber aldık. Daha sonraki günlerde idare, havalandırmalara Kürtçe bilen askerler yerleştirdi. Biz de Arapça konuşmaya başladık. Mustafa ağabeyim, üst kattaki yirmi birinci koğuştaydı. Hem birbirimizin sesini duymak, hem de haberleşmek amacıyla pencereye çıktık. Ama acayip bir şey oldu. Ağabeyim doğru dürüst konuşamıyordu. "Abi ne oldu sana, niye konuşmuyorsun?" diye sordum Türkçe karşılık verdi:

—"O kadar zaman geçti ki Arapçayı unuttuğumun farkına varmamışım," dedi. Başka bir arkadaş geldi. İletişimi onunla sağladık. Ağabeyimle de Türkçe hal hatır sorup, birbirimize moral verdik.

On gün olağanüstü bir şey olmadan geçti. Kurallara uymuyorduk, slogan atıp, halay çekiyorduk. Açlık grevindekiler de greve devam ediyordu. Onuncu gün öğleden sonra benim açlık grevimin bittiği gün idarece koğuşu boşaltmamız istendi. Diğer koğuşlara haber verip, boşaltma hazırlığına başladık.

Bizi alıp, sinema salonuna götürdüler. Cezaevine ilk getirildiğimiz günleri hatırladım. İçimdeki öfke daha da arttı. Beklerken, koğuş arkadaşlarımızla vedalaşıyor, birbirimize moral veriyorduk. Sinema salonunun çıkışındaki koridorda askerler iki sıra halinde dizilmişti. Ortada subayların oturduğu bir masa vardı. Askerler bizi, teker teker götürüp, direnip direnmediğimiz soruyor, bizi direnişten vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Kimini tehdit ediyor, kimine nasihat ediyorlardı. Sonra da tutuklular, kararlarına göre koğuşlara dağıtılıyordu. Sıra bana geldiğinde Şerif elimi tutarak:

—"Cesur ol ve öfkene hâkim ol," dedi. Güldüm, sarıldık, ayrıldık.

Subayların önüne getirildiğimde iki asker kollarımdan tuttu. Subaylardan biri:

—"E.. Tamam mı, devam mı?" diye sordu.

—"Neye tamam?" diye cevap verdim.

—"Direnişe oğlum, direnişe. Hayatını tehlikeye mi atacaksın, yoksa devlete mi güveneceksin?" dedi

—"O güven hiç olmadı. Bir daha da ölmeden beni teslim alamazsınız," dedim.

—"Anlaşıldı, bu da bozuk çıktı, götürün," dedi. Beni yirminci koğuşa geri götürdüler. Ama koğuşta kimse yok. Benden önce on beş, yirmi kişiyi sinema salonundan çıkartmışlardı. İşkillenmeye başladım. Kapıdaki gardiyanlar kötü kötü bakıyordu. Pencereye tırmanarak, karşıdaki koğuşlara:

—"Ben Fatih Binbay. Direniyorum ve koğuşta yalnızım," diye bağırdım. Karşıki pencerelerden, yüreklendirici karşılıklar geldi. O sırada ellerinde sopalarla iki asker içeriye girdi:

—"İn oradan," diye bağırdı biri.

—"İnmiyorum," dedim.

—"Bırak, birazdan nasılsa geberecek," dedi diğeri. Tedirgin oldum. Ama ölümü göze almıştım. Koğuştan çıkarılmadan hemen önce, getirilen bir bidon çay vardı. Ranzadan inip, kendime bir bardak çay doldurdum. "Bari keyif yapayım" diyerek, pencereye çıktım. Birden kapı yeniden açıldı. İçeri eski koğuşumdan Süleyman girdi. Şaşkın ve tedirgin bir halde bana bakıyordu. Nerdeyse fısıltıyla:

—"Direniyor musun?" diye sordu.

—"Evet, sen?". Başını sallayarak, onayladı.

—"O zaman kendine çay koy, son keyfini yap! Her halde bizi birazdan fena yapacaklar," dedim. O da çayını alarak, yanıma geldi. Tanımadığım iki kişi daha getirdiler. Kapıya yaklaştım, gardiyanlarla birbirimize nefretle baktık. Kapı kapanır kapanmaz, yeni gelenlere tehdit dolu bir sesle:

—"Direniyor musunuz?" diye sordum. Korkuyla birbirine bakarak:

—"Evet," dediler.

—"Süleyman, arkadaşlara çay ver," dedim. Dört kişi olmamız, koğuşun direnenlerin koğuşu olacağını anlamam, tedirginliğimi azaltmıştı. Artık, kapıya yakın duruyordum. Kapı açıldı. Aynı gardiyan:

—"Çekil oradan," dedi.

—"Hayır, burada duracağım," dedim. İçeri birini itekledi. Kapı kapanır kapanmaz, göz göze geldik. Yakasına yapıştım.

—"Direniyor musun?"

—"Evet, ya sen?"

—"Süleyman, arkadaşa çay ver," dedim. Nedim'di gelen. Bu güzel insan, "yakasına yapıştığım için" benle sıkı dost olan tek insandır. Bu olayı hâlâ gururla ve gülerek birbirimize anlatırız.

"Çay ver," gelenin direndiğini gösteren şifremiz oldu. Zaten on beşinciden sonra, direniyor musun sorusundan da vazgeçtik. Otuzdan sonra çay da bitti. Akşama doğru koğuşun mevcudu altmışı geçmişti. Her geleni karşıladığım için, koğuş sorumluluğunu doğal olarak üslenmiş oldum. Bir ay kadar bu sorumluluğu yaptıktan sonra görevi, bizim gruptan Ali İhsan'a devrettim.

Direnişte çıkmasını tahmin ettiğimiz çatışma ortamı oluşmadı. Hatta bizi havalandırmaya bile çıkarmaya başladılar. Daha yumuşak başlı erlerden gardiyan göndermeye başladılar. Ama buna rağmen, yaptığımızın suç olduğunu ve direnişi bırakmamız gerektiğini telkin eden yayınlar yaptılar.

Otuz beşinci koğuştan bir grup arkadaş, koğuşa geldi. İsteklerimizi idareye ilettiklerini söyleyerek, gerginliği artıracak girişimlerden kaçınmamızı istediler. Bu, direnişin başarıya ulaşacağına dair bir umuttu. Ama ertesi gün hoparlörden, direnişe katılanlara yönelik idari, hukuki ve inzibati tedbirlerin alınacağı açıklandı.

Bir gün penceredeyim. Karşı koğuş havalandırmaya çıkmış. Tanıdık var mı, diye bakınıyorum. Pencerenin önüne biri geldi. Bıyıklı.! Sakal tıraşı olmadık bir süre. Sakalımız uzadı ama., kimse bıyık bırakmamıştı. Dikkatle baktım, Nevzat'tı gelen.

—"Bu cezaevinde hiç bıyık bırakılmamıştı, ben bıyık bırakan ilk kişi oldum," dedi. Beş noluda bugüne kadar gördüğüm tek bıyıklı tutuklu Nevzat'tı. Bir süre konuşmadan baktık birbirimize. Hasret giderdik, hal hatır sorduk. Fıkraları hatırlayıp, hatırlamadığımızı, sağlığımızın ne durumda olduğunu, arkadaşlardan hangilerini gördüğümüzden konuştuk. Bir de dışarıda kalan sevdalarımızdan.

—"Sence ne olur bu direnişin sonu?" diye sordu.

—"Bu anı yaşadıktan sonra, fark etmez," dedim.

—"İlk geldiğimiz gibi değiliz, artık teslim olmayız," dedi.

Yirmi iki günlük bir direnişten sonra idare, isteklerimizin çoğunu kabul etti. İnsanlık onuru işkenceyi yenmişti bu defa.

bölüm 10

CEZAEVİNİN NORMAL GÜNLERİ

Cehennemdeymiş gibi geçen on üç aydan sonra koşulların direnişle değişmesinin etkisiyle, bütün sorunlarımızın çözüldüğü duygusuna kapıldım. Sadece ben değildim böyle düşünen. Herkeste bir zafer havası ve sevinç vardı. Halbuki biz, hâlâ tutukluyduk. Özgürlüğümüz elimizden alınmıştı. Tüm sevdiklerimizden, işimizden, okulumuzdan koparılmış, dört duvar arasında sağlıksız koşullarda yaşamaya mahkûmduk. Bu durum değişmemişti. Değişen buna ek olarak yapılan işkence ve aşağılamaların sona ermesiydi. Yoksa hâlâ tutukluyduk. En değerli şeyimizi, özgürlüğümüzü elimizden almışlardı. Sadece düşündüğümüz için muhalif olduğumuz için tutukluyduk. Aslında yaşadıklarımız bizim, eşit, adil, hukuka dayalı bir toplum istememizin ne kadar gerekli olduğunu kanıtlamıştı.

İşkenceler sona erince, tutukluluğumuzun farkına daha çok vardık. Artık dışarıyı daha çok konuşuyorduk. Aylar geçmesine rağmen, açılmayan dava hakkında yorum yapıyorduk. Dışarıda bıraktıklarımızdan daha fazla söz eder olduk. Direnişten sonra kitaplarda okuduğum gibi bir cezaevinde yattığımı düşünmeye başlamıştım.

Tutuklular yeni duruma göre, yeni bir yaşama düzeni oluşturmaya başladılar. Yine yirminci koğuşta kalmıştım. Ama eski koğuştan sadece beş arkadaş kalmıştık. Diğer tutuklularla yeni tanışıyordum. Her grup kendi içinde bir düzen kurdu. Harcamalar için koğuşta komün oluşturmaya karar verdik. Ancak DDKD ve DHKD davalarından yargılanan arkadaşlar, komüne katılmama kararı aldılar. Koğuş sorumlusu olarak tüm gruplarla görüşüyordum. Ben komün taraftarıydım. Ancak iki gruptan arkadaşlar, kendilerince haklı olan gerekçelerle kararlarında

diretince, PKK, TİKKO, TKEP, KUK ve TKP davalarından yargılananlar bir komün, diğerleri de ayrı bir komün oluşturdular.

Bu iki gruptan arkadaşlar, komünün kötüye kullanılabileceğini, birçok kişinin "ihtiyaçlarımız nasılsa karşılanır" düşüncesiyle, ailelerinden para yatırmamalarını isteyebileceklerini, kendi ailelerinin bin bir zorlukla mutlaka para yatıracaklarını öne sürüyorlardı. İleri sürdükleri bir diğer gerekçe de, kendi ailelerinin çoğunlukla Diyarbakır'da yaşadıkları için, her hafta görüşe geldiklerini, özellikle PKK grubundan çok sayıda tutuklu ailesinin kırsal bölgelerde yaşadıkları için, en fazla ayda bir defa geldikleriydi.

Fakat açıkça ifade edilmese de fraksiyonların birbirine güvensizliği de vardı. PKK'lilerin sayıca çokluğu, baskı kurabilme veya komünü yönlendirebilme gücü de bu arkadaşları rahatsız ediyordu. Bu iki gruptaki arkadaşlar daha çok, orta sınıftan geliyorlardı. Aileleri kentliydi ve düzenli gelire sahiptiler. Koğuşun çoğunluğunu oluşturan PKK'liler ise ağırlıkla, köy kökenli ve belli bir geliri olmayan ailelerden geliyordu. Grupların temsilcileri ile yaptığım görüşmelerde, bu iki durum açıkça ifade edilmedi. Ama belli oluyordu.

Sonuçta çay ve kantin alış verişlerinde iki grup adına ayrı ayrı sipariş veriliyordu. Yemek düzeni de yine gruplara ve komünlere göre yapıldı. Bu düzendeki ortamda iki buçuk ay kaldım. Bu durumdan ötürü bir olumsuzluğa tanık olmadım. Birçok koğuşta da benzer gelişmeler yaşanmıştı. Kimi koğuşlarda tek komün oluşmuş, kimisinde ise iki veya üç. Bizim gruptan arkadaşlar da koğuşlarındaki gelişmelere göre tavır almışlardı. Benim tek komünden yana olmamın nedeni, tüm solun birlikte hareket yeteneğinin ortaya çıkması umuduydu. Bu konudaki bir sohbet sırasında DDKD'li arkadaşlardan biri:

—"Bizi niye anlamak istemiyorsun ve ısrar ediyorsun," dediğinde:

—"Buradaki birliktelik mutlaka dışarıya da yansır," cevabını vermiştim. Bu bir umuttu, ama hâlâ gerçekleşmedi.

Cezaevinde insanların yaratıcılıkları ortaya çıkmaya başladı. Zaman öldürmenin en iyi yolu, bir şeylerle uğraşmaktı. Sohbet etmek, mahkemeye çıkanların diğer koğuşlardan ve tanıdıklardan getirdikleri haberler, günü doldurmaya yetmiyordu. Anılardan söz etmek, zaman geçirmenin en iyi yollarından biriydi. Ama tutsaklığımızı daha fazla hatırlatıyordu. Sürekli oturmak ve yatmak, sağlık için de tehlikeliydi. İşte bu koşullar altında "sanatçılar" ortaya çıkmaya başladı.

Zeytin çekirdeğinden tespih yapmak, en yaygın uğraştı. Zeytin çekirdeklerine, yere sürterek genellikle, nar tanesi şeklini verirdik. Delikleri açıp, eskimiş çoraplardan çıkardığımız naylon ipe dizerdik. Sonra cilalama işi başlardı. Bunun için saatlerce, hatta günlerce, tespihin elle ovuşturulması gerekirdi. Hakikaten güzel tespih yapanlar çıktı.

Satranç takımı yapmak maharet isterdi. Sabun, kâğıt. Tahta ve tutkalla yapılan karışımdan kalıp çıkartıp, onları yontmak, gerçekten zor bir işti. Sonra çeşitli yollarla "üretilen" boya ile boyanırdı. Bu kadar emekle yapılan takımla ustalar oynardı. Satranç bir ara en yaygın uğraştı. Hem takımı yapmak, hem de oynamak. Birkaç kategoride oynardık.

Kürtçe ve İngilizce sözlük hazırlamak daha çok, okumuşların uğraşıydı. Yüzlerce kelimeden oluşan sözlükler hazırladık. Bilebildiğimiz kadar İngilizceyi aramızda konuşmaya çalışırdık. O dönemde dışarıdan kaynak kitap alınmadığı için, bunları okulda öğrendiğimiz kadarıyla yapıyorduk. İngilizceyi hiçbirimiz iyi bilmiyorduk. Aynı zorluklar, Kürtçe sözlük hazırlarken de çıktı. Çoğunluk Kürtlerden oluşmasına rağmen, bozulmuş bir Kürtçe konuşuyorlardı. Yöresel söyleyişlerdeki fark, Türkçeden bozma kelimelerin yoğun kullanımı, yazı dilinde kullanılabilecek sözcüklerin bilinmemesine yol açıyordu. Hayvan isimleri, iç organların isimleri konularında uzun tartışmalar çıkıyordu. Hele teknoloji ile ilgili kelimeler nerdeyse bilinmiyordu. Hukuk ve bilimsel terimlerin Kürtçe karşılıkları için yapılan tartışmalar uzun ve komikti. Koğuşta Kürtçeyi en iyi bilen Osman'dı. Her tartışmada uzun açıklamalarla, söylediği sözcüğü kabul ettirirdi. Ona "kültür bakanı" diyorduk. Ben de Kürtçeyi daha düzgün konuşmayı o zaman öğrendim. El becerim olmadığı için, daha çok sözlüklerin hazırlanmasıyla vakit geçiriyordum.

Yeni koğuşta TKP-İGD davasından yargılanan yedi kişiydik. Ali İhsan ve Abdurrahman'ı daha önceden tanıyordum. Muhasebeci Mustafa'yı İstanbul'dan getirmişlerdi. Dicle'den getirilen öğretmen Mustafa'ya "bakkal" diyorduk. Öğretmenlere fazla vurduklarını anlayınca, bakkalım demiş. Doktor İsmail'i batıda görev yaptığı bir ilden getirmişlerdi. Dicle'den getirilen Beşir vardı. Ali İhsan, Lice'de İGD başkanlığı da yapmıştı. Çok onurlu bir duruşu vardı. Abdurrahman'ı Batman'dan tanıyordum. Hepsi de yaşça benden büyüktüler. Koğuşa ilk getirilen ben olduğum için, sorumluluğu üslenmiştim. Hem yaşımın küçük olması, hem de yeniden kriz geçirip rahatsızlanmam üzerine sorumluluğu bıraktım. Sorumlunun kim olacağına dair tartışmalar başla-

dı. Tüm gruplarla iyi ilişki kurmuş olmamızdan ötürü, "TKP'lilerden biri olsun" denildi. Öneri daha çok PKK'lilerden gelmişti. Diğer grupla da, ılımlı ilişkiler kurabileceğimizi düşünerek, öneriyi desteklediler. Bizim grup toplantı yaptı. Önce en yaşlımız olan muhasebeci Mustafa'yı düşündük.

—"Yok, ben erken çıkarım," dedi. Bu espri üzerine:

—"O zaman en fazla cezayı Ali İhsan'a verirler, o olsun," dedik. Kararımızı koğuş ta kabul etti.

Direniş sonrası dönemde birçok koğuşta buna benzer gelişmelerin yaşandığını duydum. Bizim davadan yargılananların çoğunun eğitimli ve entelektüel birikimlerinin yüksek olması, daha diplomatça bir tavır ortaya koyabilmeleri, birbirine güvenmeyen gruplar arasında bağlantı kurabilmeleri, bu durumda etkili olmuştu.

Her grubun kendi işlerini düzenlemeleri için toplantıları olurdu. Ama bu daha çok, koğuşun çoğunluğunu oluşturan PKK'liler için önemliydi. İlk toplantılarını yapacakları zaman, Siverekli ve yaşı benden küçük olan bir PKK'li gelip:

—"Abe, sen toplantıya katılmayacak mısın?" dedi.

—"Yok, katılmayacağım," dedim.

—"Ama herkesin katılacağı söylendi."

—"Ben sizin gruptan değilim," şaşırdı.

—"Valla senin gibi yiğit bir arkadaş, nasıl PKK'li olmaz, anlayamadım," dedi. Bana yaptığı iltifata sevineyim mi, yoksa kendi grubu dışında da iyi insanların olabileceğini düşünememesine üzüleyim mi, bilemeden, ona gülümsedim.

Görüş artık normal cezaevi görüşüne benzemişti. Yine çift camlı ve parmaklıklı kabinlerde görüşüyorduk. Ama konuşmak serbestti. Türkçe dışında da bir dille konuşulabildiği gibi, yasaklanmış kelime de yoktu. Üstelik görüşe gidilip gelinirken diğer koğuşlardan arkadaşlarla karşılaşırsak hoş bir sürpriz oluyordu. Selamlaşabiliyor, hal hatır sorabiliyorduk. Başımız eğik götürülmediğimiz için de cezaevinin koridorlarını da görüyorduk. Tutuklulara yaptırılmış olan resimler, yazılar, insanı dehşete düşürüyordu. Savaş sahneleri, Türk büyüklerinin resimleri, ırkçı faşist sloganlar bütün koridorları kaplamıştı.

Görüşlerde ailelerimizle rahat konuşmaya başlayınca, dışarıdaki hayatın da pek kolay gitmediğini, hele bizim ailelerimiz için oldukça zorlaştığını daha iyi anlamaya başladık.

bölüm 11

MAHKEME

Ekim 1983'te nihayet, iddianamemiz hazırlandı. Ceza yasasının 141,142 ve 146. maddelerine dayanarak, hakkımızda dava açılmıştı. Beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezaları isteniyordu. "Bir sınıfın diğer sınıf üzerinde tahakkümünü kurmak, anayasayı ilga, tebdil ve tağyir etmek amacıyla gizli örgüt kurmak, yönetmek, üye olmak ve bunları gerçekleştirmek için zor kullanmakla" suçlanıyorduk. En çok ta zor kullanmak bölümü bana komik geliyordu. Silahlı bir örgüt değildik. Devletin demokratik dönüşümünü savunuyorduk. Bu yüzden diğer sol gruplar bize pasifist, revizyonist, teslimiyetçi gibi sıfatlarla saldırıyorlardı. Evet, gizliydik. Düzenin değişmesini ve bunun köklü bir şekilde devrimle yapılmasını istiyorduk. En yaygın eylemlerimiz mitingler, grevler düzenlemek, sendikal çalışmalar yapmak, tüm gençliği örgütlemek gibi şeylerdi. Ordumuz yoktu. Silahlı bir eğitimimiz yoktu. Bizim devrim düşüncemiz isnat edildiği gibi devleti yok ederek, ortamı teröre boğmak değildi. Fikri anlamda devrimi savunuyorduk. Ama ne bir ihtilal girişimimiz vardı, ne de bunu yapabilecek gücümüz.

Dava açılınca avukatlarımız, cezaevinde görüşmeye geldiler. Hepimizde bir heyecan vardı. Bir kısmımız tahliye edilecekti. Bunu avukatlar da söylüyordu. Benim avukatlığımı Erdinç Uzunoğlu üslenmişti. Benim dışımda birkaç arkadaşın daha, avukatıydı. Aslında ailemin ekonomik durumu, avukat tutamayacak kadar kötüydü. Erdinç Bey buna rağmen avukatlığımı sonuna kadar yürüttü. Ona bu nedenle hâlâ minnet duyarım. O dönemde Diyarbakır'da birçok avukat bu tür fedakârlıklarda bulunmuştu. Hatta birçoğu bu davaları aldıkları için baskı gördüler. Yaptıkları savunmalardan ötürü haklarında dava açıldı, ceza al-

dılar. Bu avukatlar, benim avukatım olmasalar bile, benim durumumdaki arkadaşları yüreklice savunduklarından ötürü onlara olan saygım sonsuzdur.

Mahkemeye ilk gidişimiz, bana bayram sevinci yaşatmıştı. Birçok arkadaşla tutuklandığımızdan beri ilk kez karşılaştık. Davanın direnişten sonra başlaması bizim için bu açıdan şans oldu. Mahkemede sergileyeceğimiz tavrı, bu görüşmelerimizde belirleyebiliyorduk. Eski dönemde olsa değil konuşmak, birbirimize bakmak bile suçtu. Savunma yapmak ise en büyük suç kabul ediliyordu. Bu nedenle, değişen ortam yargılanma sürecimizi olumlu yönde etkiledi.

İlk duruşmada kimlik tespiti yapıldı. Soyadı sırasına göre de yöneltilen iddialara karşı ilk savunmalarımızı yaptık. Çoğu tutuklu yüz altı sanık, sırayla mahkemeye gördüğü işkenceleri anlatıp, soruşturmada verdikleri ifadeleri reddettiler. Savcılık ve mahkeme ifadelerinin geçerli olmasını talep ettiler. Sıra bana geldiğinde ben de aynısını söyledim. Savunmam sırasında mahkeme heyetindeki askeri yargıç Ülkü Coşkun:

—"Tamam, Fatih, biliyoruz. Tahliyeni talep ediyorsun. Değil mi?" diyerek sözümü kesti. Ben konuşmaya devam ettim. Aslında mahkeme heyeti, bizi dinlemiyordu bile. Ellerinde bizi suçlayacak doğru dürüst bir şey yoktu. Ya yasal dernek ve sendikalardaki kayıtları getirmişler kanıt diye, ya da soruşturma ifadelerini. Aslında soruşturma ifadelerinin de alınış yöntemlerinden ötürü, hukuki geçerliliği yoktu. Ama o dönemde kanaate dayanarak ceza verilebiliyordu. Zaten davayı geç açarak, ceza almayacakları da cezalandırmış oldular. Hatta hüküm giyen arkadaşların bir kısmı aldıkları cezadan fazlasını yatmış oldular.

Sanırım mahkeme heyeti, kimin tahliye olacağına, kimin tutukluluk halinin devam edeceğine önceden karar veriyordu. Bunu mahkeme sırasındaki tavırlarından sezinliyorduk. Verdiğimiz ifadeler, bir bakıma zapta geçmekten öte bir etki yaratmıyordu.

Öğleden sonraki oturumda mahkeme heyeti ara kararı vermek için duruşmaya ara verdi. Karardan sonra cezaevine dönecektik. İlk gün soyadı **a** ve **b** ile başlayanların ifadesi alınabildiği için, ben ifade vermiştim. Tahliye beklemediğim için rahattım. Arka sıralardan birinde, Nevzat ve Aydın'la oturmuş, sohbet ediyordum. Aydın'a:

—"Sen nasılsa tahliye edilirsin, bizimkilere bir uğra," dedim.

—"Nerden biliyorsun tahliye edileceğimi, belki sen gidersin, ben kalırım."

—"Yok yahu, senin neyin var ki?"

—"İyi o zaman öyle olursa itiraz ederim," dedi. Gülüştük. Mahkeme heyeti kararını açıkladı. İfadesi alınanların bir kısmı tahliye edildi. Tahliye edilenler arasında ben vardım, Aydın yoktu. Bir evrakın eksikliği, Aydın'ın tahliyesini engellemişti. Sevindim, şaşırdım, üzüldüm. Bir çeşit şoktaydım. Aydın'ın:

—"İtiraz edeyim mi?" sorusuna anlamsız bir gülümsemeyle cevap verdim. Nevzat muzip bir şekilde:

—"İtiraz et, okulda senin sorumlundu. Sen kalıyorsun, o çıkıyor," diye şakalaşmayı sürdürdü. Aydın elini kaldırdı. Ben de, Nevzat da o an donup kaldık. Aydın'a söz verilince "kelepçelerin arkadan takılmamasını, hasta arkadaşların bundan rahatsız olduğunu, heyetin buna müdahale etmesini" talep etti. Talep gardiyanlara iletildi. Mahkeme heyeti salonu terk edince bu duruma çok gülmüştük. Artık haberi dışarıya ben götürecektim. Aydın'la Nevzat bir ay sonraki duruşmada tahliye edildiler.

Koğuşa döndüğümde hâlâ kendime gelememiştim. Tahliye kararının cezaevine gönderilmesi, bazen uzayabiliyordu. O nedenle hemen çıkacağım duygusuna kendimi kaptırmamaya çalışıyordum. Ama aynı gün akşam sayımdan önce gardiyan, "hazırlan, tahliyen geldi" haberini getirdi. Arkadaşlarla hızla vedalaşarak, koğuştan çıktım.

Gardiyanla idareye gittik. Aynı duruşmada tahliye kararları verilen Filiz Abla ve Şemsi de oradaydılar. Ben gardiyanlara, çıkmadan ağabeylerimle görüşmek istediğimi söyledim. Son zamanlarda böylesi talepler kabul ediyorlardı. Ama tüm ısrarlarıma rağmen, vaktin geç olduğunu söyleyerek, reddettiler. Çıkmadan bir belge imzalatıyorlardı. "Eşyalarımı geri aldım, cezaevine borcum yoktur" türünden bir belge. Fakat yazı iki satır yazılmış, imza yeri kâğıdın dibinde açılmış. Yazı ile imza arasında büyük boşluk var. İmzalamayı reddettim. Bunun üzerine gerginlik doğdu. Arkadaşlara "imzalamazsa çıkamaz" diyerek, baskı oluşturmaya çalıştılar. Yine de kabul etmedim. Yazı yeniden uygun şekilde yazıldı, imzaladım.

Bizi polise teslim ettiler. Daha önceden duymuştuk, tahliye edilenleri önce emniyette fişliyorlar, sonra serbest bırakıyorlarmış. Üçümüzü alıp, emniyet müdürlüğünün üst katlarından birine götürdüler. Önce parmak izlerimiz alındı. Sonra numaralı bir tabela tutularak, fotoğraflarımız çekildi. Gece vakti olduğundan emniyet müdürlüğü tenha idi.

Bu sırada yanımızda üç polis vardı. Polislerden biri, sürekli ters davranıyordu. Ben de aynı tarzda cevap veriyordum. Filiz abla beni sakinleştiriyor, polislere, hasta olduğumu anlatmaya çalışıyordu. İşimizin bitmesine yakın polislerden biri:

—"Bana bak, kabadayı, dışarıya çıktım diye sevinme. Bak, her işin nasıl ters gidecek. İçeriyi çok arayacaksın," dedi. Sonraki yıllarda bu sözleri çok hatırlayacaktım.

Sonunda emniyet müdürlüğünden salıverildik. Dışarıdaydık, yağmur yağmıştı ve biz yıldızları görüyorduk. Eğilip yerdeki su birikintisine dokundum. Ellerimi ovuşturdum, gökyüzüne bakarak derin bir nefes aldım.

Önce Filiz Ablayı bir tanıdığının evine bıraktık. Bizi alıkoyup, yemeğe davet ettiler. Cezaevinden yemek yemeden çıkmıştık. Kebap, turşu, helva, soğan gibi birlikte yemeyi düşünemeyeceğim her yiyeceğe uzanıp, yedim. Yemek yiyişimizi gülümseyerek izlediler. Zaten bir süre sonra midem rahatsızlandı. Şemsi ile bizim eve gittik. Evde bir anda bayram havası oluştu. Onlar da birkaç gün sonra bırakılacağımı düşünüyorlardı. Birden karşılarında beni görünce, sevinçten ne yapacaklarını şaşırdılar. Annem uzun uzun inceledi beni. Ağlamaya başladı. Tutuklandığımda yetmiş sekiz kiloydum. Altmış altı kiloya inmiştim. İçerde kalan diğer iki oğlunu düşündükçe, annemin gözyaşları daha da arttı.

O gece doğru dürüst uyuyamadık Şemsi'yle. Sigarayı bırakmıştım, yeniden başladım. Ertesi gün duruşmaya katılmak için kalktık, tıraş olduk. Tahliyenin işareti olarak, bıyıklarımızı tıraş etmemiştik. Tutuksuz sanık bölümünden arkadaşlara el salladık. Bu duruşmada da birçok arkadaş tahliye oldu. Bizi de duruşmalardan vareste tuttular.

Bir yıllık yargılama sürecinden sonra, beraat ettim. Bizi yargıladıkları maddeler de 1991'de ceza yasasından çıkartıldı.

bölüm 12

DIŞARDA

Dışarı hakkındaki ilk gözlemim ailem üzerinde oldu. On beş ay içinde ailemizin olanakları her alanda gerilemişti. İki evimiz vardı, satmışlar. Şehitlik semtinin ara sokaklarında bir apartmanın, penceresi sokak hizasında olan bir dairesine kiraya çıkılmış, biz cezaevinde iken. Satılan evlerin parası çeşitli işlere yatırılmış. Ancak bu işlerle ilgilenmesi gereken Vasıl, kaçaklık koşullarında bunlarla iyi ilgilenememiş ve işler kötüye gitmiş. Zaten kaçak bir insanın böyle işlere girmesi baştan yanlıştı. Evlerin parası gidince bütün ailenin geçimi, babamın üç ayda bir aldığı emekli maaşına kalmıştı. Benden küçük dört kardeşim okuyor. Bir küçüğüm Ayhan, Ankara'da okul kazanmış, Songül lisede, Hilmi ortaokulda, Hülya ilkokulda. Mustafa ağabeyimin maaşı tutuklandıktan sonra kesilmiş, yengem çalışmıyor. Onlar da üç kişi. İki yeğenim ilkokula gidiyor. Yavuz ağabeyim tutuklanmadan önce Van MTA' da çalışıyordu. İçeri girince işine son verilmiş. Allahtan yengem çalışıyor. Maddi anlamda kendisine ve yeğenime bakabiliyordu. Ama onlara da psikolojik destek lazım. Ben yirmi iki yaşındayım. Cezaevinden yeni çıkmışım. Tıbbi ve psikolojik desteğe ihtiyacım var. Ama herkesin benden beklentisi olduğunu hissediyordum. Ailem benden açıkça hiçbir zaman bir şey istemedi. Ben bu sorunları çözmeyi kendi sorumluluğum olarak gördüm. Kendi sıkıntılarım geri planda kaldı. Tüm gücümü ve dikkatimi ailenin içinde bulunduğu ağır şartları hafifletmeye yönelttim.

Ailenin zorlukları sadece ekonomik değildi. Her şeyden önce yalnız kalmışlardı. Darbenin etkisinin her alanda hissedildiği ortamda, çocuklarının cezaevinde veya kaçak olduklarını saklamak zorunda kalmışlar-

dı. Eve sürekli polisin geliş gidişlerini komşulara açıklayamamışlardı. Her defasında çevreye yeni bir yalan söylemek zorunda kalmışlar. Bu da üzerlerinde sosyal bir baskı oluşturmuştu. Akrabalarla da bağlar kopmuş. Sadece kardeşler arasındaki bağ devam ediyor. Polisin ayda en az bir defa eve gidip gelmesi, çocukların psikolojilerini bozmuştu. Bu sorun oldukça zor aşıldı. Annem, haftanın iki günü görüş için cezaevine geliyordu. Sabah çıkıp, akşam geliyordu. Evin bu anlamda da düzeni bozulmuştu. Bize para yatırmak için ciddi fedakarlıklar yapıyorlarmış. Hilmi sakız, Eskimo dondurması gibi şeyler satıyor, yemekten, giyimden, kısılabilecek her şeyden kısıp, bize hissettirmeden her görüşte para yatırıyorlardı. Tahliye olunca bu paranın nasıl, hangi şartlarda geldiğini anladım ve çok üzüldüm.

Çıktığımda kıştı. Evde yakacak yok. Tahta parçaları ve marangozlardan toplanmış talaşla ısınıyoruz. En az iki kışı öyle geçirdik. Yakacak almadık ama ağabeylerime düzenli para yatırdık.

Okulda karşılaştığım manzara aileminkinden daha iyi değildi. Tanıdık az. Tanıdıklar da ya benimle konuşmaktan korkuyor ya da uzak duruyorlardı. Çok az kişi gelip, "geçmiş olsun" dedi. Diyenlerin çoğu da benim yaşadığım süreci şu veya bu şekilde yaşayanlardı. Yakınları cezaevinde olanlar da belli ölçüde yakınlık gösterdiler. Okula devam için başvurunca birçok engelle karşılaştım. Okuldaki idare, baştan aşağı değişmişti. Sıkıyönetimin verdiği yazı veya dosyaya bakarak, onlar da bana terörist muamelesi yapıyorlardı. Fakülteyi sanki liseye çevirmişlerdi. Kravat takmak mecburi, kot pantolon giymek, sakal bırakmak yasak. Bu kuralları da ayyaş bir dekan yardımcısı denetliyor. Elinde sopa, kot pantolon giyenleri kovalıyor veya yemek sırasından çıkartıyor. Asıl şaşırdığım, öğrencilerin buna tepki göstermemeleriydi. Kurallara uyuyorlardı.

Ayyaş dekan yardımcısına gidip, durumumu anlatmam, kaydımın yapılmasını sağlamam ve kimlik almam gerekiyordu. Ancak her odasına gidişimde, daha ben konuşmadan "olmaz" diyordu.

—"Hocam, ne olmaz, bir dinleyin," diyorum. "Olmaz" diyor, başka bir şey demiyordu. Adamı dövmeyi düşünüyordum artık. Bir gün bir arkadaş:

—"Yav ne uzatıyorsun, al bir viski götür. Hakikaten olmasa bile, işin o an için olur," dedi. Bende viski parası yoktu. O aralar Aydın da tahliye olmuş. O da aynı sorunları yaşıyordu. Aydın'ın babası Alman-

ya'da çalışıyordu. Evlerinde Almanya'dan gelmiş viski vardı. Aldım, parkamın altına saklayarak, dekan yardımcısının kapısını açtım. Beni görünce yine:

—"Olmaz," dedi. Ben de parkayı yana açarak:

—"Hele bir konuşalım," hocam, dedim. Gidip, viskiyi masaya koydum. Hemen alıp, çekmecesine yerleştirdi. Sorunumu anlattım.

—"Tabi oğlum, bunlar senin hakkın," dedi. Öğrenci işlerine vermem için bir yazı yazıp, imzaladı. Sorunu bu şekilde "halletmek," beni hem rahatlatmış, hem de öfkelendirmişti. Bu, hayatımda verdiğim ilk rüşvetti.

Aynı tür bir sorunu da yıl sonunda dekanla yaşadım. Biz içerdeyken müfredata yeni dersler eklenmiş. Mezun olmam için, bu dersleri de almam istendi. Sordum, soruşturdum, muaf tutulmam gerekiyor. İlgili dekan yardımcısına gidiyorum, ters davranıyor. Sonunda dekanla konuşmaya karar verdim. Gittim derdimi anlattım. O da dekan yardımcısını çağırdı. Dekan yardımcısı elinde bir dosyayla geldi. Dekan dosyayı inceledikten sonra aşağılayıcı bir ifade ile:

—"Sen ne biçim adamsın, lan. Öğrenci misin, terörist misin? Bir de gelmiş bana ne anlatıyorsun," diye bağırdı. Karşımda bir bilim adamı değil de sanki sıkıyönetim savcısı veya sorgu yapan bir işkenceci vardı. Yüzüm kızardı, boğazım sıkışmaya başladı. Öfke krizi geçirecektim neredeyse. Kendimi tuttum. Yüzüne baka baka geri gittim ve odanın karşı duvarına bitişik koltuğa oturdum. Bacak bacak üstüne attım:

—"Bak hocam, dosyaya iyi bak. Bir daha tutuklanırım. Örgüte yardımcı olanlardan biri de dekanımızdı derim. Gelirsin, kırk beş gün derdini anlatırsın. Dayanabilirsen, belki çıkarsın. Sonra rektörle görüştüğünde, 'sen bilim adamı mısın, terörist misin' sözlerine muhatap olursun" dedim. Nefes almadan, sertçe ve hızla söyledim bunları. Dekan ve yanındakiler, öylece kalakaldılar. Yaklaşık bir dakikalık suskunluktan sonra dekan bana:

—"Beni tehdit mi ediyorsun?" dedi.

—"Hayır, durumumu açıklıyorum hocam," dedim. Dosyaya bir daha baktı ve yardımcısına:

—"Hele bir daha bakın," dedi. Sonuçta istenen sekiz dersin altısından muaf tutuldum. Bir yıl daha iki ders için haftada dört saat okula devam ettim. Askere alınmamı geciktirmesi bakımından bu durum iyi oldu.

İş bulmak, ciddi bir problemdi benim için. Param olmadığı için bir işyeri açma olanağım yoktu. Hem okula devam edip, hem de çalışabileceğim bir iş arıyordum. Bir ara muhasebe işi buldum. Ama bir hafta sonra önce evi sonra işyerini ziyaret eden polisler, bu işi kaybetmeme neden oldu. Patronum bir aylık ücretimi ödedi ve "kusura bakma" dedi. Tezgâhtarlık tecrübem hiç yoktu. Garsonluk işlerini de kendime bir türlü yakıştıramıyordum. Geriye hamallık, amelelik, inşaat boyacılığı gibi işler kalıyordu. Yaklaşık üç yıl sağlığımı iyice bozmasına rağmen, bu işleri yapmak zorunda kaldım.

Bir diğer sıkıntım da cezaevine girmeden önce beraber olduğum kız arkadaşımın benden ayrılmasıydı. Hiç hazmedemedim ve çok sıkıntı çektim. Ama bugün, o dönemin koşullarını, kendi koşullarımı düşündükçe, kıza hak veriyorum. O dönemlerde benim gibi biriyle beraber olmak, akıl kârı değildi.

Tahliye olduğumda polisin bana "her işin ters gidecek, içeriyi arayacaksın" sözlerini bu sıralar defalarca hatırladım.

bölüm 13

CEZAEVİ KAPISI: GÖRÜŞMECİ OLMAK

Tahliye olduğum akşam, cezaevindeki ağabeylerimle görüşme isteğim, geç olduğu gerekçesiyle kabul edilmemişti. İlk görüş gününde ziyarete gittim. Cezaevi şehir dışında inşa edilmişti. Çevresinde oturacak bir kahve veya beklerken vakit geçirecek bir yer yoktu. Belediye de toplu taşıma işine o dönemde önem vermemişti. Görüş günlerinde minibüsler ek sefer yapıyordu. Çevredeki tarlalar yağmurda çamur deryasına dönüyordu. Yağışlı ve soğuk günlerde sığınacak yer yoktu.

Cezaevinin önüne geldiğimde kısa saçlarım ve yeni bırakılmış bıyıklarımla, askerden terhis olmuş ya da cezaevinden yeni çıkmış bir halim vardı. Gide gele insanlar birbirini tanıyordu. Beni uzaktan izliyorlardı. Bir süre sonra arkadaşların beni tanıyan görüşçüleri gelince, diğer görüşmeciler de bana ilgi göstermeye başladılar. Hangi koğuşta kaldığımı, çocuklarını veya kardeşlerini tanıyıp tanımadığımı sormaya başladılar. Bir kısmı da bize yapılanları soruyordu. Son soruyu geçiştiriyordum. Daha çok direnişten ve sonraki ortamdan söz ediyordum. Çünkü acı içindeki bu insanları daha fazla üzecek olaylardan söz etmeyi doğru bulmadım. Bu arada çevrede dolaşan farklı tipler de dikkatimi çekti. Bunların polis olduğunu söylediler. Görüşmecileri izliyorlardı.

Görüşmecilere yönelik davranışlar çok kabaydı. İtilip kakılıyorlardı. İsimler okunuyor, sıraya giriliyordu. İyice arandıktan sonra avluya alınıyorduk. Önce bir masaya gidip, kayıt yaptırıyor, sonra binanın girişinde bir kez daha aranıyorduk. Yeniden sıraya sokuluyor, askerlerin rahatsız edici davranışları ve bakışlarıyla tedirgin ediliyorduk. Binadan içeri girince, bileklerimize bir mühür basılıyordu. Kabinlere girip, tu-

tuklunun gelmesini bekliyorduk. Kısa bir görüşmeden sonra çıkıp, mühürlü bileğimizi gösterip, avluda tekrar sıraya giriyor ve dışarı çıkıyorduk. Cezaevindeki durum, görüşmecilere de yansıyordu. 3 Ocak 1984'te direniş yeniden başladığında, tavırlar daha da sertleşti. Mayıs ayından itibaren tekrar yumuşadı. Bu görüş günleri benim için Nisan 1986'da Mustafa ağabeyimin tahliye olmasına kadar sürdü.

İlk görüş gününde soğuk bir hava olmasına rağmen terliyordum. Kayıt sırasındaki soruları cevaplarken tedirgin oluyordum. Askerler, kısa kesilmiş saçlarımdan ötürü bana bakınca, korkuyla karışık saldırganlık hissine kapılıyordum. Cezaevi kapısına yaklaştığımda nefesimin kesildiğini hissettim. Gerçeklik duygumu kaybetmek üzereydim. Ağabeyimle görüştüğümde iyi olup olmadığımı sordu. Demek camların arkasından bile durumumun kötülüğü anlaşılıyordu. Görüş bitip de dışarı çıktığımda büyük bir rahatlama hissettim. Bu durum zaman geçtikçe hafiflemesine rağmen, son görüş gününe kadar sürdü. Hatta yirmi yıl sonra eşimin bir öğrencisiyle ilgili bir sınav düzenlemesi için, sivil yönetime devredilen bu cezaevine evrak götürdüğümüzde, gerginlik ve tedirginlik yüzünden kapıdaki gardiyanlarla diyalog pek te iyi geçmemişti.

Bir buçuk yıl kadar süren bu görüş günleri, birçok dostluğun da başlangıcı oldu. Bu dostluklar hâlâ sürüyor. Daha önce tanıdığım halde ilişkilerimin gelişkin olmadığı insanlarla dost oldum. Doktor'un eşi Müzeyyen abla, İKD'nin Diyarbakır şube başkanı ve birlikte yargılandığımız Ülkü abla, onun ablası Esin hanım ve aynı gün tahliye olduğumuz Filiz abla bu dostlarım arasında ayrı bir yere sahiptirler.

Müzeyyen abla ile bir defasında cezaevi ve görüş koşullarının düzeldiği dönemde Doktor'un ağabeyinin adını kullanarak, birlikte görüşe girmiştik. Tahliye olduğumdan beri Doktor'u görmemiştim. Beni görünce şaşırdı. Çünkü soyadı tutmayanların veya akrabalık belgesi getirmeyenlerin görüşmesine izin vermiyorlardı. Müzeyyen abla bir olumsuzluğu engellemek için hemen:

—"Bak Ahmet abin gelmiş," dedi. Doktor'la birbirimize hasretle bakıp, gülümsedik. Yaklaşık üç dakika süren görüşte sadece biz konuştuk, Müzeyyen abla dinledi.

Gırgır dergisi o dönemin sadece ünlü bir mizah dergisi değildi. Aynı zamanda gerçek muhalefet yapan ender yayın organlarından biriydi. Cezaevinde yatanların gönderdiği karikatürler de yayınlanıyordu. Bir

de Erhan Başkurt'un çizdiği "yattık, çıktık" diye bir köşe vardı. Yeni cezaevinden çıkan bu çizer, içeriyle veya tahliye olanların dışarıda karşılaştıkları olaylarla ilgili çok güzel esprileriyle karikatürler çizerdi. Görüş saatlerinde beklerken, birbirimize bunlardan söz eder, gülerdik. Gerginliğimizi atmanın yollarından biriydi bu. Duyduğum veya ürettiğim "Kenan Evren Fıkraları" da önemli neşe kaynaklarımızdandı.

Özellikle Filiz abla İstanbul'dan geldiğinde, görüşten sonra Ülkü ablalara giderdik. İçerdekilerden, anılardan sohbet ederdik. Davanın nasıl sona ereceği konusunda tahminlerde bulunurduk. *Yol*, *Duvar*, *Kayıp* gibi o dönemin politik filmlerini de bu bir araya gelişlerimizde izlemiştik. Bu buluşmaların neşe kaynağı ise Ülkü ablanın yemekleriydi. Beğenmezdik, ama yine de yaptırırdık.

Cezaevine düzenli hat olmadığı için ulaşım, hakikaten zordu. Ofiste veya birimizin evinde buluşup, öyle giderdik. Hiç birimizin o dönemde arabası yoktu doğal olarak. Minibüsü beklemek, polislerin tedirgin edici bakışları altında soğuk veya sıcak havayla mücadele ederek, üç dakikalık görüş için saatlerce beklediğimizde, birbirimize destek olurduk.

Bana bazen hediyeler alırdı ablalarım. Bir tişört veya kazak, hem hâlâ dostluğun var olabileceğini hatırlatırdı, hem de bir ihtiyacımı giderirdi. Bu dostluk ve dayanışma, dayanma gücümüzü artırırdı.

Bu görüş günlerinde yaşadıklarım aynı zamanda, annemin o kadar zaman nelere katlandığını daha iyi anlamamı sağladı. Hele o zor koşulların yaşandığı dönemlerde. Direniş dönemlerinde veya bizi ararken, sürekli eylem yapar gibi yaşamak zorunda kalmıştı. Annemin dik duruşu, onun diğer görüşmeciler arasında tanınmasına neden olmuştu. Görüşe gittiğimde, birçok kişi gelir, annemi sorar, selam söylerdi. Bizim için çektiklerini ondan değil, cezaevi kapısında onu tanıyanlardan dinledim daha çok. Özellikle de direniş günlerinde görüşe çıkmadığımız için, ailelerimiz dışarıda tedirgin beklerken, görüşe çıkanların (direnmeyenlerin) isimleri arasında bizim isimlerimiz okunmayınca, annemin:

—"Çok şükür evlatlarım yiğit çıktı," demesiyle, ağlayan birçok annenin sakinleşmesini sağladığını anlattılar. Gurur ve minnet duydum.

Mahpus olmak zor, ama görüşmeci olmak da zor. 3 Ocak 1984'te başlayan direnişte, ağabeylerim ve arkadaşlarım içerde direnirken, ben dışarıda onlar için çok endişelenmiştim. Direnişin duyulması için çalıştım. Asker ve polislerle karşı karşıya geldim. 5 Eylül direnişinden son-

ra düzelen cezaevi koşulları, yeni kuralların getirilmek istenmesiyle yeniden bozulmuştu. Tutuklular bu kuralları kabul etmeyip, karşı isteklerde bulununca ortam gerginleşmişti. Bu defaki direnişe idarenin tepkisi daha sert oldu. Uzun süren direnişten sonra tutukluların bazı şartları kabul edildi. Ancak onlarca yaralı ve Necmettin Büyükkaya, Cemal Arat ve Yılmaz Demir'in ölümüyle sonuçlandı. Yılmaz Demir'i okuldan tanıyordum. Necmettin Büyükkaya'nın ise adını duymuştum. Eşiyle cezaevi önünde tanışmıştım. Cemile ablanın durumu bütün görüşmecileri etkilemişti. Uzun süre işlettiği eczaneye uğrayıp, hal hatır sordum. Elimden başka bir şey de gelmezdi.

Bu direniş sırasında duyduğum endişeyi, kendi katıldığım direnişte duymamıştım. Başkası için endişelenmenin daha zor olduğunu anladım. Bu süreçte acı duyduğum bir olay da, halkın bu gelişmelere olan tepkisizliği idi. Ne tutukluların durumuyla ilgileniliyordu, ne de ailelerin bir çare bulunması için yaptıkları eylemlere ciddi bir destek veriliyordu. Ateş düştüğü yeri yakıyordu. Tutuklularla aileleri, hayatlarını ortaya koyarak, insanlık haklarını korumaya çalışıyorlardı. Birkaç yıl sonra tahliye olan arkadaşlardan bu direnişin hikâyesini dinledim. Ben de onlara dışarıda yaşadıklarımı anlattım. İki taraf ta karşıdakinin durumunun daha zor olduğunu söyledi.

1984 Nisanında Yavuz ağabeyimin, 1986 Mayısında da Mustafa ağabeyimin tahliye olmasıyla, görüşmeci günlerim bir süreliğine sona erdi. 1992'de Yavuz ağabeyimin yeniden tutuklanmasıyla, Elazığ cezaevine görüşmeci olarak gittim.

bölüm 14

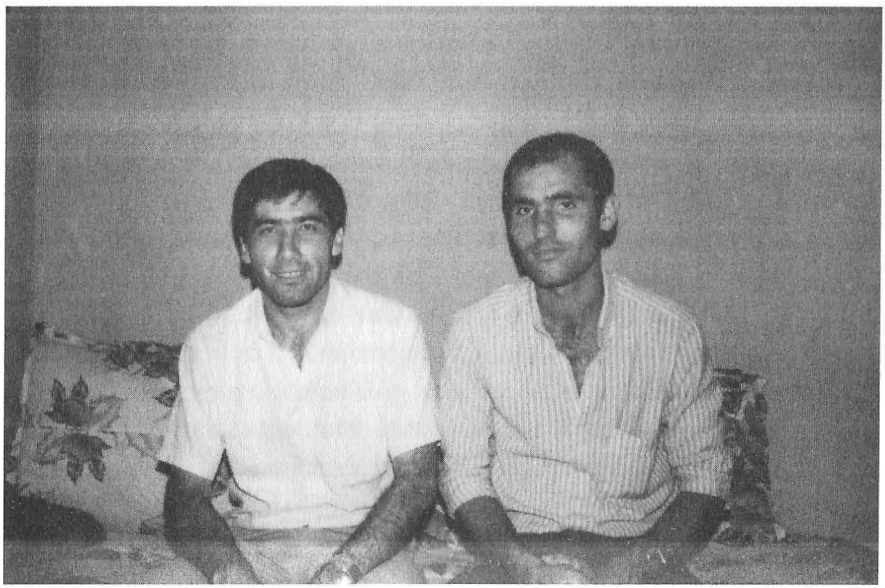
YAŞAMAK İÇİN PARA KAZANMAK

Cezaevinden tahliye olduğumda öncelikli sorun, bir iş bulup, para kazanmaktı. Ailemiz tam bir yoksulluğa mahkûm olmuştu. Babamın emekli maaşı dışında gelirimiz olmadığından, çalışıp para kazanmak da benim görevimdi. Zaman zaman bunun, cezaevinde yatmaktan daha zor olduğunu düşündüğüm oldu. Belli bir mesleğim yoktu. Bu nedenle hangi alanda iş arayacağımı bilmiyordum. Nerde bir iş ilanı veya olanağı duysam, başvuruyordum. Polisin yaptığı rutin kontrollerden sonra, zar zor bulduğum işlerden de çıkartılıyordum. Geriye vasıfsız işler kalıyordu ki, onlara da sağlığım pek uygun değildi. Ama şunu öğrenmiştim, insan dünyadaki en dayanıklı makineden daha dayanıklıdır. Temiz bir ortamda, fiziki güç gerektirmeyen işlerden umut kesince, diğer ağır işlere yöneldim.

Okulumuzun karşısında İskenderun Demir Çelik fabrikasından gelen inşaat demirlerinin dağıtıldığı resmi bir yer vardı. Yükleme işinin ihalesini, sendikacılıkla uğraştığı için 12 Eylülden sonra işten atılan Aziz Bey almıştı. Traktöre eklenen bazı aparatlarla yükleyici haline getirilmiş bir araçları vardı. Ama, asıl yükleme işi insan gücüyle yapılıyordu. Orada hamal olarak çalışan arkadaşlardan biri haber gönderdi. Gidip, hamallığa başladım. Çalıştığımız gün başına az bir ücret veriyorlardı. Ancak, inşaat demiri sıkıntısı vardı. Malzeme satan dükkân sayısı da azdı. Bütün bölgeden bayiler, müteahhitler gelip, demiri oradan alıyorlardı. Yüklediğimiz kamyonlardan bahşiş alıyor ve bunu aramızda paylaşıyorduk. Asıl gelirimiz de buydu. Aziz beye durumumu anlattım. "Çalışabilirsen, çalış. Ben polis baskısına dayanırım" deyince, İGD'den tanıdığım Eser, arkadaşlardan Coşkun'un kardeşi Ender,

Eser'in kardeşi Hanifi ve o çevrede oturan gençlerden birkaçıyla ekip oluşturduk. Ekibin bahşiş toplayanı ve iş dağıtanı bendim. İş çıkarma kapasitesi farklı olan arkadaşların durumunu kullanarak, demir alanları bahşiş vermeye zorluyordum. Bir süre sonra sık gelen kamyon sahipleri bizi tanımışlardı. Hızlı yükleme için işçileri seçip, bana bildiriyorlardı. Tabi bir miktar bahşişle birlikte. Buna uymayanlar, sıraları ilk sırada olsa bile, yüklemeleri önce başlıyor, ama geç çıkıyorlardı. Bir ay içinde çalıştığımız günlerde kendi ölçülerimize göre iyi para kazanıyorduk. Tabi her birimiz böyle günlerde aşağı yukarı yirmişer ton demir yüklemiş oluyorduk. Dersim olduğu zaman üstümü başımı temizleyip, okula gidiyor, bitince hemen geri dönüp, işe devam ediyordum. Yaklaşık sekiz ay böyle çalıştım. Fabrikanın satış biçimini değiştirmesi, işimizi sona erdirdi. Beraber hamallık yaptığım arkadaşlardan Eser öğretmen, bize su ve acur satan kardeşi avukat, Ender iyi bir işadamı oldu. Aziz bey de inşaat malzemeleri ticaretine atıldı.

Bu iş bitince inşaatlarda amele olarak çalıştım. Benden sonra tahliye olan Yavuz ağabeyim, Van'a gitmiş, MTA'daki işine son verildiği için de, bir tuğla fabrikasında muhasebeciliğe başlamıştı. Bu arada Şemdinli'de resmi bina inşaatları yapan bir müteahhitten boya taşeron-

Fatih Binbay, Siirt İGD 'den Metin Danış ile

luğu işi alınıştı. Haber gönderdi, gittim. PKK'nin Eruh ve Şemdinli baskınları üzerinden henüz bir ay geçmişti. İşi yürütmek için birkaç işçiyle birlikte Şemdinli'ye gittim. Alacağımız parayı ikiye bölecektik. Bir kısmı Diyarbakır'daki aileye, diğeri de Yavuz ağabeyimin evi ve bana. İş beklediğimiz kadar iyi gitmedi. Ama bir süre için asgari ihtiyaçlarımızı karşıladı. Türkiye'nin en Güneydoğu ucunda iki devletle sınırı olan bu küçük kasabada, dört buçuk ay kaldım. Geceleri sokağa çıkılamayan, baskının her an hissedildiği, her türlü olanaktan yoksun bu yerde, yalnızlık en büyük sorunum oldu. Ayrıca kendimi hiç güven içinde hissedemiyordum. Gerçek anlamda sohbet edebileceğim kimse yoktu. Geceleri inşaatta yatıp kalkıyorduk. Esnaftan borç alış veriş yapıyor, müteahhit gelince de ödeme yapıyorduk. Doğru dürüst para kazanamasam da bu durum kendime "boyacıyım" deyip dönmem, Diyarbakır'da iş bulmam konusunda avantaj oldu.

Diyarbakır'a döndüğümde kız kardeşim Songül aracılığıyla, Halis adında bir gençle tanıştım. Çok değişik bir insandı. Direnişten sonraki koğuşumda tanıdığım Osman'ın kardeşiydi. Politikayla ilgiliydi. Çevresindeki arkadaşlarını da bu anlamda etkiliyordu. Yaşının üzerinde bir olgunluğa sahipti. Elektrikçi olarak birinin yanında çalışıyordu. Patronunun tuttuğu işlerin boya işini de tanıdıkları için ayarlıyordu. Beni onlarla tanıştırdı. Onların yanında ben ancak çırak olarak çalışabilirdim. Fakat onlar bana, usta boyacı muamelesi yaptılar ve parayı ona göre bölüştürdüler. Ben de bulabildiğim işlere onları çağırıyordum. Bir süre sonra bulduğumuz işlerin pazarlığını onların adına da ben yapmaya başladım. Çok iş bulamıyorduk. Bu hepimiz için zor bir durumdu. Boyacılık işi bulamadığımda inşaatlarda amelelik işine gidiyordum. İki defa da ev taşıma işine gittim.

Halis'in bana ilginç bir yardımı daha oldu. Mahkemenin karar aşamasına geldiğinde, cezaevine yeniden girme ihtimalim doğdu. Tekrar cezaevine girmeyi düşünemiyordum bile. Yurtdışına çıkmam için çareler aramaya başladım. Bir gün mahkemeden söz ederken Halis:

—"Yurtdışına çıkmak ister misin?" dedi.

—"Düşünüyorum ama yol bulamıyorum," dedim.

—"Suriye'ye belli zamanlarda adam geçiren bir grup var. Benim böyle bir grupla bağlantım var. Fraksiyon ayırımı da gözetmiyorlar," dedi. Ben ve Nevzat için bağlantı kurmasını, ama PKK kamplarına götüreceklerse kabul etmeyeceğimi söyledim, kabul etti. Üç gün sonra,

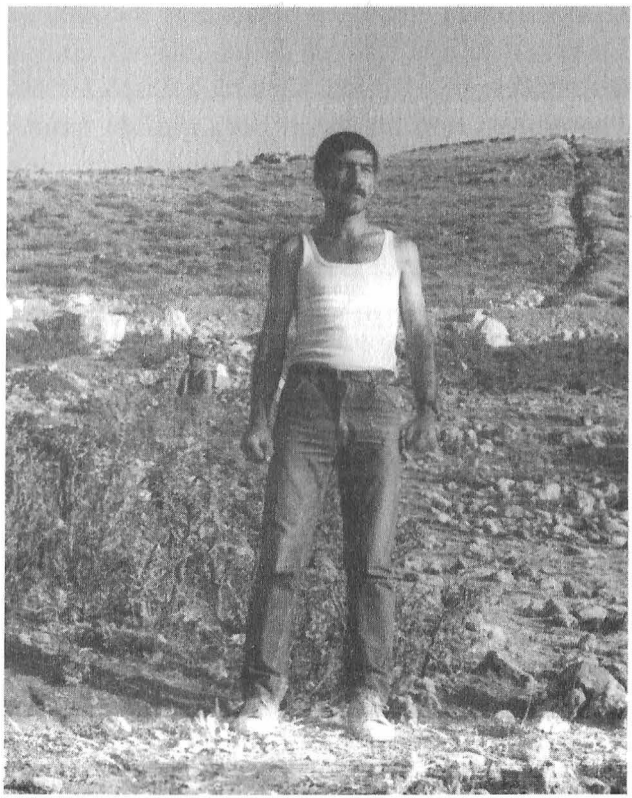
birkaç gün içinde bir grubun çıkacağı haberini getirdi. Bizim için uygundu. Mahkeme de birkaç gün sonra sona erecekti. Eğer boşluk olursa, saklanma yerleri aramaya başladık. Ancak mahkemede verilen ceza, yattığımızdan azdı. Yurtdışına çıkmamıza gerek kalmadı. Bunları Halis'e söylediğimde:

—"İstersen yine de çık. Burada hayatın gerçekten zor," dedi.

—"Ailemin bana ihtiyacı var. Ayrıca mülteci olarak değil, bu durumda ülkemde mücadele etmeyi tercih ederim," dedim.

Bir süre sonra askere gittim. Askerlik dönüşü Halis'i sorduğumda, çalıştığı sırada elektrik çarpmasından öldüğünü söylediler. Kısa tanışıklığımıza rağmen, hayatının baharında kaybettiğimiz bu genç insan için, kardeşimi kaybetmiş kadar üzüldüm.

Bir değişik iş bulmam da, askere gitmeden hemen önce olmuştu. Askere gideceğim ama yol param bile yok. Mutlaka çalışmam lazım. Tanıdık bir arkadaş beni, bir kooperatif inşaatına gönderdi. Oranın

Fatih Binbay
Mardin yolu
üzerinde şantiyede

şantiye şefi ve mühendisinin yanına gidip, gönderen arkadaşın selamlarını söyledim. Boyacıya ihtiyaçları yoktu. On beş gün amelelik yaptım. Gideceğim zaman para için yine aynı mühendise gidip, durumumu ve çalışma nedenini anlattım.

—"Valla şimdi ödeme yapamayız. Ama ben bir konuşayım, yarın uğra," dedi. Ertesi gün uğradım. Para olmadığını ve ödemenin ancak on beş gün sonra yapılabileceğini söyledi. Bense üç gün sonra Ankara'da askerlikle ilgili sınava girecektim. Çay ısmarladı, sohbete başladık. Ortak tanıdıkların sayısı bu konuşmalarla arttı.

—"Ben sana cebimden vereyim bu parayı, ödeme yapılınca da paramı alırım," dedi. İki saat sonra bir yerden bulduğu parayı bana verdi. Bu mühendis arkadaş, Hatip Dicle'ydi. O zamanlar o kadar tanınan, göz önünde olan biri değildi. Sanırım bağlı olduğu grup da şimdikinden farklıydı. Onunla bir daha hiç karşılaşmadım.

Evin ekonomik durumu da yavaş yavaş düzeliyordu. Mustafa ağabeyimin eşi, Mardin Devlet Hastanesi'nde iş buldu. Yeğenlerimi alarak Mardin'e yerleşince evdeki nüfus azaldı. Bir süre sonra da ağabeyim tahliye olunca, bir sorumluluk daha azaldı omuzlarımdan. Ama bu ara-

Fatih Binbay Şemdinli'de boyacı olarak çalışırken inşaat arkadaşlarıyla

da Songül de Ankara'da bir fakülte kazandı. Kent dışında okuyan öğrenci sayısı ikiye çıktı. Hilmi liseye, Hülya da ortaokula geçti. Masraflar yine arttı. Babam ve annem, o zamana kadar hiç ekonomik amaçla kullanmadıkları dini bilgilerini, ekonomik amaçla kullandılar. Kuran okuma karşılığında para kazanılabileceğini o zaman öğrendim. Babam böyle bir teklif geldiğinde bana sordu. Önce garipsedim. Sonra "neden olmasın baba, bunu öğrenmek için o kadar emek vermişsin, okurken gene vereceksin, yine de sen bilirsin" dedim. Bundan sonra babamın bu çalışması, aileye maddi katkı sağladı. Babamın pazarlık yapmaması, bu çevrede takdirle karşılandığı için, iyi bir talep oluşmuştu. Ekonomik durumumuz iyice düzeldiğinde, "baba sen istersen yine oku, ama para alma, hayırın olsun" teklifinde bulundum. Babam "oğlum altı aydır zaten öyle yapıyorum" dedi.

O günleri bir şekilde atlattık, ama izleri kaldı. Cezaevinden tahliye olduğumda belki tedavi ile iyileşebilecek olan romatizmam, iyice azdı, kronikleşti. Bu hastalık, hayatımı hâlâ zorlaştırır. Yirmili yaşlardan beri ağrısız günüm neredeyse yok gibidir. Bunda yapmak zorunda kaldığım işlerin etkisi büyük oldu. "İhtiyar hastalığını" gençliğimden itibaren yaşamaya başladım.

Bu kadar zorlu işlerde çalıştıktan sonra, askerlik dönüşü bir tesadüf sonucu, Adana'daki bir dershanede bulduğum öğretmenlik, iş hayatımda değişimin başlangıcı oldu. Yorucu bir meslek olan öğretmenlik, uzun süre, yorulmadan para kazandığım bir iş gibi görünmüştü bana.

bölüm 15

YENİ ÇEVRE, YENİ ARKADAŞLAR

Cezaevinden çıktığımda bir sorunum da, çevre edinme sorunuydu. Yakın arkadaşlarımın çoğu ya tutuklanmış, ya da Diyarbakır'ı terk etmişti. Okuldan tanıdıklarımın çoğu da mezun olmuştu. Tanıdıklarımın bir kısmı benimle konuşmamayı veya ilişkiyi selamlaşma düzeyinde tutmayı tercih ediyorlardı. Bu durum beni o zamanlar çok üzmüş olmasına rağmen, bugün dönemin koşullarını düşündüğümde doğal geliyor. Bana tuhaf gelen bir şey de 12 Eylül psikolojisi ve yaşam biçiminin gençlik üzerindeki etkisiydi. Giyim tarzı, vakit geçirme yolları, sohbetleri, saç kesimleri değişmişti gençlerin. Türküler, nerdeyse dinlenmiyordu. Pop müzik daha revaçtaydı. Yani birkaç yıl öncesinde bizim, lümpen diyerek dışladığımız birçok davranış, gençler arasında yaygınlaşmıştı. Birahanelerin yaygınlığı, sohbetlerde futbolun ağırlık taşıması, esprilerin genellikle birini aşağılamaya yönelik ve müstehcen olması yadırgadığım şeylerdi.

Bir süre İGD'den tanıdığım Necdet, Mehmet, Erhan gibi okul arkadaşlarımın dışında nerdeyse kimseyle yakınlık kuramadım. Zamanla önce onların tanıdıklarıyla, sonra çeşitli vesilelerle tanıştığım sol veya muhalif, geniş bir çevrem oluştu. Cezaevinden öğrendiğim en iyi şeylerden biri, artık insanları fraksiyonlarına göre değerlendirmememdi. Önceleri bana yöneltilen, cezaevindeki yaşamla ilgili sorularla başlayan sohbetler, birçok kişiyle dostluk kurmamın başlangıcı oldu. Bunlardan Antepli Mehmet'le olan dostluğum ilerledi. Düşünce birliği kazanan bu dostluk, hâlâ devam ediyor.

Okulda edindiğim çevre aynı zamanda cezaevi sonrasında ilk siyasi faaliyetimin de başarılı olmasını sağlamıştı. Yurtkur öğrenci temsilcisi seçimleri yapılacaktı. Ben yurtta kalmıyordum. Necdet bir gün bana:

—"Fatih, yurttaki temsilci seçiminde dinci biri yurtsever söylemle Kürt arkadaşların oylarını nerdeyse garantiledi. Bir şeyler yapamaz mıyız?"

—"Sen aday ol."

—"Aday başvuru zamanı geçti. Var olan adaylar içinde elle tutulur kimse yok."

—"Adaylarla konuş, içlerinden mutlaka biri işe yarar," dedim. Necdet iki gün sonra Alpaslan adında Kayserili politikayla pek alakası olmayan, ama cin gibi birini getirip, tanıştırdı. Çocuk, popüler olmak için aday olmuştu. Ona, kazanmasını sağlarsak, Yurtkur genel kurulunda öğrencilerin sorunlarıyla ilgili bir konuşma yapmasını isteyeceğimizi söylediğimde, hiç tereddütsüz kabul etti. Diğer gruplarla konuşmaya başladık. Birkaç gün içinde de onları ikna ettik. Seçim kazanması garanti gibi görünen dinci gençten nerdeyse iki kat fazla oy alarak, seçimi Alpaslan kazandı. Bu olay, Dicle Üniversitesinde hâlâ sol görüşlerin etkin olduğunu gösteren ilk olaylardan biriydi. Alpaslan sözünde durdu. Ve üzerinde anlaştığımız metni genel kurulda okudu. Genel kurul boyunca da sol eğilimli grupla hareket ederek, dürüstlüğünü gösterdi.

Arkadaşlar cezaevinden tahliye oldukça çevrem genişledi. Özellikle Nevzat ve Aydın'ın çıkışı benim için çok iyi olmuştu. Her konuda güvenebileceğim insanlardı. Birbirimize destek olduk. Sayıca arttık, kendimize daha fazla güven duymaya başladık.

Edindiğim bir diğer çevre de Küçük Ev çay bahçesi ve Güven Parkta sohbet ettiğim çevredir. Bu arkadaşlarla daha çok entelektüel sohbetler yapardık. Şair olan ve kitapları yeni yeni basılan bu arkadaşlardan Yılmaz Odabaşı en çok ünlenen oldu. O dönemlerde bir dergide şiiri yayınlandığında veya hakkında bir yazı yayınlandığında, heyecanla gelip gösterirdi. Sohbeti bu alanda tutmak isterdi. Gülerdik bu haline. Ama iyi şair oldu. Diğer arkadaşlardan Aydın Alp'in kitapları yayınlandı. Cuma Boynukara da tiyatroyla uğraşıp, yönetmen oldu.

Tanışıp dostluğumu ilerlettiğim bir grup DDKD'liydi ve birbirleriyle akrabalık bağı olan kalabalık bir gruptu. Onlar aracılığıyla da geniş bir çevre ile tanıştım. Metin, Edip, Resul, Abdülhay, Ömer Faruk. Onların da benim gibi, bir üst kuşakları sıkı bir dini eğitimden geçmişti. On beş-otuz beş yaş grubunda olanları sol eğilimliydi. Bir kısmı tutuklanmış, bir kısmı da yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştı. Edip ve Abdülhay'la soruşturma ve polis nezaretinden de tanışıyorduk. Yani

aşağı yukarı benimle aynı şeyleri yaşayan bu arkadaşlara kendimi çok yakın hissetmiştim. Hiçbirimizin ekonomik durumu iyi değildi. Abdülhay belediyede, Edip, karayollarında çalışıyordu. Evliydiler ve çocukları vardı. Diğerleri öğrenciydi. Politika, konuşmalarımızın ağırlık noktasıydı. Ama oyun oynar, dolaşır, anılarımızdan söz ederdik. Yaşadıklarımızdan çok komik anılar çıkardı.

Bir gün, o zamanlar hiç olmayan "Kürtçe rock müziği nasıl olur" diye bir sohbet ettik. Anlamsız sözleri belli bir ritimle söyleyip, çok güldük. Kime anlattıysak, komik buldu. On yıl kadar sonra Kürtçe rock söyleyen grupların, bizim söylediklerimizi az çok değiştirerek kaset çıkarttıklarını gördük. Her dinlediğimde bizim "bestelediğimiz" parçalar aklıma gelir, gülerim.

Ömer Faruk'un tayin edildiği yer belli olmuştu. Ama bir türlü başlama emri gelmiyordu. Aynı dönemde Mustafa ağabeyimin cezası bitmiş, tahliye emri gelmiyordu. Her gün karşılaştıklarımız sorarlardı:

—"Abin çıktı mı?"

—"Hayır."

—"Senin kâğıdın geldi mi?"

—"Hayır."

Bir süre sonra karşılaşır karşılaşmaz, "Hayır" demeye başladık. Onların bu sıkıntıları, espri konusu olmuştu. Sonunda ağabeyim tahliye oldu. Çay bahçesine gittim. Ömer Faruk'u görünce zafer işareti yaparak:

—"Sen derdine yan, benimki 'evet'" dedim.

Aradan yirmi gün kadar geçti. Yolda birlikte yürürken tanıdığımız biri Ömer Faruk'u görünce:

—"Tayinin ne oldu," diye sordu.

—"Hâlâ belli olmadı," dedi. Adam gidince Ömer Faruk bana dönerek:

—"Kandırdım onu, tayin emrim geldi. Ama ben sana esprili bir şekilde söyleyecektim," dedi. Buna çok gülmüştüm.

Çayevinde kalabalıkça oturduğumuz bir gün, çok samimi olmadığım, soruşturmada beraber kaldığım biri bana:

—"Yav Fatih, sana silahları soruyorlardı, sen de yok deyip, iyi direndin. Hakikaten yok muydu?"

—"Ulan, o kadar dayak yedim, yok dedim. Eğer varsa da, şimdi kahvede otururken sana mı söyleyeceğim," diye oldukça sert bir sesle cevap verdim önce suskunluk oldu. Sonra kahkaha tufanı koptu. Ara-

mızda uzun süre kahvede sorulan sorulara, "şimdi kahvede otururken mi söyleyeceğim," cevabı verildi.

Ömer'le en son askere gitmeden önce, sınava girdiğim Ankara'da görüştük. Cebindeki paranın yarısını bana verdi.

—"Sana orada lazım olur, ben nasılsa çalışıyorum. Bana para lazım olursa, maaşlı olduğumdan, kolayca bulurum," dedi. Askerden döndüğümde, İsveç'e gitmek zorunda kaldığını duydum. Arada bir telefon görüşmemiz oluyor.

Metin doktor oldu. Tayini çıktı. Sovyetler Birliği'nin dağıldığı, Rusya'da askeri bir darbenin yapıldığı bir zamanda yolda karşılaştık. Hemen darbe hakkında konuşmaya başladık. Sosyalizmi savunmak adına yapıldığı için, duygusal olarak darbeye sempatiyle bakıyordum. Ama mantıken sosyalizme halk desteği yoksa, halk bu düzeni savunmuyorsa, askeri güçle, askeri yöntemlerle bunun savunulmasının doğru olmayacağını da biliyorduk. "Ne hale geldi sosyalist sistem" diye hayıflanarak, ayrıldık. Birbirimize selam gönderiyoruz.

Edip Diyarbakır'daki baskılardan, kaçak akrabaları nedeniyle gözaltına alınmaktan bıktı. Karayollarında çalışıyordu. Tayinini isteyip, gitti. Soyadını da değiştirdi. Abdülhay ise, belediyedeki işine son verilince, ilaç mümessili oldu. Sonra bölge müdürlüğüne kadar ilerledi. Oğlunun öğretmeni oldum. Bağımız devam etti.

Bir diğer çevrem de boyacılık, hamallık gibi işlerden dolayı edindiğim çevredir. Çoğunun eğitimi ilkokul veya ortaokul düzeyindeydi. Çok azı liseyi bitirmişti. Ama içlerinde bilinç düzeyi yüksek, okuma alışkanlığı olanlar da vardı. Hatta tanıdığım birçok üniversite öğrencisinden bu konuda daha ileri olanlar vardı. Halis'in aracılığıyla tanıdıklarım, özellikle Kürt sorununa çok duyarlıydılar. Beş nolu cezaevinde kalmış olmama, saygıyla bakıyorlardı. Dinlenme anlarımızda iki temel konumuz vardı. Nasıl yeni iş bulacağımız ve politika. PKK'nın silahlı eylemleri yeni yaygınlık kazanıyordu. Çok sayıda genç, bunlara sempatiyle yaklaşıyordu. Yaşadıkları baskı ve yoksulluk, silahlı mücadele dışında seçenek yokmuş gibi algılamalarında etkili oluyordu. Ben demokratik mücadeleden söz ettiğimde, tepki gösteren çok oluyordu. Bir defasında inşaatta çalışırken, iki genç bana:

—"Hem o kadar baskı ve işkence görmüşsün, hem de barış diyorsun," diye tepki göstermişlerdi. Dilim döndüğünce onlara, Türkiye'nin sorunlarının demokrasinin olmamasından kaynaklandığını an-

latmaya çalıştım. Ama etkili olabildiğimi sanmıyorum. Her yerde üniforma ve silah gören, aşağılanan insanlar, en sert tepkiyi en iyi tepki olarak kabul ediyorlardı. Uzun sürecek bir demokratikleşme düşüncesi onlara, hem teslimiyetçi bir görüş, hem de başarılı olması imkânsız bir olgu olarak görünüyordu. Hele bir de özel tim ve polis teşkilatına özellikle MHP eğilimlilerin alınmasıyla, hafta sonunda arabalarıyla konvoy yapıp, bozkurt işareti yapan silahlı, görünüşte sivil insanları gördükçe, bu gençlerin tek çözüm olarak silahlı mücadeleyi görmesi şaşırtıcı olmuyordu. Doksanlı yıllarda, çatışmaların tüm bölgeye yayıldığı dönemlerde farklı bir görüşü savunmak mümkün değildi. Polisin "ya devlete bağlısın, ya PKK'ye" tavrı, buna karşılık silahlı mücadeleyi savunmayanların, teslimiyetçi ve devlet yanlısı diye adlandırılmaya başlanması, farklı görüşlerin üzerinde toplumsal bir baskı yarattı. İnşaatta tanıştığım iki gençten birisi, dağa çıkıp, orada öldürüldü. Diğeri tutuklandı. İki sene sonra ciddi sağlık sorunlarıyla birlikte tahliye oldu. Diyarbakır'dan İstanbul'a göç etti.

Cezaevinde veya sonrasında tanıştığım birçok gencin yaşam çizgisi bu şekilde sonuçlandı. O kadar nefret ve öfkenin başka sonucu da olamazdı. Cezaevinde yatarken kendilerine yapılanları hazmedemediler. Silahlı mücadelenin doğal tabanı oldular. Çoğunlukla cezaevinde yapılanları duyanlar ve köylerin boşaltılmasıyla düzeni bozulan insanların da nefret ve öfkesini ifade edebileceği bir alan yoktu. Dilini kullanamayan, çocuklarına serbestçe isim koyamayan, türkülerini söyleyemeyen bu insanların, başlayan silahlı mücadeleyi tek yol olarak benimsemelerini yadırgamamak gerekir. Ama bu ortam, başka mücadele biçimlerinin önünü tıkadı.

Cezaevi sonrasında, okulda öğrencilerin üzerinde 12 Eylülün baskısının, medyanın pompaladığı bireyci yaşam tarzının çok etkili olduğunu gördüm. Benim gibiler buna tepki gösterdi. Ama çoğunluk depolitize oldu. Bu gençlik kitlesi, çalıştığım yerlerde tanıştığım insanlar, aslında benim düşünce tarzım için yeniydi. O zamana kadar sol görüşlere yatkın ve daha çok kendi grubumdan insanlarla ilişki kurmuştum. Diğer sol grupları artık ayırt etmiyordum. Bunu cezaevinde yaşadıklarım bana öğretmişti. Ama siyasetle ilgilenmeyen, sadece günlük ekmeğini kazanmakla veya günün keyfini çıkartmakla uğraşan çok sayıda kişiyle tanışınca, önceki dönemlerde yaşama ve insanlara eksik baktığımı anladım. Ayrıca hakkını, hukukunu aradığımız, aramak için mücadele

ettiğimiz halkın da bize bakış açısını daha iyi anladım. Mahalleden tanıdığım çoğu yoksul insanlar, bizim onlar için yaptığımız ve uğrunda acı çektiğimiz mücadeleye çeşitli nedenlerle olumlu bakmıyorlardı. Hatta onlar için mücadele ettiğimizi düşünmüyorlardı. Medyanın da etkisiyle, bize terörist olarak bakanların sayısı da az değildi. bir kısmı bunu bizim gençliğimizden kaynaklanan heyecanımıza bağlıyordu ki, bu olumlu yaklaşım olarak ta değerlendirilebilirdi. Ama sonuçta ben, uzun süre tek yönlü arkadaşlık ve toplumsal ilişkilerden vazgeçmiştim. Sonraki yıllarda her kesimden ve her düşünceden insanla ilişkilerim birazda bu durumu fark edişimle gelişti.

bölüm 16

ÖĞRETMENLİK

Askerlik dönüşü aynı davadan yargılandığımız Tahsin ağabey, Mardin yolu üzerinde bir türbenin de bulunduğu, Sultan Şeyhmus köyünün su şebekesi ihalesini almıştı. Ben de orada çalışmaya başladım. Bir çeşit amele çavuşu veya şantiye sorumlusuydum. Köylülüğü tanımamda katkısı oldu bu çalışmamın. Ayrıca insanların her perşembe günü kurban kesmek, hastalarının iyileşmesi için dua etmek veya sadece türbe ziyareti için kalabalık gruplar halinde gelmeleri de bende bir süre için yılgınlık yaratmıştı. Yıllarca köylüleri ağa zulmünden kurtarmak, toprak reformu, eğitim, sağlık hizmetlerinin köylere daha iyi götürülmesi için çalışmıştık. Ama bu kadar insanı yan yana getirememiştik. Bunlarsa türbeye kendi istekleriyle geliyorlardı. Halkı kurtarma, düzeni değiştirebilme umudumuzun gerçekleşemeyeceğini düşünmeye başlamıştım. Bir gün Tahsin ağabey geldiğinde bana:

—"Avrupa'da sol birlik oluşuyor. TKP ve TİP de tek parti olma çalışmalarını başlattılar. İyi gelişmeler oluyor" dediğinde:

—"Abi, bu kadar insanı toplayabilir miyiz," diye türbeye gelenleri gösterdim.

Orada beni etkileyen bir diğer olay da, kurban için kesilen oğlakların bebek gibi ağlamalarıydı. Kasapların kokusunu alıyorlardı. Kasaplık yapan birini hisseden oğlaklar, kaçışıyor ve bağırıyorlardı. Sinirlerim her perşembe allak bullak oluyordu. Tahsin ağabeyin bir olay nedeniyle tutuklanmasından sonra oradan ayrıldım. Oğlakların meleyişleri kulaklarımdan gitmiyordu. Altı ay kadar et yiyemedim.

Diyarbakır'a döndüğümde yeniden iş aradım. Okul bittiği halde öğretmenlik başvurum güvenlik soruşturması nedeniyle kabul edilme-

di. İş de bulamadım. Yavuz ağabeyim Van'da beyaz eşya dükkânı açmıştı. Yazar kasa zorunluluğu getirildiği ilk dönemlerdi. Bir firmanın bölgede pazarlamasını yapıyordu. "Gel beraber çalışalım, nasılsa aynı aileye bakıyoruz" teklifini Van'a gitmek istemiyor olmamam rağmen kabul ettim. Bilet almak için çarşıya indiğimde, yolda Adanalı arkadaşlardan Çelik'le karşılaştım.

—"Fatih, okulu bitirdin mi?"

—"Evet."

—"Dershanede çalışır mısın?"

—"Tabi."

—"O zaman yarın öğleden sonra buluşalım," dedi. Ve ayrıldık. Van'a gitmekten hemen vazgeçtim. Yalnız, ayrıldıktan sonra düşünmeye başladım. Çelik'e branşı ve dershanenin nerde olduğunu sormamıştım. Gerçi fark etmezdi. Tarih bölümü mezunuydum. Yan branşım da coğrafyaydı. İkisinden de bir şey bilmiyordum. Yer hiç önemli değildi. Boyacı olarak gittiğim Şemdinli'den daha iyi olurdu, herhalde.

Ertesi gün görüştüğümüzde dershanenin Adana'da, branşın da coğrafya olduğunu öğrendim. Dershane on beş günlük ilk sınav tati-

Fatih Binbay askerdeyken

lindeydi. Hazırlanıp, on yıl sonra Adana'ya gidecektim. Okuldan tanıdığım ve Diyarbakır'da iki yıldır dershanede çalışan Şeref adlı bir arkadaşım vardı. Ona uğradım. "Nasıl hazırlanayım, neleri okuyayım, nereden başlayayım," gibi yığınla soru sordum. Şeref bana:

—"Okul kitaplarını oku, onlar temeldir. Bu zamana kadar çıkan sınav sorularının olduğu bir kitap al ve onları ezberle. Geri kalanını ancak sınıfta öğrenirsin. Ayrıca sınava hazırlık kitaplarından da ne kadar okursan, o kadar iyi," gibi tavsiyeler verdi.

Bunlardan bulabildiklerimi alıp, gece gündüz okumaya başladım. Düşündüğüm kadar kolay değildi. Hemen hemen anlatacağım ilk konuları ezberledim. Nevzat'ın kefil olmasıyla, bir mağazadan takım elbise, kravat, ayakkabı gibi bir öğretmenin ihtiyaç duyduğu giysileri borçlanarak aldım. Yol parasını da temin edip, Adana'ya gittim. Çelik beni karşıladı. Dershaneye gidince, coğrafyacı bulduklarını söylediler. Donup kaldım. O kadar borçlanmışım. Ağabeyime kesin bir dille, Van'a gelmeyeceğimi söylemiştim. En kötüsü on gündür, öğretmenlik hayaliyle yatıp, kalkmıştım. Dershanenin büyük ortağı ve yöneticisi olan Sait hoca TKP davasından yargılanmış, okuldaki görevine son verilince, dershaneci olmuş ünlü bir matematikçiydi. Biraz sohbetten sonra tarih anlatıp, anlatamayacağımı sordu. "Anlatırım" dedim. İki gün içinde hazırlanıp, derse girecektim. Dershanenin Adana dışında Ceyhan, Kadirli ve Kozan'da da şubeleri vardı. Hepsinde inkılâp tarihi anlatacaktım. Bölgeyi bilmiyordum. İnsanlara yabancıydım. Ama en kötüsü, anlatacağım dersi iyi bilmiyordum.

İlk dersime Çelik'in kardeşinin yönetici olduğu Kozan şubesinde girecektim. Kalacak yer ayarlayıncaya kadar Çeliklerde kalıyordum. Sabah erkenden, kardeşi Teoman'la birlikte Kozan'a gittik. Derse başladım. Bir şeyler anlatıyorum ama derli toplu değil. Öğrenciler sıkılıyor. Ben "ya bilmediğim yerden bir soru sorarlarsa" diye korkuyorum. İlk ders zar zor bitti. Teneffüste bir öğrenci yanıma yaklaşarak:

—"Hocam, siz başka bir iş yapmasını biliyor musunuz," diye sordu.

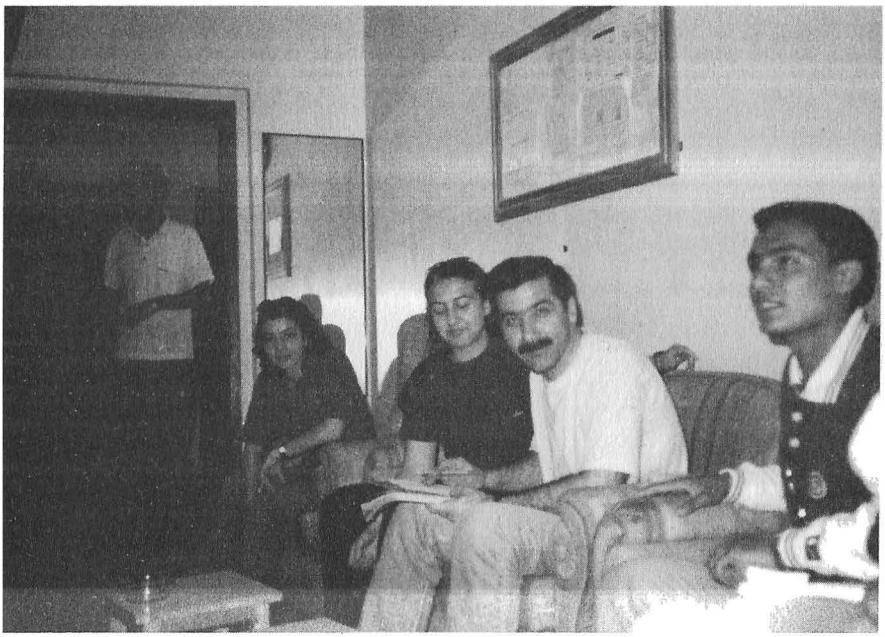
—"Evet," deyince:

—"Gidin onu yapın, bizi de kendinizi de kurtarın," dedi. Başımdan aşağı kaynar sular dökülür gibi oldu. Düşünmeye başladım. Şu ana kadar ben neler yapmışım. Sonunda "politika yapmışım" kararına vardım. "İyi konuşur, ajitasyonu iyi yaparım" dedim kendi kendime. İkinci sınıfıma girdiğimde, bildiklerimi bir mitingde konuşuyor edasıyla dersi anlattım. O sınıfın öğrencilerinden biri Teoman'a:

—"Valla hoca çok güzel konuştu. Tüylerimiz diken diken oldu. Ama biz Sivas Kongresinin neden yapıldığını anlayamadık," demiş. Akşam Teoman bunu bana söyleyince içimden güldüm. "İlk dersten daha iyi bir tepkidir" diye düşündüm. Zamanla öğretmenliğin iyi bir bilgi birikimi gerektirdiğini, ama asıl olanın bildiğini doğru ve etkili bir şekilde anlatmak olduğunu öğrendim. Çok çalıştım. Yolda, teneffüste, yatmadan önce... Bulabildiğim her kitabı aldım. Öğrencilerdeki kaynakları alıp, okudum ve iade ettim. İki ay geçmeden, dersi doğru düzgün anlatabilecek kadar bir bilgi birikimim oluşmuştu. Konuşma ve anlatma yeteneğime zaten güveniyordum. İlk anlattığım dersleri ek derslerle tekrar ettim. Öğrencilerle bağım güçlendi. Hatta bana başka iş yapmamı öneren öğrenci, evine davet edip, ailesiyle tanıştırdı.

Bir gün Kozan'da derste, Atatürk dönemi iç politika olaylarını anlatırken, sıra Şeyh Sait isyanına gelmişti. Konuya yeni giriş yapmıştım ki, öğrencilerden biri, oldukça sert bir ses ve kabadayıca bir tavırla:

—"Hocam, Kürt var mı," diye sordu. "Evet" desem, sınıfta tartışma çıkacak. "Hayır" desem, Diyarbakır'dan gelen biri olarak, sınıftaki saygınlığım zedelenecek.

Fatih Binbay öğrencileriyle

—"Sana göre var mı?" diye soruyla cevap verdim.

—"Yok," dedi.

—"Sana göre yokmuş," dedim. Sonra, Kürt olduğunu bildiğim bir öğrenciye yönelerek:

—"İrfan, sana göre var mı?" diye sordum.

—"Ya ben neyim?" diye cevap verince:

—"Bak, başkasına göre de varmış," deyip, konuyu hemen kapattım.

Bir defasında da Kadirli'de ders anlatırken "inkılâp" yerine, "devrim" dedim. En önde oturup, bana dik dik bakarak ders dinleyen bir öğrenci:

—"Devrim diyen Moskova'ya gitsin," dedi. Daha ben cevap vermeden, arka sıralarda oturan bir kız öğrenci:

—"Sen de Orta Asya'na defolsana," diye cevap verdi. Sınıf karışmaya başladı.

—"Susun! Ben Kadirli'de kalıyorum. Orta Asya'ya geçmek için Rusya'dan geçmek gerekir. Bahadır'a geçiş için kesinlikle izin vermezler. O nedenle herkes sınıfta kalacak," diye yüksek sesle konuştum. Hava yumuşadı. Ders bitiminde Bahadır gelip özür diledi.

Çelik, Adana'daki İGD'li arkadaşlarla tanıştırmıştı beni. İlk dikkatimi çeken şey, aralarındaki gruplaşmaydı. Diyarbakır ve çevresindeki illerde, arkadaşlarımız arasında hep birlik ve dayanışma vardı. Adana'da soruşturma ve cezaevi sürecinde, arkadaşlar arasında neredeyse düşmanlığa dönüşen bir ayrışma oluşmuştu. Bu tür gelişmeler, sonradan öğrendiğim kadarıyla, bizim bölge dışında hemen her yerde yaşanmış.

Dershanade iken bir gün, Şevket isimli bir arkadaş gelip, eski bölge yöneticimiz olan Ömer ağabeyin selamıyla benimle tanıştı. Eğit-Der adıyla öğretmen örgütlenmesi başlamıştı o zamanlar. Ben kendimi öğretmen olarak görmediğim için, üye olmak bir yana, derneğe uğramamıştım bile. Şevket, Adana Eğit-Der şubesinde bizim eski arkadaşların etkin olduğunu anlatarak, benim de örgütlenme çalışmalarına katılmamı istedi. Boş zamanım pek yoktu. Haftanın üç günü ilçelerdeydim. Geri kalan zamanımda derse giriyor veya derse hazırlanıyordum. Bir süre sonra boşluklarımı değerlendirip, Şevket'le okulları dolaşmaya, öğretmenler odasında sohbetler yapmaya başladık. Derneğin sendikaya dönüşebilmesi için, öğretmenlerin üye olması gerektiğini ve yapılan eylemlere destek olmalarını istiyorduk. Kimi okullarda itişip, kakışmaya varan gelişmeler yaşındıysa da, genelde olumlu sohbetler yaptık, iliş-

kiler kurduk. Bu çalışmalardaki sıkıntılarımdan biri de öğretmenlerin sorunları konusundaki bilgisizliğimdi. Dershane öğretmenlerinin çalışma biçimleri ve sorunları farklıydı. Bense milli eğitimde hiç çalışmamıştım. Bu nedenle önce Şevket'le konuşup, sonra bu çalışmalara katılıyordum. Politikadan çok, öğretmenlerin mesleki ve ekonomik haklarıyla ilgili konuları ön plana çıkarıyorduk. Asıl vurguladığımız ise, sendikalaşmanın gerekliliğiydi. Bu çalışmalar, öğretmenlikle ilgili bilgilerimin artmasını da sağladı.

Aynı dönemlerde TKP ve TİP, yurtdışında kendilerini feshedip, TBKP adıyla yeni bir parti kurma çalışmaları başlatmışlardı. Her iki partinin de genel sekreterleri, Türkiye'ye dönerek, yasal çalışma kararı almışlardı. TKP ve TİP'te çalışmış kişilerin ortak çalışmaları da oluyordu. Şevket aracılığıyla ben de bu çalışmalara katılmaya başladım. Ama heyecan verici veya kitlesel bir birleşme çalışması görünmüyordu. Bir gece düzenledik. Ben de çevreme bilet sattım. Gecede TKP'liler ayrı, TİP'liler ayrı bölümlerde oturdular. Bu birleşmenin tabanı pek de ikna etmediğinin belirtisiydi bu.

Fatih Binbay öğrencilerine hitap ediyor.

Bir gece TİP'li arkadaşların evine misafir oldum. Kendimi aralarında yabancı gibi hissetmiştim. Onlar da bana, hiç aynı partinin taraftarı gibi davranmadılar. Diyarbakır'da TİP'lilerle pek ilişkim olmadığı için de, onlarla nasıl ilişki kuracağımı bilememiştim. Zaten bu birleşme süreci de Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın yargılanma ve tahliye olmalarıyla fiilen sona erdi. TBKP de anayasa mahkemesince kapatılınca, birlik fikri de rafa kalktı. Genel sekreterlerin yargılanma sürecinde Ankara'daki duruşmalara birçok yerden partililer gelirdi. Ben de iki defa gittim. Hatta bir defasında duruşma salonuna dinleyici olarak girdim. Haydar Kutlu'nun tavırlarını yakından izledim. Çıkışta kapıya yaklaşarak, elini sıktım. TKP'nin son genel sekreterine daha doğrusu kurumsal yapıya en yakın olduğum anlardan biriydi. Duruşmalardan sonra topluca yürüyüş veya kalabalık salon toplantılarıyla basın açıklaması yapılırdı. Dikkatimi çeken şeylerden biri bu eylemlere katılanların çoğunun Güneydoğulu olmasıydı. Başta İstanbul olmak üzere, büyük kentlere yerleşmiş, ama Güneydoğuda harekete katılmış arkadaşlar, hemen her duruşmaya geliyorlardı. Bu aynı zamanda birbirimizi görmenin ve haberdar olmanın bir yoluydu. Diğer bölgelerdeki arkadaşlara göre birbirimize daha fazla bağlıydık.

Adana'da kaldığım on sekiz ayda, öğretmenlik bilgimi artırdım. Kurduğum ilişkilerle daha iyi koşullarda çalışma ortamı yarattım. Politika ile de bağımı sürdürebildim. Artık kendimi, Adana'ya yerleşebilecek durumda görüyordum. Dershane ile iyi bir anlaşma imzalayarak, yaz tatili için Diyarbakır'a döndüm. Evlilik hazırlığı yaptığım Figen'le Adana'ya nasıl yerleşeceğimizi konuşmaya, üniversitede çalıştığı için, Adana'da akademik kadroyu nasıl bulabileceğimizi araştırmaya başladık.

Diyarbakır'da iken bir sabah, aynı davadan yargılandığım İzzet, yanında Erdem'le birlikte bize geldiler. Dershane açtıklarını, tarih ve coğrafya derslerine girmem için teklifte bulundular. Ben önce Adana'da anlaşma yaptığımı söyleyerek reddettim. İzzet ısrar etti. Partiden (TBKP), yeniden örgütlenmekten, anılardan söz ederek, ısrarında devam ediyordu. Aslında ailemin yaşadığı Diyarbakır'a dönmem, onlar için de iyi olacaktı. Evlenmem de bu durumda kolaylaşacaktı. Şartları Adana'daki anlaşmaya göre daha kötü olmasına rağmen, onlarla çalışmayı kabul ettim. Adana'ya gidip, utana sıkıla durumu anlattım. Haksızdım. Bu nedenle hep alttan aldığım tartışmalardan sonra, sözleşmeyi iptal ettirdim. Yeniden Diyarbakır'daydım.

bölüm 17

YENİDEN DİYARBAKIR

Diyarbakır'a dönmek, birçok sorunumu çözmek açısından yararlı oldu. Adana'daki ilişkilere çok alışamamıştım. Her şeyden önce, benim Diyarbakır'da alışık olduğum grup dayanışması, Adana'da zayıftı. Arkadaşlar kendi aralarında gruplaşmışlar, neredeyse düşmanlık düzeyinde birbirlerini suçluyorlardı. Bu, benim politik faaliyetlere katılmamı zorlaştıran bir unsurdu. Adana'da her görüşmede, her buluşmada alkol alınması da beni rahatsız eden bir durumdu. Düzenli bir yaşantımın olmaması da Adana'ya yerleşmemi uygun bulmamamda etkili olmuştu. Diyarbakır'daki arkadaşlarla bağ kurmak, yeni çıkmaya başlayan *Adımlar* dergisinin bürosunda veya TBKP'deki toplantılara katılmak, tartışmalar, örgütlenme çalışmaları, bana daha cazip geliyordu. Aynı zamanda birkaç yıl öncesine göre, ailemin sorunlarının azalmasına rağmen, bana hâlâ ihtiyaçları vardı. Tüm bu nedenlerden ötürü Diyarbakır'a dönüş benim için iyi olmuştu.

Anlaştığım dershaneyi açan arkadaşlar arasında, öğretim yılına başlamadan sorunlar çıktı. Bunlar öğrenci kayıtlarına yansıdı. Öğretmenlere doğru düzgün para ödenemedi. Tüm yıl boyunca taahhüt ettikleri maaşın ancak üçte birini ödeyebildiler. Ekonomik durumum yeniden bozuldu. Bu ara, Şubat 1989'da Figen'le evlendim. Bu koşullarda niçin evlendiğimi soran Latif hocaya:

—"Tek kişi sürünmek zor oluyor. İki kişiyle belki yük hafifler," cevabını vermiştim.

Dava arkadaşlarımın ve iş arkadaşlarımın katıldığı yaklaşık kırk kişilik bir eğlenceyle düğünü yaptık. Diğer ihtiyaçlar için de bir miktar borç aldım. Arkadaşların çoğunun ekonomik durumları bir taksi tut-

maya yetebilecek durumda değildi. Çoğu 1986 Nisan ve Mayısında infaz yasasında yapılan düzenlemelerle cezaevinden tahliye olmuş, bir kısmı da hemen askere gönderilmişti. Normal hayata dönüşleri yeniydi. Hepsi de ekonomik ve sosyal sorunlarını aşmaya çalışıyorlardı. İyi ki Figen'in maaşı vardı. Altı ay kadar ana gelirimiz, onun maaşı oldu.

Dershane dışındaki zamanımı yeniden örgütlenmeye çalıştığımız TBKP ve *Adımlar* bürosunda geçiriyordum. Diyarbakır'da TİP'in örgütlenmesi olmadığı için, birleşik partide sadece bizim örgütlenmemiz vardı. Diyarbakır ve bölgede asıl gündemi belirleyen ise, PKK'nin yoğunlaşan eylemleri ve Kürt sorunuydu. Diğer Kürt sol grupların örgütlenmeleri dağılmıştı. Siyasete ilgi duyan gençler genellikle sorunu PKK çevresinde tartışıyorlardı. Dağlardaki çatışmaların kente yansıması da gündemi belirleyen ana unsurlardandı. Kendi aramızda veya başkalarıyla yaptığımız sohbet ve tartışmaların da ana konusu buydu. On beş yıl boyunca da bölgede gündemi bu olaylar belirledi.

Öğretim yılı sonunda dershaneden ayrılma kararı aldım. Kendime yeni bir iş arıyordum. Dershaneciliğe başlarken de görüşünü aldığım, okul arkadaşım Şeref'le birkaç kez görüşmüştük. Bana "yeni bir anlaşma yapmadan önce haberim olsun" demişti. Meğer bir grup iş arkadaşıyla yeni bir dershane açmayı düşünüyorlarmış. Arkadaşlarına, tarihçi olarak beni önermiş. Bu öneriye Tahir, "Batmanlı olan, TKP'li Fatih mi, onlarda çene çok, olabilir," cevabını vermiş. Şeref'in referansıyla ben de bu gruba katıldım. On kişi eşit ortaklıkla dershaneyi açıp, çalışacaktık. Kazandığımızı bölüşecektik. Benim sosyalist inançlarıma da çok uyan bu teklifi, üzerinde çok düşünmeden kabul ettim. İyi ki de etmişim. Uzun zamandır devam eden ekonomik zorlukların üstesinden geldiğim bir iş oldu, Sözel dershanesine ortak olmam. Dokuz ortağım olmuştu. İçlerinden sadece Şeref'i tanıyordum. Çoğunlukla sol eğilimliydiler. Tahir, Ahmet, Gültekin, Yusuf, Ömer, Saniye, bu özelliklerini açıkça belli ediyorlardı. Diğer arkadaşlar da buna pek karşı değildi. Gültekin, müdürlüğümüzü yapacaktı. Tahir, teknik işlerimizi halledecekti. Yusuf, mali işlere bakacaktı. Diğerleri de her işe. Beklediğimden daha büyük bir ilgiyle karşılaştık. On beş yıl bu kurumda çalıştım. Buradaki kazancım sadece benim değil, tüm ailemin yaşamını olumlu yönde etkiledi. Ailemin, 12 Eylül 1980'de yoğunlaşan ekonomik sorunları yavaş yavaş çözüldü. Bu nedenle diğer arkadaşların dershaneye bakışından farklı bir bakış açısına sahiptim. Dershanenin yaşamıma getirdiği

değişim o kadar büyüktü ki, benim dershaneye bağlılığım farklı olmuştu. Diğer arkadaşların yaşantısı benimki kadar değişmedi. Onlar, dershaneyi açtığımızda zaten düzenli bir işe ve gelire sahiptiler.

Yaklaşık on beş yıl bölgedeki ve Diyarbakır'daki gelişmeleri ve değişimi bu dershaneden izledim. Bir süre sonra *Adımlar* kapanıp, TBKP de Anayasa Mahkemesince kapatılınca, vaktimin çoğu dershanede geçti. Arkadaşlarımızın çoğu da iş güç sahibi oldular. Vaktimiz büyük oranda iş yerlerimizde veya iş için bulunduğumuz yerlerde geçiyordu. Bağımız devam ediyordu. Görüşmeye, eski dostluğumuzu devam ettirmeye çalışıyorduk, ama eskisi kadar yoğun değil. Dershanenin bir özelliği de eski arkadaşlarımın, özellikle de Nevzat ve Doktor'un beni orada ziyaret etmeleriydi. Bu arkadaşlarım, dershanedeki arkadaşlarla da dost oldular. Hatta, nerdeyse benden fazla. Bu, avantaj oldu benim için. Beraber olmak istediğim iki çevreyle de aynı anda beraber olabiliyordum.

Öğrencilerimizin büyük bölümü politikayla ilgiliydi. Bölgedeki her çatışma veya gelişme, onları etkiliyordu. Dershanede de eylem yapıyorlardı. Bu eylemlerin haberleri Med-TV'de yayınlanınca da polis dershaneye baskın yapıyor, öğrencilerin adlarını vermemizi istiyorlardı. En fazla zor duruma düşen Gültekin'di. Müdür olduğu için, polis onu sıkıştırıyordu. Hatta bir defasında alıp, götürdüler. Bir gece terörle mücadele bölümünde gözaltında kaldı. Savcılıkça serbest bırakıldı. Polis baskınları eylemlerin yoğunlaştığı 1997/1998 öğretim yılında daha da arttı. Sınıflardan kimlik kontrolüyle öğrenci götürmeye başladılar. Bir defasında polislerle tartışmaya başladım. Gültekin'i götürdüler. Gelişi güzel birkaç öğrenciyi de gözaltına aldılar. Tartışmaya başladık polislerle. Dershanenin anahtarını komisere verip, "kapatın bari, bizde kurtulalım" dedim. Tartışma sertleşti. Diğer polisler araya girdi. Götürecekleri öğrencilerin bir kısmını bıraktılar. Ama yine de gözaltına aldıkları oldu. Bu tür olaylarda en fazla etkilendiğim, polisin ben sınıftayken, sınıfa girip, iki öğrenciyi biraz da hırpalayarak, yere yatırıp, kelepçelemeleri oldu. Öfke krizi geçirecektim. Konuşamıyordum bile. Ancak bakışlarım o kadar öfke doluydu ki, polis bana dönüp, "seni de mi götürelim, ne bakıyorsun" dedi. Ellerinde silah, kalabalık bir şekilde sınıfa dolan polislerle tartışamadım. Ama, günlerce de etkisinden kurtulamadım.

21 Marttaki Nevroz kutlamaları, öğrencilerin mutlaka eylem yaptıkları günler arasındaydı. 2000'lerde resmi olarak belediyelerin düzenlediği kutlamalara kadar, hep gerginlik içinde geçerdi. Bazen bir hafta ön-

cesinden "en az hasarla nasıl atlatınız" toplantıları yapardık. Bir defasında 21 Martı tatil ilan ettik. Öğrenciler 20 Martta eylem yaptı. Gülerek, "bunun kurtuluşu yok, eylem alacakları var" deyip, bir daha karışmadık. Ama her defasında on güne yakın, polisin baskılarıyla uğraştık.

Hizbullah'ın örgütlendiği, faili meçhul cinayetlerin başladığı yıllarda (1990-99) Diyarbakır'da yaşamak, hakikaten zorlaştı. Her kesim gibi biz de bu ortamdan çok etkilendik. Bazen telefon açıp, "Katliniz vacip oldu, Allahüekber" deyip, kapatıyorlardı. Gelişi güzel ve her meslekten insanların, hemen her gün ölüm haberi geliyordu. Kendimizi hiç de bu işin dışında göremiyorduk. Gece sokağa çıkmanın zor olduğu bir dönemdi. Saldırıya uğramak bir yana, gözaltına alınma riski de çok büyüktü. Gözaltıların resmi prosedüre uymadığı bir dönemdi.

VEDAT AYDIN

Eğitim fakültesine girdiğimde o, son sınıftaydı. DDKD'liydi ve hiçbir ilişkimiz olmadı. Ama görürdüm onu. İri yarı, yüksek sesle konuşan biriydi. 1982 Nisanında gözaltına alındığımda, DDKD-KİP grubuna yönelik genel operasyon vardı. Vedat Aydın o sırada beş noluda tutukluydu. Soruşturma kapsamında onu da getirmişlerdi. Bir gün onu kaldırıp, tokatlamaya başladılar. Yediği tokatlardan sendeleyince "vıy, vıy" diye bir ses çıkararak, bu sendeleyişini garipsediğini belli etti. Şaşırmıştım. Gözaltında arkadaşlara sorduğumda Vedat Aydın olduğunu söylediler.

Adana'dan Diyarbakır'a döndüğümde, dershanenin müdürü Latif ağabeyin akrabası olduğu için uğrardı. Orada tanıştık. İHD'nin Diyarbakır şubesinde aktifti. İHD'nin bürosu, *Adımlar* dergisinin bürosunun karşısındaydı. Bazen karşılıklı çay içme, sohbet etme amacıyla karşılıklı ziyaretler yapardık. Böylece dostluğumuz ilerledi. İHD yönetiminden ayrıldıktan sonra HEP'in il başkanı oldu. Bir gece gözaltına alındı. Bir hafta sonra işkence görmüş cesedi Maden yakınlarında bulundu. Diyarbakır'dan büyük bir konvoyla cenazeyi almaya gidildi. Diyarbakır'da da büyük bir kalabalık toplandı. Ben de yeni araba almıştım. Acemi şoför olmama rağmen, cenaze konvoyuyla Maden'e gittim. İstasyon meydanındaki büyük mitingden sonra eve döndüm. Mardinkapı'daki defin töreni için kalabalık mezarlığa doğru giderken, olaylar

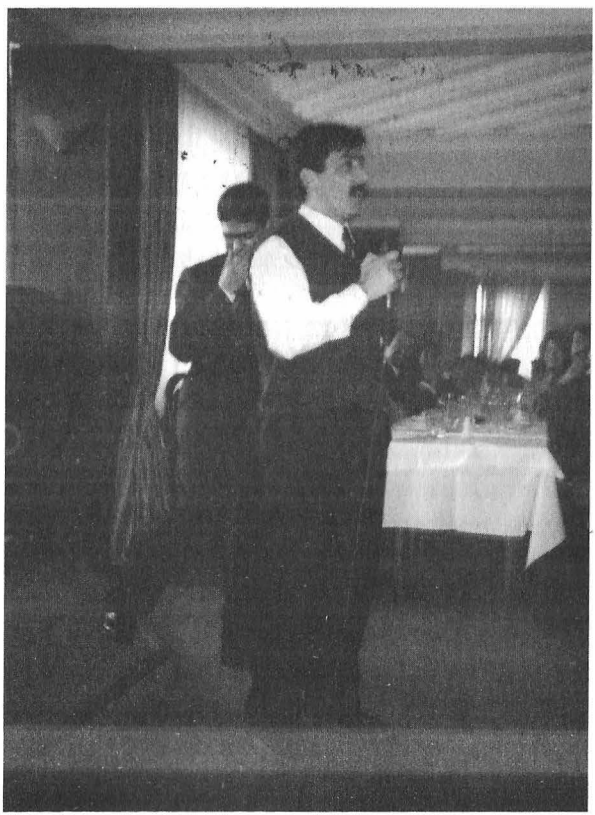
çıktı. Açılan ateşle iki kişi öldü. Onlarca kişi yaralandı. Her yere özel tim yerleştirilmişti. Anlatılanlardan öğrendiğim, surların içine giren kalabalığa onlar ateş açmıştı. Milletvekilleri dahil, hırpalanmayan yoktu. Panzerler kalabalığın üzerine sürülmüş ve birçok kişiyi böyle ezerek yaralamışlardı. Bu olay, bundan sonra Diyarbakır'ın neredeyse on yıl sürecek kötü ortamının da başlangıcı oldu. Gözaltına alınıp, işkenceyle öldürme, faili meçhul cinayetler, adam kaçırmalar, kalabalığa ateş açma veya satırlarla saldırmalar, Diyarbakır'ın rutini oldu. Kepenk kapatma eylemleri bir dönem bölgenin en sık başvurulan eylemleri arasındaydı. Dağda çıkan çatışmalar, PKK'nin önemli günleri, ülkenin herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir gelişme, kepenklerin kapatılmasına neden oluyordu. Bazen o kadar sık yapılırdı ki, esnafın ekonomik dengesi bozulurdu. Dershane de bundan etkilenirdi. Bizim etkilenmemiz çift yönlü olurdu. Yarı resmi bir kurum olduğumuzdan, kapatamazdık. Öğrencilerimizin önemli bir kısmı gelmezdi. Eylemi doğru bulduğu için gelmeyen olduğu gibi, gerginlikten ürkerek gelmeyenler de olurdu. Küçük bir öğrenci grubu da gelir, ders işlenmesini isterdi. Valilik, milli eğitim, polislerden oluşan bir heyet gelip, dershanenin açık olup olmadığını denetlerdi. Biz hazır bulunurduk. Gelen öğrencileri bir sınıfa toplar, bir öğretmeni de seçer, gönderirdik. İlk derslerden sonra öğrenciler de giderlerdi genellikle. Bir taraftan "kapatın," diğer yandan "neden öğrenci yok" baskısı altında kalırdık.

Öğrencilerimizin bir kısmı dağa gitti. Ölüm veya tutuklanma haberleri hep üzdü beni. Gencecik, tanıdığım, eğittiğim bu insanların hayatlarının baharında ölmeleri veya yaşamları boyunca unutamayacakları uygulamalara maruz kalmaları, hep içimi acıttı. Diyarbakır ve bölgenin bir kuşağı çözümlenemeyen ve sadece şiddet yönteminin kullanıldığı bir sorunla neredeyse yok olup gitti.

Diyarbakır sadece bunlarla mücadele etmedi. Aynı zamanda köyden göçle demografik yapısı da değişti. Köylerin boşaltılması veya koruculuk dayatmaları nedeniyle, köylerden kentlere göç yoğunlaştı. Çatışmalara taraf olmak istemeyenler de daha güvenlikli buldukları kentlere yığıldılar. Köyde bir düzeni olan bu insanlar, şehirde yaşama olanaklarını geliştiremediler. Kendi yaşam biçimlerini de kente dayattılar. Seyyar satıcılık, amelelik, vasıfsız işçilik veya kısa sürede öğrenilen işlere yöneldiler. Bu işgücü arzı ücretleri düşürdü. Hizmet kalitesini düşürdü. Plansız, alt yapısız bir kentsel büyümeyi getirdi. Sokakta çalışan ço-

cuk sayısında, hırsızlık, kapkaç gibi suçlarda bir patlama yarattı. Aynı zamanda kentin yerli ve yüksek gelire sahip nüfusu da, Diyarbakır'ı terk etmeye başladı. 1979 Ocağında geldiğim Diyarbakır'a göre 2005'te nüfus, neredeyse üç katına çıktı. Kent, daha kirli, bir kent köy oldu. Köylü muhafazakârlığı kendini daha fazla hissettirmeye başladı. Bölgedeki çatışmalar nedeniyle yatırım yapılmadığı, mafya kavramının ön plana çıktığı bir yer haline geldi. "Devlete bağlı" çevrelere olanaklar yağdırıldı. Bireysel silahlanmanın en yüksek olduğu kentlerden biri haline geldi Diyarbakır.

Zaten bölgede olağanüstü hal ilan edilmişti. Adı üstünde durum normal değildi. Bazen "düşük yoğunluklu" savaş, bazen "yoğun terörist faaliyet" olarak adlandırılan bu durum, bölgenin her türlü dengesini bozdu. Yaşam standartlarının düşmesine bağlı kentleşmeye, can güvenliği sorunundan ekonomik sıkıntılara kadar her şeyi etkileyen bu

Fatih Binbay öğrencilerine konuşma yaparken

gelişmeler, tüm ülkeyi etkiledi. Tabii ki en çok da, yaşadığımız bu bölgeyi. 1995 yazında Figen'in akademik bir çalışma için Trakya Üniversitesinin düzenlediği bir yaz okulundaki etkinliğe, ben de onunla gittim. Figen derslere katılırken ben de Edirne'yi geziyor ve Karaağaç'ta kaldığımız için, şehirden gerekli alışverişleri yapıyordum. Seyyar satıcılar Kürtçe konuşuyorlardı. Sohbet etmeye başladık. Batman'dan gelmişlerdi. Korucu olmayı kabul etmedikleri için köyleri boşatılmıştı. Göç dalgası, Türkiye'nin en batısını da vurmuştu. Edirne'deyken dershanedeki işlerin nasıl gittiğini sormak için aradığımda Gültekin:

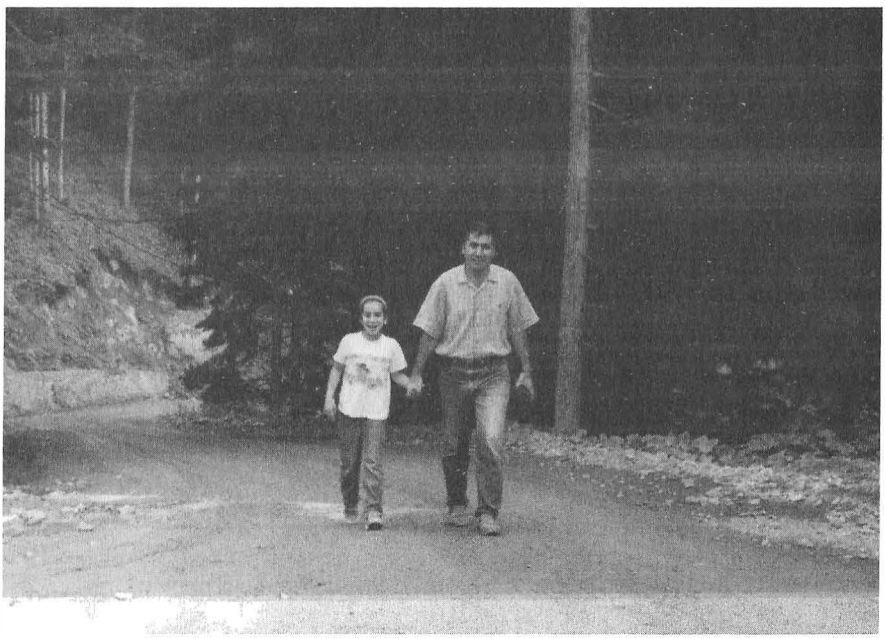
—"Edirne'de ne yapıyorsun?"

—"Ülkeye bir de böyle bakayım diye geldim."

—"Nasıl görünüyor?"

—"Durum yine boktan," cevabını verdim. Sonuçta aynı sorun doğudan batıya her tarafı etkilemişti.

Yaz tatillerinde sürekli dolaşarak tatil yapmayı alışkanlık edindim. Araba sahibi olduktan sonra, böyle geniş alanlı hareket etme özgürlük duygumu geliştiriyordu. Ancak gittiğimiz her yerde Diyarbakırlı oluşumuz anlaşılınca, "orada nasıl yaşıyorsunuz" sorusuna muhatap olu-

Fatih Binbay kızı Berfin Elif ile Zigana'da

yorduk. Hâlâ da bu soru sorulur. Bölgeyi, sorunları dilim döndüğünce anlatmaya çalışırım. Ama batıda durum nasıl görünüyor ve anlatılıyorsa, benim anlattıklarıma pek de inanılmıyordu. İşin kötü tarafı, resmi ağızdan anlatılanların dışında bir şeyler anlatmaya başlayınca, karşıdakilerin beni "PKK'lı" olarak kabul etmeleriydi. Üstelik sadece sağ eğilimliler değil. Bunun bir de ters karşılığı vardı. Diyarbakır'da da barışçı çözümlerden söz ettiğimde, "devlet yanlısı" muamelesi görürdüm. Olayları benim gibi değerlendiren birçok insanın karşılaştığı bir durumdu bu. Diyarbakır'da yaşam koşullarının sertliği ve yaşanan olayların şiddeti, batıda bölücülük korkusu ve askeri kayıplar, karşıt milliyetçilikleri güçlendirdi. Bu korkunun yarattığı bir olgu da araba plakalarına yansıdı. Bölgedeki birçok ilde, ilin plakası yerine, batıya gidildiğinde ters olaylarla karşılaşılmasından duyulan korkuyla, Ankara veya İstanbul'un plakaları alındı. Hâlâ Diyarbakır'daki otomobillerin çoğunda bu illerin plakaları var.

Bugün hâlâ çözüm getirilmeyen sorunlar ülkenin önünü tıkıyor ve bölgenin yaşam olanaklarını kısıtlıyor. Demokratikleşmenin, sorunların genel çözümü için zemin yaratacağına inanıyorum. Bunun dışındaki her yolun, yeni sorunlara yol açtığını geçen on beş yıllık acı deneyimlerle öğrendik.

Aslında ülkenin ve bölgenin yaşadığı sıkıntıların, yaşamımıza yansıması sayılmazsa, yaşamım, bu süre içinde belli bir düzene girdi. Olumlu şeyler de yaşadım. Her şeyden önce ekonomik durumum açtığımız dershaneyle birlikte düzeldi. Ailem dışında arkadaşlara da destek olabilecek düzenli bir gelire sahip oldum. Evlendim ve evliliğim iyi bir şekilde devam ediyor. Başlangıçta düşündüğüm gibi, "sürünmedik." Yapmaktan en çok hoşlandığım iki şeyi yapabilme olanağı buldum. Okumak ve gezmek, kitap satın almak için artık, bir şeylerden kısmak zorunda değilim. İsviçre, Fransa, İtalya ve Bulgaristan'a gittim. Türkiye'de gezmediğim yer hemen hemen kalmadı. Ama bütün bunların üzerine, ülkenin yaşadığı kâbusun gölgesi hep düştü. Mesela pasaport alırken, yargılandığım davaların hepsinden beraat kararlarını bulabilmek için, askeri ve sivil adliye arşivlerinde iki buçuk ay dolaşıp durdum. Sabıkasız olduğuma dair savcılık belgesini yeterli bulmadılar. Güçlükle pasaport alabildim.

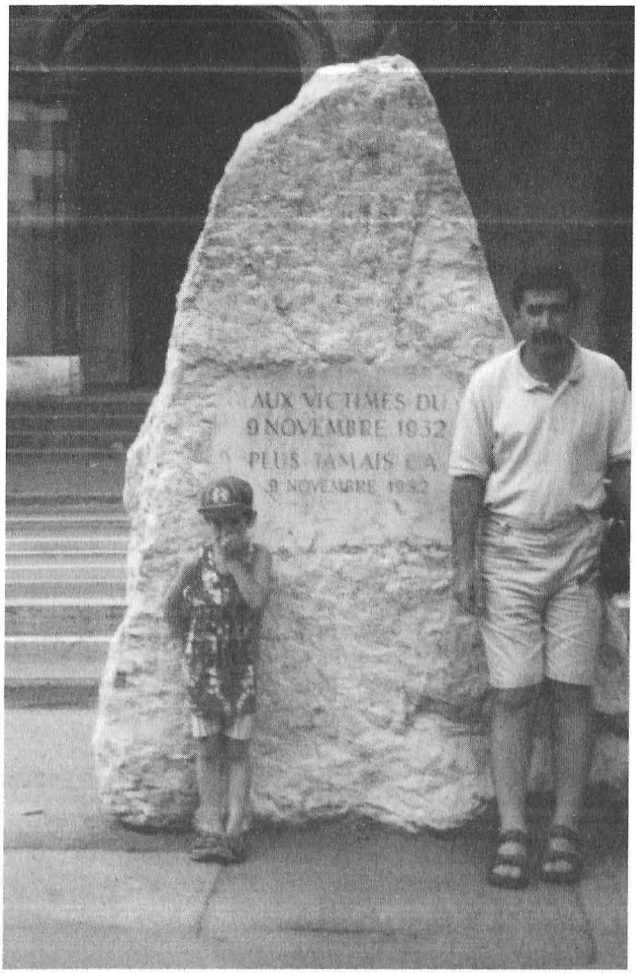
1995'te Yavuz ağabeyimin mülteci olarak yaşadığı İsviçre'ye ziyarete gittim. Geceleri sokağa çıkılamayan, gerginliğin en üst düzeyde ol-

duğu Diyarbakır'dan İsviçre'ye gittiğimde, demokrasi şoku yaşadım. Ülkede yaşadığımız sıkıntıyı, o zaman daha iyi anladım. Yaşama standardımızın düşüklüğü, korkularımız, ikinci sınıf insan olduğumuzu düşündürmüştü. İsviçreliler arasında, büyük zenginlik farkı olmazsa, sosyalist diyecektim, kapitalizmin kâbesi olan bu ülkeye.

1996'da gittiğim Bulgaristan ise, bir hayal kırıklığıydı benim için. Sosyalist sistem yeni çökmüştü. Yıllarca başka sol gruplarla "sosyalisttir, yok revizyonisttir, yok Sovyetlerin arka bahçesidir" diyerek, çok tartışmıştık. Ben "sosyalisttir" diyen gruptaydım. Bu nedenle kavga ettiğim de olmuştur. Şehirlerin alt yapı sorunları yoktu. Düzgün ve bakımlıydı. Ama teknolojide çok geriydiler. Asker ve polisten de çok korkuyorlardı. Halka, sosyalizmi anlatma ve benimsetmekte eksik kalmışlardı. Sohbetlerden anladığım kadarıyla da Komünist Parti çevresinde bir çıkar grubu oluşmuş, bir çeşit devlet kapitalizmine dönüşmüştü, sosyalist uygulamalar. Bu gezide beni en çok üzen olay da, hatıra para topladığımda, Dimitrov'un resimlerinin bulunduğu paraların tedavülden kaldırılmış olduğunu öğrenmem oldu. Bunun nedenini sorduğum üniversitedeki görevlinin, alçak sesle Böyle şeyleri sormamam gerekti-

Fatih Binbay İsviçre'de kızı ve Yavuz abisinin çocuklarıyla

Fatih Binbay kızı Berfin Elif'le İsviçre'de İşçi Anıtı önünde

ğini belirtmesi, halkın sistem değişikliğini çabuk benimsediğinin açık bir göstergesiydi.

Türkiye'de gezerken en çok beğendiğim yer doğu Karadeniz oldu. Dağları, yaylaları, yeşilliği ve renkli insanlarıyla beni büyüledi. Hele Artvin ve Rize'nin iç kesimleri, farklı kültürleri ve dilleriyle, yayla ve orman alanlarıyla bir benzerinin olmadığını düşündüğüm yerler oldu. Bu kadar gezmek ve farklı insanlarla tanışmak, dünyaya bakış açımı, okumak kadar genişletti.

BERFİN ELİF

1991'de bir kızım oldu. Hayatımın en güzel şeyi baba olmak. Doğumu da, onu büyütmek de. Onunla ilgilenmek de hep mutluluk verdi bana. Çocukları oldum olası severim. Kızım olduktan sonra bu sevgim daha da arttı. Buna rağmen, ülkedeki gelişmeler, "böyle bir dünyaya başka çocuk gerekmez" düşüncesiyle ikinci bir çocuğum olmasını istemedim. "Adını ne koyacağız" diye düşünürken daha Batman'da sanat okulunda okurken, hocamızın kızının adını duyduğumda, "kızım olursa adını Berfin koyacağım" dediğim aklıma geldi. Yetmişli yıllarda Kürtçe isimler yaygın değildi. Berfin adı enteresan gelmişti. Elif ismini de Karacaoğlan türkülerinden severdim. İkisini birleştirip, isim sorununu çözdüm. Ama doksanlı yıllarda Kürtçe isim yasağı konmuştu. Sadece Kürtçe isimler değil, Deniz, Nazım. Mahir gibi isimler de gizli bir genelgeyle nüfus müdürlüklerine bildirilerek yasaklanmıştı. Nüfus müdürlüğüne gittiğimde büyük bir kalabalık vardı. Sıra bir türlü gelmiyor. Tanıdığı olan bankoya yanaşıp, işini hallediyordu. Sinirlenip, bağırıp çağırmaya başladım. Müdür geldi ve evraklarımı ilgili memura verip, odasında beklememi istedi. Ben de gayet sinirli bir şekilde söyleneni yaptım. Nüfus cüzdanı hazırlanıp, mühür ve imza için müdüre getirildi. Adam bakmadan imzaladı. Kimliği bana uzatırken:

—"Ama burada Berfin yazıyor beyefendi," dedi.

—"Sen söylemesen kimse bilmiyor," diyerek hemen kimliği elinden aldım. Gülümsedim. Müdür de başını sallayarak gülümsedi. Teşekkür ederek çıktım. Sonraki yıllarda bu isim yasağı gevşedi. Zaman zaman ortam gerilince veya işgüzar bir görevli çıktığında, bu isim konusu yine gündeme gelir ve ortam gerilir.

Baba olduktan sonra, adil, eşit bir düzenin ne kadar çok gerekli olduğunu, daha iyi anladım. İnançlarımın doğruluğunun, bunun için mücadele edilmesi sorumluluğunun altını, kafamda ve yüreğimde bir kez daha çizdim.

İSTİFA

Bu ülkede beraat etmek para etmiyor. Önemli olan, polisteki fişindir. 2000 yılında Diyarbakır valisinin emriyle, Diyarbakır'daki dershaneler-

de çalışan yirmi kadar öğretmene, "çalışmasında sakınca vardır" gerekçesiyle, milli eğitim müdürlüğü aracılığıyla bir yazı çıkarıldı. Gönderilen yazıda "adı geçen öğretmenlerin" istifası istenmekteydi. Hukuk dışı bir karardı. İdare mahkemesinde dava açılınca yürütmeyi durdurma kararı alacağımızı biliyorlardı. Buna rağmen bu uygulamanın üzerinde durdular. Allahtan dershane sahipleri öğretmenlerine sahip çıktılar. Büyük mağduriyetler oluşmadı. İstifa ettik. Sonra hemen dava açtık. Yürütme durduruldu. Bu dava iki buçuk yılda sonuçlandı. Düşünüyorum da yargılanan birçok insan, devlet kurumlarında çalışırken, özel sektörde çalışan bu insanlara yönelik hukuk dışı uygulamanın, hiçbir mantığını bulamıyorum. Sonuçta yine mahkeme kararıyla döneceğimizi bilmelerine rağmen bunu yapmaları, bizi huzursuz etmekten başka bir amaca yönelik olamazdı.

TABELA

2002 Ekiminde bir gün işe giderken, Diyarbakır'ın merkezi sayılabilecek Ofis kavşağında, apartmanlardan birinde kırmızı zemin üzerine sarı yazıyla "TKP" tabelası gördüm. Önce inanamadım. Yeşil ışık yandı, arabamı sürdüm. Dayanamayıp, ilerden geri döndüm. Tabelaya yine baktım. "TKP Türkiye Komünist Partisi Diyarbakır İl Başkanlığı" yazıyordu. Fazla inceleyemeden, derse geç kalmamak için oradan uzaklaştım. Öğle arasında ilk işim, gidip tekrar tabelaya bakmak oldu. Tabeladaki isim tamam da, amblemde farklılık vardı. Orak-çekiç yerine, çark-çekiç çizilmişti. Beşinci katta olması ve zamanımın sınırlı olması nedeniyle parti binasına girmedim. Akşam olunca görüştüğüm arkadaşlara, tabeladan söz ettim. "Herhalde bizimkiler değildir. Öyle olsaydı haberimiz olurdu" dediler.

Dershanenin tatil günü pazartesiydi. O gün gidip, partidekilerle tanışmaya karar verdim. Pazar günü partinin bulunduğu binanın önünden geçerken birkaç genç, bağırarak, sloganlarla, "Komünist" gazetesini satıyorlardı. Bir gazete aldım. Tam sohbet etmeye başlayacakken, bir polis ekibi gelip, onlara müdahale etti. Gazete satışını engelledi. Elimdeki gazeteye baktı. "Sen de mi satıyorsun?" diye sordu. "Hayır, alıyorum. Gençlere parasını ödeyemedim," diyerek parayı uzattım, almadılar. Pazartesi günü partiye gittim. Altı, yedi genç bir masanın etrafına oturmuşlardı. Selam verip, oturdum. Beni şüphe ve tedirginlik

dolu bakışlarla süzmeye başladılar. Konuşmuyorlardı. Sohbetlerini de yarıda bırakmışlardı. Söze ben girdim:

—"Geçenlerde tabelanızı gördüm. İlgimi çekti. Dün de gazetenizi aldım, okudum. Yazarlarını ve partili olarak bahsedilenlerden hiçbirini tanımıyorum. Bana kendinizi tanıtır mısınız," dedim.

—"TKP'yiz işte. İsterseniz size yayın organlarımızı ve seçim bildirgemizi verelim. Bizi öyle tanıyın," dediler.

Konuşmaya niyetleri yoktu. Yöneticilerinin olup olmadığını sordum, "yok" dediler. Bana güvenmemişlerdi. Biri gidip, "*Komünist*" gazetesinin eski sayılarını ve bir miktar doküman getirdi. Ben de ederinin üzerinde bir para vermek istedim, kabul etmediler.

—"Öyleyse ben, yarın iş çıkışında uğrayayım, belki yöneticilerinizden biriyle tanışırım," deyip kalktım.

Ertesi gün dersim bitince partiye uğradım. Bu defa otuz kişiye yakın bir grup, orta yaşlı birinin anlattıklarını dinliyordu. İçeriye girince sustular. Bir gün önce bana doküman veren genç:

—"Dün gelen adam bu," diyerek beni gruba tanıttı. Bir gün önceki ziyaretim hakkında konuştuklarını ve bana güvenmediklerini anladım. Gülerek:

—"Benim adım 'bu adam' değil, Fatih Binbay. Komünistim. TKP isimli bir partiye de yirmi bir yıl önce üye oldum. Bu nedenle cezaevinde yattım, işkence gördüm. Şimdi bu isimli partiyi kimlerin kurduğunu merak ediyorum. Gelişimin nedeni bu."

Açıklamam onları rahatlattı. Sohbet etmeye başladık. Partinin bizim geçmişte üye olduğumuz parti ile doğrudan bir bağı yoktu. Genel başkanları Aydemir Güler ve genel sekreterleri Necmettin Salaz'ın adını daha önce hiç duymamıştım. Zaten sadece TKP'nin değil, bütün sol geçmişin bugünkü yansıması olduklarını söylüyorlardı. Diğer sol partilerin devrimci çizgiden uzaklaştıklarını belirterek, gerçek komünist politikayı kendilerinin temsil ettiğini özellikle belirtiyorlardı. Bu sohbetten yeni bir sol fraksiyonun doğduğunu anladım. Ama yine de isim bana çekici geliyordu.

3 Kasım seçimleri yaklaşıyordu. "Onlara oy vereceğimi, çevremi de buna ikna edeceğimi" belirttim. Ancak, bütün bir sohbet boyunca çeşitli sorunlar hakkında konuştuğumuzda, görüş ve düşüncelerimiz birbirini tutmuyordu. Bir defa, demokratikleşmenin önemi konusunda anlaşamıyorduk. Yirmi, yirmi beş yıl önceki gibi "burjuva demokrasisi

aldatmacadır" diyerek, demokratikleşmenin önemini yadsıyorlardı. Devrimin bir an önce gerçekleştirilmesi dışında çözüm olmadığında ısrar ediyorlardı. Diğer sol partileri en az sağ partiler kadar eleştiriyorlardı ki, en fazla buna karşı çıkıyordum. Zaten çok az olan sol seçmenin oylarının da bölünmesini önemsemiyorlardı. Anlaşamadığımız bir konu da çeşitli alanlardaki hak arama eylemlerini "devrimci dalganın yükselmesi" olarak değerlendirmeleriydi. Yani neredeyse, kendimi 1979'da eğitim fakültesinin kantininde yaptığımız bir tartışmadaymışız gibi hissettim. İki saat süren sohbetimiz boyunca ben, geçmişten edindiğim deneyimlerle solun fraksiyon anlayışından kurtulması, ülkenin demokratikleşmesi için mücadele edilmesi, devrimin stratejik hedef olarak kalması, ama, yakın dönem gelişmelerine göre politikaların geliştirilmesi gerekliliğinden söz ettim. Sanırım onların üzerinde etkili olamadım. Beni devrimcilikten yılmış bir pasifist olarak algıladılar. Partiden ayrılmadan, bir gün önce aldığım dokümanlar için fazladan para bıraktım. Kabul etmek istemediler. "Seçim çalışmasına katkı olur" deyince, kabul ettiler. Hâlâ oy verip, vermeyeceğimi sordular bana.

—"Ölmeden TKP adına oy kullanmak istiyorum. Elbette vereceğim," dedim.

—"Sadece adı için mi oy vereceksiniz," deyince:

—"O bile benim için yeterlidir," dedim.

Daha önceki seçimlerde HEP, DEP, HADEP, DEHAP gibi birbirinin devamı olan partilere oy vermiştim. Bölgenin içinde bulunduğu koşullara dikkat çekmek ve yapılanları protesto etmenin bir yoluydu bu. Bu partilerle de görüşlerim uyuşmuyordu. Yine de bölge halkının çözüm isteğine bir çeşit destek vermekti, oyları bu şekilde kullanmak. 3 Kasım seçimlerinde ilk kez farklı bir partiye oy verdim. Hatta ulaşabildiğim herkesin TKP'ye oy vermesini istedim. Seçimlerde Diyarbakır'da TKP'ye 641 oy çıktı. Bu oylarda katkımın olduğunu düşünüyorum.

1848 İHTİLALLERİ

Öğretmenlik hayatımda birçok ilginç olay yaşadım. Ders anlatırken kendi siyasi görüşlerimizi yansıtmamaya özen gösterirdik. Bu, özellikle tarih dersi için özel bir önem taşırdı. Öğrenciler sınava hazırlanmak için geliyorlardı. Biz de buna uygun davranıyorduk. Sınavda çıkan so-

ruların formatına göre ders anlatıyorduk. Ama yine de tavırlarımız, vurgularımız, jest ve mimiklerimiz, görüşlerimizi yansıtıyordu. Özellikle Fransız İhtilal Beyannamesinin veya 1830–1848 ihtilallerini anlatırken, bu durum daha fazla belli olurdu. Zaten ders dışında öğrenciler, sohbet etmek için uğrarlar, serbestçe konuşurduk. Eğilimlerimizi bilirlerdi.

Bir gün derste 1848 ihtilallerini anlatırken, öğrencilerin sorularıyla da duygulanıp, sınav formatının dışına çıktım. İhtilaller hakkında okuduklarımı, hikayeleri, işçi sınıfının o zamanki durumunu, uluslararası işçi birliğini, manifestoyu ve Marks'ın adını vermeden, onun hüküm giyen işçilere yazdığı mektubu anlatmaya başladım. Öğrenciler de ilgiyle dinliyorlardı. Orta sıralarda oturan bir öğrenci yanındakine:

—"Allahıma, hoca artık, bize yasakladığı propagandayı yapıyor. Kendi görüşlerini anlatıyor," dedi. Alçak sesle söylemesine rağmen, duydum. Hemen toparladım ve konunun sınava yansıma biçimini anlatmaya başladım. Teneffüste birkaç öğrenci gelip:

—"Hocam, iyi kıvırdınız," dediler.

—"Hayır, sınavda çıkar," deyip geçiştirdim.

O yılki sınavda büyük bir tesadüfle, 1848 ihtilallerinin hangi siyasi akımı yaygınlaştırdığının sorulduğu bir soru çıktı. O sınıftan sınav sonrası dershaneye gelen öğrenciler, "soru yakaladığımı" söyleyip, takdirlerini bildirdiler. İyi tesadüftü doğrusu.

Öğrencilerle beraber olmak, benim için daima bir keyif olmuştur. Sınavdan, hayattan, bazen politikadan sohbet ederiz. Öğretmenliğin en güzel yanı, gençlikle beraber olmanın yarattığı ortamla "yenilikleri anlamak, bir genç gibi düşünebilmektir" diye düşünüyorum. 1990'lı yıllarda koşulların Diyarbakır'ın üzerine bir kâbus gibi çöktüğü yıllardı. Faili meçhul cinayetler, çatışmalar, baskılar, umutsuzluğu körüklüyordu. Gençler dağa çıkmayı, koşulları bu şekilde değiştirmeyi, yaygın olarak düşünüyorlardı. Gençliğin verdiği heyecan, fedakârlık, konuşmalarına yansıyordu. Aşağılanmayı, itilip kakılmayı kabul etmiyorlardı. Onlara insan haklarını, demokrasinin gerekliliğini, mücadelenin kısa erimli olmadığını ve şiddetin siyasette bir yöntem olmaması gerektiğini anlatırdım. Kendilerinden yaşlı, deneyimli biri olarak dinlerlerdi beni. Ama, "şiddetin siyasetin bir yöntemi olmaması" konusunda pek anlaşamazdık. Hatta bazıları "şiddeti, bizim kuşağın yeterince kullanmadığı için başarısız olduğunu" belirtirdi. Hayatının birçok alanında şid-

deti yaşayan, tanık olan bu gençler için, benim söylediklerim tam karşılığını bulmazdı, inandırıcı gelmezdi. Birçok öğrencim, o koşullar içinde yitip, gitti.

Sözel dershanesi, eşit ağırlık ve sözel alanlarında öğrencileri sınava hazırlardı. O nedenle öğrencilerimizden avukat ve öğretmen olanların sayısı çoktur. Binlerce öğrencim oldu. Diyarbakır'da gittiğim her yerde onlarla karşılaşırım. Bana gösterdikleri ilgi, onlara "öğretmenlik" yapabildiğimi kanıtlar bana. Mutlu olurum. İçlerinde avukatlığını yapanlar da var, öğretmen olup, iş arkadaşlığı yapanlar da. Ortaklarımın da aynı yaklaşıma sahip olması, dershanemizde çok sayıda yoksul öğrencinin ücretsiz eğitim almasını sağladı. Bunlardan üniversite kazanan olunca, ayrıca mutluluk duyardım. "Bir insanı kurtarmak, bir dünyayı kurtarmaktır" sözünü hatırlatırdı bu bana. Köy boşaltmaları ve çatışma ortamının yoksullaştırdığı Diyarbakır'da bu durumda olan o kadar çok öğrenci vardı ki, hepsine ulaşabilmek mümkün değildi. Bu durum benim için hep üzüntü kaynağı olmuştur. Kayıt döneminde bu şekilde gelen taleplerin bir kısmını geri çevirmek, dershanedeki arkadaşların da en zor işlerinden biri olurdu. Her şeyiyle hayatımda önemli bir yere sahip olan Sözel Dershanesi, sınav sisteminde yapılan değişikliklerden olumsuz bir şekilde etkilendi. Arkadaşlar arasındaki uyum bozuldu. Bu nedenle dershanemizi, başka bir dershaneyle birleştirdik. Bunu bir türlü hazmedemedim. Sanki bir işyeri değil de bir örgüt gibiydi benim için. Üç yıl yeni dershanede çalıştıktan sonra, ortaklıktan ayrılıp, başka bir dershaneye öğretmen olarak geçiş yaptım. Zor dönemleri yaşadığımız yıllara denk gelmesine rağmen, Sözel Dershanesi, hayatımın en güzel anılarından biri oldu.

bölüm 18

AĞIRLAMA, TANIŞMA

Diyarbakır'da son yıllarda düzenlenen etkinliklere katılmak üzere çok sayıda aydın, siyasetçi, yazar gelmeye başladı. 2004 yılındaki etkinliklere belediyenin davetlisi olarak Vedat Türkali de geldi. Yazdığı kitapların hepsini okumuştum. Ama "*Güven*"i okuduktan sonra, hayranlığım daha da artmıştı. TKP'nin canlı tarihiydi. Yazdıklarıyla bir bakıma, geçmişine tanıklık ediyordu. Doktor, ben, Nevzat ve Coşkun onu, kaldığı otelde ziyaret ettik. Bir saate yakın sohbet ettik. Biz *Güven*'de yazdıklarını soruyorduk, o yeni romanı *Kayıp Romanlar* için bir bakıma bilgi topluyordu. Romanı okuyunca, bu görüşmenin yeniden kurgulanarak, yazıldığını gördüm. Yorgunluğu nedeniyle erken ayrıldık. Ertesi akşam için sözleştik. Diyarbakır'daki arkadaşlarla zaten yemeklerde bir araya gelip, sazlı sözlü toplanırdık. Vedat Türkali'yi de böyle bir ortamda ağırlamaya karar verdik. Eşlerimiz ve çocuklarımızın da katılacağı bir toplantı olarak düşündük. Çocuklarımız yemeklerini yiyip, fotoğraf çektirdikten ve bizden daha yaşlı bir komünistle tanışıp gittiler. Sohbete başladık. Benim en fazla merak ettiğim, İsmail Bilen'e karşı olumsuz tutumuydu. Fakat bütün ısrarıma rağmen, gizlilik koşullarının yarattığı alışkanlıkla, pek açık konuşmadı. Bu durum bizde de vardı. Bu kitabı yazarken, fotoğraflarıma baktım. Geçmişe ait arkadaşlarla çekilmiş, hiç fotoğrafım yoktu. Vedat Türkali bize eskilerden ve yeni yazacağı kitaptan söz etti. O yaşına rağmen projelerden söz edince, yanında oturan Coşkun:

—"Adama bak, bu yaşında projelerden söz ediyor. Biz neredeyse hayattan vazgeçeceğiz" diye, şaşkınlığını ve hayranlığını belirtti.

Aynı restorana Mıgırdıç Margosyan, Ragıp Zarakolu, Sunay Akın gibi yazarlar ve şairler de gelmişti. Vedat Türkali'ye:

—"Seninkileri buldun," diye takılıyorlardı. Margosyan'ın bütün kitaplarını okumuştum. Tanışmak istiyordum. Onları bizim masaya davet ettim.

—"E, komünistlerle sohbet iyi olur," deyip, hiç nazlanmadan Ragıp Zarakolu ve oğluyla gelip, misafirimiz oldular. Vedat Türkali ile ortak tanıdıklarından, anılardan söz edip, birbirine takılmaya başladılar. Margosyan, beklediğimden de keyifli, hoş bir insandı. Vedat Türkali'yle konuşmalarından bende, onun da solla, hatta bizim partiyle ilişkisi varmış izlenimi uyandı. Gerçi bu yönde açıkça söylenen bir şey olmadı. Kitaplarındaki "Gâvur Mahallesi" üzerine konuştuk. Kırklı, ellili yıllarda bile Diyarbakır'da Hıristiyanların oluşturduğu bir topluluk varmış. Benim Diyarbakır'a geldiğim 1979'dan bu yana öyle bir topluluğa rastlamadım. Geçen sürede Diyarbakır'ın bir renginin nasıl solduğunu anladım. Müslümanlarla ilişkilerini, anılarını bir fıkra tadında anlattı. Onlarla geçirdiğimiz bu gece, hepimiz için gerçekten güzel bir gece olmuştu.

Failleri belli olsa da, faili meçhul bir cinayetle katledilen Kürt bilgesi Musa Anter'in 2005'teki ölüm yıldönümündeki anma etkinliklerine Veysi Sarısözen de davet edilmişti. Adını daha önce duymuştum. TKP'nin son merkez komitesindeki yöneticilerden ve yurtdışından dönenlerden biriydi. TBKP'nin dağılmasından sonraki süreçte kurulan SDP'nin kurucularından biri olmuştu. *Yeni Gündem* gazetesine de yazı yazıyordu. Bu özellikleriyle de tanıyordum onu. Doktor'un haber vermesiyle ders çıkışında Bağlar Belediyesinin konferans salonundaki panele gittim. Orhan Miroğlu, Veysi Sarısözen, İHD Diyarbakır Şube Başkanı Selahattin Demirtaş, *Gündem* gazetesinin yazı işleri müdürü İrfan Uçar ve Canip Yıldırım, konuşmacı olarak katılmışlardı. Katılım, beklediğimden azdı. Gerçi öğleden önceki etkinliklere kalabalık gruplar katılmıştı. Şehre uzak bir yerdeki panel, iyi duyurulmadığından olacak, iki yüz, iki yüz elli kişilik bir topluluk vardı. Diyarbakır'da DEHAP destekli toplantılara katılımı düşündüğümde, sayı az gelmişti bana. Panel sürerken Doktor'a sağlık ocağına gitmesi gerektiğini bildiren bir çağrı geldi. Ben ve Hüsnü ağabey, paneli izledik. Musa Anter'i anlatan konuşmalar yapıldı. Tabi, bölgenin o süreç içinde yaşadıkları da. İHD başkanı faili meçhul cinayetlerin üzerinde durdu. En duygusal konuşmayı seksen yaşını aşmış Canip Yıldırım yaptı. Anıları ilginçti. İnancı ise etkileyiciydi. Çıkışta onunla sohbet ettik. Arap ve komünist

özelliklerin yan yana gelmesinin güzelliğinden söz etti. Birkaç anısını anlattı. Çok sevmiştim, yeni tanıdığım bu insanı.

Panelde Veysi Sarısözen'in konuşmasını dikkatle dinledim. Çok etkileyici bir konuşmaydı. Ajitasyonu iyi bildiği belli oluyordu. "Türk devrimcilerin Kürt kardeşleriyle dayanışmasını" özellikle vurguladı. "Türklerin kurtuluşunun da Kürtlerin mücadelesine bağlı olduğunu" belirtti. "Kürtlerin müttefik bulmak yerine, birbirleriyle dayanışmalarının önemli olduğundan" söz etti. Hatta "Irak'taki Kürtlerin kurtuluşlarının ABD'den değil, bu dayanışmadan geçeceğini" üstüne basa basa belirtti. Hitabet gücünün de etkisiyle bu konuşma, sık sık alkışlandı. Dinlerken geçmişte bunların TKP tarafından hiç vurgulanmadığını düşündüm. Demek ki geçen süre içerisinde, merkez komitede yer alanların düşünceleri değişmişti! SDP'ye ait hiçbir yayın organı okumamıştım. Bu görüşleri savunup, savunmadıklarını bilmiyorum. Konuşma bana gerçekçi gelmemişti. Ancak fikirlerin sunuluş biçiminin iyi olduğunu söylemeliyim. Konuşmalar bittiğinde Doktor daha dönmemişti. Veysi Sarısözen'in yanına gidip:

—"Hoş geldiniz. Ben Diyarbakır TKP'den Fatih," diyerek elimi uzattım. Hüsnü ağabeyi tanıştırdım. Meyve suyu ve pastanın ikram edildiği masalardan birine geçip, sohbet etmeye başladık. Yanımıza *Welat* gazetesinin muhabirlerinden adını hatırlayamadığım biri geldi. Irak'taki Kürt oluşumu ve Türkiye'ye etkileri konusunda tartışmaya başladık. Görüşlerimiz uyuşmadı. Özellikle de çok sesli toplum konusunda. "Ulusal sorunların tek güç olarak çözülebileceği" görüşünde ısrar etti. Ben de "tek sesin olduğu yerde, mutlaka korku ve olumsuzluk vardır" görüşünü savundum. Sonuçsuz kalacağını anladığım için de tartışmayı uzatmadım. İHD başkanı avukat Selahattin Demirtaş, derslanede öğrencim olmuştu. Geldi, bir süre sohbet ettik. Bana gösterdiği övgü dolu yakınlık, ortamı yumuşattı. Benle tartışan genç de tavrını değiştirdi. Bu arada Doktor da geldi. Çıkıp bir yerde oturup, sohbet etmeyi önerdi. Etkinliği düzenleyenlerin itirazına rağmen, "biz kendi arkadaşlarımızı ağırlarız" dedik. Bağlar Belediye Başkanı "komünistler nereye götürecek, en fazla cezaevini gösterir" deyince, ben de "orası her şeyin başlangıcıdır" dedim. Güldük ve ayrıldık.

Veysi Sarısözen'le beraber İrfan Uçar ve üç kişi daha geldi bizimle. Turistik otelin restoranına gittik. Bir süre sonra Mehdi Zana, yanında daha önceden de tanıdığım birkaç arkadaşıyla restorana geldi. Masaya

davet ettim. Misafirleri olduğunu söyleyerek, teşekkür etti. Misafirleri gelince baktım ki, Canip Yıldırım ve yanında ona eşlik edenler. Bu defa Canip Yıldırım'a bizimle oturması için ısrar ettim. Yakınlık gösterince, Mehdi Zana:

—"Bu komünistlerle yakın oturmayalım, bizi kandırırlar," diye şakalaşmaya başladı. Canip ağabey:

—"Bu hem Arap'tır, hem komünisttir, zarar gelmez," dedi. İki masa arasındaki şakalaşma, gece boyunca devam etti.

Veysi Sarısözen'le partinin son dönemleri hakkında konuşmak istiyordum. Niyetimi söyleyince:

—"Hemen şimdi sor, yoksa iki kadeh bir şey içince ciddi konuları değil de, komik anılardan söz etmeyi seviyorum," dedi. Partinin son dönemleri hakkında birkaç soru sorabildim. Son merkez komitesinin seçilmesi, partinin kendini feshedip, TİP'le TBKP'yi oluşturma sürecinden söz etti. Bilgiler bölük pörçük olduğu için, istediğim bütünlüklü, sağlam, ilk elden bilgileri alamadım. Belediyenin düzenlediği bir futbol turnuvasının ödüllerinden birini verecekti. "Gelince devam ederiz" dedi. Doktor ve İrfan Uçar'la ödül törenine gitti.

Ben ve Hüsnü ağabey, diğer üç arkadaşla masada sohbet etmeye başladık. Vedat isimli arkadaşla birkaç yerde karşılaşmıştık. Daha çok onunla, yarı tartışma niteliği taşıyan, bir saatlik sohbet yaptık. Ağırlıklı olarak da benim durumumda olanların neden DEHAP'a üye olmadığını, Leyla Zana, Hatip Dicle ve Orhan Doğan'ın öncülüğünü yaptığı yeni oluşumda yer alıp, almayacağımız konusunda konuştuk. Aynı sorunlarla ama farklı şekillerde mücadele ettiğimi, bu örgütlenmelerde görüşlerimi yansıtabilmemin pek mümkün olmadığını, bu nedenle yer almayacağımı belirttim. Panel sonrasındaki "tek sesli," "çok sesli" örgütlenme tartışmasına yeniden başladık. Bu arada Veysi Sarısözen'i soran iki kişi geldi. Biri doktordu ve Diyarbakır'a yeni gelmişti. Bayan olanı belediyenin etkinliklerinde yer alan ve konuklara yardımcı olan biriydi. Onlara:

—"Veysi beyi geçmişten mi tanıyorsunuz," diye sordum.

—"Hayır, konuğumuz olduğu için tanıyoruz," diye cevap verdiler.

—"Artık bizim konuğumuz. Şahsen olmasa da yıllardır tanıyoruz," dedim.

—"Ha, eski komünistler. Birbirinize çok bağlısınız," dedi.

—"Evet, siz onları davet edin, biz ağırlarız," cevabını verdim.

—"Daha önce de Vedat Bey geldiğinde de buradaki arkadaşlarıyla görüşeceği için çok heyecanlıydı," dedi.

—"Biz de öyleydik. Onu da biz ağırlamıştık. Yazar özelliği bir yana, hayatımda tanıdığım en yaşlı komünisttir," dedim. Vedat Türkali'nin bizi heyecanla beklediğini duymak beni çok sevindirmişti. Hiç tanışmamış insanların yoldaşlık duygusuyla birbirine yakınlık duyması mutluluk vericiydi benim için.

Sohbet böyle devam ederken, Veysi Sarısözen ve Doktor da geldiler. Bu defa daha çok, anılarla süslenmiş bir sohbet yapıldı. Ben adını duyduğum eski komünistleri soruyordum. Sadece Şoför İdris'i tanımıştım. Reşat Fuat Baraner, Rasih Nuri İleri, Boz Mehmet, Bilal Şen, İsmail Bilen, Aram Pehlivanyan, Mihri Belli'yi sordum. Hemen hepsini tanıyordu. Yakınlarında bulunmuştu. Yaşayanlarla görüşüyordu. İstanbul'a gidersem vakit ayırıp, onlarla tanıştırmaya söz verdi. Birçok ilginç anı anlattı. Çoğu komikti. Hele Bulgaristan'da bir toplantıdan sonra verilen madalyalarla ilgili anısına çok güldüm. Ben de cezaevi anılarından söz ettim. İrfan Uçar:

—"Sen bizimkileri, ben de sizinkileri yazalım," dedi.

—"Yok, herkes kendi adamını yazsın," dedim. Uçağın kalkma saatine doğru, onları havaalanına bıraktım. Her ne kadar bugün, aynı şekilde düşünmüyorsak da, geçmişte var olan yoldaşlık bağımız, birbirimize yakınlık duymamızı, güzel bir sohbet yapmamızı sağlamıştı. Hem Vedat Türkali, hem de Veysi Sarısözen'le yaptığımız sohbetlerdeki Kürt sorunu vurgusu dikkatimi çekmişti. 1950'lerde ve 1980 öncesi yayınlarımızda, bu kadar kesin bir vurgu yoktu. Bunu sorduğumda "Sovyetler Birliği ekseninde bir politika izlememizin ve politika belirlerken, yurtdışı örgütlenmesinin etkili olduğunu, yurt gerçeğinin iyi değerlendirilemediğini" belirttiler. Geçmişte parti yayınlarında Kürt sorununa yeterince değinilmediği gerekçesiyle doğu kökenli gruplarla suçlamalara, hırlaşmaya varan tartışmalar yapardık. Onları hatırladığımda, üzüldüm. Parti dağılıp, tarihteki yerini aldıktan sonra, böyle açıklamaların gelmesi, parti açısından talihsizlik oldu. Belki de Kürt sorunu, son yılların en öne çıkan sorunu olması nedeniyle eski parti üyeleri, farklı düşünmeye başladı. Ama en üst düzeyde yöneticilik yapmış kişilerin durumu böyle açıklaması, bana pek doğru gelmedi. Bizim bölgeden yıllarca yansıttığımız görüşler, demek ki partide yeterince değerlendirilmemiş.

bölüm 19

8 OCAK 2005: ANMA VE GÖRÜŞME

8 Ocak 2003'te THY'nin Diyarbakır seferini yapan uçağı düştü. Yetmiş dokuz kişi hayatını kaybetti. İçlerinde Şemsi Araç da vardı. Şemsi Diyarbakır Fen Fakültesinde okurken İGD'li oldu. Daha sonra da TKP'li. Sıkıyönetim koşullarında yaptığımız İGD kongresinde başkan seçildi. Aynı yönetim kurulunda çalıştık. Bir süre aynı öğrenci evinde kalmıştık. Güleç yüzlü, yumuşak huylu, inançlı bir arkadaştı. 1980'de tutuklandı. Sekiz yıl ceza aldı. Beraberinde kimsenin tutuklanmaması direndiğinin kanıtıdır. Babası Diyarbakır'a görüşe geldiğinde onunla ben ilgilenmiştim. Evimizde misafir etmiştim. Becerikli bir insandı. Evde bozuk olan hemen her şeyi tamir etmişti misafir olduğu süre içinde. Şemsi'yle aynı gün tahliye olmuştuk. Sonra bir daha karşılaşmadık.

2004 Aralığında Doktor, Şemsi'yi anma toplantısı yapmayı önerdi. Eskiden birlikte çalışmış insanları davet ederek, hem bir anma, hem de bir görüşme ortamı yaratmayı düşündüğünü söyledi. Fikir hoşuma gitti. Coşkun, Ahmet, Suat, Nevzat, Avukat Nevzat, Hüsnü ağabey, Necmettin ağabey, İzzet bu işin organizasyonu için, çalışmalar yapmaya başladık. Doktor, Ahmet, Coşkun ve ben, işin maddi giderlerinin nasıl karşılanacağını, kimlerin davet edilecekleri, gelenlerin nasıl bir yerde ağırlanacağı ve gecenin hangi formatta yapılacağı konusunda birkaç toplantı yaptık. Önce katılacak arkadaşlardan bir katılım payı almayı düşündük. Sonra vazgeçtik. Zaten dördümüz ve Suat, kimse maddi katkıda bulunmasa bile bunu karşılayabileceğimize karar verdik. Eğer Diyarbakır'daki arkadaşlardan katkıda bulunan olursa, kabul edecektik. Necmettin ağabey ve avukat Nevzat, katkıda bulunabileceklerini belirttiler.

Batman, Siirt, Lice, Ergani, Van, Urfa gibi bölge illerindeki arkadaşlara haber gönderdik. Yapılacak anmanın sadece Şemsi ile sınırlı kalmaması, geçmişte bizimle beraber mücadele eden ve hayatını çeşitli nedenlerle kaybetmiş tüm arkadaşları da bu gecede anmaya karar verdik. Gecenin anlamı büyümüştü. Türkiye'nin her yerine dağılmış arkadaşlara ulaşmaya ve böyle bir toplantı yapacağımızı duyurmaya başladık.

Gecenin organizasyonu için, gerekli işleri düzene sokmak amacıyla toplantılar yapmaya başladık. Organizasyon için en fazla Doktor çalıştı. Biz daha çok, ona yardımcı olmaya çalışıyorduk. Yukarda saydığım arkadaşlar dışında, geçmişte bizimle beraber olmamasına rağmen, Şemsi'nin arcılığıyla tanıştığımız, Köksal'ın da katkıları büyük oldu. Gece için iki gün öncesinden İzmir'den gelip, özellikle teknik işlerde çok yardımcı oldu. Yeniden bir dernek veya parti çalışmasına başlamış gibiydik. Heyecanlı, umutlu ve kaybettiklerimizi hatırladıkça, hüzünlü bir çalışmaydı.

İşleri organize etmek için, sürekli oturduğum lokalin arka bölümünü kullandık. İş çıkışları orada toplanıp hem yemek yiyor, hem de yapılacak işleri konuşuyorduk. Aynı zamanda gecede okunacak şiir ve türküler için provalar yapıyorduk. Toplandığımızı gören diğer arkadaşlar da katılmaya başlayınca son provalar yirmi beş, otuz kişilik toplantılara dönüşmüştü.

Adana, Mersin, İzmir, Ankara ve İstanbul'daki arkadaşlardan gelecek olanların sayısını bildirmelerini istedik. En çok konuğumuz İstanbul'dan gelecekti. Onlar da belli oldu. Siirt, Batman ve Ergani'den gelecekler, aynı gece döneceklerini belirttiler. Otel ve konuk evlerinde yer ayırttığımız gibi, gelenlerin bir kısmının zaten Diyarbakır'da kalacak yerleri vardı. Ayrıca yakın ilişkileri devam eden arkadaşlar da bir kısım konuğu ağırlayacaklardı. Biz tahminen yetmiş beş, yüz konuk beklerken, sayı üç yüze yaklaştı. Üstelik herkese ulaşamamıştık. Bu nedenle sonradan çok sitem aldık. Duyup ta gelemeyenler ise böyle bir toplantının bir daha ne zaman yapılacağını hâlâ soruyorlar.

Yer olarak Dedeman Otelinin salonunu tuttuk. O işle Coşkun ilgilendi. Sinevizyonun hazırlanmasıyla Doktor ilgilendi. Davetiyeyi İstanbul'daki arkadaşlardan Ferit bastırdı. Davetiye Doktor'un adına basılmıştı. "Ben de onlarla güneşe giden köprüden geçtim, diyen herkes davetlidir" sözüyle arkadaşlarımızı ve dostlarımızı davet ettik. Diyarbakır surlarının fon olarak kullanıldığı, kaybettiğimiz arkadaşların resimlerinin bulunduğu davetiyeye bakınca hepimiz duygulanmıştık.

7 Ocaktan itibaren arkadaşlar gelmeye başladı. Onları karşıladık. İlk karşılaşma anında anladık ki, iyi bir şeye karar vermişiz. Gelenlerdeki heyecan bizi de sardı. Birçok arkadaşla yirmi yılı aşkın bir zamandır görüşmüyorduk. Hatta Diyarbakır'da yaşayan birçok arkadaşla da sık görüşemediğimiz için, bu gece, onlarla da bir görüşme ortamı yaratmıştı. Gençlik dönemimizde paylaştığımız umut, inanç ve örgütlülüğü hatırladıkça duygulanıyorum. Artık genç değildik. Hepimiz fizik ve düşünce olarak değişmiştik. Ama değişmeyen bir şey vardı ki, birbirimize duyduğumuz dostluk, güven ve sevgi. Okul döneminin arkadaşları artık iş sahibi, saçları ağarmış, dökülmüş, göbeği çıkmış, çoluk çocuğa karışmış insanlardı. Bazı arkadaşları ilk görüşte tanıyamadım. Ancak dikkatle bakınca gözlerinden her bir arkadaşımı tanıyıp, muhabbetle kucaklaştım. "Şu olayı da hatırlıyor musun, hâlâ deli gibi sert bakıyorsun" sözleri geçip giden yirmi yılın ayrılığını, mesafesini ortadan kaldırdı. Bazı arkadaşlar eşleri ve çocuklarıyla gelmişlerdi. Tanıştırınca da "bak, hani, anlattığım falan olay var ya, oradaki arkadaş" diyorlardı. Bu, ayrı olsak bile yaşadıklarımızı ve birbirimize olan dostluğumuzu unutmadığımızı gösteriyordu. Akşam yemeğinde il dışından gelen arkadaşlarla bir araya geldik. Onlara ertesi gün yapacaklarımızı ve gecenin nasıl bir düzen içinde olacağını anlattık. Kendileri de hem maddi, hem de gecenin içeriği konusunda katkıda bulunmak istediklerini belirttilerse de kabul etmedik. Misafirimiz olduklarını belirterek, bize uymalarını istedik, kabul ettiler. Sonrası anılara ilişkin sohbetlerdi. Bölgedeki TKP örgütlenmesinin her kademesinde yer almış bu arkadaşlarla gecenin geç saatlerine kadar dünü, bugünü ve geleceğe dair görüşlerimizi konuşup, tartıştık.

8 Ocak sabahı ilk etkinlik, havaalanına karanfiller bırakarak, alkışlar ve konuşmalarla Şemsi için yapıldı. Ardından bölgedeki örgütlenmemizin önderlerinden olan ve PKK'nin düzenlediği bir saldırıda öldürülen Mehmet Çakmak'ın mezarı ziyaret edildi. Aynı saldırıdan yaralı olarak kurtulan Ömer ağabey duygu dolu bir konuşma yaptı. Sonraki durağımız Şemsi'nin okuduğu Fen Fakültesinin barakalardan oluşan, şimdi de yoksulların işgali altında olan evlerdi. Geliş nedenimizi öğrenen baraka sakinleri, sandalyeler getirerek bize katıldılar. Çay ikram ederek sohbet ettiler. Ardından sur içinde postanenin arkasındaki Şemsi'nin de bir süre kaldığı öğrenci evine gittik. O ev uzun süre dergilerimizin dağıtıldığı, yönetim kurulu toplantılarımızın yapıldığı evdi. Orada da bina sakinlerinin o evde kalan arkadaşlarımızı hatırlamaları, duygulandırdı bizi. Son durağımız derneğimizin binasıydı. Kahve ola-

rak işletilen binaya gidip, oturduk. Kahvede oturanlar da, işletmecisi de şaşırmıştı. Doktor, burada yaptığı seminerlerden ve Ergani'de PKK'liler tarafından öldürülen Cuma Yeşil ile ilgili bir anısını anlattı. Kahveden kalktığımızda, kahve sahibinin bizden ısrarlarımıza rağmen para almaması da ayrı bir güzellikti.

Akşam, davet sahibi olarak, salona en erken biz gittik. Gelenleri karşılıyorduk. Karanfiller verip, yakalarına kaybettiğimiz arkadaşların resimlerini takıyorduk. Bu işi çocuklarımız üstlenmişti. Kapıda beliren her arkadaş grubuyla bir hareketlenme başlıyordu. Kucaklaşmalar, espriler ve kimlerin geldiğiyle ilgili sorular birbirini izliyordu. Her masadan diğerine gidip gelmelerle, aynı sahne tekrarlanıyordu. Batman, Siirt, Ergani ve Lice'den gelen arkadaşlarla birlikte salonda yer kalmadı. Diyarbakır'daki arkadaşlar ayakta kalarak, misafirlerine yer verdiler. Beklediğimizden daha fazla kişi gelmişti. Bu bizi mutlu etti. Her gelen, kapıdaki iletişim formuna telefonunu yazdı. İsteyenler, kolayca iletişim kurabilsin diye.

Gece, Doktor'un konuşmasıyla açıldı. Sonra sinevizyon gösterisi başladı. Diyarbakır'ın genel görüntüsüyle başlayan gösteri, arkadaşlarımızın hayatının anlatılmasıyla devam ediyordu. Fonda benim önerimle, "oğul" türküsünü kullanmıştık. İtiraf edeyim ki, sonradan pişman oldum bu önerimden. Konuya çok uymuştu, ama çok da acıklı olmuştu. Ben hiç durmadan ağladım, izlerken. Tabi salondaki herkes... Kaybettiğimiz arkadaşlarımızın ailelerinin acısını birlikte paylaştık. Sonra arkadaşlardan isteyenin anılarını anlatması veya arkadaşlara hitap etmesi için, mikrofonu sahneye bıraktık. Birçok arkadaş konuştu, anlattı. Türkülerimizi, şiirlerimizi birlikte okuduk. Sohbet edip, hasret giderdik. Birbirini tanımayanlar, tanışma ortamı buldular. Gecenin sonlarında vedalaşırken birçok kişi, bırakıp, gidemiyordu. Gecenin saat birinde, ancak ayrılabildik.

Gece ve sonrasında en sık duyduğum sorulardan biri, "partiyi yeniden mi topluyoruz, eğer öyleyse, beni unutmayın" oldu. Birçok arkadaş, farklı partilerde yer almışlardı. Bir kısmı da benim gibi, herhangi bir partide yer almamasına rağmen, komünist kimliğini koruyarak gelişmelere uygun bir konum almıştı. Soru daha çok ikinci gruptaki arkadaşlardan geliyordu. Bunun bir dost toplantısı olduğunu ve arkadaşlarımıza vefa göstermek adına yapıldığını söyleyerek cevapladık bu soruları.

Gece hakkında sonradan hem düzenleme, hem içerik bakımından arkadaşlarımızdan olumlu eleştiriler geldi.

bölüm 20

"NEREDE BİR KOMÜNİST VARSA, TKP ORADADIR"

Bizim Radyo ve TKP'nin Sesi Radyo'sunun politik bilinçlenmemde önemli bir yeri vardır. Demokratik Almanya'dan yayın yapan bu radyoların haberlerini, yorumlarını dinlemek ve politik çalışmalarımda kullanmak, benim için bir alışkanlıktı. Cezaevinden çıktığımda, bir süre için tam bir yalnızlık yaşadım. Yeni bir çevre oluşturuncaya ve cezaevindeki arkadaşlar tahliye oluncaya kadar, en büyük dayanaklarımdan biri, yine bu radyolardı.

12 Eylül baskılarının yoğun olarak devam ettiği, muhalefetin zayıf olduğu zamanlardı. Mücadele ya yurtdışı eylemlerdi, ya da Doğuda yavaş yavaş başlayan PKK'nin silahlı mücadelesiydi. Her ikisi de benim koşullarıma uymuyordu. PKK'nin içinde yer almak istemiyordum. Dışarıdaki mücadele de bana göre hem başarı şansı az olan bir yöntemdi, hem de ben yurtdışında değildim. Mücadelenin dışında kalmak istemiyordum. Üstelik cezaevinde yaşadığım tarifi imkansız koşulların etkisiyle öfke doluydum. İşte o dönemde, TKP'nin Sesi Radyosu'nda bir slogan sık sık tekrarlanmaya başladı: "Nerede bir komünist varsa, TKP oradadır!" bu slogan, benim için bir çıkış yolu oldu. Örgüt aramama gerek yoktu. Ben TKP'liydim. Hâlâ komünisttim ve ben neredeysem, partim de oradaydı. Bu doğrultuda kendime bir yol seçtim. Asıl olan partiyle bağ değildi, partinin izlediği yoldan gidebilmekti. Radyoyu dinleyip, uygun ortamlarda bunları anlatmaya başladım. Okulda, çalıştığım yerlerde, mahallede, kahvede. Yalnız kaldığım için kaybettiğim politik güveni yeniden kazanmaya başladım.

Bu düzen adil değildi. İnsanlar baskı altında ve işkence görüyorlardı. İnsan haklarının ihlal edilmediği gün yoktu. Emekçilerin ekono-

mik, sendikal, demokratik olanakları kısıtlanmıştı. İnsanlar mutsuz ve korku içindeydiler. Bir komünist olarak bunların hepsine karşıydım. Bunların değişmesi için politika yapmıştım. Bu nedenle, başıma bir sürü bela gelmişti. Hâlâ değişen bir şey yoktu, baskının artması dışında. O halde ben de, daha fazla mücadele etmeliydim. Hep, bir örgütlenme içinde mücadele etmiştim. Ama o örgüte ulaşamıyordum. Örgütüm bana, örgütün kendim olduğunu söylüyordu. Bu tavsiyeye uydum. Bu durum, bende yaşam biçimi haline geldi. Bir daha hiçbir örgüte üye olmadım. Ama, kendimce mücadeleden hiç vazgeçmedim.

TKP kendini feshedip TBKP'ye dönüştüğünde, bu yasal partiye üye olmadım. Zaten kısa süre sonra, bu parti de kapatıldı. Partiye üye olan çok sayıda insan, SBP sonra ÖDP veya SDP gibi partilerde çalıştılar. Ben bu çalışmalara girmedim. Zaten bu partilerin Diyarbakır'da da örgütlenmesi ve çalışması olmadı. Olduysa da etkisini göremedim. Yeni bir sol fraksiyona dönüşen bu hareketlere yakınlık da duyamadım. Devrimci, sol hareketlerin yeni fraksiyonlara ihtiyacı olmadığını düşünüyorum. Toparlayıcı bir hareket veya partinin, oluşup oluşmayacağını bu günden söyleyemem. Ama gerekli olanın bu olduğunu kesinlikle biliyorum. Öyle bir hareket oluşuncaya kadar da hiçbir partiye veya örgüte üye olmayacağım. Zaten benim için önemli olan halkın istemlerini iyi bilmek ve bu doğrultuda mücadele etmektir. Bunu en iyi komünistlerin yapacağına inanıyorum. Nerede bir komünist varsa, orada bir partinin olacağını kendi yaşamımdan biliyorum.

bölüm 21

BİR BELİRLEME

Politikayla uğraştığım 1976'dan beri en fazla duyduğum eleştirilerden biri, solun kitleselleşemediği, halkla bütünleşemediği ve seçimlerdeki başarısızlığıyla ilgili yaklaşımlardır. Tabi sol derken, kendine "sol" diyen CHP veya DSP gibi partilerden bahsetmiyorum. Bu partilerin evrensel sol tanımların dışında, milliyetçi, Bonapartist ve seçkinci partiler olduğu çok belirgindir. 1974'teki seçimlerde CHP'nin kullandığı sloganlar dışında, bu partilerin görünüşte bile solla bağları oluşmadı. Demirel solcu gençliği "katil" diye tanımlayıp, faşist katilleri koruyarak, "bana sağcılar adam öldürüyor dedirtemezsiniz" dediği zaman bile CHP buna karşı doğru dürüst bir tavır koyamamıştı. Bu nedenle kastettiğim sol, bu partiler dışında, sosyalist düşünceyi rehber edinmiş ve bunu ifade eden hareketlerdir.

Gerçekten de seçim sonuçlarına baktığımızda, sol adına seçimlere katılan partilerin aldıkları oy yüzdeleri çok düşük, hatta bir ülke için dikkate değer değildir. On milyonlarca kişinin oy kullandığı bir ülkede, on binlerle ifade edilen oyların, sayıca pek bir anlamı yoktur. Bırakın iktidara alternatif olmayı, sosyalist sol adına, muhalefet olmak için bile çok uzak bir yüzdedir bu. Bir olguyu tarihsel sürecinden uzak ele almak, bence en büyük hatadır. Bu durumun nedenini de Türkiye'nin uzak ve yakın tarihinden ayrı değerlendirmek, aynı hatayı tekrarlamak anlamına gelir.

Türkiye'nin devlet yapısını, tarihini veya halkın politikayı algılayış özelliklerini Osmanlı Devletinden ayrı bir olgu olarak ele almanın yanlış olacağını düşünüyorum. Türkiye'nin Osmanlı Devletinden ayrı ve yeni bir devlet olduğu zaman zaman söylense bile, bir devam devleti

olduğu resmi söylemlerde de ifade edilmektedir. Halk yapısı, egemen olduğu coğrafya, devletin kurucuları, Osmanlı devletiyle aynıdır. Kurtuluş Savaşını yöneten kadroların tamamı, Osmanlı devlet örgütünden gelmektedir.

Osmanlı Devleti, despotik bir devlettir. Meşruiyetini dine dayandıran, teokratik bir düzene sahiptir. Dünyevi iktidar, tanrısal bir güçle birleştirilmiştir. Tanrının yeryüzündeki gölgesi olarak kabul edilen halife ile devleti temsil eden padişah, aynı kişidir. Yapılan devlet işlerinin meşruiyeti de şeyhülislamdan alınan fetva ile sağlanmaktadır. Devletin despot yapısı, dinle halka daha kolay kabul ettirilmiştir. Devletin bekası ile dinin varlığını sürdürmesi, yüzyıllarca aynı şey olarak görülmüş ve bu durum, halka çeşitli yollarla kabul ettirilmiştir. Devlete yönelen her tehdidin, İslamiyet'e yönelen bir tehdit olduğu şeklindeki düşünce, her dönemde kabul görmüştür. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren birçok devlette yöneticiler, iktidarlarını güçlendirmek için bu yolu kullanmışlardır.

Osmanlılar 19. yüzyılda içte ve dışta birçok sorunla karşılaştılar. En büyük sorunlardan biri Avrupa'da Fransız İhtilali ve sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan düşünceler ve gelişmelerdi. Avrupa değişen düzeni, toplumsal ve ekonomik yapısıyla dünyanın öncülüğünü ele geçirmişti. Avrupa'da gelişen milliyetçilik, dünyanın her yanını olduğu gibi Osmanlı sınırlarında yaşayan ulusları da etkilemişti. Avrupa devletleri sanayi devriminden sonra, artan pazar ve hammadde sıkıntıları nedeniyle yeni çıkar alanlarını ele geçirmek amacıyla, Osmanlı devletinde çıkan ayaklanmaları desteklediler. Osmanlılar bu dönemde değişen şartlara kendilerini uyduramadılar. Gerek silah, gerekse üretim teknolojisinde geri kaldılar. Devlet ve toplum düzenlerini gelişen şartlara göre yeniden düzenleyemediler. Kelimenin tam anlamıyla çağın gerisinde kaldılar. Gelişen milliyetçiliği anlayamadıkları gibi, bunu sadece Avrupa devletlerinin kışkırtması olarak algıladılar. Bu durumun etkisiyle ortaya çıkan her farklı düşünceyi dışardan gelen ve kendilerini yıkmaya yönelik bir akım olarak gördüler. Geçmişten gelen alışkanlıklarla da, isyanları ve istemleri sadece şiddet dolu önlemlerle bastırmaya yöneldiler. Ulusal ayaklanmaların özellikle Hıristiyan uluslardan gelmesi, ülke içinde Müslüman nüfusun halife çevresinde birleşmesi düşüncesini güçlendirdi. Devlet, muhalefeti despotluğuyla bastırmaya yöneldiği dönemde, halk da muhalefeti, Hıristiyan Avrupa'nın oyununa gelen

kişilerin hareketi olarak algıladı. Bunun izlerini bugün Türkiye'de görmek, birçok şeyin değişmediğinin kanıtıdır. Aynı paranoya hâlâ devam ediyor.

Gerek Avrupa devletlerinin baskısı, gerekse içteki çatışmalar, imparatorluğu bazı düzenlemelere sevk etmiştir. Tanzimat Fermanı, Halepa Fermanı, Islahat Fermanı, Ali Paşa Fermanı, Adalet Fermanı, 1.Meşrutiyet gibi ıslahatlar, bu sebeple yapılan düzenlemelerdir. Halk desteğinden yoksun, sadece devletin üst kademelerince yapılan, batılılaşmaya yönelik bu hareketler, gerçek anlamda ülkede demokratik hukuka dayalı bir ortamın oluşmasını engelledi.

Hâlâ Türkiye'deki değişimi halkın değil de, "gerekirse" devletin yapacağı şeklinde bir anlayış var. Düzenlemelerin dış baskılarla gerçekleştiği düşünülürse, bugün de değişen pek bir şey olmadığı anlaşılır.

O dönemde ortaya çıkan Batıcılık, Osmanlıcılık, Panislamizm (ümmetçilik), Türkçülük gibi akımlar da demokratikleşmeyi halk için değil de, Avrupa'yı memnun etme ve imparatorluğun varlığını korumayı temel hedef olarak belirlemişlerdi. Bu hareketlere halk katılımı çok az olduğu gibi, kitleselleşme hedefi taşımamışlardır. Genellikle devlet adamları ve askerlerce savunulmuşlardır. Halkın siyasetle uğraşması olumlu karşılanmamış, özellikle bu akımları savunanlarca da engellenmiştir. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa'da muhalefet işçi sınıfı ve sosyalist akımlardan gelmiştir. Osmanlı Devletinde sanayileşme olmadığından, güçlü bir işçi sınıfı da yoktu. Bu nedenle kitlesel bir sosyalist hareket de doğmadı. Osmanlılarda Müslüman halkın isyanları da büyük oranda bölgesel nitelikte ve dini söylemlerle çıktı. Din, muhalefetin bir aracı olarak kullanıldı. Genellikle de dini muhalefet, devletin modernleşmesine karşı direnç gösterdi. Halk da sorunlarının Avrupalılaşmadan kaynaklandığını düşünerek, dini muhalefeti yer yer destekledi.

Osmanlılarda etkin olabilen ve alt düzeyde başlayan ilk ciddi muhalefet örgütlenmesi, İttihat ve Terakki Cemiyetinden geldi. Bu muhalefet orduda ve aydınlar arasında örgütlendi. Amacı, yine imparatorluğu kurtarmaktı. Düzeni meşrutiyete çevirip, Türkçü bir politikayla, tepeden bir düzenlemeyle modernleşmeyi sağlamayı hedefledi. Özgürlük, eşitlik, adalet gibi bir yüzyıl önce Avrupa'da değişim sağlayan sloganları kullandılar. Halk desteği alıp, seçimli bir meşruti düzenin ilanını sağladılar. Ancak kısa sürede kendileri bir baskı unsuru oldular. Bu-

günkü derin devletin temeli olacak olan Teşkilatı Mahsusa'yı kurdular. Muhaliflerine karşı suikastlar, faili meçhul cinayetler düzenlediler. Meclisi devre dışı bırakan, partinin merkez komitesini ön plana çıkaran bir yönetim uyguladılar. Daha önceki sloganların halka yönelik olmadığı anlaşıldı. Onlar da öncekiler gibi halkın politikayla ilgilenmesini istemiyorlardı ve böyle bir gelişmeye karşı devletin despot uygulamalarını aynen devam ettirdiler. Turancı yaklaşımları ve Almanya eksenli politikaları, Osmanlı devletinin yıkılacağı I. Dünya Savaşı'na girilmesinde etkili oldu. Yenilgiyle sonuçlanan bu savaşta İttihat ve Terakki Cemiyeti üst örgütlenmede dağılsa da, Teşkilatı Mahsusa ve kadroları aracılığıyla Kurtuluş Savaşı'nı örgütleyen askeri ve sivil kadronun büyük bir bölümü İttihat ve Terakki'nin içinde yer almıştı. Mustafa Kemal bile kurduğu Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleştirmişti. Celal Bayar, Teşkilatı Mahsusa'nın adamıydı. İsmet İnönü, Rauf Orbay, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Yusuf Kemal Tengirşek gibi bazı önemli kadrolar da İttihat ve Terakki'deydiler. Kongreler büyük oranda İttihat ve Terakki'nin yerel örgütlenmelerinin çalışmalarıyla toplanmış ve Kuvvayi Milliye birliklerinin örgütlenmesinde etkili olmuşlardı. Yani eski devlet, yeni devlete temel oluşturmuştu. Lozan antlaşmasında Türkiye'nin, Osmanlı borçlarının büyük bir kısmını üslenmesi de, devam devlet olduğunun diğer bir kanıtıdır.

Türkiye yeniden örgütlenmesinde, eski devletin bazı kurumlarına son verip modernleşirken, aynı zamanda eski devlet yapısından gelen alışkanlıklarını da devam ettirdi. Özellikle halkın politikaya karışmaması, despotik yapı, dinin kullanılması, her türlü resmi politika dışı görüşü, devleti yıkmak hedefine yönelik ve dış kaynaklı olduğu konularında alışkanlıklar, bunlara örnektir. Daha Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği dönemde bu savaşa katkı için ülkeye dönen TKP kurucusu Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve arkadaşlarını "faili meçhul" bir cinayetle Karadeniz'de öldürmeleri de bu alışkanlıklardandır. Çerkez Ethem kuvvetlerinin tasfiyesi, Komünist Parti'nin yasaklanması gibi gelişmeler de yeni devlette farklı görüşlere yer verilmeyeceğinin işaretleriydi. 1924'te Şeyh Sait İsyanı bahane edilerek, TPCF'nın, (Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası) 1926'da İttihatçıların resmi görüşe muhalefet eden kanadının tasfiyesi de, tek sesli bir rejimin oluşacağının göstergeleriydi. 1930'da Mustafa Kemal'in izni ve teşvikiyle kurulan, ancak kısa süre-

de dincilerin örgütlendiği bir partiye dönüşen SCF'de (Serbest Cumhuriyet Fırkası) yöneticilerinin başlarına bela gelir korkusuyla, kendileri tarafından kapatıldı. Sol örgütlenme cılızdı ve yasaklıydı.

Yeni devletin, eski devletin son dönemlerinden kalan iki yaklaşımı, siyasal arenada rekabete devam ettiler. Her iki kanadın da önderleri, İttihat ve Terakki'de yer almışlardı. Mustafa Kemal'in başını çektiği, modernizme yakın, ulusalcı yaklaşımlı ve orduya dayalı politikayı benimseyen kanat ile, dini kullanan, imparatorluk dönemini özleyen kanatlar arasındaki rekabet, günümüze kadar geldi. Bu iki kanat dışındaki örgütlenmelere izin verilmedi. Baskı altında tutuldu. Yasal çalışma olanağı ortadan kaldırıldı.

1946'ya kadar CHP, ordu destekli, tek parti olarak devleti yönetti. Despotik ve halktan kopuk rejim, diğer görüşleri baskı altında tuttu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyadaki gelişmelerin de etkisiyle, ikinci bir partiye izin verildi. Demokrat Parti, CHP'nin içinden çıktı. Dinci, popülist ve özgürlükçü söylemlerle 1950 seçimlerini kazandı. On yıllık iktidarında dinci yönünü "hilafeti bile geri getirmekten" söz ederek, despotik yönünü, en ünlüsü, 1951 yılında görülen yaygın tutuklamalarla gösterdi. Dışa açılma adına, Osmanlıların son dönemlerinde uyguladığı batıya yamanma ve kapitülasyon verme anlayışını sürdürdü. Katı bir anti-komünist politikayla, Kore Savaşı'na asker gönderdi. NATO'ya girdi. Sovyetler Birliği'nin genişlemesine karşı kalkan olduğunu ilan etti. "Barış" diyenin komünist sayıldığı bir ortam yaratıldı. Görünüşteki çok partili demokraside, Demokrat Parti'nin kendi sesi dışındaki bütün sesleri, hatta CHP'yi susturmaya yönelik bir politika izledi. Kurulan sol parti veya dernekleri kapattı, yöneticilerini ve üyelerini hapislere doldurdu.

1960'ta ordunun müdahalesi, yeni bir özgürlük havası estirip, Türkiye tarihinin en demokratik anayasası olan 1961 anayasasını hazırlamış olsa bile, bu müdahale, ordunun siyasete dönüşünü ifade etti. Bundan sonra siyasal yaşamda ordunun ağırlığı, her zaman hissedildi. Demokratik özellikleri olan bir anayasa hazırlanmış olmasına rağmen, ceza yasasındaki 141, 142. maddeler öylece kaldı. Sosyalist, komünist partilerin kurulması ve faaliyetlerinin yasaklanması anlayışı devam etti.

Kısmi özgürlük ortamında kurulan TİP, kısa süreli bir çalışmayla meclise girebildi. Ancak, her adımında engelle karşılaştı. Yasal bir parti olmasına rağmen, çoğu zaman yasadışı bir parti muamelesi gördü.

Devlete düşman bir örgütlenme olarak algılandı. 1968'de öğrenci ve gençlik hareketlerinin Türkiye'deki yansıması büyük oldu. Özellikle üniversite gençliği, daha özgür bir dünya özlemini dile getiren eylemler yaptılar, örgütler kurdular. Bu örgütlenmeler saldırılarla yıldırılmaya çalışılınca, çatışmalar başladı. Sol, kendini koruma güdüsüyle de silahlanınca, bir terör ortamı çıktı. Gençlik hareketlerinin kendini bir parti olarak görüp, her alana yönelmeleri ve kendi aralarında bölünmeleri, iyi hedeflere yürüyebilecek ve halkla bütünleşebilecekken, önlerinin kesilmesine neden oldu. Marjinalleştiler, çatışma ortamına çekildiler. Uluslararası koşulların da etkisiyle, yer yer büyük devletlerin çıkarlarına hizmet eden eylemlere yöneldiler. Bugün artık açığa çıkmış olan provokatörlerin çalışmaları, bu duruma gelinmesinde oldukça etkili oldu. TİP'in bir çatı örgütü olmaktan çıkması, bölünmesi de, solun halkla bütünleşmesini engelleyen bir gelişmeydi. Sendikal alanda ortaya çıkan gelişmeler, Türkiye'de ilk kez bir işçi sınıfı hareketinin doğmasını sağladı. DİSK, özellikle Maden-İş sendikasının militan tavrı, işçilerin ekonomik çıkarlarının yanı sıra demokratik ve siyasal hakların da elde edilmesinde etkili oldu. Türkiye işçi tarihinin en büyük eylemlerinden olan 15-16 Haziran olayları da bunun kanıtıdır.

Ancak bu gelişmeler, 12 Mart askeri müdahalesiyle kesintiye uğradı. İşin garip tarafı, MDD'ci olarak adlandırılan sol grupların "ilerici bir askeri darbe" anlayışını desteklemeleriydi. Bu nedenle 12 Mart askeri müdahalesi, ilk etapta bazı sol gruplarca desteklendi. Ancak kısa sürede, yapılan müdahalenin gelişen sol ve demokrat hareketlere karşı yapıldığı anlaşıldı.

Sol gençlik örgütlenmeleri dağıtılırken, anayasanın tanıdığı özgürlükler kısıtlandı. İşkenceler yoğunlaştı. Binlerce insan tutuklandı. Üç gençlik önderi asılırken, Kızıldere'de sağ olarak yakalanabilecek insanlar katledildi. Bugün, bu gençlerin yaptıkları, ceza yasasında suç sayılmıyor veya birkaç senelik ceza öngörülüyor. Yıldırma politikalarıyla depolitize bir toplum yaratılmaya çalışıldı.

1974'teki seçimlerde Ecevit'in sol ve özgürlükçü söylemi ülkeyi etkiledi ve CHP'yi birinci parti yaptı. Ülke, faşizm ve despotik devlet yapısından kurtulma umudu taşıdı. Çıkarılan afla bu umut güçlendirildi. İşçi haklarında düzenlemeler yapıldı. Ancak, Milliyetçi Cephe hükümetleri döneminde bu hakların geri alınmak istenmesi ve hükümetçe desteklenen faşist saldırılarla, ülke yeniden kaos ortamına çekildi. Sol

güçler bu oyuna geldi. Teröre terörle karşılık verdi. Sol bu süreçte, bölünmeye de devam etti. Sol içi tartışmalar da çatışmaya dönüştü. Devletin bazı güçleri tarafından özellikle kışkırtılan bu gelişme, ülke tarihinin en acı deneyimi olacak olan 12 Eylül darbesine ortam hazırladı. Darbe, sol ve demokrat örgütlenmeler üzerinden bir silindir gibi geçti. Yüz binlerce insan tutuklanıp işkencelerden geçti, birçoğu da öldürüldü. Korku, ülkenin ana duygusu haline geldi. Darbenin lideri, hâkimiyetini güçlendirmek için dini motifleri kullandı. Osmanlıdan miras iki olgu, en kaba haliyle ortaya çıktı: Dini meşruiyet ve despotizm.

Tüm bu süreç içinde değil Kürtlerin haklarından söz etmek, Kürt sözcüğü bile suç sayıldı. Bunda, Osmanlıların son dönemlerinde yoğunlaşan ulusalcı hareketler nedeniyle oluşan paranoyanın etkisi büyüktü. Tek uluslu devlet anlayışı ile hareket eden Türkiye, Kürt adını bile bir ayaklanma hazırlığı olarak görüp, en şiddetli tepkiyi verdi.

Türkiye'nin 1920'de kurulan en eski partisi TKP, bütün tarihi boyunca yasaklı kaldı. Kurucuları ülkeye dönerken öldürüldü. Yasal olma talebi reddedilip, yöneticileri tutuklandı. Tek parti döneminde defalarca yaygın tutuklamalar ve ağır hapis cezalarıyla çalışmaları engellendi. Sovyetlerin politikalarından da etkilenen parti, bir dönem merkezi örgütlenmesini dağıttı. 1951 yılında yine ağır bir darbe yiyen parti, örgütlenmesinin büyük bölümünü yurtdışına taşımak zorunda kaldı. İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve kısmen Karadeniz'de örgütlenebilen TKP, doğuda hiçbir etkinlik gösteremedi. Belki de bu nedenle belirgin bir Kürt politikası da oluşmadı. Son dönemde parti yöneticilerinin yazdıkları veya onlardan sohbet etme olanağı bulduklarımın anlattıklarından, böyle bir politikanın oluşmamasında, Sovyetler Birliği'nin de etkisi olduğunu anladım.

1973'te parti, bir atılım yaparak, yaygın bir örgütlenme çalışması başlattı. Her alana yayılan bu örgütlenme, parti tarihinin en etkili örgütlenmesi oldu. Başlangıçta diğer sol grupları da kapsayan mesleki örgütlerin güçlendirilmesi, sivil toplum örgütlerinin yaygınlaştırılmasını öngören bu politika başarılı da oldu. Fakat sonradan ortaya çıkan bu örgütlenmeler de, diğer sol gruplarla tartışmaya ve çatışmaya başladı. TKP bir çatı örgütü olmaktan çok, bir sol fraksiyon durumuna geldi. Bu en üzüldüğüm gelişmelerden biridir. Sol arasındaki bu bölünme ve tartışmalar DİSK, TÖBDER, TÜSDER, TÜMDER gibi büyük örgütlenmelerin gelişimini ve etkilerini azalttı.

TKP'nin bu duruma gelmesinde, politikasını Sovyetler Birliği ekseninde oluşturması ve uzun süre yurtdışında kalarak ülke gerçeğinden kopmuş yöneticilerinin etkisi büyük oldu. Ülkenin gelişen koşullarına ve halkın istemlerine cevap verilemedi.

Sol, ülke tarihinde iktidara alternatif olamadı. Hatta TİP'in kısa süren meclis deneyimi dışında, mecliste de temsil edilemedi. Ancak, ülke politikasının değişiminde hep rol aldı. Solun temsil ettiği adalet, özgürlük, eşitlik düşünceleri halkın içinde yer ettikçe, devlet bu değişimi gerçekleştirecek bazı adımları atmak zorunda kaldı. Sol, farklı olmanın adı oldu Türkiye'de. Tarih boyunca iktidar ve muhalefetin aynı şeyleri kabul ettiği ülkelerde gelişmenin olmadığını biliyoruz. Aykırı düşüncedir toplumları geliştiren. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. İşte bu aykırı düşünebilme cesareti hep soldan gelmiştir.

Resmi görüşün dışında görüş üretmek, sivil toplum örgütlenmeleri yaratmak, birçok bedel karşılığında sol tarafından gerçekleştirildi. Sendikal hareket Türkiye'de komünistlerin çalışmalarıyla başladı. Savaş çığırtkanlığına karşı barış istemi, yine sol tarafından dile getirildi. Darbelere karşı cılız da olsa direnme ve halk iradesini savunma eylemleri, yine birçok işkenceye karşı sol örgütlenmeler tarafından yapıldı. Feodaliteye karşı köylülerin haklarını savunma, ağa zulmüne karşı mücadele sosyalistlerin çalışmalarıyla başladı. Halkın yönetime katılımının sadece oy vermekle sınırlı kalmaması, halkın örgütlü olması gerekliliği ve kazanımların korunması için mücadele, sosyalistler tarafından dile getirildi. Devletin sadece yöneten bir kurum değil, aynı zamanda sosyal bir devlet olması gerekliliği için istemler, yine sol örgütlenmelerden geldi. Ülkenin emperyalizmin kucağına itildiği dönemlerde, kapitülasyon niteliği taşıyan anlaşmalara, saldırgan askeri örgütlere üye olunduğunda, "Bağımsız Türkiye" şiarı, büyük bedeller ödenerek yine sol tarafından yükseltildi. Bu gelişmeler halkın düşüncesinde yer etti. Öyle ki sağ, muhafazakâr partiler bile süreç içinde, solun söylemleriyle seçim kazandılar. Geçmişte sol örgütlerce söylendiğinde üyelerinin tutuklanıp işkenceden geçirildiği, hatta idam edildiği şeyleri bugün iktidar partileri söylüyor. Örneğin 1982'de yargılanırken "anayasaya hayır" kampanyası yürütmemiz de suçlamalar arasında yer alıyordu. Bugün bu anayasayı savunan yok. Değişimini istemeyen yok gibi. Eşitlik istemek, yıllarca komünizm propagandası olarak yansıtıldı. Ama özellikle son yıllarda yapılan iki seçimin galibi eşitlik, adalet, sosyal devlet slo-

ganlarını iyi kullanan dinci Refah Partisi ve AKP oldu. Geçmişte aynı sloganları CHP kullandı. En başarılı olduğu 1974 ve 1977 seçimlerinden birinci parti olarak çıktı. Hükümet AB ile bütünleşebilmek için, yetmişli, seksenli yıllarda savunduğumuzda yargılanmamıza temel olan birçok istemi yasalaştırmaya çalışıyor.

Bugün örgütlü toplum, sosyal devlet, bağımsız dış politika, özellikle doğuda feodalitenin tasfiyesi, Kürt sorununa adil ve kalıcı bir çözüm, ülke kaynaklarına sahip çıkma, işsizlik sorununa çözüm getirme gibi yıllarca sol tarafından ifade edilen kavramlara halk tarafında da, iktidar tarafında da karşı çıkan yok. Bütün bu kavramların yerleşmesi için solun acı dolu bir mücadele vermesi gerekti.

Tabi burada şu soru akla geliyor. Peki, sol, bu kadar haklı çıkıp, ilkelerini yerleştirdiyse, neden kitleselleşemedi? Bunun cevabı, solun hiçbir zaman yasal çalışma olanağının olmaması, sürekli baskı altında kalması, basın yayın organları aracılığıyla, halkın düşüncesinin karartılması, devletin geçmişten gelen alışkanlıkla kutsal sayılması, solun din karşıtı olduğu anlayışının güçlülüğü, despotik devlet yapısının etkisidir, diyorum. Bu koşullar altında rahat çalışamayan sol partiler kendi aralarında da anlaşamadılar. Sürekli bölündüler. Kendi aralarında çatıştılar. Bazı dönemlerde asıl mücadele hedeflerinden uzaklaşıp, sadece birbirleriyle uğraştılar. Bu durum, sola olan güvenin de sarsılmasına yol açtı. Özellikle sol, demokrat hareketlerin yükseldiği dönemlerde artan saldırılarla ortamın terörize edilip, bazı sol grupların bu oyuna gelmesi, bir çatı örgütünün oluşturulamaması da, bu durum üzerinde etkili oldu. Uluslararası gelişmelerin ülkeye yansıyan etkilerini de unutmamak lazım. Son iki askeri darbede uluslararası bağlantıların varlığı, artık birçok resmi ağızdan da açıkça söyleniyor.

Tüm bu koşullar altında, sol kitleselleşemedi veya seçim başarısı gösteremedi. Ama fikirleriyle, mücadele azmiyle, ülkenin dönüşümünde etkili oldu. Hâlâ değiştirilmesi gereken bir dolu sorun var ülkemizde. Sola hâlâ ihtiyaç var. Bütünlük içinde hareket edebilecek bir solun iktidar alternatifi olabileceğine her zamanki kadar inanıyorum.

bölüm 22

RENKLER

Demokrasiyi bize okulda "çoğunluğun egemen olduğu yönetim biçimidir," diye öğrettiler. Ülkemizi yönetenler de seçmenin çoğunluğunun kendi taraflarında olduğunu söyleyerek, istedikleri yasal düzenlemeleri yapabileceklerini, kendi bildikleri gibi ülkeyi yönetebileceklerini zaman zaman belirtirler. Özellikle de tekbir partinin mecliste çoğunluğu ele geçirdiği dönemlerde. Halkımızın büyük bölümü de seçimi kazanan partinin böyle bir hakkı olduğunu düşünür. Derste yeri geldikçe öğrencilere, demokrasinin ne olduğunu sorarım. Aşağı yukarı yine buna benzer cevaplar alırım. Demokrasiyi çoğunluğun diktatörlüğü gibi anladıklarını görünce de üzülürüm.

Demokrasi, çoğunluğun hükümet ettiği, ama azınlıkta kalanların haklarının korunduğu, söz söyleme ve var olabilme haklarının olduğu bir yönetim şeklidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan kişilerin düşünebilme, düşündükleri doğrultusunda örgütlenebilme ve bundan dolayı baskı görmeyecekleri olgusunun göz ardı edilemeyeceği bir yönetimdir. Demokrasi, insan olmaktan kaynaklanan hakların var olduğunun kabulünü, doğuştan gelen özelliklerinin korunduğu, edinilen düşünce ve alışkanlıkların başkasına zarar vermediği sürece, özgürce ifade edilebilmelerini sağlar. Yoksa çoğunluğun düşüncelerinin ve yaşama biçiminin herkese, gerekirse zorla kabul ettirildiği bir yönetim biçimi değil. Ne yazık ki ülkemizde, bu sonuncu anlayış ağır basmakta. Çoğunluğun düşüncesi, genel doğru kabul edilerek, azınlıklar yok sayılmaktadır. Çoğunluğa uymayan ya değiştirilmekte, ya da baskıyla yok edilmeye çalışılmaktadır bizim demokraside.

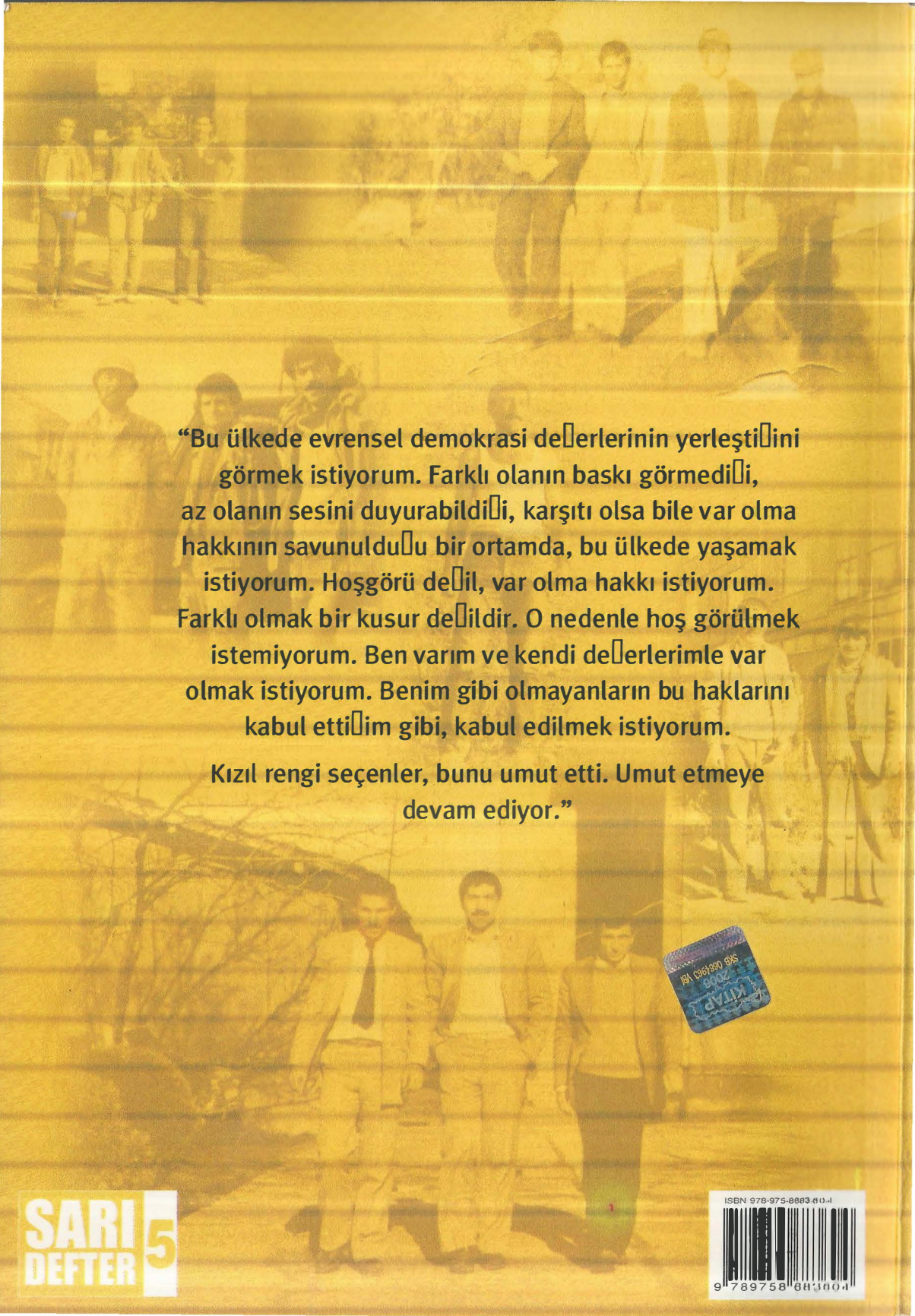
Ülkemiz öyle bir coğrafyaya egemen ki, tarih boyunca birçok etnik ve dinsel topluluk, birlikte yaşamış. Hâlâ da yaşamakta. Bu topraklar-

da değişik düşünceler doğdu ve günümüze kadar yaşadı. Her biri kendi tarihsel dönemi içinde de bu toprakları yönetti veya toplumu dönüştürmeye, değiştirmeye çalıştı. Hititlerden Makedonlara, Romalılardan Bizans'a, Selçuklu Türklerinden Osmanlılara, birçok hâkimiyet dönemi yaşandı. Ermenilerden Yezidilere, Gürcülerden Lazlara, Türklerden Araplara, Kürtlerden Çerkezlere, birçok halk yaşadı. Hıristiyanlardan Müslümanlara, Yahudilerden çok tanrıcı inanışlara sahip, çeşitli inanışlarda topluluklar var oldu. İslamiyeti Bedreddin gibi yorumlayanlar da çıktı, Said-i Nursi gibi yorumlayanlar da. Patrikhane olduğu gibi, Hahambaşı da cemaatini yönetti. Sağcısı da oldu, ırkçısı da. Milliyetçiliği Türkçülük olarak algılayan olduğu gibi, bunu bağımsız bir politikayla yurtseverlik olarak algılayan da oldu. Soldan, sosyal demokratlardan komünistlere kadar, her düşünce bu topraklarda yer buldu. Tıpkı büyük bir tabloda yer alan her cismin, her ayrıntının farklı renk ve çizgilerle ifade edildiği gibi. Renklerin her biri bu tabloya ayrı bir güzellik, ayrı bir farklılık kattı. Hangisini çıkarsanız, orası boş kalır. Boşalttığınız yeri, egemen renge boyadığınızda, tabloda ne farklı cisim, ne ayrıntı kalır. Bir süre sonra o tablo, tablo olmaktan çıkar, sadece astar çekilmiş tuvale döner.

Bu ülke etnik kökeni, dini yapısı, siyasi düşünceleriyle birçok renge sahiptir. Renklerin bazıları baskın, bazıları çekinik de olsa, rengârenk bir ülke, bizim ülkemiz. Ben bu renklerden kızılı seçtim. Kızıl rengin hedefi olan özgür ve eşit insanların oluşturduğu bir dünyayı istedim. Ama bu renk, bu ülkede hep yok sayılmaya, yok edilmeye çalışıldı. Anlattığım öykü, kızıl rengi seçenlerin karşılaştıkları uygulamaların sadece bir kısmıdır. Silinen ve solan diğer renklere sahip insanların öyküleri, onlar tarafından anlatıldı. O renklerin azalmasının ülkemize daha mutlu bir yaşam getirmediği çok açık.

Bu ülkede evrensel demokrasi değerlerinin yerleştiğini görmek istiyorum. Farklı olanın baskı görmediği, az olanın sesini duyurabildiği, karşıtı olsa bile var olma hakkının savunulduğu bir ortamda, bu ülkede yaşamak istiyorum. Hoşgörü değil, var olma hakkı istiyorum. Farklı olmak bir kusur değildir. O nedenle hoş görülmek istemiyorum. Ben varım ve kendi değerlerimle var olmak istiyorum. Benim gibi olmayanların bu haklarını kabul ettiğim gibi, kabul edilmek istiyorum.

Kızıl rengi seçenler, bunu umut etti. Umut etmeye devam ediyor.

"Bu ülkede evrensel demokrasi değerlerinin yerleştiğini görmek istiyorum. Farklı olanın baskı görmediği, az olanın sesini duyurabildiği, karşıtı olsa bile var olma hakkının savunulduğu bir ortamda, bu ülkede yaşamak istiyorum. Hoşgörü değil, var olma hakkı istiyorum. Farklı olmak bir kusur değildir. O nedenle hoş görülmek istemiyorum. Ben varım ve kendi değerlerimle var olmak istiyorum. Benim gibi olmayanların bu haklarını kabul ettiğim gibi, kabul edilmek istiyorum.

Kızıl rengi seçenler, bunu umut etti. Umut etmeye devam ediyor."

KİTAP
2006
SKB 06/963 NB

SARI DEFTER 5

ISBN 978-975-8883-80-4
9 789758 888004